

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**BRICS-T ÜLKELERİNDE KÜRESELLEŞME VE
EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİN FARKLI
BOYUTLARLA İNCELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

Murat TEKBAŞ

GAZİANTEP
NİSAN 2019

T.C.
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**BRICS-T ÜLKELERİNDE KÜRESELLEŞME VE
EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİN FARKLI
BOYUTLARLA İNCELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

Murat TEKBAŞ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Arif ÖZAYDIN

GAZIANTEP
NİSAN 2019

T.C.
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**BRICS-T ÜLKELERİNDE KÜRESELLEŞME VE EKONOMİK BÜYÜME
İLİŞKİSİNİN FARKLI BOYUTLARLA İNCELENMESİ**

Murat TEKBAŞ

Tez Savunma Tarihi: 16.04.2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç.Dr. Zekiye ANTAKYALIOĞLU
SBE Müdürü

Bu tezin Doktora tezi olarak gerekli şartları sağladığımı onaylarım.

Prof.Dr. İbrahim ARSLAN
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Arif ÖZAYDIN
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

İmzası

Prof.Dr. Arif ÖZAYDIN

Doç.Dr. Rüstem YANAR

Dr. Öğr. Üyesi Metin YILDIRIM

Dr. Öğr. Üyesi İlyas OKUMUŞ

Dr. Öğr. Üyesi M.Akif DESTEK

ÖZET

BRICS-T ÜLKELERİNDE KÜRESELLEŞME VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİN FARKLI BOYUTLARLA İNCELENMESİ

TEKBAŞ, Murat
Doktora Tezi, İktisat ABD
Tez Danışmanı: Prof.Dr. Arif ÖZAYDIN
Nisan 2019, 183 sayfa

Küreselleşmenin günümüzde hayatın her aşamasında etkisinin hissedildiği görülmektedir. Bu etkilerin bir kısmı insanlara, toplumlara, ülkelere avantajlar sağlamakta, bir kısmının ise dezavantajlara neden olduğu görülmektedir. Küreselleşme ile iletişim olanaklarında ciddi anlamda gelişmeler yaşanmakta, teknolojik gelişmeler ise tüm dünyada eş zamanlı kullanılabilir. Küreselleşmenin sosyal olarak toplumlara sağladığı diğer bir fayda ise ülke dışındaki kültürlerle ilişkilerin artarak ve toplumsal gelişim sağlanmasıdır. Sosyal olarak avantajlar sağlayan küreselleşmenin toplumların yerel kültürlerinin aşınmasını sağladığı ve milli dil, inanç, örf ve adetlerinin önemini yitirilmesine neden olduğu görülmektedir. Politik açıdan bakıldığında ise küreselleşme ile birlikte ülkeler birbirleriyle daha yakın ilişki kurma şansını elde etmişler ve uluslararası kuruluşlar aracılığıyla ortak hareket edebilme imkanına kavuşmuşlardır. Ayrıca politik ilişkilerin artması sayesinde birbirleriyle daha derin ekonomik ilişkiler kurma imkanına sahip olmuşlardır. Küreselleşmenin ortaya çıkış noktası olarak görülen ekonomik küreselleşme incelendiğinde en temel anlamda küreselleşme sayesinde tüketimde tüm dünyanın tek bir pazar haline geldiği görülmektedir. Üretim de ise ülkelerin teknolojik gelişmelere ve yeni buluşlara ulaşımında ciddi bir hız yakaladığı, üretim faktörlerinin hareketliliği nedeniyle önemli avantajlar elde edildiği görülmektedir. Sağlanan söz konusu avantajların yanı sıra rekabetin de küreselleştiği ve ülkelerin ekonomik anlamda ciddi bir yarış içinde oldukları görülmektedir.

Çalışmada BRICS-T ülkelerinde 1990-2014 yılları arasında ekonomik büyüme ile genel, ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada oluşturulan dört model kapsamında yapılan FMOLS katsayı tahminleri analizleri sonucunda, BRICS-T ülkelerinde ekonomik büyüme üzerinde genel, ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmenin pozitif ve istatistikî açıdan anlamlı etkisinin olduğu görülmektedir. Değişkenler arasında nedensellik ilişkisi ise Dumitrescu-Hurlin nedensellik testi ile incelenmiştir. Bu analizler sonucunda ise sermaye birikimi ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü, genel, ekonomik ve sosyal küreselleşmeden ekonomik büyüme doğru tek yönlü ve politik küreselleşme ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Küreselleşme, Ekonomik Büyüme, Panel Veri Analizi

ABSTRACT

INVESTIGATION OF GLOBALIZATION AND ECONOMIC GROWTH RELATIONS WITH DIFFERENT DIMENSIONS IN BRICS-T COUNTRIES

TEKBAŞ, Murat

PhD. Thesis, Department of Economics

Supervisor: Prof. Dr. Arif ÖZAYDIN

June 2019, 183 pages

It is seen that the effects of globalization on every stage of life is felt. Some of these effects provide advantages to people, societies and countries, and some of them cause negativity. There are serious developments in communication opportunities with globalization and technological developments can be used simultaneously all over the world. Another social benefit of globalization to societies is the increase of relations with cultures outside the country and providing social development. Although globalization provides social advantages, it causes the erosion of local cultures, and loss old importance of national language, beliefs, customs and traditions. From a political point of view, with advents of the globalization, countries have the chance to establish a closer relationship with each other and have the opportunity to act jointly with international organizations. In addition, they have established deeper economic relations with each other through the increase of political relations. When we look at the economic globalization, which is seen as the point of emergence of globalization, it is seen that globalization has become a single market in consumption thanks to globalization. Thanks to globalization in production, it is seen that countries have achieved a significant speed in accessing technological developments and new inventions and advantages such as the mobility of production factors. In addition to these advantages of globalization, countries remain in a serious race in the economic sense with the globalization of competition.

In this study, it is examined the relationship between economic growth and general globalization and also economic, social and political globalization in BRICS-T countries for the periods of 1990-2014. As a result of the analysis of the FMOLS coefficient estimator conducted within the scope of the study, it is seen that economic growth in BRICS-T countries has a significant positive and statistical effect on general, economic, social and political globalization. The causality relationship between the variables is analyzed by Dumitrescu-Hurlin causality test. As a result of the analysis, it was concluded that there is a bidirectional causality relationship between capital accumulation and economic growth and political globalization and economic growth. In addition, the Dumitrescu-Hurlin causality test results showed that there is a one-way causality relationship from general, economic and social globalization to economic growth.

Keywords: Globalization, Economic Growth, Panel Data Analysis

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın hazırlama sürecinin her aşamasında bilimsel katkıları ve tecrübeleri ile desteğini esirgemeyen tez danışmanım Sayın Prof.Dr. Arif ÖZAYDIN'a, tez çalışmamı titizlikle okuyan ve önerileri ile çalışmama önemli katkılar sağlayan Sayın Doç. Dr. Rüstem YANAR'a, lisansüstü eğitimim ve sosyal hayatımın her aşamasında öneri ve desteklerini esirgemeyen Sayın Dr. Öğr. Üyesi Metin YILDIRIM'a teşekkür ederim.

Ayrıca tezimde ve doktora sürecimde bilgisinden, deneyimlerinden faydalandığım ve her sıkıntıda yanımda bulduğum Sayın Dr.Öğr. Üyesi Mehmet Akif DESTEK'e ve bana yol yeterlilik ve tez sürecide yol ve eleştirileriyle tezimi geliştiren Sayın Dr.Öğr. Üyesi İlyas OKUMUŞ'a, doktora, lisanüstü eğitimim sürecinde tüm süreçlerde beraber olduğum, yaşamış olduğum sıkıntılarda her zaman yanımda olan Sayın Dr.İbrahim Halil OĞUZ'a, her zaman manevi destekleriyle yanımda olduğunu bildiğim Sayın Pınar ÇOŞKUN'a ve üzerimde emeği olan tüm hocalarıma ve çalışma arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Her şartta yanımda olan ve beni ben yapan, desteklerini hiçbir zaman eksik etmeyen babam Mehmet TEKBAŞ'a, annem Filiz TEKBAŞ'a ve kardeşim Emre TEKBAŞ'a ve ablam Naciye BERBER'e teşekkür ediyorum. İş hayatımda ve yüksek lisans, doktora eğitimlerin süresince her zaman yanımda olup bana güç veren sevgili eşim Betül TEKBAŞ'a ve canımdan öte kızım Zeynep Duru TEKBAŞ'a gösterdikleri sabır ve destek için minnettarım.

Murat TEKBAŞ
16.04.2019

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR VE SEMBOLLER LİSTESİ	ix

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

1.1. GİRİŞ	1
------------------	---

İKİNCİ BÖLÜM KÜRESELLEŞME VE EKONOMİK BÜYÜME

2.1. KÜRESELLEŞME KAVRAMI, NEDENLERİ VE ÇEŞİTLERİ.....	4
2.1.1 Küreselleşme Kavramı	4
2.1.2 Küreselleşmenin Nedenleri	6
2.1.2.1 Teknolojik gelişmeler	6
2.1.2.2 İdeoloji Faktörü.....	8
2.1.2.3 Ekonomi Faktörü	9
2.1.3 Küreselleşmenin Tarihsel Gelişimi	10
2.1.4 Küreselleşmenin Boyutları.....	16
2.1.4.1 Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu	16
2.1.4.2 Küreselleşmenin Kültürel ve Sosyal Boyutu	21
2.1.4.3 Küreselleşmenin Siyasal (Politik) Boyutu	24
2.2. EKONOMİK BÜYÜME KAVRAMI VE BÜYÜME TEORİLERİ	26
2.2.1 Ekonomik Büyüme Kavramı.....	27
2.2.2 Büyüme Teorileri	27
2.2.2.1 Geleneksel (Klasik) Büyüme Teorileri	27
2.2.2.2 Modern Büyüme Teorileri	30
2.2.2.3 Neo-Klasik Büyüme Teorileri	31
2.2.2.4 İçsel Büyüme Teorileri	32
2.2.3 Büyüme Göstergeleri	34
2.2.3.1 Sermaye Birikimi	34
2.2.3.2 İşgücü (Beşeri Sermaye).....	35
2.2.3.3 Doğal Kaynaklar	36
2.2.3.4 Teknolojik gelişim	37
2.3. KÜRESELLEŞME VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ	38
2.4. KÜRESELLEŞME VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ ÜZERİNE LİTERATÜR TARAMASI.....	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BRICS-T ÜLKELERİNDE KÜRESELLEŞME VE EKONOMİK BÜYÜME
GÖSTERGELERİ GENEL GÖRÜNÜMÜ

3.1. BRICS-T HAKKINDA GENEL BILGI	56
3.2. BRICS-T ÜLKELERİNDE KÜRESELLEŞME.....	57
3.2.1 Brezilya	63
3.2.2 Rusya Federasyonu	73
3.2.3 Hindistan	81
3.2.4 Çin Halk Cumhuriyeti	90
3.2.5 Güney Afrika.....	100
3.2.6 Türkiye	111
3.3. BRICS-T ÜLKELERİNDE BÜYÜMENİN KAYNAKLARI	122

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
BRICS-T ÜLKELERİ İÇİN KÜRESELLEŞMENİN VE ALT
SINIFLANDIRMALARININ EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ: PANEL
VERİ ANALİZİ

4.1. VERİ SETİ VE EKONOMETRİK MODEL	132
4.2. EKONOMETRİK YÖNTEM	137
4.2.1 Panel Birim Kök Testleri	139
4.2.1.1 LLC (Levin-Lin-Chu) Birim Kök Testi.....	139
4.2.1.2 IPS (Im-Pearson-Shin) Birim Kök Testi.....	140
4.2.1.3 Breitung Birim Kök Testi	140
4.2.1.4 Panel LM Kırılmalı Birim Kök Testi.....	141
4.2.2 Panel Eşbütünleşme Testleri	142
4.2.2.1 Pedroni Panel Eşbütünleşme Testi.....	142
4.2.2.2 Kao Eşbütünleşme Testi	143
4.3. FMOLS PANEL EŞBÜTÜNLEŞME KATSAYI TAHMİNCİSİ	145
4.4. PANEL NEDENSELLİK TESTİ.....	146
4.5. AMPİRİK SONUÇLAR	148
4.5.1 Panel Birim Kök Testi Sonuçları	149
4.5.2 Panel Eşbütünleşme Testi Sonuçları	152
4.5.3 Panel FMOLS Eşbütünleşme Katsayılarının Tahmin Sonuçları.....	154
4.5.3.1 Panel FMOLS Tahmin Sonuçları	154
4.5.3.2 Ülke Bazında FMOLS Tahmin Sonuçları	156
4.5.4 Panel Nedensellik Testi Sonuçları	159
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	161
KAYNAKÇA	170
ÖZGEÇMİŞ.....	183

TABLolar LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 2.1. Küreselleşme ve Ekonomik Büyüme Hakkında Literatür Özeti	41
Tablo 2.2. Küreselleşme ve Ekonomik Büyüme Literatür Özeti (KOF Endeksi)	48
Tablo 3.1. Brezilya'nın Ekonomik Büyüme Kaynakları	123
Tablo 3.2. Rusya'nın Ekonomik Büyüme Kaynakları	124
Tablo 3.3. Hindistan'ın Ekonomik Büyüme Kaynakları	126
Tablo 3.4. Çin'in Ekonomik Büyüme Kaynakları	127
Tablo 3.5. Güney Afrika'nın Ekonomik Büyüme Kaynakları	129
Tablo 3.6. Türkiye'nin Ekonomik Büyüme Kaynakları	130
Tablo 4.1. KOF Ekonomik Küreselleşme Endeksi Bileşenleri	135
Tablo 4.2. KOF Sosyal Küreselleşme Endeksi Bileşenleri	136
Tablo 4.3. KOF Politik Küreselleşme Endeksi Bileşenleri	137
Tablo 4.4. Pedroni Eşbütünleşme Test İstatistikleri	143
Tablo 4.5. Korelasyon Matrisi	148
Tablo 4.6. Panel Birim Kök Testleri Sonuçları	149
Tablo 4.7. Panel LM Kırılmalı Birim Kök Testi Sonuçları	150
Tablo 4.8. Panel Eşbütünleşme Testleri Sonuçları	153
Tablo 4.9. Panel FMOLS Tahmin Sonuçları	155
Tablo 4.10. BRICS-T Ülkeleri FMOLS Tahmin Sonuçları	158
Tablo 4.11. Dumitrescu-Hurlin Granger Nedensellik Sonuçları	160

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 3.1. BRICS-T Ülkelerinde Genel Küreselleşme Endeksi	58
Şekil 3.2. BRICS-T Ülkelerinde Ekonomik Küreselleşme Endeksi	59
Şekil 3.3. BRICS-T Ülkelerinde Sosyal Küreselleşme Endeksi	61
Şekil 3.4. BRICS-T Ülkelerinde Politik Küreselleşme Endeksi	62
Şekil 3.5. Brezilya'nın Kişi Başına Düşen Milli Geliri ile Genel Küreselleşme Endeksi.....	65
Şekil 3.6. Brezilya'nın Kişi Başına Düşen Milli Gelir ile Ekonomik Küreselleşme Endeksi.....	66
Şekil 3.7. Brezilya'nın Kişi Başına Düşen Milli Gelir İle Sosyal Küreselleşme	70
Şekil 3.8. Brezilya'nın Kişi Başına Düşen Milli Gelir ile Politik Küreselleşme Endeksi.....	71
Şekil 3.9. Rusya'nın Kişi Başına Düşen Milli Gelir ve Genel Küreselleşme Endeksi	74
Şekil 3.10. Rusya'nın Kişi Başına Düşen Milli Geliri ile Ekonomik Küreselleşme Endeksi.....	76
Şekil 3.11. Rusya'nın Kişi başına düşen milli geliri ile Sosyal Küreselleşme Endeksi	78
Şekil 3.12. Rusya'nın Kişi Başına Düşen Milli Gelir ile Politik Küreselleşme Endeksi	79
Şekil 3.13. Hindistan'ın Kişi Başına Düşen Milli Geliri ile Genel Küreselleşme Endeksi.....	83
Şekil 3.14. Hindistan'ın Kişi Başına Düşen Milli Gelir İle Ekonomik Küreselleşmesi	84
Şekil 3.15. Hindistan'ın Kişi Başına Düşen Milli Geliri ile Sosyal Küreselleşme Endeksi.....	86
Şekil 3.16. Hindistan'ın Kişi Başına Düşen Milli Geliri ile Politik Küreselleşme Endeksi.....	89
Şekil 3.17. Çin'in Kişi Başına Düşen Milli Geliri İle Genel Küreselleşme Endeksi. 93	
Şekil 3.18. Çin'in Kişi Başına Düşen Milli Geliri ile Ekonomik Küreselleşme Endeksi.....	94
Şekil 3.19. Çin'in Kişi Başına Düşen Milli Gelir ile Sosyal Küreselleşme Endeksi. 96	
Şekil 3.20. Çin'in Kişi Başına Düşen Milli Geliri ile Politik Küreselleşme Endeksi 98	
Şekil 3.21. Güney Afrika'nın Kişi Başına Düşen Milli Geliri ile Genel Küreselleşme Endeksi.....	103
Şekil 3.22. Güney Afrika Kişi Başına Düşen Milli Gelir ile Ekonomik Küreselleşme Endeksi.....	104
Şekil 3.23. Güney Afrika'nın Kişi Başına Düşen Milli Geliri ile Sosyal Küreselleşme Endeksi.....	105
Şekil 3.24. Güney Afrika'nın Kişi Başına Düşen Milli Geliri ile Politik Küreselleşme Endeksi.....	107
Şekil 3.25. Türkiye'nin Kişi Başına Düşen Milli Geliri ile Genel Küreselleşme Endeksi.....	115
Şekil 3.26. Türkiye'nin Kişi Başına Düşen Milli Geliri ile Ekonomik Küreselleşme Endeksi.....	116
Şekil 3.27. Türkiye'nin Kişi Başına Düşen Milli Gelir ile Sosyal Küreselleşme Endeksi.....	119

Şekil 3.28. Türkiye'nin Kişi Başına Düşen Milli Gelir ile Politik Küreselleşme Endeksi.....	120
Şekil 3.29. BRICS-T Ülkelerinde Kişi Başına Düşen Milli Gelir (\$).....	122

KISALTMALAR VE SEMBOLLER LİSTESİ

BRICS-T	:	Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika, Türkiye
KOF	:	Konjonktür Araştırmalar Enstitüsü
DPT	:	Devlet Planlama Teşkilatı
GSM	:	Mobil İletişim İçin Küresel Sistem
TCP/IP	:	İletim Kontrol Protokolü / İnternet Protokolü
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
NATO	:	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OPEC	:	Petrol İhraç Edenler Ülkeler Birliği
GOÜ	:	Gelişmekte Olan Ülkeler
IMF	:	Uluslararası Para Fonu
OECD	:	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OAPEC	:	Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Örgütü
GSMH	:	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	:	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
SELA	:	Latin Amerika ve Karayip Ülkeleri Ekonomik Birliği
ÇKP	:	Çin Komünist Partisi
KİT	:	Kamu İktisadi Teşekkülü

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. GİRİŞ

Günümüzde sahip olduğumuz teknoloji ve ulaşım imkanlarına sahip olmayan toplumlar, üretim ve tüketim gereksinimlerini sahip oldukları yerel kaynaklar çerçevesinde gerçekleştirmiştir. Ülkelerin daha zengin olma ve daha büyük egemenlik alanına sahip olma istekleri sonucunda coğrafi keşifler yapılarak toplumlar arasında etkileşim sağlanmıştır. Keşifler sonrasında bulunan yeni bölgelerdeki doğal kaynakların, kıt olan bölgelere transferi ve bu doğal kaynaklar karşılığında ise bu bölgelere temel ihtiyaç maddelerinin transfer edilmesi söz konusu olmuştur. Keşiflerle birlikte ülkeler ve bölgeler arasında etkileşimin ve ticaretin arttığı görülmektedir. Zaman içerisinde üretim tekniklerinde yaşanan gelişmelerle artırılan üretimin eksik olan bölgelere satılması ve eksik olan kaynakların sağlanmasında büyük gelişim sağlanmıştır.

Ülkeler arasındaki etkileşimin ekonomik zenginleşme ve gelişim temelli coğrafi keşiflerle gerçekleştiği ve bu dönem sonrasında ise küreselleşme olarak adlandırılan sürecin gelişerek günümüzdeki formunu kazandığı görülmektedir. Ancak küreselleşme kavramının sadece ekonomik yönden anlamlandırılmasının günümüzde yaşanan süreci açıklamakta eksik kalacağı görülmektedir. Küreselleşmenin ekonomik boyutunun yanında, sosyal ve politik yönlerinin de göz önünde tutulması bu olgunun açıklanması için önemli görülmektedir. Ekonomik anlamda küreselleşme ticaretin, üretimin ve finans kaynaklarının serbest şekilde dünya da hareket edebilmesi olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanında sosyal küreselleşme kültürel yakınlaşma, iletişim imkanlarının gelişmesi, uluslararası turizm hareketliliğinin artması şeklinde kendini göstermektedir. Küreselleşmenin diğer bir boyutu olan politik küreselleşmeyle uluslararası alanda oluşturulan kurum ve kuruluşlar aracılığıyla ortak kurallar çerçevesinde küreselleşme politikalarının uygulanması, demokrasinin ve insan haklarının tüm dünyada tesis edilmesi

amaçlanmaktadır. Küreselleşmenin farklı boyutlarda birçok olumlu etkilere sahip olduğu, bu olumlu yönlerinin yanında finansal krizlerin etki alanının genişlemesi, salgın (AIDS-HIV) hastalıkların yayılması, terör faaliyetlerinin diğer ülkelere sıçraması ve tüm dünya da yaygınlaşması gibi olumsuzluklara neden olduğu da görülmektedir.

İktisat literatürü incelendiğinde ülkelerin en temel amaçlarından olan ekonomik büyüme konusunda birçok çalışma yapıldığı ve bu çalışmalar kapsamında ekonomik büyümeyi sağlayan faktörlerin zaman içerisinde değişiklik gösterdiği görülmektedir. Elbette ekonomik büyümeyi etkileyen emek, sermaye, doğal kaynak, teknoloji gibi birçok faktör bulunmaktadır. 1970’li yıllardan sonra neoliberal iktisadi düşünce tarafından ülkelerin ekonomik büyüme ve refah düzeyinin yükseltilmesi için küreselleşme düzeyinin yükseltilmesi gerektiği görüşü savunulmuştur. Bu düşünce temelinde yapılan çalışmalarda ekonomik büyüme ile küreselleşme arasındaki ilişki araştırılmaya başlanmıştır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde genel olarak gelişmiş ülkeler kapsamında çalışmaların yoğunlaştığı görülmektedir. Yapılan bu çalışmaların sonucunda küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkiye sahip olduğunu tespit eden çalışmalar bulunmasına karşılık, olumsuz etkisinin olduğunu gösteren ya da etkisinin olmadığını gösteren çalışmalar da mevcuttur. Çalışmamız literatürde yapılan çalışmalardan kullanılan ticari açıklık, finansal gelişmişlik, ihracat ve ithalat gibi değişkenlerden farklı olarak küreselleşme endeksi olarak KOF endeksinin kullanılması, gelişmekte olan ülkelerin dışında son yıllarda yüksek ekonomik büyüme gösteren gelişmekte olan BRICS-T ülkelerinin seçilmesi, çalışmada modellerin Cobb-Douglas üretim fonksiyonu temelinde oluşturulması ve farklı yöntemler kullanılması açısından farklılık göstermektedir.

Çalışmada dünya ekonomisinde son dönemde sağladıkları ekonomik büyüme trendi ile diğer gelişmekte olan ülkelere ayrılan ve yükselen ekonomiler olarak değerlendirilen BRICS-T ülkelerinde genel küreselleşmenin yanı sıra ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmenin etkileri araştırılacaktır. Çalışma 3 ana bölüme ayrılmıştır ve ilk bölümde küreselleşme kavramı, küreselleşmeyi sağlayan faktörler ve tarihsel gelişimi hakkında bilgiler verilecektir. Küreselleşmenin açıklanmasından sonra ekonomik büyüme kavramı ve büyüme teorileri konusunda özet bilgiler sunulacaktır. Son olarak küreselleşme ve ekonomik büyüme ilişkisi değerlendirilerek bu konuda yapılmış olan çalışmalar ve sonuçları hakkında bilgi verilecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde incelenen ülkelerin 1970 ile 2014 yılları arasındaki dönemde küreselleşme süreçleri öncelikle birlikte, sonrasında tek tek değerlendirilerek ülke içindeki değişimlerin ve gelişen olayların küreselleşme üzerindeki etkisi incelenecektir. Ayrıca bu bölümde ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğu genel olarak kabul edilen büyüme faktörleri çerçevesinde ülkelerin inceleme döneminde yaşadıkları değişim ve gelişim özet olarak verilecektir.

Çalışmanın son bölümü olan üçüncü bölümünde ise, ampirik analizler yapılacaktır. Bu bölümde BRICS-T ülkelerinin ortak verilerinin bulunduğu 1990-2014 yılları arasında ekonomik büyüme üzerinde genel, ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmenin etkileri dört ayrı modelle incelenecektir. Analizlerde küreselleşme değişkeni olarak KOF endeksi kullanılacak ve FMOLS katsayı tahmincisi ile ekonomik büyüme ve küreselleşme ilişkisi değerlendirilecektir. Ayrıca değişenler arasındaki nedensellik ilişkisi Dumitrescu-Hurlin nedensellik testi ile ortaya konacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VE EKONOMİK BÜYÜME

2.1. KÜRESELLEŞME KAVRAMI, NEDENLERİ VE ÇEŞİTLERİ

2.1.1 Küreselleşme Kavramı

Küreselleşme teriminin 1990'lı yıllardan sonra bir "analiz birimi" olarak kullanılmasına rağmen 1960'lı yıllardan itibaren akademik alanda ve uluslararası mecrada ekonomik gelişmeleri betimlemek üzere kullanıldığı görülmektedir (Önalın, 2014:7). Küreselleşme, 1990'ların başında bazı düşünürler tarafından genişleme ve yoğunlaşmanın işaretleyicisi, dünya çapında sosyal ilişkilerin uzun bir tarihselliğın en son safhası ve zaman - mekan sıkışması olarak karakterize edilmiştir. "Küreselleşme" küresel ölçekte somutluk ve görünürlük, birbiriyle ilişkili hayat şeklinde anlamlandırılan bir terim olarak ortaya çıkmıştır. 1981'de bu terimden bahseden sadece 2 unsur (gazete, dergi vb.) bulunmakta iken, 1981'den sonra bu rakamın arttığı, yaklaşık 8000 gazete, dergi ve dünya çapındaki raporlarda "küreselleşme" kavramının kullanıldığı görülmektedir. 2001 yılına gelindiğinde ise küreselleşmeden bahseden unsurların sayısının 57.235'e ulaştığı görülmektedir (Steger, 2010:1). Bu kadar fazla kullanılan bir olgu olan küreselleşme kavramının içeriğı hakkında ise günümüzde tartışmalar helen devam etmektedir. Bu nedenle akademik anlamda küreselleşmenin genel geçer, herkes tarafından kabul edilmiş bir tanımını ortaya koymak mümkün olmamaktadır. Çünkü kapsam olarak çok geniş bir konuyu ihtiva etmesi ve bunun yanında taraftarlarının, karşıtlarının ve çekimser tavır sergileyenlerin olduğu bir ortamda tek bir doğru tanım ortaya konması güçtür. Ancak yine de her görüşün kendi bakış açılarına göre oluşturdukları tanımlamalar şu şekilde oluşmuştur;

DPT'nin 2000 yılında hazırlamış olduğu 'Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda, küreselleşme; günümüz dünyasında toplumların, ulusların ve yereldeki grupların birbirleriyle olan ilişki ağlarının artması ve derinleşmesi, aynı zamanda etkileşiminde hızlanmasını kapsayan tüm eğilimler ve olgular olarak değerlendirilmektedir (DPT, 2000:2).

Hasanoğlu (2001), küreselleşmeyi politik, sosyo-kültürel ve ekonomik değerlerin ve bu değerler kapsamında oluşan unsurların sınır dışına taşması ve dünyaya yayılması ve ülkelerin gerek fiziksel gerekse de ekonomik alandaki egemen gücünün azaltılması şeklinde değerlendirmektedir (Hasanoğlu, 2001:70)

Çalış (2001)'a göre, küreselleşme, hemen hemen bütün kuralların uluslar üstü anlayışla belirlenen, serbest piyasa ve rekabet düzeninin uluslar üstü örgütler tarafından denetlendiği, uluslararasılaşma sürecinin tamamlandığı, bölgeselliğin yerine üretimin ve tüketimin dünya ölçeğinde planlandığı bir olarak değerlendirilmiştir (Çalış, 2001:5).

Berger ve Huntington (2003) ise, küreselleşmeyi toplumsal ve siyasal büyük sorunlar yaratan, geleneksel ulusal egemenlik kavramlarını zorlayan teknolojik ve ekonomik dönüşümler olarak değerlendirmektedir (Berger ve Huntington, 2003:10).

Roland Robertson tarafından küreselleşmenin, sadece uluslararası bağımlılığın somut yanlarını değil; aynı zamanda dünyayı tek bir mekan olarak algılama bilincinin derinliği ve kapsamı gibi kültürel ve soyut sorunları da içerdiği savunulmuştur. Martin Albrow için ise dünyadaki bütün halkların tek bir dünya halkı ve küresel bir dünya toplumu olma yolundaki göstermiş oldukları çabaların tümüdür. Robert Moss Kanter'e göre ise küreselleşme; dünyadaki her ürünün, her düşüncenin, eş zamanlı olarak tüm dünya tarafından ulaşılabilirdiği küresel bir market olarak değerlendirilmiştir (Hablemitoğlu, 2004:40).

Gözen (2004), küreselleşmenin küresel anlamda ilişkileri belirten süreçler ve yapılar kapsamında iki genel tanımının yapılabileceğini belirtmiştir. Gözen'e göre süreçsel küreselleşme; İletişim, ulaşım, teknoloji ve bilim alanlarında ortaya çıkan yeni gelişmeler sonucunda uluslararası / ulus aşırı ekonomik, ticari, mali, sosyal ve bilgi ilişkilerinin tüm dünya çapında hızlanarak yaygınlaşması ve böylece tüm insanlığın birbirinden daha çok ve hızlı haberdar olması ve birbirinden daha çok ve hızlı etkilenmesidir. Yapısal küreselleşme ise; bahsedilen süreçlerin ulus-devletlerin sınırları, siyaseti, sosyo-kültürel yapıları, hukuki süreçleri ve ekonomik durumları üzerinde oluşturduğu etki sonucunda meydana gelen küresel benzeşimdir (Gözen, 2004:71-72).

Akdemir (2004)'e göre küreselleşme, farklılıkların azaltıldığı, politik, sosyo-kültürel ve ekonomik entegrasyon gayesini karşılıklı bağımlılık ile izah etmeye çalışılan, ortak yön ve noktaların artırılması ile kültürel homojenliğin gerçekleştirilmesini amaçlayan bir olgudur (Akdemir, 2004:46).

Held vd. (2008)'e göre küreselleşme kıtalar ve bölgeler arası etkinlik, etkileşim ve yetki kullanımıyla, akış ve şebekeler yaratan, -hacmi, yoğunluğu, sürati ve etkileri açısından değerlendirilen- toplumsal ilişkilerin ve işlemlerin mekânsal örgütlenmesindeki dönüşümün cisimleştiği bir süreç veya süreçler kümesidir (Held vd. 2008:88).

Son olarak iktisadi boyutu ile özetlenecek olursa küreselleşme; uluslararası alanda mal ve hizmetler ile işgücü, sermaye ve teknoloji gibi üretim faktörleri piyasalarının giderek birbirleriyle bütünleşmesini; daha genel bir ifade ile de ülke ekonomilerinin dünya ekonomisiyle bütünleşmesini ifade etmektedir (Çiftci, 2009:7).

2.1.2 Küreselleşmenin Nedenleri

2.1.2.1 Teknolojik gelişmeler

İnsanlık tarihindeki bütün dönüşümlerin temelinde teknolojik gelişmeler olduğu görülmektedir. Bilgi teknolojilerinin değişimi ve gelişimi ekonomiden sosyal alana kadar bir dizi unsuru değiştirerek insanın etkinliğine ve refah seviyesine etki eden bütün sosyal yatırımları, toplumların kültür seviyelerini ve bunun yanında siyasi egemenliği etkisi altına almaktadır. Bu gelişmeler bir zincirin halkaları gibi dünden bugüne hızlanarak gelmiştir. İletişim ve bilgi teknolojilerinde meydana gelen yenilikler ekonomik ve sosyal alanda birçok fayda sağlamaktadır. Söz konusu yenilikler, ekonomik alanda verimliliği artırmaya, yeni iş sahalarının açılmasına, fikirlerin ve teknik bilginin kolay ve hızlı yayılmasına, değişik bölgelerde ve ülkelerdeki insanların ve kurumların birbiriyle eş zamanlı iletişim sağlamasına imkan sağlamaktadır (Yaşar, 2007:46).

Teknoloji, elbette küreselleşmeyi tek başına sağlayacak bir unsur olmamasına rağmen çok büyük etki sağladığı da bir gerçektir. Teknolojik gelişmeler sayesinde insanlar, dünyanın herhangi bir yerinde ortaya çıkan bir gelişmeyi hemen hemen eşzamanlı kullanmaktadırlar. Her geçen gün bu gelişmenin devam ettiği göz önüne alındığında küreselleşmenin en büyük tetikleyicisi teknoloji olmaktadır.

Teknolojinin insan ve toplum yaşantısını kolaylaştırdığı genel kabul gören bir durumdur. Gelişmeler neticesinde teknolojinin ucuzlaması da yaygınlık kazanmasına yardımcı olmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, uluslar ve toplumlar arasındaki etkileşim sürecinde, küresel dönüşümü hızlandırmaktadır. Nitekim 1945 yılından beri, okyanus ötesi nakliye bedelleri % 50, hava taşımacılığı maliyetleri % 80 ve transatlantik telefon bedelleri % 99

oranında gerilemiştir. 1999 yılında BM İnsani kalkınma Raporu'na göre, New York'dan Londra'ya üç dakikalık telefon konuşması bedeli, 1930 yılında 245 Dolar iken, bu oran 1998 yılında 35 Cent'e inmiştir (Hablemitoğlu, 2004:28). 2018 yılı için dünyanın büyük bölümünde hizmet veren GSM operatörü Vodafone'nun ücretlerine bakıldığında Türkiye'den diğer ülkelere yapılan aramalar için cep telefonu görüşme ücretinin dakikasının 28 Cent, kısa mesaj ücretinin ise 11 Cent olduğu görülmektedir (www.vodafone.com.tr). Elbette ucuzlayan ve ulaşılması kolay teknolojilerin yaygınlaşması da çok hızlı olmaktadır. 2002 yılında cep telefonu sayısı dünyada 1 milyar iken, 2012 yılında bu sayı hemen hemen 6 milyara çıkmış ve 2014 yılı itibari ile bu sayı yaklaşık olarak 7 milyara ulaşmıştır. Cep telefonunda meydana gelen büyük bir değişiklik ise akıllı cep telefonlarının ortaya çıkmasıdır. 2013 yılında akıllı telefon satışları önceki yıla göre %32 artmış ve 958.8 milyona ulaşmıştır. 2015 yılı itibari ile dünyada yaklaşık olarak 1 milyar 350 milyon akıllı telefon satılmıştır. Ancak 2017 yılı sonunda mobil telefon kullanıcı sayısı dünyada 4.9 milyar adeti geçmiştir (Kemp, 2017:25). Son olarak bilgisayar sayısındaki artış, teknolojinin küreselleşmeyi etkilemesi anlamında değerlendirildiğinde, 2014 yılında bilgisayar sayısı 2 milyarı aşmıştır (Nar, 2015:951).

Bilgi teknolojisi ve teknolojik cihazların kullanımındaki artış ile birlikte endüstriyel üretimde hizmet sektörünün etkinliğide artmış, bu durum bilgisayar destekli üretim ve tasarımın devreye sokulmasını, sayısal kontrollü makinelerin, robotların üretimde kullanılmasını artırmıştır. Bu nedenle hizmet sektörü ile üretim sürecinde bütünleşme sağlanmıştır. Günümüz endüstri toplumunda kritik faktör rolü üstlenen sermaye, yerini bilgi ve teknolojiye devretmekte, aynı zamanda üretim faktörleri arasında stratejik olan hammadde ve işgücü eski önemini yitirmektedir. Sonuç olarak günümüzde zenginlik oluşturmak için maddi sermayeye duyulan ihtiyaç artık yerini, bilgi varlıklarına duyulan ihtiyaca bırakmıştır (Akolaş, 2004:36).

Bilgi teknolojisindeki gelişmeler 1990'lı yıllardan itibaren, bilişim teknolojilerinin, internet tabanlı teknolojilere entegre olması sonucunda yeni imkanlar doğurmuştur. İnternet, bağlantısız paket anahtarlama teknolojisi üzerine kurulmuş, TCP/IP protokolünü tanıyan ağlardan oluşan büyük bir ağ olarak karşımıza çıkmaktadır. Eskiden de kullanılan elektronik posta, dosya transferi vb. uygulamalar yeni gelişmelerle birlikte daha kolay bir şekilde web üzerinden yapılmaktadır. İnternetin geçtiğimiz 25-30 yılda hızlı bir şekilde yaygınlaşmasının arkasındaki neden World Wide Web'in (www) kullanılmasıdır. Önceki yıllarda daha

çok kamusal alanlarda kullanılan internet artık tüm insanlığın kullanabileceği ucuzluk ve yaygınlığa ulaşmıştır. Bu teknoloji metin, ses, resim, hareketli animasyonları içeren çoklu ortam dokümanları arasında dolaşmayı sağlayan bir yapı içermektedir (Bayraç, 2003:53).

Bu şekilde kısaca bahsettiğimiz ulaşım, iletişim ve bilgi teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ışığında küreselleşmenin arkasındaki itici güçlerden birisi teknolojik gelişme olmaktadır. Sözkonusu bu gelişmeler bilginin dünyanın başka bir yerine aktarımını kolay kılmakla birlikte aynı zamanda gelişmelerin de eşzamanlı yaşanmasına imkan sağlamaktadır.

2.1.2.2 İdeoloji Faktörü

Küreselleşme kavramına, pek çok sosyal bilim kavramında olduğu gibi, “ideolojik” anlam ve misyon da yüklenmektedir. Liberalizm, küreselleşmeyi “dünya çapında liberal ekonomik düzenlerin ve piyasaların oluşumu” şeklinde görmekte ve desteklemektedir. Uluslar aşırı ekonomi, sermaye ve ticaretin yaygınlaşmasının tüm insanlığın iyiliği ve gelişimine katkı sağlayacağı için, küreselleşme olumlu ve geliştirilmesi gereken bir süreç görüşünü savunmaktadır. Ancak Markistler ise, küreselleşme olgusunun neo-liberal bir proje olduğunu, “gelişmiş batı ülkelerine ait kapitalist sistemin azgelişmiş-güney ülkelerine ihracı” olarak görmüşler ve sert şekilde karşı çıkmışlardır (Gözen, 2004:87).

İkinci Dünya Savaşı’nda maddi kayıplar yaşayan büyük devletler, savaşın son günlerinde bir araya gelmişler ve birlikte hareket edip dünya coğrafyasına yeni bir biçim ve form vermeye çalışmışlardır. Bu dönemde dünya, sosyalist bir düzen kurmayı amaçlayan SSCB etrafında toplanan ülkeler, ABD’nin başını çektiği kapitalist dünya düzeni kurmak isteyen ülkeler ve bu iki blok dışında kalan “üçüncü dünya ülkeleri” olmak üzere üçe bölünmüştür. Dünya düzeninin belirlenmesi için ABD önderliğiyle NATO ve SSCB önderliği ile Varşova Paktı olmak üzere iki büyük pakt kurulmuş ve etki alanlarını genişletebilmek üzere az gelişmiş ülkeleri kendi içlerine çekmeye çalışmışlardır. 1989 yılına gelindiğinde Berlin Duvarı’nın yıkılması bunun yanında 1991 yılında SSCB’nin çökmesi ile birlikte soğuk savaş dönemi noktalanmış ve yeni bir dönem başlamıştır. SSCB’nin yaşadığı çöküş, bütün doğu bloğundaki ülkeleri etkisi altına almış, dengeler yerinden oynamıştır. Bu gelişmeler neticesinde iki kutuplu dünya düzeni ortadan kalkmış ve tek kutuplu bir dünya düzeni kurulma evresine gelinmiştir (Çetin, 2006:27).

Doğu bloğunun yıkılması, ABD'nin savunmuş olduğu serbest piyasa ekonomisine olan güven artırmakla birlikte Liberalizm düşüncesinin egemen olacağını göstermiştir. Bu doğrultuda kısa zamanda bütün maliyetlerine karşın, planlı ve devletçi ekonomi modeli benimsemiş ülkeler, piyasa mekanizması süreci içinde, serbest ticaret ve yabancı sermaye olanaklarından faydalanma çabası içine girmişlerdir (Hablemitoğlu, 2004:28). Bu ortamda Liberalizm düşüncesine destek sağlayacak olan Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Dünya Bankası (WB), Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi kurumlar, küreselleşmenin etki alanının genişlemesine ve sürecin hızlanmasına katkı sağlamışlardır. Bu kurumlara ek olarak küreselleşme ile birlikte önem kazanan bireysellik akımları, sınır ötesi kirlilik, küresel ticaret, karapara, yoksulluk, işsizlik, kitlesel mülteci hareketleri gibi 21. yüzyıl kolektif sosyal politika problemlerinin çözümlenmesinde ülkelerin ve uluslararası işbirliğinin yetersiz kalması, dayanışma kurumlarına olan ihtiyacı zorunlu hale getirmiş ve bu değişim neticesinde sivil toplum örgütlerinin kritik bir öneme sahip olmasını sağlamıştır (Şenkal, 2003:100).

İdeolojik olarak küreselleşme yeni bir dünya düzeni kurmaktır. Ortaya çıkan yeni düzen küresel kapitalizm olarak değerlendirilmekte ve amacı ulus-ötesi burjuvazinin hegemonyasını korumak için çalışan kurum ve kuruluşların desteği ile, ulus-ötesi devletin ortaya çıkması ve bütün ulusların devlet yapısını bu küresel sisteme entegre etmek için yeniden organize etmektir (Konak, 2011:161). Küreselleşmenin derinleşmesi ile birlikte birey, toplum, devlet arasındaki ilişkilerin yeniden tanımlanması ihtiyacı doğmuş, ulus devletlerin ellerindeki hakimiyet sarsılmıştır. Liberal düşünceye uygun hale getirilmeye çalışan devletlerin küçültülmesi, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, devletin temel kamusal hizmetleri yerine getirmekle sorumlu tutulması insan hakları ve temel özgürlüklerin oldukça genişletilmesi sağlanmış, temsili değil katılımcı demokrasi gibi değer ve kavramlar küreselleşme ile daha popüler hale gelmiştir (Aktel, 2001:199). Aynı zamanda liberalizm ideolojisinin egemen düşünce olması için elbette ekonomik bir dönüşüm yaşanması gerekmektedir.

2.1.2.3 Ekonomi Faktörü

Ekonomik ilişkilerin uluslararasılaşması, başka bir deyişle ekonomik küreselleşme, kapitalist serbest piyasa ekonomisinin, üretimin, rekabetin, tüketimin uluslararası bir hal alması şeklinde değerlendirilmektedir. Ancak bu durumun sadece

bu şekilde değerlendirilmesi yeterli olmayacaktır. Ekonominin uluslararası hale gelmesinde etkili olan faktörler; yerel üretimde yetersizlik, uluslararası mal ve fiyat farklılaşmasıdır. Yerel üretimde yaşanan yetersizliğin nedenleri kaynak dağılımındaki dengesizlik, teknik eleman eksikliği ve farklı gelişmişlik seviyelerinin varlığıdır. Fiyat farklılaşmalarının nedeni ise maliyetlerin farklı olmasıdır. Mal farklılaşması ise bireysel tatmin ile ilgili bir konudur. Bu sebepler nedeniyle ekonomik ilişkiler uluslararası hale gelmiş ve uluslararası ticaret doğmuştur (Dikkaya ve Deniz, 2006:164).

Günümüzde küreselleşmeyi ortaya çıkaran ekonomik unsurlardan en önemlisi, çok uluslu şirketlerdir. Söz konusu bu şirketlerin gelişmesi ile ulusal ölçekte yapılan hesaplamalar yerini uluslararası ölçekte hesaplamalara bırakmaya başlamıştır. Çok uluslu şirketler gelişim sürecinde, yalnızca gelişmiş ülkelere yayılmamış, gelişmekte olan ülkelerde de yabancı sermaye akımı gerçekleştirmişlerdir. 1960 yılından 1980 yılına kadar olan süreçte sanayileşme politikaları hayata geçiren gelişmekte olan ülkeler bu çok uluslu şirketlerin yatırımlarını kendi ülkelerine çekebilmek için birçok kanuni düzenlemeler yapmışlardır (Balkanlı, 2002:15).

Söz konusu faktörlerin yanında 1980 yılından itibaren bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen olağanüstü yenilikler ve gelişmeler, tüm dünyada ekonomik faaliyetlerin globalleşmesini, entegrasyonunu ve aynı zamanda ülkelerin birbirleriyle etkileşimlerini büyük ölçüde artırmıştır. Ülkelerin birbiri ile olan etkileşimlerinin artması, ulaşım alanında ve iletişim teknolojisinin gelişmesi ile mesafelerin kısılması, soğuk savaş dönemindeki farklı düşünce yapılarına dayanan grupların ortadan kalkması, zaman ve mekan kavramlarında yaşanan değişim sonucunda dünya hızlı bir küreselleşme yaşamış buna ek olarak iktisadi faaliyetler tüm dünyaya yayılmıştır. Yaşanan bu dönüşüm üretimin tüm dünya ölçeğinde yapılmasını, ayrıca en yüksek kar elde edilecek ve en az maliyete imkan sağlayacak bölgelerde üretim yapılmaya başlanmıştır (Atik, 2007:10).

2.1.3 Küreselleşmenin Tarihsel Gelişimi

Küreselleşmenin tarihine bakıldığında küreselleşmenin başlangıcı Batı Avrupa'da kapalı tarım ekonomisinden yani feodalizmden ticari kapitalizme geçiş süreci ile eş zamanlı olmuştur. Avrupa'da 15. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren, birkaç Avrupa ülkesi tarafından deniz ticaretinin geliştirilmesi ile ticaret coğrafi

olarak yayılmaya başlamıştır. 15. ve 16. Yüzyıllarda, Doğu'nun zenginliklerine ulaşmak, yeni ticaret yolları keşfetmek, Hıristiyanlık dinini ve Avrupa kültürünü yaymak amacıyla, denizcilikteki gelişmeler ve bilim ve tekniğin ilerlemesinin de katkısıyla batıda coğrafi keşifler süreci başlamıştır. Coğrafi keşiflerde öncü olan İspanyol ve Portekizli denizciler aracılığıyla İspanya ve Portekiz bu dönemde güç odağı haline gelmiştir. Bu keşiflerin en önemli sonucu Sömürgecilik hareketleri olmuştur. Keşfedilen yerler büyük güçlerin sömürgeleri haline gelmiş, bu bölgelerin doğal kaynakları ve emek güçleri kullanılırken, yerel kültür ve kimlikleri yok sayılmış, Avrupa kültürü empoze edilmiştir (Özaydemir, 2009:17).

Küreselleşmenin en hızlı geliştiği dönem, ulus-devletlerin kurulduğu 16. ve 18. yüzyıllar arasında ortaya çıkan yayılmacı ve sömürgeci döneme denk gelmektedir. O döneme hakim olan düşünce olan merkantilizm çerçevesinde sömürüler bularak ülkelerinin dış ticaret ağını genişletmek ve zengin olmak fikri kabul edilmekteydi. Merkantilizm düşüncesine göre dış ticaret yaparak daha fazla değerli madenlere sahip olacaklardı. Bununla birlikte elde ettikleri zenginlikle daha güçlü ordular kurarak egemenliklerini sağlamlaştıracaklardı. 18.yüzyılda devam eden bu yayılmanın başlamasına imkan sunan teknoloji, denizcilik alanında yaşanan gelişmelerdir. Batılı devletler merkantilizm düşüncesi çerçevesinde dış ticaret için çıktıkları yolda, kaşiflerin ardından, silah teknolojisinin yardımıyla askeri işgali devreye sokmuşlar, değerli madenleri yağmalayıp ve katliamlar gerçekleştirmişlerdir. Yapılanlar konusunda kendilerini haklı gösterebilmek için batılı ülkelere ise bu putperest ülkelere Hristiyanlık değerlerini taşıdıklarını söylemişlerdir (Türk, 2013:18).

17. yüzyılı toprak savaşları ve sömürge elde etmek ile geçiren İngiltere, buralardan elde ettiği ucuz hammadde, gıda ve işgücü kaynakları ile her alanda güçlenerek "Güneş Batmayan İmparatorluk" haline gelmiştir. 18. yüzyıl sonunda buhar makinesinin deniz yollarında tam anlamıyla faaliyete geçmesiyle birlikte uluslararası pazarların oluşmasında çok mesafe kat edilmiştir. Kol gücünün yerini makine gücü almış, telefon, telgraf ve fotoğrafın bulunması haberleşmeyi hızlandırmıştır. Her geçen gün ortaya çıkan yeni teknolojik buluşların sanayiye uygulanması ile yapısal dönüşümler meydana gelmiştir (Yaşar, 2007:18).

17. yüzyılın ortalarından itibaren milli menfaatler, savaşların ana sebebi olarak dini farklılıkların yerini almış ve silahlara duyulan ihtiyaç, onları sağlayacak olan sanayinin gelişmesine yol açmıştır. Bu tarihten itibaren, Avrupa'da birbirlerine

rakip emperyalist ulus-devletler, rekabetlerini ihracat pazarı ve denizaşırı ürünler sahasına kaydırmışlardır. 18. yüzyılın sonlarında tekstil ve demir işleme alanındaki bir dizi gelişmeyle İngiltere liderliği ele geçirmiştir. Nüfus artışına yol açan tarımdaki verimlilik, taşımacılıkta nehir ve kanalların kullanımı, yatırım için sermaye birikimi ve kredi, hem yurtiçi hem de yurtdışında artan talep gibi pek çok sebep bu gelişmeyle ilişkilidir. Kapitalist zihniyete sahip İngiliz girişimciler, denizaşırı ticareti tekellerine alarak, hem Sanayi Devrimi'ni hem de daha ileri gelişmeleri mümkün kılmışlardır (Köse, 2009:20).

1870-1914 yılları arası dönemde ülkelerarası ekonomik ilişkiler artmış, ulaşım ve iletişim alanlarında yaşanan gelişmeler dünyanın pek çok bölgesiyle bağlantıyı mümkün kılmış ve sonuçta uluslararası ticaret hızla artmıştır. Söz konusu dönemde dünya üretimi reel bazda yıllık ortalama % 2,7 oranında, ihracat ise % 3,5 oranında artmıştır. İhracatın dünya üretimi içindeki payı kayda değer ölçüde yükselmiştir. Dünya ticaretinin bu şekilde artmasında tarifelerin düşürülmesi ile deniz ve demiryolu ulaşımının yaygınlaşması etkili olmuştur. Aynı dönemde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının da arttığı görülmektedir (Tümer, 2007:5). İlk zamanlarda büyük ölçüde paylaşımında yalnız olan İngiltere ile Fransa, İtalyan ve Alman ulus devletlerinin kurulmasıyla birlikte yeni sömürge temininde zorluk çekmeye başlamışlardır. Büyük küresel güçlerin, tüm dünya coğrafyalarını sömürmeleri sonucunda, sömürecek her hangi bir yer kalmaması üzerine birbirlerinin sömürgelerine göz dikmeleri insanlığı topyekûn bir kavganın içine itmiştir. I. Dünya Savaşı, insanlığın ilk kez böylesine topyekûn bir şekilde birbirleriyle çatıştığı bir savaş olarak görülmektedir. Bu tarihte önce mezhep ve diğer çekişmelerden kaynaklı Otuz Yıl ve Yüzyıl Savaşları yaşanmış ve bu savaşlarda da tarafların değişik müttefik güçlerle birliktelikleri olmuştur, ama bu savaşların hiçbiri I. Dünya Savaşı'nda olduğu gibi geniş çaplı ve yıkıcı etkiye yol açmamıştır (Şimşek, 2011:12).

Bu kadar ağır tahribata neden olan I. Dünya savaşı esnasında bazı ülkeler barışın tesis edilmesi, devletlerarası ilişkilerin düzenlenmesi, doğabilecek ihtilafların çözülüp, hep birlikte hareket edilmesi için ülkeler üzerinde bir kurumun kurulması amacıyla harekete geçerek 18 Ocak 1919'da yapılan Paris Barış Konferansı'nda Milletler Cemiyeti'nin kurulması konusunda karar almış ve 10 Ocak 1920'de Milletler Cemiyeti kurulmuştur (Kıran, 2008:25). Bu kurumun kurulması ile hedeflenen durum hem küresel anlamda ülkelerin birlikte hareket etmesini sağlamak

hem de ülkeler arasındaki ekonomik, sosyal, politik ilişkilere de bir ivme kazandırmaktır.

Politik olarak bu gelişmeler olurken ekonomik anlamda karı düşünen işletmeler ve girişimciler durmadan yeni teknolojik gelişmeler üzerinde çalışmışlardır. Nitekim 1920 yılına gelindiğinde Henry Ford yürüyen bant tekniğini geliştirmiş ve yeni teknik II. Sanayi Devrimi olarak kabul edilmiştir. İş bölümü ve uzmanlığı sunan bu yeni teknikle birlikte sanayi ürünlerinin daha seri şekilde üretilmesi sağlanmıştır. Ayrıca transistörün icadı ve petrolün temel hammadde haline gelmesi ile II. Sanayi devrimi olarak kabul edilen bu yenilik zirve noktasına ulaşmış ve kapitalizmin süreci hızlanmıştır. Teknoloji alanındaki bu gelişmeler, şirketlerin daha seri bir şekilde daha fazla ürün üretmesini sağlayarak küreselleşme sürecine de ivme kazandırmıştır (Kutay, 2014:9).

Milletler Cemiyeti teorik olarak küreselleşmeyi öngörse de; uygulamada küresel sistemi yansıtamamıştır: Çünkü Cemiyetin kuruluş fikrini ortaya atan ABD hiçbir zaman üye olmamış, savaşın aktörlerinden olan Sovyetler Birliği, Almanya, İtalya ve Japonya ise kısa bir dönem için üye olmuşlardır. Yani teorik bakımdan küresel, fakat pratikte Avrupalı olan Cemiyet, çok önemli aktörlerin dışarıda kalması veya bırakılması nedeniyle asıl fonksiyonunu yerine getirememiştir. Milletler Cemiyeti işlevini yerine getiremediği için ikinci bir dünya savaşı engellenememiştir (Özaydemir, 2009:21).

1914 yılında meydana gelen I. Dünya Savaşı, bunun ardından 1929 yılında üretimin yavaşlaması, iflaslar, işsizlik ve ekonomik faaliyetlerde durgunluk biçiminde kendini hissettiren Büyük Buhranın ortaya çıkması ve sonrasında da II. Dünya Savaşı'nın başlaması, küreselleşme sürecini yavaşlama eğilimi içerisine sokmuştur. Savaşlar ile bunların sonucunda meydana gelen buhranlar küreselleşmenin süreklilik sağlamasını engellemiş ve farklı küreselleşme dönemlerini meydana çıkarmıştır. Uygulanan tarife ve kotaların artırılmasına bağlı korumacı politikaların sonucu olarak dünya ticaret hacminde daralma meydana gelmiştir (Jainok, 2017:10).

İkinci Dünya Savaşının ardından yaşanan yıllarda ABD, elinde büyük altın rezervleri bulunması, ülkesindeki şirketlerin teknolojik ve örgütsel gücü ayrıca doların temel uluslararası para birimi olması nedeniyle küresel olarak çok güçlü bir duruma gelmiştir. Aynı dönemde Avrupa'daki devletlerin eskisi gibi söz sahibi olmadıkları görülmektedir. Bu durumun doğal sonucu olarak ABD tarafından

küreselleşmeyi sağlayacak bir süreç ortaya konulmuştur (Çalış, 2001:13). Bu süreç, Dünya Bankasını ve Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasını (GATT) ortaya çıkaran Uluslararası Para Fonunun (IMF) kurulmasına neden olan 1944 Bretton Woods Konferansı'nın belirlediği küresel ve ekonomik sistemle birlikte ortaya çıkmıştır. 1947 yılında imzalanan GATT anlaşması küreselleşmenin yükselişe geçmesini sağlayan en önemli olaylardandır. Anlaşma ile hedeflenen ticaretin tüm dünyada serbestçe yapılabilmesidir. Günümüzde mal ve hizmetlerin serbest dolaşımının yanında sermaye de ülkeler arasında kolaylıkla hareket edebilmektedir (Şahin, 2016:5).

1945-1975 yılları arasındaki dönemde dünyanın fiziki anlamda büyük bir bölümü serbest piyasa ekonomisine açık hale gelmiştir. 1945 yılından sonra yeni bir dünya ticaret alanı meydana gelmiş ve ileri kapitalist ülkelerdeki sermaye kendine daha serbest hareket edeceği bir ortam bulmuştur. Serbest piyasa ekonomisine, kapitalizme geçen ülkelerin sayısı oldukça artmış veya bir başka deyişle “üçüncü dünya” denilen ülkelerde kapitalizmin gelişmesi hız kazanmıştır (Kürkçü, 2013:3).

Günümüze kadar devam eden küreselleşme sürecinin başlangıcı olarak ise 1970 yılı kabul edilmektedir. Bu kabulün anlaşılmasında, 1970 sonrası ortaya çıkan temel gelişmelerin incelenmesinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir. 1970 yılının küreselleşmenin yeniden başlangıç noktası olarak alınmasının en önemli nedeni Bretton Woods sisteminin çökmesiyle birlikte dünya ekonomisinde yaşanan değişim sürecinin başlamasıdır. Bretton Woods Anlaşması, dünya ekonomisinin işleyişini birçok açıdan etkilemesi nedeniyle büyük önem taşımaktadır. Bretton Woods Sistemi ilk olarak devletlere refah ve kalkınma masraflarını karşılamak için düşük riskli belirli bir finansal akım düzeyini garanti etmiştir. İkinci olarak bu sistem, uluslararası finansal işlemlerin, artan dış finansman talebini karşılama konusundaki güvenilirliğe olan inancı besleyerek uluslararası finansal etkinliklerin serbestleşmesi için uygun bir ortam sağlamaya çalışmıştır. Bu sistemin çöküşünün ardından, 1973 yılında yaşanan petrol krizi neticesinde OPEC ülkeleri elinde büyük bir döviz fazlalığı yaşamıştır. OPEC ülkelerinin ellerindeki bu döviz, bu ülkeleri yeni ve daha çok kar elde edebilecekleri finansal araçları aramaya itmiş bu da finansal karteller üzerinde rekabetçi bir baskı yaratmıştır. Bu arayış ve baskı finansal sistemin oluşumunda önemli bir etki sağlamıştır (Kuduğ, 2006:4). Ancak birinci ve ikinci petrol şoku ile bankalarda toplanan büyük nakit sermayenin bir kullanım sarmalına girmesi gerekmektedir. Gelişmekte olan ülkeler belki de tarihlerinde ilk kez bu kadar kolay

borç alma olanağına sahip olmuşlar ve borçlanma için teşvik edilmişlerdir. Böylece 1970’li yılların ikinci yarısında giderek büyüyen, ağırlaşan bir borç sorunu ortaya çıkmıştır (Harman, 2006;16). Bu ağırlaşan borç yükü ile, 1980 yılından itibaren gelişmekte olan ülkeler dış borç ödemelerinde güçlük çekmişler ve bu ülkelerde kamu açıkları oldukça büyümüş ve bu durum makroekonomik dengelerini bozmuştur. Böylelikle dünyada bir ekonomik yavaşlama meydana gelmiş, uluslararası faizler ise hızla yükselmiştir. Bu şekilde başlayan kriz, gelişmekte olan ülkelerin dış ticaret açıklarının giderek artması ile daha da derinleşmiştir. GOÜ’ler dış şokların etkisinin azaltılması amacıyla yurtdışından borçlanmanın yerine, ihtiyaç olan kaynağın doğrudan yabancı yatırım ve portföy yatırımı şeklinde ülkeye gelmesi için bir dizi politikalar hayata geçirmişlerdir. Yaşanan krizler iktisat politikalarında büyük değişimlere yol açmıştır. Keynesyen talep yönetimine dayalı ekonomik politikalar önemini kaybederken, neo-liberal ekonomi politikalarının itibarı yükselmeye başlamıştır (Çukuryurt, 2015:34).

Neoliberalizm, özellikle 1970’lerde başlayan ve 1980’lerde etkisini artırarak büyük bir sorun haline gelen borç stoklarına karşı tıkanan Keynesyen kapitalizme bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Devlet müdahalesine dayalı, ulusal sınırları gözetken, fordist dönemin Keynesci Refah Devleti anlayışı neoliberalizmle birlikte terk edilmiş ve kapitalist devlet yeni bir formla karşımıza çıkmıştır. Bu dönemde neoliberal politikalar borç yükü altındaki görece zayıf olan devletlere, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası finansal kuruluşlar tarafından “istikrar ve yapısal uyum programları” adı altında çeşitli programlar uygulanmıştır. Neoliberal düşünce, en parlak döneminde, yani 1990’larda sadece bu kurumlarla değil bu kurumların yanında OECD, Birleşmiş Milletler, Dünya Sağlık Örgütü gibi tüm uluslararası organizasyonlarla küresel anlamda etki alanını genişletmiştir (Şimşek, 2016:66).

İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan iki kutuplu dünyada ABD karşıtı olarak merkeziyetçi ve planlı bir devlet anlayışına sahip olan Doğu bloğunun 1990’lı yıllarda yıkılması ile bu ülkeler merkezi planlı ekonomi yapılarını sürdürememişlerdir. Bu ülkeler hızlı bir şekilde serbest piyasa ekonomisine adapte olmak için çaba sarf etmişlerdir. Merkezi planlı ekonomi politikası yürüten Çin’in de iktisadi faaliyetlerde liberal önlemler ortaya koyması, ilerleyen yıllarda küreselleşme kurumlarından biri olarak kabul edilen Dünya Ticaret Örgütü’ne üye olması küreselleşmenin büyük yol kat ettiğini göstermektedir (Ekren, 2008:8).

2000 yılından itibaren sürekli olarak gelişim gösteren küreselleşme neticesinde uluslararası rekabet tüm dünyada kendisini hissettirmiştir. Mal ve hizmetlerin temini ve bunların dolaşımı anlamında coğrafi olarak uzaklığın sınırlayıcı bir etkisi kalmamıştır. Bilgi ve haberleşme teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle bilgiye ulaşabilmek daha kolay ve sistematik bir hale gelmiş aynı zamanda dünya finans piyasaları ise artık birbirine entegre olmuştur. İnternetin yaygınlaşması ile birlikte e-ticaret olgusu gün geçtikçe daha önemli bir hale gelmiştir. Teknolojik alanda yaşanan değişimler, bilgi ve işlemlerin maliyetlerini düşürmüş, verimlilik artışı ve ekonomik büyümeye imkan sağlamıştır. Böylece maliyetlerin düşmesi, piyasaların etkinliği, verimlilikteki artış, küresel ticareti engelleyen gümrük tarifelerinin düşürülmesi ve kotaların azaltılması ve yeni yatırım imkanlarının doğması rekabeti artırmıştır. Diğer taraftan banka dışı finans kuruluşlarının mali aracılık sürecinde öneminin artması rekabetin artmasına neden olmuştur. Söz konusu rekabet sadece gelişmiş ülkeler arasında artmamış, gelişmekte olan ülkelerde de artmıştır (Şahin, 2016:8).

Küreselleşme, tarihsel süreçte inişli çıkışlı bir seyir göstermektedir. Ancak küreselleşmenin zaman zaman yükselmesi, zaman zaman durağanlaşması konjonktür olarak ekonomik, politik ve kültürel nedenlerden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle küreselleşmenin boyutlar üzerinden de incelenmesi gerekmektedir.

2.1.4 Küreselleşmenin Boyutları

Küreselleşme sürecini açıklamak için kavramsal altyapıya, küreselleşmeye etki eden faktörlere ve tarihsel gelişimine değindikten sonra bu başlık altında ise küreselleşmenin boyutları değerlendirilmeye çalışılacaktır. Her ne kadar ayırım yapmış olsak da aslında küreselleşmeyi kesin net bir şekilde boyutlara ayırmak pek mümkün değildir. Bu zorluğa rağmen küreselleşme ekonomik, sosyal ve siyasi boyutlarda ayrı ayrı ele alınacaktır.

2.1.4.1 Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu

Ekonomik açıdan küreselleşme sürecinin başlangıcı Rönesans'taki coğrafi kesiflerle önce yerkürenin her yanının tanınması ile birlikte 15. ve 16. Yüzyıllara kadar gitmekte ve bu süreç 3 döneme ayrılmaktadır. Bu dönemlerden birincisi; 15. ve 16. yüzyıldaki yerleşik hayata geçiş ve coğrafi kesiflerdir, ikincisi 18. yüzyılda İngiltere'de birinci sanayi devrimi olarak değerlendirilen buhar makinesinin icadı ve

kok kömürünün kullanılmaya başlamasıdır, üçüncüsü de yine ikinci sanayi devrimi olarak anılan, özellikle 1980'lerden sonra çip teknolojisinin icadı ve 1989 yılından itibaren SSCB'ye dahil devletler ile Doğu Avrupa'nın bağımsızlık talebiyle başlayan dönemden oluşmaktadır (Kazgan, 2005:10). Üçüncü dönemin etkisi ile oluşan gelişmeler neticesinde 2000'li yıllarda bilgi ve teknolojiye yaşanan büyük değişim ile günümüze kadar süren dönem ise üçüncü dönem içerisinde kabul edilmektedir.

Ekonomik küreselleşmenin birinci döneminde coğrafi keşifler ve yer kürenin tamamen tanınması söz konusu olmuştur. 1430 ile 1540 yılları arasında Avrupalı tüccarlar, denizciler ve kaşifler Afrika kıyılarını araştırıp, Hint-Arap ticaretini ele geçirmiş, Çin ve Japonya'ya kadar ilerlemişlerdir. Amerika Kıtası da keşfedilmiş hatta hem güneyi hem ortası hem de kuzeyi ele geçirilmiştir. Genelde İtalyan ve Portekizli olan bu denizciler ve kaşifler batının değerli madenler açısından fakir olması ve aynı zamanda doğu ile yapılan ticaret sonucunda altın kıtlığı yaşaması nedeniyle Afrika'da bulunan maden yataklarına ulaşmaya çalışmışlardır. Bu yayılma hareketlerine 1530'lı yıllarda İspanya'da katılmış ve Portekiz Brezilyası'nı kuşatarak İnka ve Aztek gibi medeniyetleride yok ederek Şili'den Kaliforniya'ya, Arjantin'den Florida'ya kadar birçok alanda sömürgecilik kurmak için fetihler yapmışlardır (Adda, 2013:31-33).

Söz konusu gelişmeler kapsamında 16. ve 18. yüzyıllar arasında egemen olan merkantilist düşünce sonucu uygulamalar sömürgecilik üzerinde yoğunlaşmıştır. Merkantilist (1500-1770) düşünceye göre devletin güçlü olabilmesi için çok fazla koloni sahibi olması gerekmektedir. Bu dönemde, ticaret ve para sermayesi belli merkezlerde birikmiştir. Dünyanın diğer bölgeleri yoksullaşırken, Avrupa'nın batısında zenginleşme görülmektedir. 15. ve 16. yüzyıllarda İspanya ve Portekiz, 17. yüzyılda Hollanda, 18. yüzyılda ise Hollanda ve İngiltere en büyük sömürgeci olmuşlardır. 18. yüzyılda dünyadaki gücün İngiltere'ye kaymasının sebebi denizlerde gücü elinde tutmuş olup, dünyanın her köşesinde en çok sömürgeye sahip olan devlet haline gelmiş olmasıdır (Özaydemir, 2009:18). Böylelikle dünya üzerinde sömürgeciler ve sömürgeleştirilenler olmak üzere iki kutup meydana gelmiştir. Bu süreçte sömürgeci İngiltere ve bazı Avrupa devletleri sömürgelerinden koloniler kurmuşlar ve sömürgeci ülkeler merkez iken sömürgeleştirilenler ise çevre konumunda olmuşlardır. Çevre konumunda olan ülkelerin de nihai görevi sadece merkez ülkenin temel bazı ihtiyaçlarını karşılamak ve merkez konumundaki ülkenin üretim fazlası için potansiyel pazar oluşturmak olmuştur. Ayrıca İngiltere, merkez

konumunu sağlamlaştırmak üzere çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimler çerçevesinde pazarı genişletmek ve “serbest dış ticareti” fiili sömürge alanının dışına taşımak için basta Çin ve Osmanlı İmparatorluğu olmak üzere, yarı işgal ve sömürgeleştirme politikası izlemiştir (Yayla, 2010:6). Bu politikaları uygularken ekonomik küreselleşmenin ikinci aşaması olan I. Sanayi devrimini gerçekleştiren İngiltere, buhar makinesini deniz ve demir yollarında kullanarak serbest dış ticaret fikri çerçevesinde kullanmaya başlamıştır. Ayrıca telgrafın ve fotoğrafın devreye girmesi, haberleşmenin hızlanmasını ve haber malzemesinin zenginleşmesini sağlayan yeni buluşlara da öncülük etmiştir. Bu imkanlara sahip olan İngiltere serbest ticaretin, malların ve sermayenin dünya çapında serbestçe dolaşımını savunmuştur. O dönemde daha güçsüz olan ABD ve Almanya gibi ülkelerin ise bu düşüncelere karşı çıktığı görülmektedir (Kazgan, 2005:8).

Küreselleşmenin birinci ve ikinci döneminde koloniyelin ticaret ağırlığının oldukça fazla olduğu görülmektedir. Bu dönemlerde hegemonik bir güç olan İngiltere, gelişmekte olan ülkelere mamul mal ihraç ederken, onlardan hammadde ithal etmektedir. Dünya ticaretine bakıldığında, Avrupa'nın kendi içinde yaptığı ticaret ile Avrupa'nın denizaşırı ülkelerle yaptığı ticaretin ağırlığı görülmektedir. Söz konusu dönemin başında Avrupa dünya ticaretinin yaklaşık %67'sini gerçekleştirirken, Kuzey Amerika'nın payının artması ile dönem sonunda bu oran %62'ye gerilemiştir. Bu dönemde uluslararası ticaretin büyük kısmı dünyanın zengin bölgeleri arasında yapılmakta ve ticareti yapılan ürünler ağırlıklı olarak; demiryolu materyalleri, tekstil, demir, kumaş, çelik, kimyasal ürünler ve gemi materyalleri gibi temel ürünler olmuştur. Bu süreçle birlikte gelişmiş ekonomiler sanayileşme yolunda ciddi yol kat etmelerine karşın gelişmekte olan ülkelerde ise tam tersi durum görülmektedir. Üçüncü dünya ülkeleri olarak isimlendirilen gelişmekte olan ülkeler 1750 yılında dünya mamul imalatının yaklaşık %73'ünü gerçekleştirirken, 1913 yılına gelindiğinde bu oran %7.5'e kadar düşmüştür. Bunun nedeni, mamul mal ihtiyacının Avrupa'dan ithal edilerek karşılanmasıdır. Gelişmiş ülkelerde sermaye yoğun ve verimli şekilde yapılan üretime karşılık mamüllerin ulaştırılma maliyetlerinde de düşüş olması, emek yoğun üretimin söz konusu olduğu gelişmekte olan ülkelerde üretimden daha çok ithalatın daha cazip olmasını sağlamıştır.

1914-1945 yılları arasında iki dünya savaşı yaşanması ve tüm dünyada etkisi hissedilen ekonomik kriz meydana gelmesi neticesinde ekonomik küreselleşme olumsuz etkilenmiştir. Ülkeler, savaşlar sonrası yaralarını sarmaya çalışırken bir de

ortaya çıkan kriz sonucunda korumacı politikalar ile dışarıya daha kapalı hale gelmişlerdir. Savaşlardan dolayı kaybedenlerin, kazananların olması ülkeler arasındaki ilişkileri de olumsuz etkilemiştir. İkinci dünya savaşı sonrasında, İngilizlerle birlikte Amerika Birleşik Devletleri dünya düzeni konusunda planlarını ortaya koymaya başlamıştır. Birinci dünya savaşı sonrasında kurulan Milletler Cemiyeti'nin savaşa engel olamamasını da göz önünde bulundurarak bu oluşum daha geniş kapsamlı bir çerçevede dünya devletlerine kabul ettirilmeye çalışılmıştır. Amerika Birleşik Devletleri bu yeni oluşumu destekleyerek ve istediği liberal ekonomik düzenin kurulmasını sağlayacak kurumlar için hareket geçmiştir.

1940'lı yılların ikinci yarısında ABD himayesinde oluşturulan ve küreselleşme sürecinin ivme kazanmasında Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (WB), Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), gibi uluslararası kurumların etkisi ve önemi büyüktür (Kıvılcım, 2013:222). Ekonomik faaliyetlerin küreselleşmesi, İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren önce mal piyasalarında başlamış, daha sonra mali piyasalar ve sermaye hareketleriyle devam etmiştir. Başlangıçta ABD'nin tek büyük güç olarak başlattığı bu sürece, daha sonra Avrupa ve Japonya da katılarak sürecin gelişmesinde etkin rol oynamışlardır. 1970'li yıllara kadar başta Batı Avrupa olmak üzere, merkez konumdaki gelişmiş ve sanayileşmiş ülkelerde sermayenin serbest dolaşımı görülmemektedir (Atık; 2007:7). Ancak 1971'de Nixon'un yeni ekonomik politikayı ilan etmesinin ardından Bretton Woods sistemi ortadan kalkmış ve sistem değişmeye başlamıştır. 1973'te ABD'nin doları altın ile değiştirme yükümlülüğünü feshetmesiyle, sabit kurun yerine esnek kur rejimi, uluslararası para ve finans piyasalarının temelini oluşturmuştur. Sabit döviz kuru sistemi ulusal ekonomileri kısa vadeli spekülasyon hareketlerinden uzun süre korumuştur. Bretton Woods'un nihai çöküşü, sabit döviz kuru sisteminin sağladığı yalıtımın artık olmadığı anlamına gelmekte ve ulusal para üzerinde oluşan spekülasyon baskı, ulusal otoriteyi ve kredi genişlemesini kısıtlayarak, ulusal piyasaları paranın uluslararası hareketine tabi hale getirmiştir. Bundan sonra uluslararası parayı altın yerine dolar temsil etmiş ve para altın standardına nazaran daha akışkan hale gelmiştir (Alkan, 2014:35).

1970'li yılların başında Bretton Woods sisteminin çökmesinin yanı sıra petrol üreticisi ülkelerle petrol şirketleri arasında hakimiyet kazanma çekişme neticesinde, OPEC ülkeleri kendi arasında Trablus ve Tahran anlaşmalarını imzalamışlardır. Bu anlaşmalar sonucu petrol üreticisi konumunda olan ülkeler, petrol üretim seviyesi ve

fiyatlar konusunda karar verme tekeli petrol şirketlerinden alarak, kendi kontrollerine geçirdiler. Bu durum petrol fiyatlarının olağanüstü düzeyde yükselişe geçmesine neden olmuştur. 1973 yılında meydana gelen Arap-İsrail savaşı, OAPEC tarafından petrol üretiminin kısılması, ABD ve Batı ülkelerine ambargo uygulanması gibi olaylar yeni bir enerji bunalımının ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1979 yılında ise İran'daki rejim değişikliği ve ardından İran-İrak savaşının yaşanması dünya petrol piyasasında ikinci bir petrol krizi yaşanmasına neden olmuştur (Cebeci, 2010:296). Yaşanan krizlerden petrol sahibi ülkeler ciddi kazançlar elde etmişlerdir. Bu nedenle 1974 ile 1978 yılları arası dönem OPEC ülkeleri açısından altın bir dönem olmuştur. Petrol ihraç eden ülkelerin 1972 yılında 23 milyar dolar olan gelirleri, 1977 yılında 140 milyar dolara yükselmiştir. Ancak petrole sahip olmayan gelişmekte olan ülkeler aynı dönemde büyük miktarda borç yükü altına girmişlerdir (Şimşek, 2011:45). Bu sebeplerden ötürü 1980'li yılların başından itibaren ABD, Almanya, İngiltere ve Japonya gibi gelişmiş ülkeler sermaye hareketleri üzerindeki kısıtlamaları kaldırmışlardır. Bunun yanında II. Dünya savaşından 1980'li yıllara kadar ithal ikameci ve korumacı politikalarla kalkınmayı denemiş gelişmekte olan ülkeler karşılaştıkları ağır kamu açıkları, yüksek enflasyon, döviz yetersizliği ve dış ödeme güçlükleri gibi sorunların zorlamasıyla liberalleşmeye yönelmişlerdir. Ayrıca 1990'lı yılların başında merkezi planlı ekonomi sistemini kabul etmiş Sovyetler Birliği ve Doğu bloğunun yıkılması ile artık küreselleşmenin zirve yapması için gerekli ortam sağlanmış olmuştur (Acar, 2002:18).

Bu gelişmeler neticesinde artık dizginlenemeyen bir küresel süreç başlamış ve düşünce biçimlerini değiştirerek ülkeler arası bağımlılığı artırmış, eskiye nazaran daha farklı bir arz-talep ilişkisi ortaya çıkarmıştır. Artık küresel anlamda bankalar, çok uluslu şirketler ve uluslararası kuruluşlar kendilerini ve çevrelerini oluşturan hak ve çıkarlarla birbirlerine bağımlı hale gelmişlerdir. Yaşanan bu bağımlılık neticesinde ekonomik küreselleşme gelişmekte olan ülkeler için de faydalı bir ortam oluşturmuştur. Dünya ticareti, piyasaların entegrasyonu ve hızlı teknolojik değişme, düşük işlem ve iletişim maliyetlerinden ortaya çıkan verimlilik gibi faktörler sayesinde ciddi şekilde artmıştır (Dikkaya ve Deniz, 2006:166).

Ekonomik küreselleşme konusunda yaşanan gelişmeler ile oluşan rekabet ortamı, ülkelerin dışa açılma eğilimleri ile birlikte çok uluslu şirketlerin de büyüme ve etki alanlarını artırma ortamı doğurmuştur. Çok uluslu şirketler, faaliyetlerini birden fazla ülkeye yaymış olan, üretim ve satış faaliyetlerinin farklı evrelerini farklı

ülkelerde gerçekleştiren kurumlardır. Bu şekilde hareket etmelerinin nedenleri ise, meydana gelebilecek riskleri dağıtmak, uluslararası alanda ortaya çıkan arbitraj olanaklarından yararlanmak, karı en üst düzeye çıkarmak, sahip olunan teknolojik üstünlük ile yerel işletmeler karşısında avantaj sağlamak, yurtiçi piyasasının sağlayamayacağı seviyelere ulaşmaktır (Kutay, 2014:37). Ekonomik küreselleşmenin arkasında itici güç olan çok uluslu şirketlerin kesin sayısını bilmek elbette güçtür. Ancak sahiplik verilerine bakarak dünyada yaklaşık 61.000 kadar oldukları ve bunların 900.000'den fazla şubeleri bulunduğu değerlendirilmektedir. Bunların gelirlerinin dünya Gayri Safi Milli Hasılası'nın onda birine denk olduğu ve toplam dünya ihracatının üçte birini gerçekleştirdikleri düşünülmektedir. Çok uluslu şirketler sıralamasında zirvede bulunan ilk 100 şirketten 96'sının gelişmiş ülkelerde olduğu bilinmektedir (Ritzer, 2011:218).

1980'li yıllarda liberalleşme hareketleri sonucunda başlayan, 2000'li yıllarda büyük ölçüde yoğunlaşan uluslararası etkileşim ortamında bir ülkenin küresel rekabet gücü, faktör donanımı ötesinde teknoloji düzeyi, teknoloji geliştirme ve yenilik üretme kapasitesi ve beşeri sermaye gibi nitelikleriyle yakından ilişkili olmuştur. Teknolojik gelişmelerle birlikte süreklilik arz eden bir süreç olarak yeniden yapılanma, bilginin ve bilgiye dayalı teknolojilerin (mikro elektronik, enformasyon, iletişim, vb.) yaygınlaşması; bilgi-işlem ve iletişimin ağırlık kazanması ile şekillenmektedir. Yeni koşullarda, dar uzmanlaşmanın yerini genel verimlilik artışı hedefi almakta; maliyet avantajı için faktör stoğundan ziyade, verimlilik artışına katkıda bulunabilen teknoloji kapasitesi önem kazanmıştır (Bayraktutan ve Bıdırdı, 2016:2).

Görüldüğü üzere ekonomik küreselleşme, ticaretin küreselleşmesi, finansal küreselleşme, üretimin küreselleşmesi gibi birçok şekilde karşımıza çıkmaktadır. Ancak küreselleşme sadece ekonomik açıdan açıklanacak kadar etki alanı dar bir olgu değildir. Küreselleşmenin ekonomik boyutunun yanında sosyo-kültürel ve politik boyutları da bulunmaktadır.

2.1.4.2 Küreselleşmenin Kültürel ve Sosyal Boyutu

Toplum maddi ve manevi kültür ile toplumsal ilişkiler bütünü olarak değerlendirilmektedir. Maddi kültür, bir kültürel sistem içindeki kullanılan makine teçhizat, üretim araçları ve teknoloji gibi somut insan eliyle üretilmiş ürünleri kapsamaktadır. Manevi kültür ise, o kültürel sistem içindeki dini hayatın inançlarını, ahlaki değerleri, hukuk sistemini, insan ilişkilerini düzenleyen yazılı ve yazısız

kuralları, toplumsal anlama sahip sembolleri, davranışların gerisindeki her tür düşünce ve duygulanım hallerini, egemen ya da muhalif zihni referansları içermektedir. Buradan hareketle toplum ve kültür ayrılamayacağı için sosyo-kültürel bir olay olarak değerlendirilmektedir (Ersözlü, 2014:25).

Ekonomik ve sosyal alanda meydana gelen küreselleşme hareketleri içinde milli kültür kurumları, uluslararası kuruluşlar karşısında varlıklarını koruyamamakta, uluslararası kuruluşlar içinde yer alma zorunluluğu ortaya çıkmış bulunmaktadır. Medeniyetin yarattığı ortak vasıtaların kullanımı ile kültürde bir değişim ve bütünleşme süreci başlatılmıştır (Çetin, 2006:55).

Kültürel değişimin dinamiklerine bakıldığında, küresel anlamda oluşan yeni kültürün çıkış noktası ve gelişiminin ABD ağırlıklı olduğu karşımıza çıkmaktadır. Bu yeni kültürün yayılmasında dil çok önemli bir yerde bulunmaktadır. Günümüzde Amerikan İngilizcesi hayatın hemen hemen bütün alanlarında kullanılmaktadır. Dil insanlar tarafından sanıldığı kadar masum kullanılmamaktadır. Aslında her dil kendi kültürü ile ilgili birçok söz, davranış, anlayış vb. ile birlikte kültürünü empoze etmektedir. Kültürün yayılması toplumu etkilemek için kullanılan diğer bir yöntem “batılı aydın küreselleşmesi”dir. Bu yöntemde ise genellikle üniversite çevreleri, kurulan ağlar, vakıflar, sivil toplum örgütleri, bazı devlet kuruluşları ya da devletlerarası kuruluşlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Yine kökleri Amerika’ya dayanan “sağlık ideolojisi” iş dünyası başta olmak üzere insanlar arasında sağlıklı yaşam ve fitness kültürü özendirilerek bu ideolojinin özümsemesi sağlanmaktadır. Yükselen küresel kültürün en görünür biçimde dışa vurulma aracı ise popüler kültür olarak görülmektedir. Popüler kültürün aktarımı ise genellikle internet, medya araçları, moda vb. ile gerçekleştirilmektedir. Örnek olarak Adidas, Nike, McDonalds, Disney, MTV gibi popüler kültürün yayılmasında etkili olan birçok şirketin bu konuda çok etkili olduğu görülmektedir. Bu şirketlerin sunmuş olduğu mal ve hizmetler kullanılarak zamanla birçok geleneksel kültür alışkanlıkları değişmektedir (Berger ve Huntington, 2003:9-12). Her ne kadar bir yiyecek içecek şirketi olsa da McDonalds bir şirket olmasının üstünde, McDonalddlaştırma tezi altında küresel kültürün homojenleşmesinde bir güç olarak kabul edilmektedir. McDonalddlaştırma süreci beş temel boyutuyla tanımlanmaktadır. Bunlar, verimlilik, hesaplanabilirlik, öngörülebilirlik, insanların yerine teknolojinin ikame edilmesiyle sağlanan kontrol ve paradoksal şekilde rasyonalitenin irrasyonelliğidir. Burada önemli olan husus ise

McDonalddlaştırma sürecinin parçası olan bu beş kuralın hemen hemen tüm dünyada kullanılmasıdır (Ritzer, 2011:281).

Küreselleşmenin sosyo-kültürel boyutunda önemli olan unsurlar arasında yazılı ve görsel medya araçları da bulunmaktadır. 1980 ve 1990'lı yıllardan önce ulusal medya sistemleri, yerli sahipleri olan radyo, televizyon ve gazete sanayileriyle simgeleşmiştir. Gazete yayıncılığı internet üzerinden yayımlanan uluslararası gazeteler dışında çoğunlukla ulusal bir olgu olarak halen devam etmektedir. Ancak televizyonun durumu neredeyse tanınmayacak şekilde gelişmiştir. Neoliberal serbest piyasa politikaları, kablo ve dijital uydu TV sistemlerinin olduğu kadar TV kanallarının ve dahil oldukları holdinglerin mülkiyetini de uluslararasılaştırmıştır. Televizyon sektöründeki gelişmeler yeni kazanç kaynakları da doğurmuştur. Örnek olarak Hollywood stüdyolarının televizyonların film arşivlerini kullanması karşılığında elde ettikleri gelir 1998 yılında 7 milyar dolar iken 2002 yılında 11 milyar üzerine çıkmıştır (McChesney, 2008:312). 2016 yılına gelindiğinde Hollywood'un ABD içerisinde bilet satışlarından elde ettiği gelirin yaklaşık 11 milyar dolar olduğu, kiralama ve DVD satışlarından ise yaklaşık 19 milyar dolar gelir elde ettiği görülmektedir. Bunun yanında ABD dışında, Hollywood'un bilet satışlarından elde ettiği gelirin yaklaşık 22 milyar dolar olduğu, kiralama ve DVD satışlarından ise yaklaşık 44 milyar dolar gelir elde ettiği görülmektedir (Bozan, 2016). Buradan hareketle iki noktanın önemli olduğu değerlendirilmektedir. Bunlardan birincisi küreselleşmenin getirmiş olduğu önemli ekonomik gelir, ikinci ise sinema sektöründe çok güçlü olan ABD'nin yani Hollywood'un kendi kültürünü televizyon ve sinema sayesinde dünyanın her yerine ulaştırabilmesidir.

Son olarak değinilmesi gereken unsurlar ise internet ve sosyal medya olacaktır. Dünyanın her yerinde kullanılmakta olmasından ötürü internet gerçek küresel bir fenomendir. Küresel büyük şirketler, uluslararası kamu örgütleri, uluslararası hükümet dışı örgütlenmeler tarafından türetilmekte ve sürdürülmektedir. Böylece ulus-devletin de etkisi zayıflamaktadır. Ayrıca internet insanların sosyal medya alanında kendi yarattıkları içeriklerle hem üretici – hem de tüketici oldukları bir ortam olarak görülmektedir (Ritzer, 2011:307). 2006 yılında kendi arkadaş grubu ile haberleşmek üzerine bir program kurmak isteyen 14 kişilik ekibin dördü tarafından kurulan Twitter, 2004 yılında Harvard Üniversitesi içinde sosyal etkileşim için kurulan Facebook, 2010 yılında kurulan ve kuruluş amacı fotoğraf ve video paylaşımı olan Instagram ve diğer sosyal medya programları ile dünya üzerinde anlık

etkileşim söz konusu olmaktadır. 2017 yılında ‘we are social’ digital pazarlama şirketinin ‘Hootsuite’ sosyal medya pazarlama şirketi ile hazırlanmış olduğu ‘Digital 2017 Genel Bakış’ raporuna göre dünya nüfusunun 7.4 milyar olduğu ve bu nüfusun yaklaşık %50’si yani 3.7 milyar kişinin internet kullanıcısı olduğu, yine dünya nüfusunun yaklaşık %37’sine karşılık gelen 2.7 milyar kişinin aktif sosyal medya kullanıcısının olduğunu göstermektedir. Söz edilen raporda benzersiz (tekil) mobil telefon kullanıcı sayısının dünya nüfusunun % 66’sı yani 4.9 milyar kişi olarak gerçekleştiği aynı zamanda aktif mobil sosyal medya kullanıcılarının da 2.5 milyar kişi olduğu belirtilmektedir (Kemp, 2017:30.). Günümüzde görüldüğü üzere çok yüksek olan internet ve internet tabanlı programlar sayesinde iletişim ve kültürel etkileşim çok fazla, aynı zamanda çok hızlı gerçekleşmektedir. Bu gelişmelerin yanı sıra teknolojik ilerlemeler sayesinde mobil telefon kullanım oranının artması, mobil telefonların akıllı telefona dönüşmesi insanların istediği yerden istediği zamanda internet bağlantısı yardımıyla bilgi, belge, görüntü, ses, fotoğraf paylaşımı yapmasına ve göndermesine imkan sağlamaktadır.

2.1.4.3 Küreselleşmenin Siyasal (Politik) Boyutu

Küreselleşmenin siyasi boyutu, genel olarak ulus devletin egemenliği üzerinde yoğunlaşmakta olup, devletin fonksiyonlarını yerine getirdiği ortamın temel niteliklerinin değişmesini temel almaktadır. Küreselleşme, başta ekonomi olmak üzere sosyal politikalarından çevre konularına kadar geniş bir alanda ulus devletlerin yetkilerini aşındırıp ve egemenlik alanını daraltmaktadır (Aimaiti, 2007:12).

Küreselleşme ile birlikte modern devletin niteliğinde büyük değişimler ortaya çıkmıştır. Devletlerin alacakları kararlarda, Birleşmiş Devletler, Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı, Dünya Sağlık Örgütü vb. ulus-ötesi kuruluşların kararları ve yönetsel kuralları, bağlayıcı kararlar haline dönüşmüştür. Ayrıca çevre ve çevresel sürdürülebilirlik gibi konularda ülkelerin birbirleriyle olan ilişkilerinin düzenlenmesi hususunda bağımlılıkları artmıştır. Bilgi ve teknolojik gelişmeler sayesinde ülkeler, ülke içi ve uluslararası düzeyde tüm işlevlerini geliştirmişlerdir. Devletler liberal düşünce ile birlikte uygun ortam bularak gelişen, güçlenen özel sektörlere yönelik uygun koşullar oluşturmaktadırlar. Son olarak da refah devleti anlayışı terk edilip, klasik düşüncenin öngördüğü şekilde tarafsız bir devlet yapısı oluşturmuşlardır (Farazmand, 2001:258). Coğrafi ve politik sınırların giderek aşındığı günümüzde,

ulus-devletler artık kendi bölgelerinde kontrol sahibi değil, giderek küresel sistemin “yerel otoriteleri” olarak algılanmaktadır. Ulus-devletlerin bundan sonraki görev alanları “belediyelerin faaliyetlerine” benzetilmekte, ulusal politikalara da küresel sistemin belirlediği hizmetleri yerine getirecek “belediye politikaları” işlevi biçilmektedir. Yeni küresel sistemde ulus-devletlerin rolü bir bölgenin sınırlarını güvenlik altına almaya indirgenirken, bu bölge üzerindeki egemenlik haklarının ‘Meşrutiyet’i ise ancak ‘demokrasi’ gereklerini yerine getirmelerinde görülmektedir. Küresel sistemde ülkelerin meşruiyetlerinin insan haklarına ve küresel demokratik kurallara uygun davranmakla sağlayacağı kabul edilmektedir (Özdek, 1999:38).

Küreselleşmenin ulus-devletlerin yetkileri konusunda olumsuzluklara yol açmasına rağmen liberalleşen yenedünya düzeninde ülkelere kendilerini dönüştürerek olumlu sonuçlar alma konusunda da fırsatlar vermektedir. İlk olarak ülkeler bu süreçte teknoloji ve insan gücü altyapılarını yenileme ve geliştirme çabaları göstermelidirler. Bu doğrultuda piyasa aksaklıklarını giderici önlemler almalıdırlar. İkinci olarak, bankacılık sistemini ve mali sektörü denetleme ve düzenleme işlevini yerine getirmesi son derece önem arz etmektedir. Mali sistemleri denetlenen ülkeler oluşabilecek krizler karşısında kendilerini koruyabileceklerdir. Son olarak ise, küreselleşme ile ülkelerin dengesiz bir şekilde gelişmesi, ülkeler arasında büyük gelir farklılıkları oluşturmuştur. Bunun ülke içinde gelir dağılımını da olumsuz etkilediği ortaya konulmuş ve devletin sosyal politikalar ve bölüşüm alanlarında etkin rol oynaması gerektiği değerlendirilmiştir (Canbay, 2007:30). Ancak son yıllarda yapılan çalışmalarda devletlerin uygulamış olduğu politikalar neticesinde, politik ve sosyal küreselleşmenin artmasına rağmen yoksulluk sınırı altında yaşayan insan sayısının giderek azaldığı görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde küreselleşmenin ekonomik, politik ve sosyal düzeylerindeki artışın gelir eşitsizliği üzerinde olumlu etkisi olduğu görülmüştür. Bu ülkelerin dışa açılmalarının ve dünya ile entegrasyonlarının gelir eşitsizliğinin giderilmesinde de önemli bir faktör olduğu tespit edilmiştir (Şahbaz ve Yanar, 2013:68).

Özetle, II. Dünya savaşı sonrasında başta ABD olmak üzere gelişmiş ülkeler tarafından planlanan ve hayata geçirilen uluslararası kurum ve kuruluşlar ulus-devletlerin hareket alanını kısıtlayarak, liberalizm görüşünü dayatmıştır. Bunun yanında Doğu Almanya ve Batı Almanya birleşmesi, Sovyetler Birliğinin yıkılması gibi olaylar neticesinde planlı ekonomi uygulayan ülkelerin hemen hemen kalmaması, ülkelerin serbest piyasaya göre hareket etmesi hususunda baskılar daha

çok artmıştır. Bahsedilen bu gelişmelerle ekonomik anlamda başlayan küreselleşme, etkisini gerek sosyal gerekse de politik boyutta ciddi şekilde göstermektedir.

Küreselleşme kavramını değerlendirilip, gelişimine bakıldığında ülkeler arasında ilk olarak ticari, ardından finansal, politik gelişmeler ve son olarak teknoloji alanındaki gelişmeler neticesinde tüm dünyayı etkileyen bir süreç olduğu görülmektedir. Ülkelerin bu gelişim sürecindeki davranışlarını zenginleşmek, gelir ve refahlarını artırmak için yaptıkları görülmektedir. Bu nedenle ekonomik büyümenin arkasındaki itici gücün ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme olduğu görülmektedir.

Küreselleşmenin ekonomik, sosyal ve politik boyutlarda artmasının ekonomik büyümeyi pozitif etkileyeceğini değerlendirilen birçok çalışma olmasına karşılık, küreselleşmenin ekonomik büyüme ile ilişkisinin olmadığını ve ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkisinin olduğunu gösteren çalışmalarda bulunmaktadır. Bu doğrultuda küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi ülkelerin ekonomik açıdan gelişmişlik seviyesine, sahip oldukları kaynaklara, ithalat ve ihracat işlemlerinde uyguladığı politikalara ve yürürlükteki yasalara göre farklılık göstermektedir. Bunun yanında ülkelerin ulusal anlamda sosyal hayata müdahalede bulunması, iletişim ve medya araçlarının kullanımında çeşitli kısıtlamalara gitmesi, internet ve sosyal medya kullanımında sınırlama ve yasak uygulaması sosyal küreselleşmesinin ekonomik büyümesi üzerindeki etkisini farklılaştırmaktadır. Politik açıdan bakıldığında ise ülkelerin siyasi olarak diğer ülkelerle ilişkilerini artırmalarına karşılık bu ilişkilerin ekonomik büyüme performansına katkısının olmadığı ya da istenilen ölçüde katkı sağlamadığı görülmektedir.

2.2. EKONOMİK BÜYÜME KAVRAMI VE BÜYÜME TEORİLERİ

İktisatın inceleme alanı içerisinde birçok konu bulunmasına rağmen, iktisatçılar tarih boyunca genellikle büyüme üzerinde durmuşlardır. Bunun en büyük nedeni ise ülkelerin zenginleşmek ve ülkelerinin imkanlarını artırmak istemeleridir. Günümüze kadar büyüme konusunda çok sayıda çalışma yapılmış, genel itibari ile çalışmaların büyük çoğunluğu emek, sermaye, teknoloji vb. konular ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin incelenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmanın bu kısmında büyüme kavramı üzerinde durulacak daha sonra büyüme teorileri özet olarak değerlendirilecek ve büyüme göstergelerinin neler olduğu açıklanacaktır. Son

olarak ise küreselleşme ile büyüme arasındaki ilişki değerlendirilerek bu konudaki literatür özet şekilde sunulacaktır.

2.2.1 Ekonomik Büyüme Kavramı

Ekonomik büyüme, çoğunlukla ekonomide yer alan tüm iktisadi ajanların toplam gelirlerini gösteren, gayri safi yurtiçi hasıla verileri ile ölçülür. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, bir ekonomide belli bir dönem için-genellikle bir yıl-üretilen bütün nihai mal ve hizmetlerin cari değeridir. Buradan hareketle ekonomik büyüme ise bir ekonominin mal ve hizmet üretim kapasitesinde nicel bir artış veya artışları tanımlayan kavram olarak kabul edilmektedir. Ekonomik büyümenin sağlanabilmesi için daha fazla üretim yapılması gerekmektedir. Sonuç olarak üretimde artış sağlanarak gelirin artırılması şeklinde değerlendirilmektedir (Güler, 2017:3). Başka bir ifadeyle ekonomik büyüme, bir ülkenin sahip olduğu üretim faktörleriyle belirli bir dönemde yapmış olduğu mal ve hizmetlerin toplam değerinde meydana gelen artış olarak ifade edilmektedir.

Büyümenin temeli, ekonominin arz yönünü ilgilendiren üretim kapasitesindeki uzun dönemli artışlara dayanmaktadır. Üretim kapasitesinde meydana gelecek söz konusu bu artışlar ise ileri seviyedeki teknolojik ve kurumsal yapılanmadaki gelişim süreci ile yakından ilgilidir. Adam Smith'ten beri uzun dönemli bir olgu olarak nitelendirilen iktisadi büyüme konusunda ortaya konan teorik ve uygulamalı çalışmalarda bir ülkenin üretim olanakları eğrisinin dışa doğru kaymasına yol açan sebepler incelenmiş ve üretim olanakları eğrisindeki sağa doğru kaymalar iktisadi büyüme olarak adlandırılmıştır (Şahin, 2015:3). Böylelikle üretim olanakları eğrisinin dışa doğru kaymasıyla gerçekleşen ekonomik büyüme, aynı zamanda mal ve hizmet üretiminde kullanılan teknolojik gelişme için kullanılan işgücünün ve sanayi kapasitesinin veriminin artmasını da sağlamaktadır. Büyümede sürdürülebilirlik ancak ülke içinde ve dışında üretilen mal ve hizmetlere talep oluşturulması ile sağlanabilmektedir (Köksal, 2016:16).

2.2.2 Büyüme Teorileri

2.2.2.1 Geleneksel (Klasik) Büyüme Teorileri

Geleneksel büyüme teorileri kapsamında iktisat biliminin öncüsü Adam Smith'in görüşleri, David Ricardo'nun ve Robert Malthus'un büyüme ile ilgili görüşleri değerlendirilecektir.

İktisadın kurucusu olarak kabul edilen A. Smith 1776 yılında yayımlanan “Ulusların Zenginliği” adlı kitabında ekonomik büyümenin temel belirleyicisi olarak “iş bölümü - uzmanlaşma”yı görmüştür. Buna ilaveten sermaye birikimi de ekonomik büyümenin faktörleri arasındadır. A. Smith’e göre işçiler arasındaki iş bölümü üç nedenden dolayı üretim miktarını arttıracaktır. İlki bir işçinin tek bir iş üzerinde yoğunlaşması onun o konuda ehlileşmesini sağlayacaktır. Aynı işi tekrar tekrar yapan işçinin ünlü toplu iğne örneğinde olduğu gibi yetenekleri geliştiği için, işi yaptığı süre kısalacak ve kalite artacaktır. Smith’in iş bölümü ve uzmanlaşmanın üretim miktarını artırdığını savunduğu ikinci neden ise iş bölümüne gidilmesinin bir işten diğer işe geçilmesi esnasında zaman kaybı yaşanmasıdır. İşçi yapmış olduğu işe başlayıp yoğunlaşıp o işi bitirdiğinde, diğer yapacağı işe geçerken ağırdan alarak zaman kaybı yaratacak ayrıca diğer işe geçtiğinde ise yeni alet-cihaz vb. kullanacağından adapte olma süresi yaşamaları nedeniyle bu durum üretim kaybına neden olacaktır. Üçüncü neden ise işçinin tek bir işle ilgilenmesi o konudaki yeteneğini artırmanın yanında işçiyi o işi daha kolay yapmanın, daha hızlı yapmanın yollarını aramaya sevk edecek olmasıdır. İşçi bu uğraşları sonucunda yeni yöntemler hatta teknolojiler geliştirecek bunun sonucunda da iş gücü verimliliğinin artması sağlanacaktır (Salman, 2017:45).

Adam Smith büyüme teorisinde üretken emek üzerine yoğunlaşmıştır. Smith’e göre harcanan emek sonucunda ortaya satılabilir bir mal çıkıyorsa bu emek üretkendir. Emeğin niteliği açısından eğitim önemli bir yere sahiptir. Devletin fakir ve maddi durumu yeterli olmayan çocuklara eğitim vermesini savunmaktadır. Büyümenin temelini iş bölümü, iş bölümünün sonunda da teknolojik yenilikler oluşacağını savunmaktadır. İş bölümü sonucu verimlilik artacağı için çalışan kişi başına artan verimler yasaının geçerli olacağını değerlendirmektedir. Nitelikli işgücü ile ekonomik büyüme arasında doğrudan bir bağ kurmasına rağmen, iş bölümü neticesinde yaparak öğrenme ile ekonomik büyüme arasında dolaylı bir ilişki olduğu görülmektedir. Sonuç itibari ile Smith’e göre büyümenin temelinde üretimde yeniden yapılanma sağlayan zihinsel emek faktörüdür. Daha çok kar elde etmek isteyen girişimcinin, iş bölümünde yeni yapılanmaya gitmesi gerekmektedir. Zihinsel değerlendirme sonucu ortaya çıkan verimlilik artışı bir sonuç, iş bölümü bir araç, kaynak ise zihinsel emektir olarak değerlendirilmektedir (Daşdemir, 2008:73).

Adam Smith’in ardından klasik iktisat akımının en önemli iktisatçısı David Ricardo’dur. David Ricardo ekonomik büyüme ile ilgili fikirlerini dolaylı olarak

ortaya koymuştur. Ricardo, emek, toprak sahibi ve sermaye gibi üretim faktörleri arasında gelirin nasıl paylaşıldığı konusunda fikirlerini belirtmiştir. Ricardo'ya göre bir ekonomide uzun dönemde üretim faktörlerinin milli gelirden elde ettikleri paydaki değişim o ekonomide büyüme ya da durgunluk söz konusu olduğunu göstermektedir. Söz konusu bilgiler ışığında ilk başta yüksek kar oranları olması nedeniyle, sermaye ve tasarruf miktarında artış görülecektir. Sermaye birikiminde sağlanan artış, üretim artışına bu durumda emek talebinde artışa neden olacaktır. Emek talebinde meydana gelen artış ücret seviyesini geçimlik düzeyinin üstüne çıkaracak ve emeğin geçiminin kolaylaşması ile nüfus artışı ortaya çıkacaktır. Nüfus artışı mallara olan talepte artışa neden olacak bu durumda üretim artışını teşvik edecektir. Sonuç itibari ile üretimdeki artışla ekonomik büyüme sağlanacaktır (Selvi, 2017:41). Ancak Ricardo'ya göre, ülkenin sahip olduğu toprakların verimlilikleri farklıdır, ihtiyaç halinde verimli olmayan toprakların da üretime dahil edilmesiyle birlikte farklı maliyetler söz konusu olacaktır. Bu durumda arazi sahiplerine daha fazla kira ödemesi yapılacaktır. Emek ve sermaye gibi üretim faktörlerinde azalan verimler kanunu geçerli olması nedeniyle aşırı kar normal kara dönüşecektir. Karlarda meydana gelen bu düşüş sonrasında yatırımlar olumsuz etkilenecek ve ekonomi durgunluk sürecine sürüklenecektir. Bu durgunlukla beraber ücretler asgari geçim düzeyine düşecektir. Ücretlerin düşmesi nüfusun azalmasına bu da ekonomik büyümenin olumsuz etkilenmesine neden olacaktır (Köksal, 2016:27).

Malthus'a ait büyüme teorisi, nüfus artış hızı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin ele alınış şekli yönünden önemlidir. Teori, azalan verimler kanunu kapsamında geliştirilmiştir. Malthus'a göre gıda maddelerinin aritmetik hızla artmasına karşılık, nüfus artışı herhangi bir engel bulunmadığı sürece geometrik bir hızla artacaktır. Malthus'un kurmuş olduğu modelde gelir düzeyi ile nüfus artışı arasında iki yönlü nedensellik olduğu tespit edilmiştir. Gelir seviyesinin yüksek olması erken evliliğe, bu durum doğum oranlarında artışa ve ölüm oranlarında düşüşe yol açacaktır. Nüfus oranında meydana gelen yüksek düzeydeki artış ise, azalan marjinal verimlilik nedeniyle, kişi başına düşen milli gelirden azalmaya neden olacaktır (Daşdemir, 2008:74). Yapmış olduğu 25 yılı baz alan çalışmada, 225 yıl sonra nüfusun 512 kat, yiyeceklerin ise yalnızca 10 kat artacağı sonucu elde edilmiştir. Bu nedenle nüfus artışının sürekli olarak ve sıkı şekilde denetlenmesi gerekmektedir. Malthus bu durumun çözümü konusunda vatandaşların eğitilmelerini, evlenip ailelerine bakacak duruma gelinceye kadar evliliklerin geciktirilmesini,

evlilik dışı ilişkilerin engellenmesi için eğitimler verilmesini önermiştir (Güngör, 2014:7). Eğitimsiz toplumlarda nüfusun toplum üzerinde olumsuz baskı yaratacağı değerlendirilmiştir. Malthus, donanımlı ve nitelikli insanların yetiştirilebilmesi için eğitimin önemli olduğunun üzerinde durmuş, bu durumda nüfusun kontrolünde büyük etki sağlayacağını belirtmiş ve eğitim sayesinde nüfus artış oranı azaltılarak, kişi başına düşen milli gelirden artış sağlanacağını savunmuştur (Yardımcıoğlu, 2012:58).

2.2.2.2 Modern Büyüme Teorileri

Modern Büyüme teorileri kapsamında, Harrod ve Domar çalışmalarını her ne kadar ayrı ayrı yapmış olsalar da bu iki model arasındaki farklılık az olduğu için literatürde Harrod-Domar modeli olarak ele alınmaktadır. Harrod- Domar büyüme modeli, toplam üretim fonksiyonunu kullanarak ekonomik büyüme ile sermaye stoku arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Harrod-Domar, doğal kaynaklar yerine sermaye birikimini ekonomik büyümenin merkezine yerleştirmektedir.

Modelin iki önemli varsayımı söz konusudur. Bunlardan ilki toplam sermaye birikiminin bir fonksiyonudur. Toplam üretimdeki değişim (ΔY), sermaye stokundaki değişim (ΔK) ile marjinal sermaye hasıla oranının (k) çarpımına eşittir.

$$\Delta Y = (1/k) \Delta K \quad k = \Delta K / \Delta Y \quad (1.1)$$

Modelin ikinci varsayımı ise sermaye birikimi toplam gelir ve tasarruf oranına bağlıdır.

$$S = s \cdot Y \quad (1.2)$$

(S) toplam tasarrufları, (Y) toplam geliri ve (s) ise tasarruf oranını göstermektedir. Birinci varsayıma göre, bir ekonomideki sermaye artışı, sermayenin etkinliğine bağlı olarak toplam üretimi artırmaktadır.

Kapalı bir ekonomide toplam yurtiçi tasarruflar (S), toplam yurtiçi yatırımlara (I) ve bu da toplam sermaye değişimine (ΔK) eşit olur. Bu durumda ilk denklemi yeniden yazdığımızda elde edeceğimiz denklem şu şekilde olacaktır:

$$\Delta Y = (1/k) s \cdot Y \quad (1.3)$$

$$\Delta Y / Y = s/k \quad (1.4)$$

Son elde edilen denkleme göre, bir ekonominin büyüme oranı ($\Delta Y / Y$), tasarruf oranı (s) ile sermaye hasıla katsayısına (k) bağlı olmaktadır. Toplam gelirdeki artış doğrudan tasarruf oranına bağlıdır. Büyüme için ekonomiler daha fazla tasarruf etmeli ve yatırım yapmalıdırlar. Ne kadar çok tasarruf eder ve yatırım

yaparlarsa, o kadar hızlı büyüme elde edebilirler. Fakat herhangi bir tasarruf ve yatırım düzeyine karşılık gelecek büyüme hızları, $1/k$ ile yani sermaye hasıla oranı ile ölçülmektedir. Yeni yatırımın oranının, sermaye hasıla oranı ile çarpılması sonucunda GSMH'nin hangi hızda büyüyeceği ortaya çıkmaktadır (Şahin, 2012:18).

2.2.2.3 Neo-Klasik Büyüme Teorileri

Neo-Klasik büyüme teorisinde, azalan verimler yasasının işlemesi nedeniyle, model durağan hale geldiğinde büyüme üzerindeki teknolojik değişme ve nüfus artış hızı belirleyici unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu modelde tasarruf oranı ile durağan olan sermaye-işgücü ve kişi başına düşen gelir değerleri doğru orantılıdır. Bu doğrultuda daha fazla tasarruf eden bir ülke görece daha az tasarruf eden ülkeye göre durağan halde sermaye yoğun ve zengin olacaktır. Ancak durağan haldeki büyüme hızına tasarruflar oranında yaşanan artışın etkisi olmayacaktır.

Uzun dönemde dışsal teknolojik gelişmeler aracılığıyla ekonomik büyüme hızının belirlenmesi, söz konusu dönemde ülkelerin kişi başına sermaye ve gelir seviyelerinin birbirlerine yakınsayacağı anlamına gelmektedir. Yakınsama hipotezi olarak adlandırılan bu görüşe göre gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin arasındaki gelişmişlik farkı uzun vadede kapanacaktır. Bu hipotez sermayenin işgücünden daha fazla artış gösterdiği bir ekonomide, teknoloji dışsal ve sabitken, faiz oranlarının düşeceği ve gelişmekte olan ülkeler gelişmiş ülkelere daha fazla büyüyerek belirli dönemde aradaki farkı kapatacaklardır. Eş zamanlı bir yatırım, başlangıçta faktör donatımlarının farkları sebebiyle, gelişmekte olan ülkelere hasılayı, gelişmiş ülkelere daha hızlı artırmaktadır. Sonuç itibari ile, ülkeler arasında büyüme oranları farklılaşacak ve gelişmekte olan ülkeler gelişmiş ülkelerin kişi başına düşen reel hasıla seviyesine ulaşabilecektir (Kar ve Taban, 2003:148).

Özetle modele göre bir ekonomide durağan durum dengesi sağlanmışsa sermaye stokundaki artış hızı ve ekonomik büyüme hızı tasarruflara bağlı değildir. Sermaye stoku ve büyüme hızı tamamen işgücündeki artış kadardır. Tasarruf miktarında meydana gelen artışlar sadece bir defalık üretimi artırmakta, uzun dönemde büyümeyi etkilememektedir. Teknolojik gelişmenin olmadığı varsayılırsa, işçi başına üretim sabit kalmaktadır. Ancak teknolojik gelişme ile birlikte üretim düzeyi sabit kalmayacak teknolojik gelişme tarafından belirlenecektir. Yani işçi

başına üretimde teknolojik gelişme ile aynı yönlü artış ortaya çıkacaktır (Künü, 2013; 46).

2.2.2.4 İçsel Büyüme Teorileri

Neo klasik büyüme teorileri, işgücü, sermaye ve teknoloji ile ekonomik büyümeyi açıklamaktadır. Başka bir deyişle, ekonomik büyüme üretim faktörlerindeki ve/veya bu faktörlerin verimliliğindeki artışa bağlı görülmektedir. Oysa ki, birçok ampirik çalışma, üretim faktörlerindeki salt niceliksel artışın ekonomik büyüme üzerinde sanıldığı kadar büyük etki yaratamadığını ve dolayısıyla ekonomik büyümeyi yeterince açıklayamadığını ortaya çıkarmıştır. Bu yetersizliği gören bazı büyüme iktisatçılarından; P.Romer ve R.Lucas İçsel büyüme teorisinin öncülüğünü yapmaktadır (Tülüce, 2013:63).

P. Romer ve R. Lucas ile birlikte başladığı kabul edilen ve 1990'lı yıllarda gelişen içsel büyüme teorileri, ekonomik büyüme sürecinin açıklanmasında araştırma-geliştirme, sağlık, teknolojik yenilikler, eğitim, ölçek ekonomileri, bilgi birikimi ve gelir dağılımı gibi unsurların etkilerine odaklanmıştır. İçsel büyüme modellerinde temelde ağırlık verilen konular teknolojik yenilikler olmuş ve teknolojik yeniliklerin bir iktisadi faaliyet olduğu görüşü vurgulanmıştır. Bundan dolayı, teknolojik gelişmeler iktisadi bir değişken olarak büyüme süreci içine dahil edilmiştir. Dahası, içselleştirilen teknolojik yeniliklerin; azalan verimleri ortadan kaldıracığı, üretim sürecine ilave edilen her teknolojik buluşun artan getiriler yaratacağı ve artan getirilerin ise ekonomik büyüme sürecinde devamlılık sağlayacağı belirtilmiştir (Akıncı, 2013:148).

Romer tarafından yapılan çalışmaların temelinde, ekonomik büyüme sürecinde teknolojik gelişmeyi içselleştiren, yaklaşımı ilk ortaya koyan Arrow bulunmaktadır. Arrow'un yaklaşımına göre, bilgi üretiminde meydana gelen artış, yayılma etkisi ve yaparak öğrenme yoluyla, firmalara sağlayacağı faydadan daha çok tüm ekonomiye fayda sağlayacaktır. Bu yaklaşım kapsamında bilgi, rekabet edilmeyen ve tüketiminden dışlanmanın söz konusu olmadığı kamusal bir mal olarak değerlendirilmektedir. Romer'in varsayımları arasındaki temel fark, yeni tasarım geliştiren firmaların üretmiş oldukları tasarım için haklarının koruma altında olması sebebiyle, bu bilginin tam bir kamusal mal olmaması ve yeni tasarım ve buluşların yapılmasının teşvik edilmesidir (Kaya, 2012:162). Romer'in kurduğu modelde Araştırma-Geliştirme sektörünün görevi, nihai ürün üretiminde kullanılan makine ve

teçhizatın üretim sürecine girdi olarak yeni fikir ya da tasarım geliştirmektir. Bu kapsamda Araştırma-Geliştirme sektörü üretime iki kanal üzerinden katkıda bulunmaktadır. Bunlardan birincisi yeni tasarım, daha modern ve daha yeni bir araç girdinin üretilmesidir. Yeni tasarım ekonomideki toplam bilgi düzeyini artırmasının yanında Araştırma-Geliştirme sektöründe bulunan beşeri sermayenin de verimini artıracaktır. Model bireylerin ve ekonomik birimlerin kar maksimizasyonunu sağlamak üzere hareket ettiklerini, vergi ve teşvik politikaları ile büyümenin bu durumundan olumlu etkileneceğini göstermektedir. Modelin temelinde ekonominin kapalı olduğu varsayımı olsa da dış ticaretin serbestleşmesi ve beşeri sermayenin gelişmiş ülkelerle bütünleşmesinin ekonomik büyüme üzerinde olumlu etki sağlayacağı savunulmaktadır (Ercan, 2000:132).

İçsel büyüme teorilerinin öncülerinden biri olan Robert E. Lucas ise geliştirdiği modelde, temel olarak bireylerin beşeri sermaye birikimi için ayırdıkları süreyi almış, beşeri sermayenin ve dışsallıkların ekonomik büyümenin en önemli unsurları olduğunu savunmuştur. Bu model çerçevesinde, içsel etki; beşeri sermayenin bireyin kendi üretim seviyesini artırması, dışsal etki ise, bireyler arasındaki etkileşim neticesinde oluşan sermaye olarak değerlendirilmiştir. Beşeri sermaye; üretime dahil olan işgücünün sahip oldukları ve diğer üretim faktörlerinin daha etkili ve verimli kullanılmasını sağlayan bilgi, deneyim, yetenek gibi pozitif değerler şeklinde ifade edilmektedir. Bu değerler sayesinde, yeni teknolojiler bulunarak ve etkin bir şekilde kullanılarak, ülkenin ekonomisi gelişecek ve ekonomik büyüme gerçekleşecektir. Kısaca beşeri sermaye de makine vb. fiziksel sermaye şeklinde üretim fonksiyonunda dahil olmakta, başka bir ifade ile ayrı bir üretim faktörü olarak kabul edilmektedir (Teyyare, 2013:153). Lucas modelinde, Solow gibi üretim sürecinde sermaye birikimi ve iş gücünde ölçüğe göre sabit getirinin olduğunu düşünmekte, bunun yanında Solow'dan farklı olarak üretim faktörü olarak kabul ettiği beşeri sermayenin üretim fonksiyonuna dahil edilmesi neticesinde artan getirinin geçerli olacağını savunmaktadır. Lucas, Solow'un modelinde dışsal olarak belirlenen uzun dönemli ekonomik gelişmenin temeli olarak verimlilik artışı ile somut bir gösterge olan beşeri sermaye arasında ilişki kurmuştur (Özsoy, 2009:75).

İçsel büyüme teorilerinin genel anlamda savundukları görüşleri özetleyecek olursak, büyümenin ekonominin kendi içinde barındırdığı faktörlerin bir çıktısı olduğu, sistemin dışarıdan etkilenmesinin sonucu olmadığıdır. Teknolojik gelişme, ekonomik sistem dahilinde meydana gelmesi nedeniyle, alınan ekonomik kararlardan

etkilenmektedir. Romer'in düşüncesi, üretim ve yatırım sürecinde bir yan ürün olarak meydana gelen bilginin, yalnızca o firmaya değil, tüm ekonomi için verimlilik artışı sağlayacağı yönündedir. İçsel büyüme teorilerine göre, eğer gelişmekte olan ülkeler kendileri için gerekli düzenlemeleri yapmazlar ve önlem almazlar ise gelişmiş ülkelerle aralarında bulunan gelir farkları artacaktır. Uzun dönemde eğitim düzeyi, kültürel yapı, bölgesel faktörler, yatırım oranı, dış ticaret, vergi, gelir dağılımı, kamu politikaları ve hizmetleri gibi faktörlerin büyüme üzerinde etkisi söz konusu olacaktır. Devlet müdahalesi ise optimal büyüme oranına ulaşmak için gerekli bir unsur olarak görülmektedir (Aydemir, 2012:58).

2.2.3 Büyüme Göstergeleri

İçsel büyüme teorileri kapsamında ekonomik büyümeyi sağlayan büyüme göstergeleri incelendiğinde sermaye birikimi, işgücü (beşeri sermaye), doğal kaynak ve teknolojik gelişim şeklinde dört faktör üzerinde yoğunlaşıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda ekonomik büyümenin daha iyi açıklanabilmesi için söz konusu göstergeler özet olarak açıklanacaktır.

2.2.3.1 Sermaye Birikimi

Üretimin yapılması ve ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesindeki en önemli faktör sermaye olduğu değerlendirilmektedir. Kapitalist bir ekonomide sermaye, sahip olanlara üretimden pay almayı sağlayan bir mülktür. Sermaye üretim yapılan makine ve fabrikalar gibi fiziki varlıkların toplamı olarak değerlendirildiğinde, yeni makine ve fabrikalar ile bu stoğun artırılması net yatırımlar olarak değerlendirilmektedir. Belli bir dönemde mal ve hizmet üretme kapasitesini gösteren en temel gösterge sermayedir birikimidir. Bunun yanında verimlilik artışı ve istihdam artışının sağlanması sonucunda ülkelerin refah seviyesinde artış sağlanacaktır (Yardımcıoğlu, 2012:55).

Teorik ve ampirik düzeyde yapılan çalışmaların büyük bir kısmı sermaye birikiminin ekonomik gelişmenin en önemli belirleyicisi olduğu üzerinde durmaktadır. Ekonomik gelişmenin temel taşlarından biri olduğu düşüncesi A.Smith'e kadar uzanmaktadır. Smith'e göre verimlilik artışı ve ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi için önemli olan işbölümü ve uzmanlaşmanın sağlanması için sermaye birikiminin önemi büyüktür. Karl Marx'da sermaye birikimi ile oluşacak üretimin mekanizasyonu sürecinin etkilerini çalışmalarının odak

noktasına oturtmaktadır. Keynesyen ve Post Keynesyen iktisat düşüncesinde de klasik iktisatçılar da olduğu gibi ekonomik büyümenin temelini yatırımlar olduğu düşüncesi hakimdir. Post-Keynesyen düşünceye göre talepte meydana gelen artışlar yatırımları uyarmakta, yatırımlar neticesinde ortaya çıkan içsel ve dışsal ekonomiler sonucunda verimlilik ve ekonomik büyüme de hareket sağlanmaktadır. Aynı zamanda bu düşünce akımında yatırımlar sayesinde yeni teknolojilerin ortaya çıkması ya da yatırımlar ile bu teknolojilerin yayılmasının da söz konusu olduğu kabul edilmektedir (Saygılı vd., 2005:6).

Ülkelerin ekonomik büyümeyi sağlamak için daha çok üretmek, bu üretim artışı için de daha çok yatırım yapması gerekmektedir. Yatırım için gerekli finansal kaynaklar, genellikle ülkelerin tasarrufları ile orantılıdır. Buradan hareketle büyümek isteyen ülkelerin tasarruflarının ya da finansal kaynaklarının kendileri için gerekli yatırımları karşılaması gerekecektir. Bu durumda yeterli kaynağa sahip olmayan ülkeler dışa açık ekonomi modeli uygulayarak ülke içindeki yatırımlar için yabancı sermaye ve yabancı finansal kaynak temin edeceklerdir. Gelişmekte olan ülkeler finansal serbestleşme politikaları ve bunun yanında dışa açık bir ekonomik model benimseyerek küresel sermayeden yararlanmaya çalışmaktadırlar. Bu küresel sermaye yatırımları doğrudan yabancı yatırımlar, portföy yatırımları ve diğer yabancı finans kaynakları olarak üç şekilde ortaya çıkmaktadır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları gelişmekte olan ülkeler için yatırımları için gerekli finansal kaynağın temin edileceği dış finansman kaynağıdır. Buna ilave olarak bu yabancı sermayenin getirdiği marka, teknoloji, know-how gibi maddi olmayan varlıklar ve döviz sermaye birikiminin sağlanmasında ciddi bir gelişme meydana getirecektir (Kula, 2003:143). Sermaye birikiminin sonucunda yatırımlar artacak, yeni teknolojik gelişmeler ve üretim bilgisi sayesinde verimlilik artışı ile üretim artışı sağlanacaktır.

2.2.3.2 İşgücü (Beşeri Sermaye)

İşgücü kavramı, ekonomik faaliyetler kapsamında bireylerin elde ettikleri bilgi, deneyim, beceri gibi birçok niteliği içinde barındırmaktadır. Bu kavram geniş çerçevede değerlendirildiğinde bireylerin üretkenlik anlamında ortaya koyacakları bütün nitelikleri kapsamaktadır. Bireylerin nitelikli duruma gelebilmeleri için yapılan faaliyetlerde yatırım olarak ifade edilmektedir. Beşeri sermaye için yapılan yatırımların işgücü üzerinde faydalı olması neticesinde, ekonomik büyüme üzerinde pozitif etki sağlayacağı değerlendirilmektedir (Yumuşak ve Bilen, 2000:82).

Yapılan birçok çalışmada beşeri sermayede meydana gelen artış, kendi verimliliği üzerinde olumlu etki sağlamasının yanında diğer üretim faktörleri üzerinde de olumlu etki sağladığı yönündedir. Bu durumda devletin teknolojik alt yapıya ve eğitim alanında yapacağı yatırımların beşeri sermaye üzerinde olumlu etkiler oluşturacağı, fiziki sermaye yatırımlarına karşı ekonomik büyümeye daha çok katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Üretimde beşeri sermayenin önemi, hükümetlerin de bu faktör üzerinde görevlerine yansımaktadır. Özel şirketlerin kendi bünyesindeki çalışanlarına gerekli eğitimleri vermesine karşılık vatandaşların eğitilmiş ve donanımlı olmasını sağlamak, devletin görevleri arasındadır. Devlet tarafından bir düzenleme olmadığında, bireylerin eğitim konusunda toplumun ihtiyaçları ölçüsünde yatırım yapmadıkları görülmektedir. Bu nedenle beşeri sermaye birikimindeki eksiklik devletin uygulayacağı eğitim politikalarının katkısı ile ekonomik büyümeye olumlu etki edecek seviyeye ulaşabilecektir (Taban ve Kar, 2006:163). Günümüz dünyasında ekonomik faaliyetler kapsamında bilgi çok önemli bir yere sahiptir. Bu doğrultuda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler eğitim alanında harcama yapmak ve eğitim seviyesini yükseltmek üzere çaba göstermek zorundadırlar. Gelişmiş ülkelerin, gelişmekte olan ülkelere karşı rekabet konusunda güçlü olmasının en büyük nedeni, donanımlı, iyi eğitim almış, üretimde yaşanan değişimlere kendisini uyarlayabilen beşeri sermayeye ve yüksek düzeyde bilgi üretebilme imkanlarına sahip olmalarıdır (Çalışkan vd., 2013:30).

2.2.3.3 Doğal Kaynaklar

Ekonomik büyümeyi etkileyen faktörlerden üçüncüsü ise doğada bulunan doğal kaynaklardır. Bir doğal varlığın kaynak olarak gösterilebilmesi için o doğal varlığın bir malın üretiminde kullanılabilmesi şartı aranmaktadır. Bu durum ise bilgi kavramının devreye girmesi ile mümkün olabilecek bir durumu ifade etmektedir. Dolayısıyla doğal kaynağın fazla miktarda bulunması o ülkenin ekonomik büyümesine katkı sağlayacağı anlamına gelmemektedir. Bu konuda önemli olan nokta, ülkede bulunan doğal kaynakların bilgi ve teknoloji doğrultusunda optimum seviyede kullanılabilmesidir (Salman, 2017:38).

Doğal kaynaklar ekonomik büyüme konusunda önemli olmasına rağmen belirleyici bir faktör olarak görülmemektedir. Bu konuda en iyi örnek orta doğuda bulunan ülkelerin zengin petrol kaynaklarına sahip olmaları zenginliklerini belirleyen faktör olurken, doğal kaynaklar yönünden fakir bir ülke olan Japonya'nın ekonomik

büyümede başarılı olması doğal kaynakların belirleyici olmadığını açıklamaktadır. Doğal kaynaklar miktar açısından sabit olması nedeniyle ekonomik anlamda kıt kaynak olarak değerlendirilmektedir. Doğal kaynakların miktarının artırılması mümkün olmamakla birlikte, sahip olunan kaynakların daha verimli kullanılabilmesi imkanı bulunmaktadır (Demir, 2015:81).

Ulusal zenginliğin önemli bir parçası doğal kaynaklar olsa da, küresel anlamda elde edilen tecrübeler ekonomik büyüme ve refah için doğal kaynakların tek başına yeterli olmadığı değerlendirilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde bulunan ve kullanılmayan doğal kaynakların kullanılmamasının en önemli nedeni, teknoloji seviyesinin yeterli olmamasıdır. Ayrıca insanların doğal kaynaklara katkı sağlayacak olan hizmet ve ürün gelişimine kayıtsız kalması, doğal kaynaklardan fayda sağlanamamasını sonucunu doğurmaktadır. Petrol bakımından Angola, Çad Cumhuriyeti, Sudan ve Güney Sudan, Venezüella ve Irak; maden ve elmas bakımından Kongo, Sierra Leone Cumhuriyeti, Liberya önemli doğal kaynak zengini olan ülkeler arasında iken; düşük GSYİH düzeyi, yoksulluk, iç savaş, yolsuzluk ve politik baskıdan bir türlü kurtulamayan ülkelerdir (Topuz, 2017:57). Özetle doğal kaynaklar yönünden zengin olmak büyümek için tek başına yeterli görülmemektedir. Bu zenginlik gerek beşeri sermaye, gerekse fiziki sermaye gerekse de üretim bilgisi ile desteklenmedikçe ekonomik büyümeye istenilen ölçüde katkı sağlamayacağı değerlendirilmektedir.

2.2.3.4 Teknolojik gelişim

Ekonomik büyümede belirleyici faktörlerden birisi de teknolojidir ve teknoloji, teknoloji düzeyi ile değerlendirilmektedir. Teknoloji en geniş anlamda, üretim süreci, üretilen ürün, yönetim ve organizasyon, satış ve pazarlama, satış sonrası hizmetlerle ilgili bilgi ve tecrübelerin toplamı olarak değerlendirilmektedir. Ekonomik anlamda teknolojik gelişmenin anlamlı olabilmesi, bir şirket ya da girişimci tarafından kar ve zarar göze alınarak yenilik şeklinde uygulanmasına bağlıdır. Yenilikle neticelenen teknolojik gelişmenin kaynağı, söz konusu firma açısından içsel ya da dışsal olabilmektedir. Firmaya ait araştırma ve geliştirme faaliyetler, işçi, mühendis ve yöneticilerin iş başında elde ettikleri deneyimler içsel kaynaklar olarak görülmektedir. Ekonomi literatüründe bu durum yaparak öğrenme ya da zaman/deneyim ekonomileri olarak değerlendirilmektedir. Gerek yasal gerekse

de yasal olmayan yollardan teknoloji transfer edilmesi ise dışsal kaynak olarak değerlendirilmektedir (Bakan, 2017:30).

Büyümenin göstergeleri içerisinde ayrı değerlendirilmesine rağmen sermaye birikimi ve teknoloji arasında ciddi bir bağ vardır. Ülkelerin üretim artışını sağlayabilmek için sermaye birikimi sağlaması gerekmektedir. Teknolojik gelişmeler ve değişimlerinde bu üretim artışına katkı sağladığı görülmektedir. Ayrıca hükümetlerin eğitim ve ar-ge konusunda yaptıkları teşvikler ve düzenlemeler neticesinde ortaya çıkan bilgi ve teknoloji alanındaki gelişmelerde üretimdeki verimliliği artırarak büyümeye önemli etkiler sağlamaktadır.

2.3. KÜRESELLEŞME VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ

Küreselleşme ve ekonomik büyüme ilişkisi, ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmenin ve ekonomik büyümeye etkileri çerçevesinde bu bölümde kısaca değerlendirilecektir.

Ekonomik küreselleşme; genel anlamda üretimin küreselleşmesi, ticaretin küreselleşmesi ve finansal küreselleşme üzerinden açıklanmaktadır. Üretimin küreselleşmesi incelendiğinde, belli bir ülkede faaliyet gösteren şirketlerin üretimlerini çeşitli ülkelere gerek doğrudan yabancı yatırımlar, ortaklıklar ve işbirlikleri ile mal ve hizmetlerin farklı ülkelerdeki şirketlere yaptırılması şeklinde gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bu durumun şirketlere sağladığı avantajlar ise, hammaddeye yakınlık, ucuz iş gücü, teşvikler ve 1970'li yıllardan itibaren firmalara ek maliyet getiren çevre koruma masraflarından korunmak olarak sıralabilmektedir. Sağlanan maliyet avantajları sayesinde artan rakabet karşısında firmalar karlarını yükseltebilmektedirler. Ticaretin küreselleşmesi, ülkelerin üretimin küreselleşmesi ile birlikte üretmiş oldukları mal ve hizmetleri kendi ülkeleri dışında satmak istemeleri neticesinde oluşmaktadır. Ticaretin küreselleşmesi konusunda en büyük gelişmenin, II. Dünya savaşı sonrasında ülkeler arasındaki ticari ilişkileri geliştirmesi amaçlanan GATT anlaşması olduğu değerlendirilmektedir. Bu anlaşma ile birlikte ülkeler uygulamış oldukları kotalar, gümrük vergileri, tarifelerde indirimlere gitmişler ve bazı yasaklamaları kaldırmışlardır. Üretimin küreselleşmesi ile sağlanan avantajın yanı sıra ticaretin önündeki engelleri kaldıran bu gelişmeler pazarın büyümesine neden olmuştur. Üretimin ve ticaretin küreselleşmesi, finansal kaynaklara daha fazla ihtiyaç duyulmasını sağlamıştır. Bu durumun ise finansal küreselleşmenin gelişmesinin önünü açmıştır. Finansal küreselleşmenin altındaki en

önemli nedenler ise 1970’li yıllarda meydana gelen petrol krizleri sonrasında bazı ülkelerin ellerinde biriken mali kaynaklara karşılık, bazılarının bu kaynaklara ulaşmada sıkıntı çekmesidir. Ülke içerisinde tasarruf oranları düşük olan, ekonomik büyüme ve kalkınma için kaynak bulamayan ülkelerin, finansal kaynaklar açısından zengin olan ülkelere kaynak sağlamaları için finansal serbestleşme gerektiği tüm dünyaca kabul edilmiştir. Finansal küreselleşme ile gelişmekte olan ülkeler makroekonomik istikrarı sağlama, büyümede sürdürülebilirliği sağlamak için ülke içine fon akışını serbestleştirme yoluna gitmişlerdir. Bu süreçte doğrudan yabancı yatırımlar, portföy yatırımları gibi finansal hareketler hızlanmış, gelişmekte olan ülkeler ihtiyaç duydukları fonlara ulaşmıştır. Ayrıca gelişmiş ülkeler ise ellerindeki fonların değerlendirilmesi sayesinde ciddi avantajlar sağlamışlardır. Ekonomik anlamda küreselleşmenin tek başına yeterli olmayacağı yeni küresel sisteme toplumlarında adapte olması için sosyal küreselleşmenin de sağlanması için gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

Sosyal küreselleşme ile ülkelerin farklı kültürlerinin yerini, küresel ortak kültürün alması amaçlanmaktadır. Bunun sağlanması için öncelikle ortak bir dil kullanılması amaçlanmış, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişim sayesinde ilişkilerin artması sağlanmıştır. Ayrıca ulaşım alanında sağlanan gelişmeler sayesinde uluslararası turizm hareketleri hızlanmış birçok ülkenin ciddi gelir kalemi haline gelmiştir. Sosyal küreselleşme ile birlikte ortak tüketim kültürü, ortak düşünce yapısı, ortak dil vb. faktörler oluşturularak küreselleşen üretim ve ticaret için büyük bir toplum yapısı ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca insanlık için ortak olan sorunların giderilmesi içinde sosyal küreselleşme politikalarının önemini büyük olduğu değerlendirilmektedir. Özellikle doğanın korunması, insan haklarının evrensel boyutta sağlanması, demokrasinin tüm dünya ülkelerinde tesis edilmesi için yerel farklılıkların giderildiği ortak bir toplum yapısının sağlanması için sosyal ve kültürel küreselleşmenin sağlanması için düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler ile istenilen sosyal yapının oluşturulması ve ekonomik küreselleşmenin belirli bir düzen içerisinde gerçekleştirilmesi için politik açıdan ülkelerin uluslararası yapılar oluşturması gerekmektedir.

Politik küreselleşmeyi sağlayacak bu kurum ve kuruluşlar sayesinde ülkelerin üstünde kural koyucu ve bu kurallara göre yapılan uygulamaların denetlenmesi sağlanabilecektir. Politik küreselleşme ile ülkelerin temsilcilerinin diğer ülkelerde bulunması ve ekonomik, sosyal ilişkilerin artması sağlanabilecektir.

Birleşmiş Milletler, Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Para Fonu, Dünya Sağlık Örgütü vb. gibi kurumlar küresel anlamda ekonomik, sosyal ve politik yapının oluşmasını sağlayıp, tüm ülkelerin bu oluşacak yapıdan kazançlı çıkması yönünde çalışmalar yürütmektedir. Özetle ülkelerin büyümesi için ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmenin ciddi avantajları bulunmaktadır. Bu avantajların karşısında küreselleşmenin olumsuz yanlarının da bulunduğu göz ardı edilmemelidir. Ülkelerin politik açıdan birlikte hareket etmelerini sağlayan politik küreselleşme ile ülkelerin bağımsızlık ve egemenlik haklarının zedelendiği, üst kurum ve kuruluşların etkisinin artması söz konusu olabilmektedir. Ekonomik küreselleşme anlamında olumsuzluklar değerlendirildiğinde ilk olarak ülkelerin kaynaklarının etkin kullanılmaması, finansal açıdan bağımlılık nedeniyle oluşabilecek krizlerin tüm ülkeleri etkilemesine neden olabilecektir. Sosyal ve kültürel açıdan küreselleşmenin olumsuz etkilerine bakıldığında salgın hastalıkların yaygınlaşması, terör faaliyetlerinin yayılması, niteliksiz göç hareketlerinin yaşanması ile karşılaşmaktadır.

Özetle ülkelerin küreselleşme sayesinde ekonomik büyüme sağlayabilecekleri konusunda birçok olumlu nokta bulunuyor olsa da olumsuzlukları göz önünde bulunduran görüşler bulunmaktadır. Küreselleşme – büyüme ilişkisi değerlendirildiğinde, Lucas, küreselleşme sayesinde uluslararası faktör hareketlerinden faydalanan ülke ekonomilerinin, kaynak dağılımında etkinliği sağlayacağını ve büyümede istenilen seviyelere ulaşacağını savunmaktadır (Yay, 2009:3). Küreselleşme göstergelerinden biri olan dışa açıklık konusunda çalışma yapan Dollar (1992)'a göre, dışa açık ekonomilerin ihracat rakamlarının yüksek düzeyde seyrettiği ve ihracata bağlı bir takım dışsallıklar sebebiyle ülke ekonomilerinde büyümenin olumlu etkileneceği değerlendirilmektedir. Küreselleşme ile ilgili Rivera-Batiz ve Romer (1990) tarafından ortaya konulan diğer bir çalışmada neo-klasik büyüme modeli kapsamında küreselleşmenin sağladığı getiriler incelenmiş, küreselleşmeden elde edilen faydanın düşük olduğu; ancak aynı veriler içsel büyüme teorileri kapsamında değerlendirildiğinde küreselleşmenin, ekonomik büyüme üzerinde etkisinin çok daha yüksek düzeyde olacağı görülmektedir (Sarıtaz, 2017:50).

Küreselleşme sürecinin doğru şekilde yönetildiği ülkeler açısından bir değerlendirme yapıldığında küreselleşme ekonomik büyümeye olumlu etkiler sağlamaktadır. Ancak küreselleşme her ülkede farklı sonuçlar göstermekte,

küreselleşmenin sağladığı olanakları iyi şekilde kullanamayan ülkelerde yoksulluğu arttırması ve yaygınlaştırması, sosyal ve çevresel problemler ortaya çıkarması gibi olumsuzluklar neticesinde ekonomik büyümeye olumsuz etkisi olmaktadır (Doğan ve Can, 2016:2).

2.4. KÜRESELLEŞME VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ ÜZERİNE LİTERATÜR TARAMASI

Küreselleşme ile ekonomik büyüme ilişkisi literatürde farklı değişkenler, farklı ülke ve ülke grupları, farklı dönemler kapsamında birçok çalışmaya konu olmuştur. Çalışmalar değişkenler açısından değerlendirildiğinde küreselleşme değişkeni olarak küreselleşme endeksi (KOF) genel, sosyal, ekonomik ve politik olarak kullanılmış ayrıca küreselleşme göstergesi olarak kabul edilen ticari açıklık ve dışa açıklık, finansal gelişmişlik, ithalat ve ihracat, doğrudan yabancı yatırım ve ekonomik özgürlük endeksi değişkenlerinin kullanıldığı görülmektedir. Literatür incelenerek kullanılan değişkenlere göre kısa özeti sunulacaktır. İlk olarak KOF küreselleşme endeksi dışında küreselleşmeyi temsil eden değişkenlerle yapılan çalışmalar, ardından küreselleşme göstergesi olarak KOF endeksinin kullanıldığı çalışmalar hakkında kısa bilgi verilecektir.

Tablo 2.1. Küreselleşme ve Ekonomik Büyüme Hakkında Literatür Özeti (Diğer Göstergeler)

ÇALIŞMA	DÖNEM VE ÖRNEKLEM	YÖNTEM	SONUÇ
Afzal (2007)	(1960 – 2006) Pakistan	VECM	Finansal küreselleşme ile ekonomik büyüme arasında sıkı bir ilişki olduğunu tespit edilmiştir.
Yapraklı (2007)	(1990 – 2006) Türkiye	Johansen Eşbütünleşme ve Granger Nedensellik Testi	Ticari açıklığın ekonomik büyümeyi pozitif, finansal açıklığın ise negatif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.
Kıran ve Güriş (2011)	(1992 – 2006) Türkiye	ARDL Sınır testi ve Toda-Yamamoto nedensellik testi	Ticari ve finansal açıklık ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli ilişki olduğu, ticari dışa açıklık ile büyüme arasında çift yönlü anlamlı, finansal dışa açıklık büyüme arasında anlamsız ilişki olduğu görülmüştür.

Tablo 2.1. devamı

Türedi ve Berber (2010)	(1970 – 2007) Türkiye	Johansen-Juselius Eşbütünleşme ve VAR nedensellik analizi	Finansal kalkınma, ticari açıklık ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemli ilişkinin olduğu görülmüştür.
Quinn, Schindler ve Toyoda (2011)	Gelişmiş ve Gelişmekte olan 189 ülke	GMM	Ekonomik küreselleşmenin ekonomik büyümeti pozitif etkilediği görülmüştür.
Ray (2012)	(1990 – 2011) Hindistan	Granger Nedensellik Testi	Küreselleşme ile büyüme arasında çift yönlü ilişki olduğu görülmüştür.
Gül ve Kamacı (2012)	(1980 – 2010) 12 Gelişmiş Ülke (1993 – 2010) 7 Gelişmekte olan ülke	Pedroni Eşbütünleşme Testi ile Granger Nedensellik Testi	Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, büyümeden ithalata ve ihracata doğru nedensellik ilişkisi bulunamamış, ihracat ve ithalattan büyümeye nedensellik ilişkisi olduğu görülmüştür.
Neto ve Veiga (2013)	(1970 – 2009) 139 Ülke	EKK - GMM	Teknoloji ve yenilik yayılımı anlamında doğrudan yabancı yatırımların büyümeye etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.
Ali ve Imai (2015)	(1970 – 2009) 41 Ülke	GMM	İncelenen ülkelerde ekonomik dışa açıklık ve büyüme arasında sıkı bir ilişki olduğu ve finansal açıklığın finansal piyasalara katkı sağlayacağı bunun ekonomik büyümeyi pozitif etkileyeceği görülmüştür.
Topallı (2015)	(1982 – 2013) BRICS – Türkiye	CADF Birim Kök Testi, Emirmahmutoğlu ve Köse Nedensellik Testi	Ekonomik büyüme ve ticari açıklık arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.
Ümit (2016)	(1989 – 2014) Türkiye	Toda-Yamamoto Nedensellik Testi – ARDL Sınır Testi	Uzun ve kısa dön. büyümenin ticari açıklıktan negatif, finansal açıklıktan ise pozitif etkilendiği görülmüştür.
Manwa ve Wijeweera (2016)	(1980 – 2011) Botswana, Lesotho, Namibya, Güney Afrika ve Swaziland	ARDL Sınır Testi	Diğer dört ülkeye kıyasla Güney Afrika için uzun ve kısa dönemde ticari serbestleşme ekonomik büyümeye olumlu etki sağlayacağı görülmüştür.

Tablo 2.1. devamı

Gövdere ve Can (2016)	(1970 – 2011) Türkiye	ARDL Sınır Testi	Uzun dönemde enerji tüketimi, dışa açıklık, ihracat ve ithalat büyüme etkilediği görülmüştür. Ancak Sabit sermaye yatırımları ve finansal genişlemenin büyümeye etkisi istatistiki olarak anlamsızdır.
Silberberger ve Königer (2016)	(1985 – 2009) 106 Gelişmiş ve 80 Gelişmekte olan Ülke	GMM	Regülasyonların ekonomik büyüme ile arasında sıkı bir ilişki olduğu görülmüştür.
Örgün ve Pala (2017)	(1996 – 2013) 28 Avrupa Birliği Ülkesi	Granger nedensellik ve Panel VECM	Uzun dönemde ekonomik büyüme, enerji tüketimi, işgücü, sermaye birikimi ve dışa açıklık arasında nedensellik olduğu görülmüştür.
Yıldırım ve Çevik (2017)	(1993 – 2016) Türkiye	Granger Nedensellik Testi ve Hatemi-J Nedensellik Testi	GSYİH'den finansal açıklık oranına nedensellik söz konusudur. Ekonomik daralmanın Finansal açıklık oranını pozitif, ekonomik gelişmenin ise negatif etkilediği tespit edilmiştir.
Alvarado, Iniguez ve Ponce (2017)	(1980 – 2015) 19 Latin Amerika Ülkesi	Panel Rassal Etkiler Modeli	İncelenen ülkelerde doğrudan yabancı yatırımlar sadece yüksek-gelirli ülkeleri olumlu ve önemli şekilde etkilemektedir.
Kartal ve Acaroğlu (2017)	(1961-2013) Türkiye	Zaman Serisi – Granger Nedensellik Testi	Ticari açıklığın büyümeyi kısa ve uzun dönemde olumlu etkilediği görülmüştür.
Güney (2017)	(1990 – 2014) Türkiye – BRICS	GEKK	Ekonomik Özgürlük seviyesinin artması ile ekonomik büyüme arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif ilişki elde edilmiştir.

Not: VECM: Vector Error Correction Model, ARDL: Autoregressive Distributed Lag Bound Test, GMM: Generalized Method of Moments, EKK: En Küçük Kareler Yöntemi, GEKK: Genelleştirilmiş En Küçük Kareler Yöntemi.

Küreselleşme göstergesi olarak ticari açıklık, dışa açıklık, finansal gelişmişlik, ithalat ve ihracat, doğrudan yabancı yatırımlar ve ekonomik özgürlük endeksi kullanılan çalışmalar Tablo 2.1.'de görülmekte ve aşağıda özetlenmektedir.

Afzal (2007), Pakistan ekonomisine ait 1960-2006 yıllarını kapsayan verileri hata düzeltme modeli yöntemini kullanarak analiz etmiş, yapmış olduğu çalışmada

finansal serbestleşmenin ekonomik büyümeye etkisi incelenmiştir. Çalışma sonucunda finansal serbestleşme ile ekonomik büyüme arasında sıkı bir ilişki olduğu ortaya koymuştur.

Yapraklı (2007), ticari ve finansal dışa açıklık ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Türkiye özelinde, 1990 – 2006 yılları arası dönemi için çok değişkenli eş bütünleşme analizi, hata düzeltme-geliştirilmiş Granger nedensellik testleri ve vektör hata düzeltme yöntemleri kullanarak incelenmiştir. Çalışmada ticari ve finansal açıklık ile ekonomik büyüme arasında iki yönlü nedensellik olduğu görülmüş ayrıca ticari açıklıktan finansal açıklığa doğru tek yönlü nedenselliğin bulunduğu görülmüştür. Ticari açıklığın ekonomik büyümeyi pozitif etkilediği, finansal açıklığın ise ekonomik büyümeyi negatif etkilediği analizler sonucunda ortaya konulmuştur.

Türedi ve Berber (2010), tarafından yapılan çalışmada finansal kalkınma ve ticari açıklık ile ekonomik büyüme ilişkisi, 1970-2007 dönemini kapsayan yıllık verilerle Türkiye ekonomisi için tahmin edilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkiler Johansen-Juselius eşbütünleşme ve VAR Nedensellik analizleri kullanılarak araştırılmıştır. Çalışma, Türkiye ekonomisinde, finansal kalkınma, ticari açıklık ve ekonomik büyüme değişkenleri arasında eşbütünleşme ilişkisinin, yani uzun dönemli bir ilişkinin olduğunu ortaya koyarken, VAR nedensellik analizi ise ticari açıklık ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü, finansal kalkınma ile ekonomik büyüme arasında, finansal kalkınmadan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisinin olduğunu göstermiştir.

Kıran ve Güriş (2011), 1992 - 2006 dönemleri için Türkiye’de ticari ve finansal dışa açıklığın ekonomik büyüme üzerindeki uzun dönem etkisini kısıtsız hata düzeltme modeline dayanan sınır testi yaklaşımı ve Toda ve Yamamoto (1995) nedensellik testi ile araştırmaktadır. Sınır testinden elde edilen ampirik sonuçlar, Türkiye’de ticari ve finansal dışa açıklık ile ekonomik büyüme arasında uzun dönem ilişkisi olduğunu göstermektedir. Toda - Yamamoto nedensellik testi sonuçları ise ticari dışa açıklık ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğunu ve finansal dışa açıklığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin anlamsız olduğunu göstermektedir.

Quinn vd. (2011), tarafından yapılan çalışma ile 189 gelişmiş ve gelişmekte olan ülke genelleştirilmiş momentler yöntemi (GMM) kullanılarak analiz edilmiş ve

ekonomik büyüme ile küreselleşme arasındaki ilişki incelenmiştir. Analiz sonuçları ekonomik küreselleşmenin büyümei artırdığını göstermektedir.

Ray (2012), yaptığı çalışmada küreselleşmenin Hindistan'ın ekonomik büyümesi üzerinde etkisini araştırmıştır. 1990-2011 dönemi için yapılan araştırmada Granger nedensellik testi kullanılmış ve küreselleşme ile ekonomik büyüme arasında karşılıklı nedensellik olduğu görülmüştür.

Gül ve Kamacı (2012), çalışmasında, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için (sırasıyla 1980 – 2010; 1993 – 2010 dönemleri) dış ticaretin büyüme üzerine etkisi panel veri analizi ile test edilmiştir. Çalışmada Pedroni eşbütünleşme ve Granger nedensellik yöntemleri kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, büyümeden ithalata ve ihracata doğru bir nedensellik ilişkisi bulunamamış ancak ithalat ve ihracattan büyümeye doğru bir nedensellik ilişkisi olduğu görülmüştür.

Neto ve Veiga (2013), çalışmada 1970-2009 yılları arası dönemi 139 ülkeyi kapsayan panel veri analizi kullanarak doğrudan yabancı yatırımlar sayesinde teknoloji ve yenilik yayılması ile küreselleşmenin ekonomik büyümeye olan ilişkisini araştırmıştır. Sonuçlar, teknoloji ve yenilik yayılımı yoluyla doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyümei pozitif etkilediğini göstermektedir.

Ali ve Imai (2015), çalışmada 1970-2009 yılları kapsayan dönemde 41 Afrika ülke verileri Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi (GMM) ile analiz edilerek küreselleşmenin ekonomik büyümeye etkisini incelemişlerdir. Küreselleşmeyi ekonomik açıklık yönünden değerlendiren çalışma neticesinde, Afrika'daki ülkeler için ekonomik dışa açıklık ve büyüme arasında güçlü bir bağ olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak finansal açıklığın finansal piyasalara olumlu etki sağlayacağı bununda ekonomik büyümei artıracığı görülmüştür.

Topallı (2015), çalışmasında BRICS ülkeleri ve Türkiye kapsamında doğrudan sermaye yatırımları ve dışa açıklık ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 1982-2013 periyotunda değişkenler arasındaki ilişki CADF birim kök testi, Emirmahmutoğlu ve Köse nedensellik testi kullanılarak analiz edilmiştir. Yapılan analizlere sonucunda ekonomik büyümeden doğrudan yabancı yatırımlara doğru tek yönlü nedensellik ilişkisinin olduğu görülmüştür. Ayrıca ekonomik büyüme ile ticari dışa açıklık arasında ve doğrudan yabancı yatırımlar ile ticari dışa açıklık arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu görülmüştür.

Ümit (2016), çalışmasında ticari açıklık, finansal açıklık ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki Türkiye için 1989-2014 dönemi kapsamında incelenmiştir. Değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisini belirlemek amacıyla Toda-Yamamoto nedensellik testi uygulanmış olup test sonucunda, finansal açıklık ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü ve büyümeden ticari açıklığa doğru tek yönlü nedensellik ilişkisinin olduğu görülmüştür. Uzun ve kısa dönemli analiz sonuçları ise, ekonomik büyümenin ticari açıklıktan negatif, finansal açıklıktan pozitif etkilendiğini göstermiştir.

Manva ve Wijeweera (2016), çalışmalarında 1980-2011 yılları arasındaki dönemde ticari serbestleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini beş Güney Afrika kıtası ülkesi (Botswana, Lesotho, Namibya, Güney Afrika ve Swaziland) için ARDL sınır testi yaklaşımı ile incelemiştir. Bulgulara göre Güney Afrika'nın diğer dört ülkeye kıyasla, kısa vadede ve uzun vadede serbestleşme politikalarından açıkça yararlandığını görülmüş ve ticari serbestleşmenin Güney Afrika'nın ekonomik büyümesine olumlu etkisi olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Gövdere ve Can (2016), çalışmada ARDL sınır testi yöntemi kullanılarak Türkiye örneğinde 1970-2011 dönemi için enerji tüketimi, dışa açıklık, dış ticaret, finansal gelişme ve sabit sermaye yatırımlarının ekonomik büyümeye etkisi incelemiştir. Bulgular uzun dönemde enerji tüketimi, dışa açıklık, ihracat ve ithalatın büyümeyi olumlu etkilediğini göstermekle birlikte, sabit sermaye yatırımları ve finansal genişlemenin büyümeye etkisinin istatistiksel olarak anlamsız olduğunu göstermiştir.

Silberberger ve Königer (2016), 1985-2009 arası dönem için seçilen gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler örneğinde Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi (GMM) kullanılarak yapmış oldukları çalışmada regülasyonların, ticarete ve ekonomik büyüme etkisini araştırmışlardır. Analize sonucunda elde edilene bulgulara göre regülasyonların ekonomik büyüme ile güçlü bir ilişkili olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda ülkelerin elde edilecekleri faydanın boyutunun gelişmişlik seviyelerine bağlı olduğu belirtilmiştir.

Örgün ve Pala (2017), 1996-2013 dönemini kapsayan çalışmalarında 28 Avrupa birliği ülkesi için panel eşbütünleşme, panel Granger nedensellik ve panel vektör hata düzeltme yöntemlerini kullanarak enerji tüketimi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Analizler sonucunda kısa dönemde ticari açıklık,

ekonomik büyüme ve enerji tüketimi arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu görülmüştür.

Yıldırım ve Çevik (2017), çalışmalarında 1993-2016 yıllarında Türkiye için finansal dışa açılma ile büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Değişkenler arasındaki ilişki Granger nedensellik testi ve Hatemi-J nedensellik testi uygulanarak analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda GSYİH'den finansal açıklık oranına doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu görülmüştür.

Alvarado vd (2017), çalışmada 1980-2015 yılları arası dönem için 19 Latin Amerika ülkesi üzerinde panel veri analizi yöntemini kullanarak doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Araştırmada yüksek gelirli Latin Amerika ülkelerinin doğrudan yabancı yatırımlardan olumlu ve önemli ölçüde etkilendiği, Üst-orta gelirli ülkelerin dengesiz ve önemli ölçüde etkilenmediği ve alt-orta gelirli ülkelerin ise olumsuz etkilendiği görülmüştür. Sonuç olarak 19 Latin Amerika ülkesi değerlendirildiğinde doğrudan yabancı yatırımlardan olumlu etkilenen ülkeler sadece yüksek gelirli ülkeler olduğu tespit edilmiştir.

Kartal ve Acaroğlu (2017), Türkiye için yapmış oldukları çalışmada 1961 - 2013 döneminde ticarete dışa açıklık ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyümeye üzerinde etkisini zaman serisi yöntemi ile araştırmışlardır. Analiz sonucunda ticari dışa açıklığın kısa ve uzun dönemde ekonomik büyümeyi ve yatırım düzeylerini olumlu etkilediği görülmüştür. Ayrıca çalışmada Granger nedensellik testleri ile ticarete dışa açıklıkta meydana gelen değişimlerin uzun dönemli ekonomik büyüme hızını fiziksel sermayede oluşan artış üzerinden değişen seviyelerde etkilediği tespit edilmiştir.

Güney (2017), çalışmasında BRICS ülkeleri ve Türkiye için, 1990 - 2014 yılları arasındaki dönemde ekonomik özgürlük ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi panel veri analizi yöntemi ile incelemiştir. Analiz sonucunda elde edilen sonuçlar, incelenen ülkelerde ekonomik özgürlük seviyesinin artmasının ekonomik büyüme düzeyini pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilediğini göstermiştir.

Tablo 2.2. Küreselleşme ve Ekonomik Büyüme Literatür Özeti (KOF Endeksi)

ÇALIŞMA	DÖNEM VE ÖRNEKLEM	YÖNTEM	SONUÇ
Dreher (2006)	(1970 – 2000) 123 Ülke	EKK – GMM	Küreselleşmenin ekonomik büyümeyle pozitif etkilediği görülmüştür.
Chang ve Lee (2010)	(1970 – 2006) 23 OECD ülkesi	Pedroni Eşbütünleşme Testi	Ekonomik, sosyal, politik küreselleşme endeksleri ile büyüme arasında uzun dönemde çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu görülmüştür.
Rao ve Vadlamannati (2011)	(1970 – 2005) 21 Düşük gelirli Afrika ülkesi	EKK – GMM	Küreselleşme ile ekonomik büyüme arasında anlamlı ilişki olduğu görülmüştür.
Chang ve Lee (2011)	(1990 – 2016) 10 Eski Komünist ülke ve 18 OECD ülkesi	Panel eşbütünleşme testi, FMOLS VE DOLS yöntemleri	İncelenen 10 eski Komünist ülke için küreselleşmenin ekonomik büyümeyle olumlu etkilediği tespit edilmiştir.
Sakya (2011)	(1980 – 2005) 31 Afrika ülkesi	Panel eşbütünleşme testi ve FMOLS yöntemi	Uzun dönemde ekonomik küreselleşmenin ekonomik büyümeyle pozitif etkilediği sonucuna varılmıştır.
Villaverde ve Maza (2011)	(1970 – 2005) 101 ülke	GMM - EKK	Küreselleşme bir bütün olarak, ayrıca ekonomik, sosyal, siyasi boyutlarının ekonomik büyümeyle olumlu etkilediği tespit edilmiştir.
Mutascu ve Anne-Marie (2011)	(1972 – 2006) Romanya	VAR analizi	Ekonomik büyüme ile küreselleşme arasında pozitif ilişki olduğu görülmüştür.
Osterloh (2012)	(1971 – 2004) 23 OECD ülkesi	EKK - GMM	Genel küreselleşme ile büyüme arasında ilişki anlamsız, ancak ekonomik küreselleşme ile büyüme arasında olumlu ilişki olduğu görülmüştür.
Chang, Berdiev ve Lee (2013)	(1990 – 2009) Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Türkiye ve Rusya	EKK - GMM	Ekonomik, politik ve sosyal küreselleşmenin artması ve yaygınlaşması ekonomik büyüme üzerinde etkisinin olumlu olduğu görülmüştür.

Tablo 2.2. Devamı

Şahbaz ve Yanar (2013)	2010 102 ülke	Yatay Kesit Analizi	Gelişmekte olan ülkelerde, ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme düzeyinin artmasının yoksulluğu ve gelir eşitsizliğini azaltıcı etkisi olduğu görülmüştür.
Samimi ve Jenatabadi (2014)	(1980 – 2008) İslam İşbirliği Örgütü Üyesi 33 Ülke	GMM – Tahminleyici Dinamik Panel Veri Analizi	Yüksek-orta gelir düzeyine sahip ülkelerde küreselleşmenin büyümeye etkisi pozitif, düşük gelirlielerde ise negatif olduğu sonucuna varılmıştır.
Kılıç (2015)	(1980 – 2011) 74 Gelişmekte olan ülke	EKK – Granger Nedensellik Testi	İncelenen ülkelerde ekonomik ve sosyal küreselleşme büyümeyi olumlu, sosyal küreselleşme olumsuz etkilemektedir.
Hayaloğlu, Kalaycı ve Artan (2015)	(1995 – 2011) Yüksek, Üst-orta, düşük-orta gelirli 91 ülke	Statik Panel Veri Analizi	Yüksek, Üst-orta ve düşük-orta gelirli ülkelerde küreselleşme ekonomik büyümeyi artırmaktadır. Düşük gelirli ülkelerde ise küreselleşme büyümeyi negatif etkilemektedir.
Gözgör ve Can (2016)	(1970 – 2010) 139 ülke	Granger Nedensellik Testi	Ekonomik küreselleşme ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü ilişki olduğu tespit edilmiştir.
Doğan ve Can (2016)	(1970 – 2012) Güney Kore	Engel-Granger Eşbütünleşme Analizi	Genel küreselleşmenin, ekonomik ve sosyal küreselleşmenin büyüme üzerinde pozitif etkili olduğuna ulaşılmıştır
Doğan (2017)	(1970 – 2011) Türkiye	Toda - Yamamoto Nedensellik Testi	Ekonomik küreselleşmeden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik tespit edilmiştir.
Olimpia ve Stela (2017)	(1990 – 2013) Romanya	EKK – Granger Nedensellik Testi	Ekonomik ve politik küreselleşmenin büyümeyle sıkı ilişkili ve pozitif etkilediği, ancak sosyal küreselleşmenin büyümeye etkisinin negatif olduğu görülmüştür.
Helhel (2017)	(2002-2015) BRICS ve Türkiye	Pedroni, Kao, Fischer Eşbütünleşme, Panel Sabit Etkiler Modeli	Küreselleşmenin finansal sistemin gelişmesine sınırlı alanlarda etkisinin olduğu görülmüştür.

Not: VECM: Vector Error Correction Model, ARDL: Autoregressive Distributed Lag Bound Test, GMM: Generalized Method of Moments, EKK: En Küçük Kareler Yöntemi, GEKK: Genelleştirilmiş En Küçük Kareler Yöntemi.

Küreselleşme ve ekonomik büyüme ilişkisini KOF küreselleşme endeksi ile değerlendiren çalışmalar ilgili özet Tablo 2.2.'de görülmektedir. Küreselleşme göstergesi olarak KOF endeksini kullanan çalışmalar aşağıda değerlendirilmektedir.

Dreher (2006), geliştirdiği küreselleşme endeksi ile yapmış olduğu çalışmada küreselleşmenin, ekonomik, sosyal ve siyasi boyutlarını incelemiştir. Dönem olarak 1970-2000 yıllarının alındığı en küçük kareler (EKK) ve genelleştirilmiş momentler (GMM) yöntemlerini kullandığı çalışmada 123 ülke için panel verileri kullanılarak analiz yapılmıştır. Küreselleşmenin genel endeksinin yanı sıra tek tek diğer boyutların ölçülmesi için yapılan alt başlıklara ait endeksler yardımıyla küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi deneysel olarak incelenmiştir. Çalışma neticesinde elde edilen sonuçlara göre, küreselleşme gerçekten büyümeyi olumlu etkilemektedir. Ülkelerin küreselleştikçe ekonomik büyüme oranlarının arttığını ve ekonomik işbirliklerin olması ve ticari engellerinin olmamasının önemli olduğu vurgulanmaktadır. Politik entegrasyonun büyümeye etkisinin anlamsız bulunduğu çalışmada bilgi akışının ekonomik büyüme için olumlu etki yarattığı ortaya koyulmuştur.

Chang ve Lee (2010), 1970-2006 yılları arasında 23 OECD ülkesi için Panel eşbütünleşme FMOLS ve DOLS analiz yöntemleri kullanılarak ampirik olarak ekonomik büyüme, genel küreselleşme endeksinin, üç boyutu - ekonomik, sosyal ve siyasi - arasında ortak hareket ve nedensellik ilişkisi incelenmiştir. Tüm değişkenlerin uzun vadede birlikte hareket ettiği bulunmuştur. Analiz sonuçları küreselleşmenin ekonomik büyümeye olumlu katkısı olduğunu göstermektedir.

Barry (2010), küreselleşme çerçevesinde Sahra altı Afrika'yı analiz edip küreselleşmenin bölgede ekonomik büyüme ile ilişkili önemli bir faktör olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. 1995-2005 yılları arasında 41 ülke, KOF küreselleşme endeksi ve en küçük kareler (EKK) yöntemi kullanılarak küreselleşme ile geleneksel büyüme faktörleri; ticaret, doğrudan yabancı yatırım, krediler, yardımlar, doğal kaynaklar, yolsuzluk arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma sonucu Sahra Altı Afrika'sı ülkelerinin ekonomik büyümelerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki kurulamamıştır. Ancak yine de küreselleşmenin Afrika'daki kıt doğal kaynaklara sahip ülkeler için ekonomik büyümeyi olumlu etkileyeceği ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

Rao ve Vadlamannati (2011), 1970 – 2005 periyodunda 21 düşük gelirli Afrika ülkesi için küreselleşme ölçütü olarak KOF ve dışa açıklık endeksi

kullanılarak en küçük kareler (EKK) ve genelleştirilmiş momentler (GMM) yöntemleri ile büyüme ve küreselleşme arasındaki ilişki incelenmiştir. Küreselleşme ile büyüme arasındaki ilişkinin anlamlı ve pozitif olduğu saptanmıştır.

Chang ve Lee (2011), 1990-2006 yılları arasındaki dönemde 10 eski Komünist ülke ve 18 OECD ülkesi için KOF küreselleşme endeksi ile Panel Eşbütünlük, FMOLS ve DOLS analiz yöntemleri kullanılarak ekonomik büyüme ile küreselleşme arasındaki ilişki incelemiştir. Analizler sonucunda incelenen 10 eski komünist ülke grubu için küreselleşmenin ekonomik büyümeye olumlu katkı sağladığı tespit edilmiştir.

Sayki (2011), düşük gelir düzeyleri ile karakterize edilen sahra altı 31 Afrika ülkesi için KOF küreselleşme endeksi verileri kullanılarak küreselleşmenin ekonomik büyümeye etkisi araştırılmıştır. Analizler panel eşbütünlük ve FMOLS analiz yöntemleri kullanılarak 1980-2005 yılları arasındaki dönem için yapılmış ve uzun dönemde ekonomik küreselleşmenin ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği görülmüştür.

Villaverde ve Maza (2011), çalışmada 101 ülke verileri, 1970-2005 dönemi için Genelleştirilmiş Momentler (GMM), En Küçük Kareler (EKK) ve sabit etkiler yöntemleri ile analiz edilmiş, küreselleşme ve büyüme arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada elde edilen sonuçlar sadece genel, ekonomik ve sosyal küreselleşmenin değil, aynı zamanda siyasi (politik) küreselleşmenin de büyümeyi olumlu etkilediğini göstermiştir. Ayrıca, küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin ve dolaylı olarak gelir yakınsamasının, büyük olduğunu vurgulanmıştır.

Mutascu ve Anne-Marie (2011), tarafından 1972-2006 döneminde, Romanya'da ekonomik büyüme ve küreselleşme arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Çalışmada KOF endeksi ile VAR analiz yöntemi uygulanmıştır. Çalışma sonuçları, ekonomik büyüme ile küreselleşme arasında olumlu bir ilişki olduğunu göstermektedir. Çalışmada Aşırı küreselleşmenin ülkenin iç dinamiklerini olumsuz etkileyebileceği göz ardı edilmeden daha çok büyümek için ülkelerin daha çok küreselleşmeleri gerektiği belirtilmektedir.

Chang vd. (2013), 1990-2009 yılları arasında Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Türkiye ve Rusya için KOF endeksi verilerini En küçük kareler (EKK) ve Genelleştirilmiş Momentler (GMM) yöntemlerini kullanarak yapılan çalışmada enerji ihracatı, ekonomik büyüme ile küreselleşme arasındaki ilişki incelenmiştir.

Çalışma ekonomik, politik ve sosyal entegrasyonların artması ve genişlemesinin ekonomik büyümeye olumlu etki sağladığı ortaya koymuştur.

Şahbaz ve Yanar (2013), çalışmalarında 102 ülkenin 2010 yılı verileri kullanılarak yatay kesit analizi ile yapmış oldukları analizde küreselleşmenin gelir eşitsizliği ve yoksulluk ile ilişkisini incelemişlerdir. Çalışma sonucunda gelişmekte olan ülkelerde, ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme düzeyinin artması yoksulluğu ve gelir eşitsizliğini azaltıcı etkiye sahip olduğu görülmüştür.

Samimi ve Jenatabadi (2014) , çalışmada İslam İşbirliği Örgütü üyesi 33 ülke için 1980-2008 periyotunda, Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi (GMM) ve tahminleyici dinamik panel veri yaklaşımını kullanarak küreselleşme ve ekonomik büyüme ilişkisini incelemişlerdir. Çalışma ekonomik küreselleşmenin İKT üyesi ülkelerde ekonomik büyüme üzerinde istatistiksel olarak önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca ekonomik küreselleşmenin etkisinin ülkelerin gelir düzeylerine göre farklılık gösterdiği, yüksek ve orta gelirli ülkelerin küreselleşmeden pozitif etkilendiği, düşük gelirli ülkelerin ise küreselleşmeden fayda sağlayamadıkları görülmüştür.

Kılıç (2015), 1981-2011 döneminde 74 gelişmekte olan ülke için, En Küçük Kareler (EKK) ve Granger nedensellik yöntemlerini kullanarak ekonomik büyüme ile ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme ilişkisini incelemiştir. Analiz sonuçlarına göre, seçilmiş gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyüme düzeyleri ekonomik ve politik küreselleşmeden olumlu yönde etkilenmiştir. Sosyal küreselleşmenin ise ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği görülmüştür.

Hayaloğlu vd.(2015), çalışmasında KOF küreselleşme endeksinin ekonomik, politik ve sosyal alt endekslerini kullanarak panel veri analizi yöntemi ile küreselleşme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 1995-2011 yıllarını kapsayan dönemde yüksek, üst-orta, düşük-orta ve düşük olmak üzere 4 gruba ayrılan 91 ülke için analiz gerçekleştirilmiştir. Analizler neticesinde, 3 grupta (yüksek, üst-orta, düşük-orta) küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkili olduğu, ancak düşük gelirli ülkelerde sosyal ve ekonomik küreselleşmenin ekonomik büyümeyi negatif etkilediği tespit edilmiştir.

Doğan ve Can (2016), çalışmalarında 1970-2012 dönemi KOF ekonomik, sosyal küreselleşme ve genel küreselleşme endeks verileri ile, Güney Kore örneğinde küreselleşme ile ekonomik büyüme arasında ilişkiyi Engel-Granger

eşbütünleşme testini kullanarak analiz etmişlerdir. Çalışma sonucunda ekonomik, sosyal ve genel küreselleşmenin büyümeye pozitif katkı sağladığı görülmüştür.

Gözgör ve Can (2016), çalışmalarında 1970-2010 yıllarını kapsayan dönem ve 139 ülke için ihracatın ürün çeşitlendirilmesi ele alınarak ekonomik küreselleşmenin ekonomik büyümeye etkisi incelenmişlerdir. Granger nedensellik testi uygulanan çalışmada ampirik sonuçlar ekonomik küreselleşme ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkinin olduğunu göstermiştir.

Türedi (2016), çalışmasında 1996-2014 yılları arası dönemde 40 ülke için KOF küreselleşme endeksi verileri, sabit etkiler panel veri yaklaşımı kullanılarak küreselleşmenin ekonomik büyümeye üzerinde etkisini araştırmıştır. Analizler sonucunda, küreselleşmenin ekonomik büyümeye pozitif katkı sağlayacağı görülmüştür. Çalışmada ayrıca ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmenin de ekonomik büyümeye etkisinin pozitif olduğu belirtilmiştir.

Doğan (2017), Türkiye için ekonomik küreselleşme ve büyüme ilişkisini araştırdığı çalışmasında, KOF ekonomik küreselleşme endeks verilerini, Toda-Yamamoto nedensellik testini kullanarak, 1970-2011 yılları arası için analiz etmiştir. Elde edilen bulgular ekonomik küreselleşmeden, ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğunu göstermektedir.

Olimpia ve Stela (2017), çalışmalarında 1990-2013 yılları arasındaki 24 yıllık sürede Romanya'da küreselleşme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. KOF endeksi ve bileşenleri (ekonomik, sosyal ve politik), En Küçük Kareler Yöntemi (EKK) ve Granger nedensellik testi yöntemleri kullanılarak analiz yapılmıştır. Analiz sonucunda ekonomik ve politik küreselleşmenin ekonomik büyümeye ile güçlü ilişkisinin olduğu ve pozitif etkilediği ancak sosyal küreselleşmenin ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği görülmüştür.

Helhel (2017), çalışmada 2002-2015 yılları arasındaki dönem için, BRICS ülkeleri ve Türkiye'de küreselleşme ile finansal gelişme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Panel veri analizi ile yapılan araştırma sonucunda küreselleşmenin finansal sistemin gelişmesine sınırlı alanlarda etkilediği görülmüştür.

Kartal ve Acaroğlu (2017), Türkiye için yapmış oldukları çalışmada 1961 - 2013 döneminde ticarete dışa açıklık ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyümeye üzerinde etkisini zaman serisi yöntemi ile araştırmışlardır. Analiz sonucunda ticari dışa açıklığın kısa ve uzun dönemde ekonomik büyümeyi ve yatırım düzeylerini olumlu etkilediği görülmüştür. Ayrıca çalışmada Granger

nedensellik testleri ile ticarete dışa açıklıkta meydana gelen değişimlerin uzun dönemli ekonomik büyüme hızını fiziksel sermayede oluşan artış üzerinden değişen seviyelerde etkilediği tespit edilmiştir.

Güney (2017), çalışmasında BRICS ülkeleri ve Türkiye için, 1990 - 2014 yılları arasındaki dönemde ekonomik özgürlük ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi panel veri analizi yöntemi ile incelemiştir. Analiz sonucunda elde edilen sonuçlar, incelenen ülkelerde ekonomik özgürlük seviyesinin artmasının ekonomik büyüme düzeyini pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilediğini göstermiştir

Küreselleşme ve ekonomik büyüme ilişkisinin incelendiği çalışmalar değerlendirildiğinde ticari açıklık ve finansal gelişmişlik değişkenlerinin kullanıldığı çalışma sonuçlarında farklılıklar olduğu görülmektedir. Söz konusu değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin incelendiği Afzal (2007), Türedi ve Berber (2010), Ray (2012), Silberger ve Koniger (2016), Örgün ve Pala (2017), Yıldırım ve Çevik (2017) çalışmalarda değişkenler arasında güçlü nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca küreselleşme göstergesi olarak doğrudan yabancı sermaye yatırımları kabul edildiği Neto ve Veiga (2013), Topallı (2015), Alvarado vd. (2017) çalışmalarda doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasında nedensellik ilişkisinin olduğu görülmektedir. İthalat ve ihracatın ekonomik büyüme ile nedensellik ilişkisini araştıran Gül ve Kamacı (2012) ise çalışma sonucunda ihracat ve ithalattan ekonomik büyümeye tek yönlü nedensellik olduğunu tespit etmişlerdir. Finansal gelişmişlik ve ticari açıklığın ekonomik büyümeyi pozitif etkilediği sonucunu elde eden Quinn vd.(2011), Ali ve Imai (2015), Manwa ve Wijeweera (2016), Kartal ve Acaroğlu (2017) çalışmalara karşılık, Yapraklı (2007) finansal açıklığın ekonomik büyümeyi negatif etkilediği sonucunu elde etmiştir. Son olarak diğer çalışmalardan farklı olarak ekonomik özgürlük endeksi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen Güney (2017), çalışma sonucunda ekonomik özgürlük düzeyinin artmasının ekonomik büyüme üzerinde pozitif etki sağladığı görülmüştür.

Küreselleşme ve ekonomik büyüme ilişkisini KOF küreselleşme endeksi ile inceleyen Dreher (2006), Chang ve Lee (2011), Sayki (2011), Rao ve Vadlamannati (2011), Villarde ve Maza (2011), Mutascu ve Anne-Marie (2011), Chang vd. (2013), Doğan ve Can (2016) çalışmalarında küreselleşmenin ekonomik büyümeyi pozitif etkilediği sonucunu elde etmişlerdir. Chang ve Lee (2010), Gözgör ve Can (2016),

Doğan (2017), Osterloh (2012) ise çalışmalarında ekonomik küreselleşme ile ekonomik büyüme arasında nedensellik ilişkisi olduğunu tespit etmişlerdir. Samimi ve Jenatabadi (2014) ve Hayaloğlu vd. (2015) alışmalarında düşük gelirli ülkelerde küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerinde negatif etkili olduğu sonucunu elde etmişlerdir. Kılıç (2015) ve Olimpia Stela (2017) alışmalarında ekonomik ve politik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkili olduğu, sosyal küreselleşmenin ise ekonomik büyüme üzerinde negatif etkili olduğu sonucunu elde etmişlerdir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BRICS-T ÜLKELERİNDE KÜRESELLEŞME VE EKONOMİK BÜYÜME GÖSTERGELERİ GENEL GÖRÜNÜMÜ

3.1. BRICS-T HAKKINDA GENEL BILGI

BRICS hakkında ilk açıklama 2001 yılında Goldman-Sachs için Jim O'Neill tarafından hazırlanan "Daha İyi Bir Küresel Ekonomi BRICs" raporunda ortaya konulmuştur. Raporda dünya ekonomisinin yaşamış olduğu gelişim aşamasında BRICS ülkelerinin de büyük bir gelişme ve büyüme sağlayacağı belirtilmiştir. Yine BRICS ülkelerinin gelecek 10 yıl içinde dünya ekonomisinde büyük bir güç haline geleceği belirtilmiştir (O'Neill, 2001; 1).

Bu rapor sonrasında yaşanan gelişmelere bakıldığında, BRIC ülkelerinin liderleri 16 Haziran 2009 yılında Rusya'nın Yekaterinburg kentinde düzenledikleri ilk zirvede sonuç olarak çok kutuplu bir dünya düzeni kurulması ve dünyanın finans sisteminin reformlara ihtiyacı olduğu görülmüştür. Bu konularda ve farklı konularda çalışmak üzere ülkelerin kalkınma bankaları, sağlık bakanlıkları ve istatistik birimleri beraber çalışmalar yapmaya başlamışlardır. 15-16 Nisan 2010 tarihinde Brezilya'da düzenlenen ikinci zirvede ise kamu çalışmalarını ve projelerini kolaylaştırmak için işbirliği anlaşması yapılması önerisinde bulunmuşlardır. Ayrıca BRIC ülkelerinin kalkınma bankaları BRIC ülkeleri arasında yeni kredi verme mekanizması konusunda işbirliği yapmak üzere anlaşmışlardır. 14 Nisan 2011 tarihinde Çin'in Sanya şehrinde düzenlenen üçüncü zirvede grup Güney Afrika'nın tam üye olarak aralarına katılmalarını kabul etmiş ve artık topluluğun ismi BRICS şeklinde oluşturulmuştur. BRICS üyesi ülkeler daha önce anlaşmaya vardıkları ortak çalışma konularına ek olarak enerji, tarım, iklim değişikliği ve teknik işbirliği konularında da birbirleriyle işbirliği oluşturmaya karar vermişlerdir (<http://bricspolicycenter.org>).

2016 yılının temmuz ayında BRICS ülkeleri düzenledikleri zirvede, ABD ve Avrupa'da varlığını sürdüren Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası merkezli küresel statükoya karşı, üye ülkelerin ihtiyaçları olan fonları karşılamak üzere 100 milyar dolarlık başlangıç sermayesine sahip "Acil Durum Rezervi Düzenlemesi" (CRA) ve Birleşmiş Milletlerin tüm üyelerine açık "Yeni Kalkınma Bankası" (NDB) oluşturma kararı almışlardır (Sunay, 2017:18).

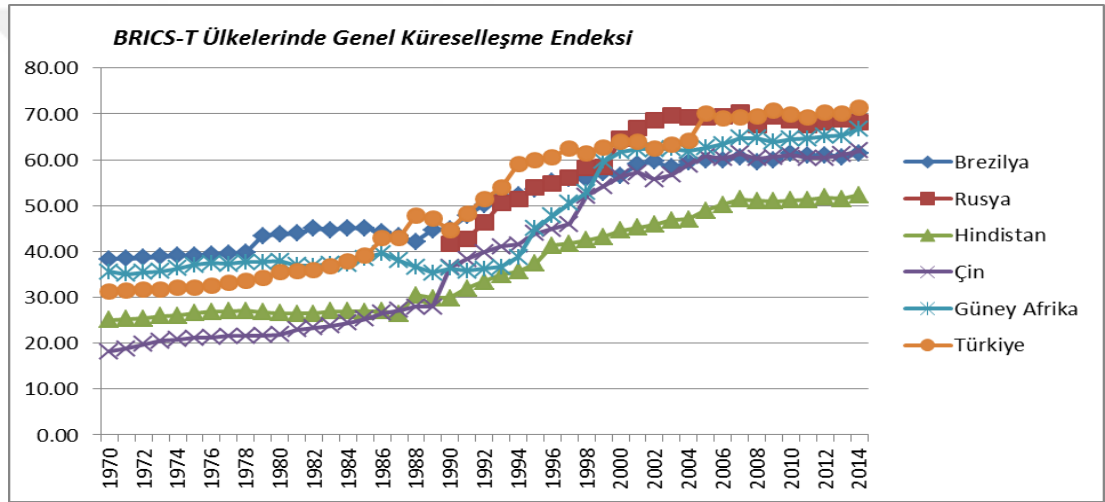
Ekonomik göstergeler ile yapılan değerlendirmeler sonucunda küresel güç olarak kabul edilen G7 ülkelerinin ellerindeki gücün, yakın zamanda BRICS ülkelerine geçebileceği ve ekonomik anlamda BRICS ülkelerinin dünya ekonomisinde liderliğe sahip olacağı düşünülmektedir. 2003 yılında Goldman Sachs tarafından hazırlanan raporda 2050 yılında dünyanın süper gücünün Çin olacağı, ekonomik olarak üçüncü büyük ülkenin Hindistan, dördüncü ülkenin Brezilya ve Rusya'nın ise altıncı büyük ekonomi olacağı belirtilmiştir. Ayrıca raporda İmalat ve Hizmet sektöründe Çin ve Hindistan'ın, hammadde sektöründe ise Brezilya ve Rusya'nın dünya ekonomisinde söz sahibi olacağı kabul edilmektedir (Yıldırım, 2014:2). Bu ülkelere ek olarak son yıllarda ekonomik büyümesi ve hızlı gelişmesi ile dikkat çeken Türkiye'nin, gerek Avrupa Birliği ile sağladığı ticaret hacmi, gerekse İslam ülkeleri ile olan siyasi ve ekonomik ilişkileri nedeniyle gelecek dönemde BRICS ülkeleri ile birlikte dünya ekonomisinde söz sahibi olacağı değerlendirilmektedir.

BRICS-T ülkelerinin dünya nüfusunun yaklaşık %42'sini oluşturması, dünya ekonomisindeki payının her yıl artması ve son yıllarda yüksek büyüme oranları trendini yakalaması, bu ülkeleri yükselen ekonomiler olarak değerlendirilmesini karşılamaktadır. Küreselleşme olgusu kapsamında değerlendirildiğinde söz konusu ülkeler dünya ekonomik sistemi ile entegre olmuş, sosyal ve politik anlamda uluslararası birliktelikler ve kuruluşlara dahil olmakla birlikte ortak çalışmalarını sürdürmektedirler.

3.2. BRICS-T ÜLKELERİNDE KÜRESELLEŞME

Ülkelerin en temel ekonomik hedeflerinden olan büyümenin sağlanması için daha fazla üretim ve daha fazla kazanç elde etmeleri gerekmektedir. Bunun için yapılması gereken politikalardan birisi ülkenin diğer ülkelerle olan ilişkilerinin geliştirilmesi olarak değerlendirilmektedir. Bu gelişimin, ekonomik, sosyal (kültürel) ve politik açıdan küreselleşme ile olacağı konusunda birçok görüş bulunmaktadır.

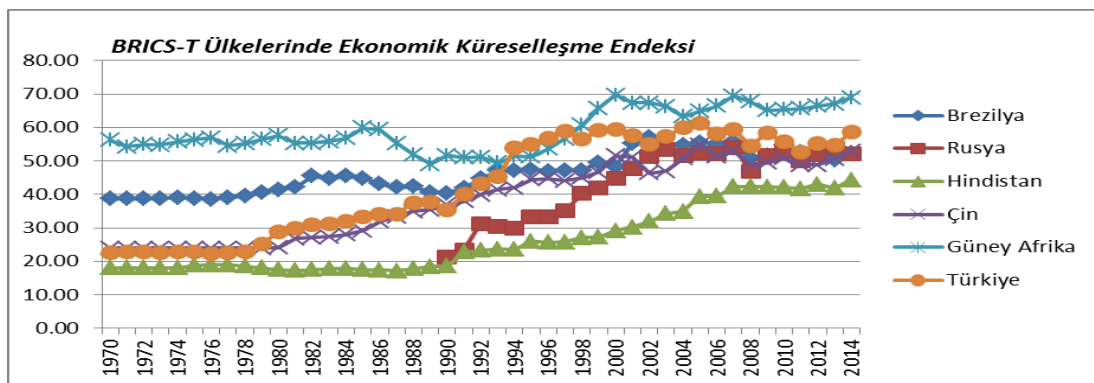
Literatür incelendiğinde küreselleşme ve ekonomik büyüme konusunda çok sayıda çalışma yapılmış olduğu görülmektedir. Bu çalışmaların bir kısmında küreselleşmenin büyüme üzerinde pozitif etkili olduğu, bir kısmında etkisinin istenilen düzeyde olmadığı, az sayıda çalışmada ise negatif etkili olduğu sonucu görülmüştür. Ancak çalışmaların genel olarak gelişmiş ülkeler üzerinde yoğunlaştığı gözleminde hareketle, gelecek dönemde dünya ekonomisinde etkili olacağı belirtilen ülkeler olan BRICS ülkeleri ve son yıllarda bu ülkelerle birlikte yüksek büyüme oranları yakalayan Türkiye değerlendirilecektir. Ülkelerin küreselleşme endekslerinin ülkeler özelinde değerlendirilmesinden önce BRICS-T ülkelerinde küreselleşmenin gelişimi toplu olarak incelenecektir.

Şekil 3.1. BRICS-T Ülkelerinde Genel Küreselleşme Endeksi
(Not: Küreselleşme verileri Zürih Ekonomi Enstitüsü'nden elde edilmiştir.)

BRICS-T ülkelerinde 1970-2014 yılları arasında genel küreselleşme endeksinin gelişimi incelendiğinde küreselleşme endeksinin tüm ülkelerde arttığı görülmektedir. Genel küreselleşme endeksinde meydana gelen değişikliklerin ülke içinde meydana gelene ekonomik, sosyal ve siyasi olaylardan kaynaklanabilmektedir. Ayrıca ülke dışında yaşanan ve küresel etkiler ortaya çıkaran ekonomik kriz, savaş ve politik problemlerinde genel küreselleşme seviyesinde etkili olduğu görülmektedir. Bu iki durum çerçevesinde bakıldığında ekonomik gelişmelerin genel küreselleşme üzerinde önemli etkileri oluşturmaktadır. 1970 yılından itibaren artan genel küreselleşme endeksinde o döneme kadar sürdürülen Keynesyen düşüncenin yerini arz-yanlı politikalara bırakmaya başlamasının etkisi

olduğu değerlendirilmektedir. Bu dönemde rekabeti önemsizleştiren, yatırımların verimsiz olmasını sağlayan keynesçi sistemin ekonomideki bozulmalara karşı çözüm üretmemesi politikaların değiştirilmesindeki en önemli nedenler olarak görülmektedir. Bu nedenle söz konusu ülkelerin genel küreselleşme endekslerinde incelenen dönemde artış olduğu görülmektedir. 1973 yılında yaşanan ilk petrol krizinden etkilenmelerine rağmen, genel küreselleşme endeksinde büyük bir düşüş yaşanmadığı görülmektedir. Ancak 1980 yılından itibaren uluslararası piyasadan sağlanan borçların büyümesi, ödeme noktasında ülkelerin büyük sıkıntılar yaşamasına neden olmuştur. 1987 yılında Wall Street'te yaşanan Borsa krizi ile ortaya çıkan ekonomik durum sonucunda BRICS-T ülkelerinin genel küreselleşme endeksinde de düşüşler olduğu görülmektedir (Ongun, 2012:50). 1988-1989 yıllarında genel küreselleşme endeksinde yaşanan düşüş sonrasında, Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu gibi kuruluşların uyguladığı programlarla birlikte endeks yeniden yükselişe geçmiştir. Söz konusu kuruluşların programları özellikle borç yükü altındaki ülkelerin liberal sisteme entegrasyonuna, sermayenin ve dış ticaretin serbestleşmesi üzerine kurulmuştur. Bu doğrultuda kamu harcamalarının belirli bir sınır içerisinde yapılması, piyasanın özel sektörün destekleneceği yapıya dönüşmesi amaçlanmıştır. Özellikle 2000 yılı sonrasında Rusya ve Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne üye olması, Brezilya, Rusya ve Türkiye'de siyasi olarak büyük halk desteği ile başa gelen iktidarların dışa açık politikalar uygulaması, genel küreselleşme endeksinde meydana gelen artışın nedenleri olarak değerlendirilmektedir. 1970-2014 yıllarında genel küreselleşme endeksinde bakıldığında Brezilya ve Rusya'da 1.5 (1990-2014), Hindistan'da 2, Çin'de 3.5, Güney Afrika'da 1.8 ve Türkiye'de 2.2 kat artış yaşandığı görülmektedir.

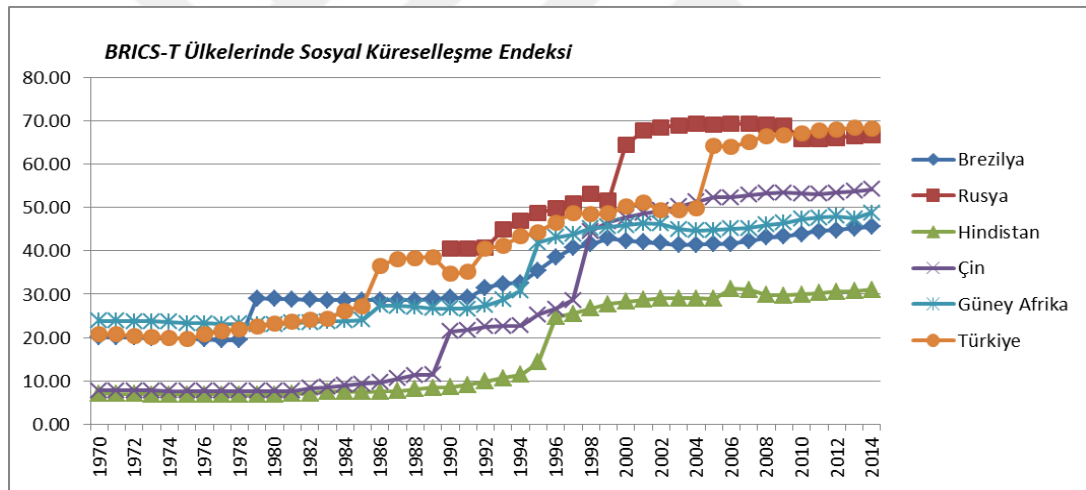

Şekil 3.2. BRICS-T Ülkelerinde Ekonomik Küreselleşme Endeksi
(Not: Küreselleşme verileri Zürih Ekonomi Enstitüsü'nden elde edilmiştir.)

BRICS-T ülkelerinde genel küreselleşme endeksini oluşturan alt sınıflandırmalardan ilki olan, ekonomik küreselleşme endeksi Şekil 3.2’de incelendiğinde, endeksin 1970 ile 1980 yılları arasında tüm ülkelerde aynı kaldığı, 1980 yılından sonra Hindistan haricinde diğer ülkelerde arttığı görülmektedir. Bu durumun arkasındaki en önemli neden 1973-1979 yıllarındaki krizlerin ardından petrol ihraç eden ülkelerde biriken fondan ülkelerin faydalanma isteğidir. Bu duruma ek olarak bu dönemde ülkelerin içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik şartların da önemli olduğu görülmektedir. 1973 ve 1979 yıllarındaki petrol krizlerini buldukları fonlarla atlatan BRICS-T ülkeleri, borç ödemelerinde birçok gelişmekte olan ülkede olduğu gibi sıkıntılar yaşamışlardır. 1980’li yıllarda bu durum ülkeleri kredi bulmaları için Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası’na yaklaştırmış ve bu kurumların programlarını uygulamaya koyma noktasında zorunlu durumda bırakmıştır. Bu uyum politikaları çerçevesinde ise kamunun piyasadaki varlığının azaltılması, özel sektörün desteklenmesi söz konusu olmuştur. Bu uyum politikaları neticesinde ülkelerin kendi iç sosyal yapılarında sorunlar ortaya çıktığı görülmüştür. 1990’lı yıllardan itibaren ise ülkelerin dünya genelinde dış ticaret ve sermaye piyasalarında yaşanan serbestleşme karşısında ekonomik olarak küresel piyasanın içerisinde oldukları görülmektedir. 1997 yılında yaşanan büyük ölçüde tüm dünyada etkisi hissedilen Asya Krizi’nden sonra Türkiye’nin dışında diğer ülkelerde ekonomik küreselleşme endeksi artmıştır. Bu dönemden sonra tüm dünyayı etkileyen 2007 krizine kadar ülkelerin kendi içlerinde yaşanan gelişmeler nedeniyle ekonomik küreselleşme endeksinde yükseliş ve düşüşlerle karşılaşmaktadır. Ancak 2007 yılındaki kriz sonrasında Brezilya, Rusya, Çin ve Türkiye’nin ekonomik küreselleşme endeksinde 1 yıl, buna karşılık Hindistan ve Güney Afrika’da 2 yıl düşüş olduğu görülmektedir. Hindistan dışındaki diğer ülkelerin ekonomik küreselleşme endeksinin 2014 yılı sonuna kadar, 2007 yılı seviyesine tekrar ulaşamadığı görülmektedir.

Genel küreselleşme endeksini oluşturan alt sınıflandırmaların ikincisi ise sosyal küreselleşme endeksidir. Bu endekste yaşanan değişim Şekil 3.3’de incelendiğinde 1970 yılında Hindistan ve Çin’in diğer ülkelere göre düşük endeks değerlerine sahip olduğu görülmektedir. Şekil 3.3’de görüldüğü gibi 1980’li yıllara kadar ülkelerin sosyal küreselleşme endeksinde büyük bir değişim görülmemekle birlikte 1980 yılından itibaren genel olarak endeksin arttığı görülmektedir. 1980 yılından itibaren teknolojik gelişmelerin düşük hızda olsa yaşanmaya başlamasının

lkeler arasındaki etkileşimin oluşmasını sağladığı değerlendirilmektedir. 1990 yılından itibaren ise teknolojiye yaşanan hızlı değişim uluslararası alanda iletişim sektöründe kendisini göstermiştir. 1990 yılından itibaren hızlanan 2000’li yıllardan sonra ise büyük yayılma gösteren internet kullanımı, televizyon yayınları, uluslararası haber ajanslarının etki alanının artmasının sosyal açıdan ülkelerin birbirine yakınlaşmasında önemli rolü olduğu düşünülmektedir. Bunun yanında sosyal etkileşimin artması sayesinde ortak tüketim kültürünün oluşması sağlanmış ve bunun da ülkelerin sosyal küreselleşme endeksini yükselttiği görülmektedir. Küreselleşme genel olarak ekonomik anlamda kendini gösteren bir olgu olmasına karşılık teknolojiye yaşanan gelişmeler geleneksel medya araçlarının ve internet temelli sosyal medya araçlarının da etkisini artırmıştır. Ülkelerin ulusal sınırları içerisinde kültürel farklılıklar olmasına rağmen genel olarak söz konusu gelişmelerin ülkelerin sosyal küreselleşmesine katkısının ciddi boyutlarda olduğu görülmektedir.

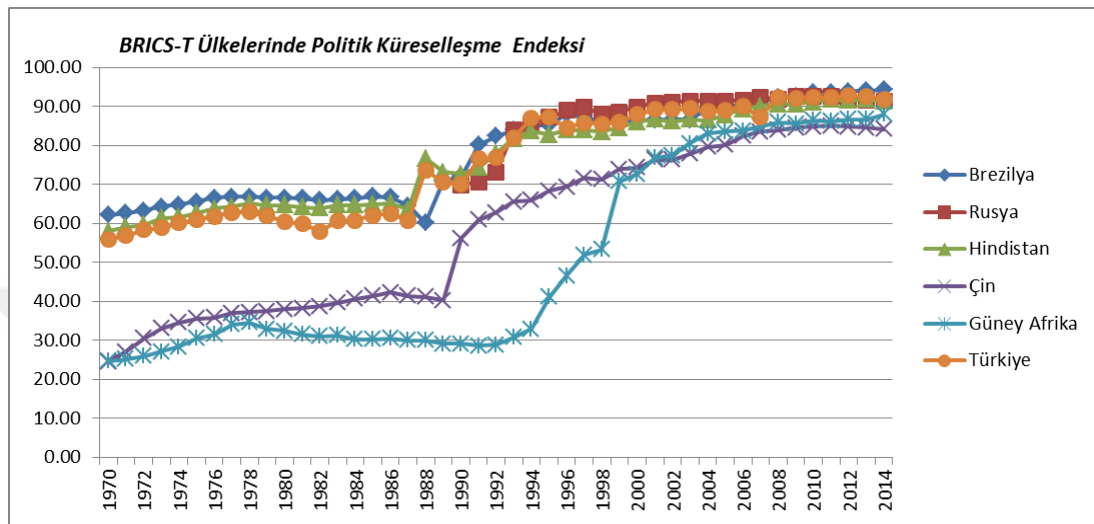

Şekil 3.3. BRICS-T lkelerinde Sosyal Küreselleşme Endeksi
(Not: Küreselleşme verileri Zürih Ekonomi Enstitüsü’nden elde edilmiştir)

Günümüzde BRICS-T lkelerinde Çin’de birçok internet sitesine erişimin yasak olması gibi uygulanan sosyal politikaların farklı olmasına karşılık ülkelerin 1970 yılına göre sosyal anlamda küreselleştiği görülmektedir. BRICS-T lkelerinin 2014 yılı için sosyal küreselleşme endeksleri değerlendirildiğinde sırasıyla Türkiye’nin 68, Rusya’nın 66, Çin’in 54, Güney Afrika’nın 48, Brezilya’nın 45, Hindistan’ın ise 31 endeks değerine sahip olduğu görülmektedir.

Genel küreselleşme endeksini oluşturan alt sınıflandırmaların sonucusu olan politik küreselleşme endeksi Şekil 3.4’de görüldüğü üzere Brezilya, Hindistan,

Türkiye ve Rusya’da ortak bir gelişim göstermektedir. Güney Afrika ve Çin’in politik küreselleşme endekslerinin de birbirine yakın seyir gösterdiği görülmektedir. Politik küreselleşme endeksinin küresel olarak ekonomik ve siyasi değişimlerin etkisinin olmasına karşılık ülkelerin ulusal anlamda yaşadıkları gelişmelerden etkilendiği de görülmektedir.

Şekil 3.4. BRICS-T Ülkelerinde Politik Küreselleşme Endeksi
(Not: Küreselleşme verileri Zürih Ekonomi Enstitüsü’nden elde edilmiştir.)

1980’li yıllarda Brezilya ve Türkiye’de askeri yönetimlerin son bulması, Hindistan’da demokratikleşme çabalarının artması, 1990’lı yılların başından itibaren politik küreselleşme endeksinde artışa ve ülkelerin politik olarak küreselleşmelerine imkan sağlamıştır. Yeni kurulan Rusya’nın küresel yapıya eklenmek istemesi üzerine uygulamış olduğu politikalar Brezilya, Türkiye ve Hindistan ile birlikte, Rusya’nın aynı dönemlerde birbirine yakın endekslere sahip olmasını sağlayan neden olarak görülmektedir. Bu dört ülkede 2000 yılından sonra güçlü iktidarların yönetime gelmesi ve bu iktidarların dış ilişkilerde ılımlı tavır göstermeleri de politik küreselleşme endeksinin artmasında etkili olan faktörlerdendir. Güney Afrika ve Çin’de ise politik küreselleşme endeksinin 1990 yıllara kadar aynı düzeyde kaldığı görülmektedir. Çin’in 1990’lı yıllardan itibaren ülkenin siyasi ve ekonomik yapısında uygulamaya koyduğu değişikliklerin politik küreselleşme endeksinde artışa neden olduğu değerlendirilmektedir. Güney Afrika’da ise 1994 yılında yapılan demokratik seçimler neticesinde iktidara gelen yeni yönetimin sergilediği ılımlı dış politika ve yeni yönetimin uluslararası alanda kabul görmesi politik küreselleşme

endeksinde artış yaşanmasını sağlamıştır. 2000’li yıllardan sonra oluşan yeni küresel düzen içerisinde politik küreselleşmenin tüm ülkelerde yükseldiği ve birbirlerine yakın seviyelerde olduğu görülmektedir.

BRICS-T ülkelerinin küreselleşme süreçleri birlikte değerlendirilerek, ülkelerin aynı dönemlerde küreselleşme konusunda neler yaşadığı değerlendirilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda incelenen dönem için, meydana gelen küresel olaylardan çalışma kapsamındaki ülkelerin ne ölçüde etkilendiği değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamındaki ülkelerin birçok ortak noktasının bulunmasının yanında kendine özgü ekonomik, siyasi ve sosyal yapılarının olması, 1970-2014 yılları arasında kişi başına düşen milli gelir ile genel küreselleşme ve ekonomik, siyasi, sosyal küreselleşmedeki değişimlerin ayrı ayrı incelenmesinin de ülkelerin değerlendirilmesi açısından faydalı olacaktır. Bu doğrultuda ülkelerin genel durumu, siyasi, ekonomik ve sosyal yönden yaşadıkları değişimlerin küreselleşme ve ekonomik büyüme konusunda nasıl bir etki yarattığı özet olarak değerlendirilmeye çalışılacaktır.

3.2.1 Brezilya

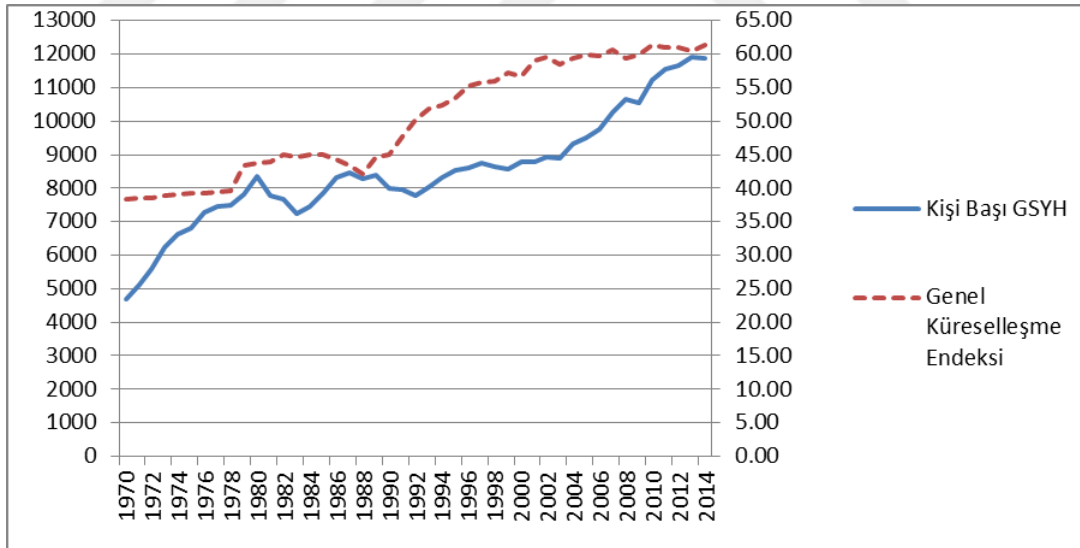
Brezilya, kapladığı alan açısından değerlendirildiğinde dünyanın en büyük beşinci ülkesidir. Ülkenin büyük bir kısmının Atlantik okyanusuna kıyısı bulunmakta ve dünyanın en kıymetli bölgelerinden birisi olan Amazon Bölgesi de ülke sınırları içerisinde bulunmaktadır. 1822 yılında bağımsızlığını kazanmış olan ülke, 1985 yılından itibaren askeri yönetimin son bulması ile daha demokratik bir ülke olma yolunda büyük yol kat etmiştir. Nüfusu 200 milyonu aşan ülkenin, toplam nüfusunun yaklaşık %85’i şehirlerde yaşamaktadır. Ekonomik açıdan bakıldığında ülke yeni bulunan ve sahip olduğu doğal kaynaklar sayesinde tedarikçi ülke konumundadır. Ayrıca ülke ekonomisinde ağırlıklı olarak üstün olan hizmetler sektöründe, telekomünikasyon, bankacılık, bilgi işlem ve ticaret önemli yere sahiptir. Tarım sektörü açısından bakıldığında Brezilya’nın, kahve, soya, şeker kamışı, kakao, pirinç, et, tavuk, mısır, portakal, pamuk, buğday ve tütün ürünlerinde dünyada önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Çelik, sivil havacılık, kimyasallar, petrokimyasallar, ayakkabı, makine, motorlar, taşıt araçları, oto yedek parçaları, dayanıklı tüketim malları, çimento ve kereste, Brezilya’nın öne çıktığı sanayi sektörleri olarak görülmektedir (<http://www.uib.org.tr/>).

Brezilya ekonomisinin çağdaş konumuna gelmesine kadar geçen sürede birçok gelişme etkili olmuştur. Bunlardan en önemlilerinden birinin 2. Dünya Savaşı

olduğu değerlendirilmektedir. Savaş sırasında kahve ihracatındaki keskin artış, ihracat gelirlerini artırsa da savaş sonrasında ihracatın azalması nedeniyle ekonomideki dengenin kaybolmasına neden olmuştur. Bu nedenle 1939 ile 1945 yılları arasında fiyatlar genel seviyesinin iki katına çıkması büyük bir sorun meydana getirmiştir. Bu durumu çözmek için The Banco do Brazil'in ticaret bölümü tarafından alınan döviz kontrol önlemi ile sorun çözülmeye çalışılmıştır. 1949 yılında hükümet ihracatın teşvik edilmesi amacıyla, ihracatçılar için doğrudan CEXIM (The Banco Do Brazil Ticaret Bölümü) tarafından onaylanmış ithalatçılara yabancı para satmalarına izin veren "bağlantılı operasyonlar" politikası uygulamıştır. 1951 yılında iktidara gelen Vargas yönetimi, petrol ithalatının yarattığı olası ödemeler dengesindeki olumsuzluklara karşı devletin petrol tekeli oluşturması gerektiği kararını almıştır. 1953 yılında doğrudan miktar kısıtlaması gevşetilerek, döviz ihaleleri yapılmaya başlanmıştır. Beş gruba ayrılarak yapılan ihaleler sonucunda döviz kurunda yaşanan farklılıklar ve ayrı şehirlerde ihale yapmanın zorlukları gibi nedenlerle 1957 yılı sonunda bu uygulama son bulmuştur. 1955 yılında ise özellikle doğrudan yatırımın artmasının istenmesi ile oluşan baskı nedeniyle sermaye mallarının ithalatının döviz kontrolünün dışında gerçekleşmesine izin verilmiştir. 1961 yılında Brezilya'da yapılan seçim sonrasında Vargas karşısında yüksek oyla muhalefet lideri Janio Quadros seçimi kazanarak ülkenin başına geçmiştir. Quadros milliyetçi ekonomi politikasını uygulamaya devam etmiş, yerel para birimi % 40 değer kaybetmiş ve çoğu işlem için birleşik bir döviz kurunun yaratılmasıyla ticaret sistemi basitleştirilmiştir. Ülkeye sermaye girişlerinde artış sağlanmış ayrıca dış borçlar konusunda yeni yapılandırmalara gidilmiştir. Ekonomide yaşanan olumlu gelişmelere rağmen Quadros daha güçlü şekilde iktidara gelebilmek adına istifa etmesi ile politik istikrarsızlık yaşanan bir dönem ortaya başlamıştır. Politik açıdan sıkıntılı geçen bu dönem sonrasında askeri gücün desteği ile iktidarı elde eden Goulart, baskılar sonucunda ülkenin doğrudan yabancı yatırımlara olan tavrını değiştirmiş ve 1962 yılı sonunda kısıtlamaya gitmiştir. 1963 yılında bu politika neticesinde doğrudan yabancı yatırımlar 1962 yılının yarısı kadar gerilemiştir. Yaşanan bu gelişmeler ülkede yaşanan enflasyon sorununun daha derinleşmesine ve yabancı para sıkıntısı nedeniyle endüstriyel sektörlerde üretimin düşmesine neden olmuştur. 1964 yılında ordu yönetime el koyarak yaklaşık 20 yıl sürecek bir dönemi başlatmıştır. Yeni Askeri yönetimin mali stratejisi, doğrudan ve dolaylı vergilerin bir kez artırılması, kamu hizmetlerinin gerçekçi şekilde fiyatlandırılması, vergi

oranlarının endekslenmesi, tahvil satış yoluyla devlet borçlarının finansmanın sağlanması ve sübvansiyonların azaltılması yönünde olmuştur. 1964-1967 yıllarını kapsayan istikrar programında ciddi başarı sağlanmıştır. Elde edilen bu başarının arkasında iki neden bulunmaktadır. Bunlardan ilki Amerika Birleşik Devletleri ile sağlanan işbirliği neticesinde uluslararası toplumun ülkeye yatırım yapması konusunda daha istekli hale gelmesidir. İkinci neden ise, mali rejimde yaşanan ciddi değişikliğin kamu açıklarının kapanmasına yardımcı olmasıdır (Coes, 1995:10-17).

Çalışmamız kapsamında ele alınacak 1970 – 2014 yılları arası döneme yukarıda açıklanan ekonomik şartlarda girilmiştir. Çalışmada küreselleşme-ekonomik büyüme açısından ülkenin performansı öncelikle bir bütün olarak genel küreselleşme endeksi ile kişi başına düşen milli gelir çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılacaktır. Şekil 3.5’de görüldüğü üzere, 1970-1973 yılında ülkenin kişi başına düşen milli gelir 4706 \$ ile 6216 \$ arasında iken, genel küreselleşme endeksi 38.33 ile 38.85 seviyeleri arasında gerçekleşmiştir. Söz konusu 3 yıllık süreçte kişi başına düşen milli gelirdeki artış % 32 oranında olurken, genel küreselleşme endeksindeki artışın ise % 1 oranında olduğu görülmektedir.

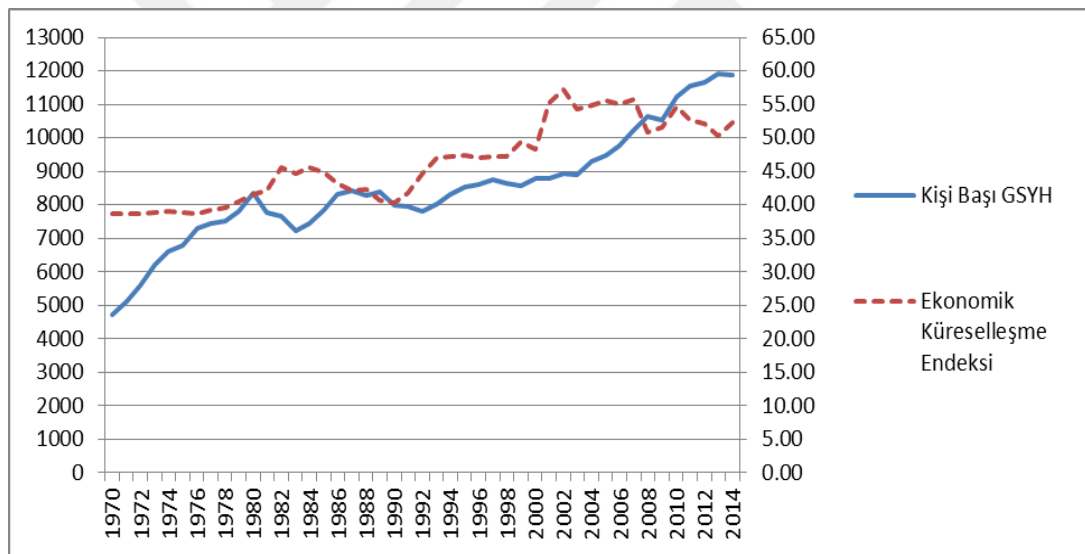

Şekil 3.5. Brezilya'nın Kişi Başına Düşen Milli Geliri ile Genel Küreselleşme Endeksi

(Not: KBDMG verileri Dünya Bankası'ndan, Küreselleşme verileri Zürih Ekonomi Enstitüsü'nden elde edilmiştir.)

Aynı dönem için Brezilya ekonomisinde yaşananlara bakıldığında 1968 – 1973 yılları arasındaki dönem II. Dünya Savaşı sonrası en önemli dönem olarak değerlendirilmektedir. 1968 yılından itibaren, azalan enflasyon ve buna karşı

sağlanan büyüme ile ülke ekonomisinde ciddi bir düzelme görülmüştür. Bu başarının arkasında ise, mali ve parasal istikrar tedbirlerinin olduğu görülmektedir. Bu tedbirler; baskıcı ücret politikası, daha önce göreceli olarak düşmesine izin verilen kontrollü fiyatların yeniden yapılandırılması, sürünen bir kur sisteminin benimsenmesi ve hükümetin tasarrufları teşvik etmesidir. Brezilya mucizesi olarak değerlendirilen bu dönemde 1968 yılında büyüme oranı % 11.2 ve enflasyon % 25.5 olmuş ve 1973 yılına kadar büyüme ortalama %10'lar seviyesinde gerçekleşirken, enflasyon ise % 16.2'ye kadar düşmüştür (Baer, 1987:1007). Bu arada, 1973 yılında ilk petrol şoku Brezilya'nın ticaret koşullarında güçlü bir bozulmaya yol açmıştır. Bu dönemde Brezilya petrol tüketiminin % 80'ini ithal etmektedir. Ülkenin petrol gideri 1973'te 6.2 milyon dolar iken, 1974'te 12.6 milyon dolara yükselmiş ve bu artış nedeniyle toplam ithalat faturası iki katına çıkmıştır. Brezilya bu şoku büyük miktarlarda ucuz petrodolar borç alarak atlattığı çalışmıştır (Loman, 2014:2).

Şekil 3.6. Brezilya'nın Kişi Başına Düşen Milli Gelir ile Ekonomik Küreselleşme Endeksi

(Not: KBDMG verileri Dünya Bankası'ndan Küreselleşme verileri Zurich Ekonomi Enstitüsü'nden elde edilmiştir.)

1973 – 1979 yılları arasındaki sürece bakıldığında ise 1973 yılında yaşanan petrol krizi sonrasında, Brezilya'nın kişi başına düşen milli gelirinde ve küreselleşme endeksindeki artışın hızı düşük olsa da devam ettiği görülmektedir. 1973 yılında 6216 \$ olarak gerçekleşen kişi başına düşen milli gelir, 1979 yılına gelindiğinde yaklaşık % 25 artarak 7824 \$ olmuştur. Küreselleşme endeksi ise 1973 yılında 38.85 iken, 1979 yılında 43.77 olarak yaklaşık % 11.5 oranında artış göstermiştir.

Ekonomik küreselleşme endeksi ile kişi başına düşen milli gelire bakıldığında ise 1970 ile 1972 yıllarında kişi başına düşen milli gelir artarken, ekonomik küreselleşme endeksinin aynı kaldığı görülmüştür. 1973 yılında meydana gelen kriz sonrasında ekonomik küreselleşme endeksi artmaya başlamıştır (Şekil 3.6). Bunun nedeni ise, karşılaşılan kriz nedeniyle gerekli olan finansmanın yabancı kaynaklardan temin edilmesi için ülke dışına yönelmesidir. 1973'ten 1980 yılına kadar ki süreçte ekonomik küreselleşme endeksi (Şekil 3.6) küçük oranlarda artmasına karşılık, kişi başına milli gelirden ciddi artış yaşandığı görülmektedir.

Ancak 1980 yılına gelindiğinde Brezilya, 1973 yılında başlayan ancak bulunan yabancı kaynaklar nedeniyle etkisi hissedilmeyen krizin etkisi altına girmiştir. 1980'li yılların başında küresel faiz oranlarının güçlü bir şekilde yükselmesi ve borç verenlerin Latin Amerika ülkelerine borç vermeye daha az istekli olmaları, bu yabancı kredilere bağımlı olan Brezilya ekonomisinde ciddi sorunlara neden olmuştur. 1982 yılında ihracat gelirlerinin % 83'ü borçları ancak karşılayabilmekte bu nedenle ülke dış borçlarını ödeyebilmek için büyük çaba göstermek zorunda kalmıştır. 1987 yılına gelindiğinde dış borçların asıl nedeninin kamu borçları olduğu tespit edilip yeniden planlama yapılmıştır. Ancak bu yapılandırma sürecinde ülkenin büyümesi olumsuz etkilenmiştir (Loman, 2014:2). 1981 yılında genel küreselleşme endeksi'nin (Şekil 3.5) bir önceki yıla göre çok düşük bir oranda artış göstermesine karşılık, kişi başına düşen milli gelirdeki düşüş yaklaşık % 7 oranında gerçekleşmiştir. 1981 yılında ekonomik küreselleşme endeksinin (Şekil 3.6) ise, 42.06 olarak gerçekleşmiş olduğu ve önceki yıla göre % 1 oranında arttığı görülmektedir. 1980 ile 1990 yılları arasında dikkat edilmesi gereken önemli bir gelişme ise ülkenin yönetiminde 20 yılı yakın iktidarı elinde bulunduran askeri yönetimin 1985 yılı itibari ile görevi demokratik seçimle gelen yöneticilere bırakmasıdır. Bu gelişme ülkenin siyasi olarak demokratikleşmesini sağlamış olmasına karşılık, ekonomik anlamda olumsuz etkilere neden olmuştur. 1985 yılına kadar artış gösteren genel küreselleşme endeksi 45.07'den 44.99'a gerilemiş ve endeks ancak 1990 yılında 44.95 seviyesine tekrar ulaşabilmiştir (Şekil 3.5). Ekonomik küreselleşme endeksi ise 1985 yılından itibaren düşüş göstermiş ve 1985 yılındaki seviyesine ancak 1992 yılından sonra ulaşabilmiştir.

1980'li yıllarda yaşanan gelişmeler neticesinde Brezilya, 1990'lı yıllarda da finansal sorunlar yaşamaya devam etmiştir. 1994 yılında Brezilya parası Real'in Amerikan Doları karşısında tedrici devalüasyonunu öngören 'Real Plan' sayesinde

büyüme sağlamış olsa da, 1997 yılında meydana gelen Asya krizi, Brezilya'nın kolayca bulduğu uluslararası fonları daha ihtiyatlı olmaya yöneltmiştir ve yabancı yatırımcılara cari işlemler açığının sürdürülebilirliği konusunda yeterli güven temin edilememiştir. Bunun yanında ekonomistlerin de Real'in Amerikan doları karşısında aşırı değerlendirildiğini savunmaları sorunun derinleşmesine katkı sağlamıştır. Bu durum karşısında Brezilya sabit kur sistemini devam ettirme kararı almıştır. 1998 yılında IMF ile yapılan destek anlaşması ve ortaya konulan mali önlemlerle krizin etkisi belirli miktarda azaltılmıştır. 1998 yılında ülkedeki problemin kaynakları tespit edilmeye çalışılmış ve ana problemlerden birinin Minas Gerais eyaletinin ödeyebilecek gücünün olmasına rağmen bazı devlet kurumlarına olan borçlarını ödemeyi reddetmesi olduğu tespit edilmiştir. Bu durum neticesinde Federal hükümetin kendi yükümlülüklerini yerine getirememesi sorununu ortaya çıkarmıştır. Sonuç olarak 1995 – 1998 yılları arasında yaşanan finansal sıkıntılara bakıldığında asıl sorunun borç ve borç faizlerinin değil, kamu borç stoğunda meydana gelen artışlar olduğu görülmüştür (Turan, 2011:60). 1990-1998 yılları arasında genel küreselleşme endeksi ile kişi başına düşen milli gelir incelendiğinde, 1990 yılında genel küreselleşme endeksi'nin 44.95, kişi başına düşen milli gelirin ise 7986 \$ olduğu görülmektedir. 1991 yılında genel küreselleşme endeksinde yaklaşık %6 oranında artış olmasına rağmen, kişi başına düşen milli gelirden yaklaşık % 1 oranında düşüş olduğu gözlemlenmektedir. 1994 yılında yapılan devalüasyon sonrasında kişi başına düşen milli gelirden 1998 yılına kadar artış devam etmiştir. 1994 – 1997 yıllarında kişi başına düşen milli gelirdeki % 5 oranında, genel küreselleşme endeksinde ise % 6 oranında artış yaşandığı görülmektedir (Şekil 3.5). Ekonomik küreselleşme endeksinde bakıldığında ise 1994 yılında 47.17 olan endeksin çok küçük bir artışla 1998 yılında 47.28 olduğu görülmektedir (Şekil 3.6).

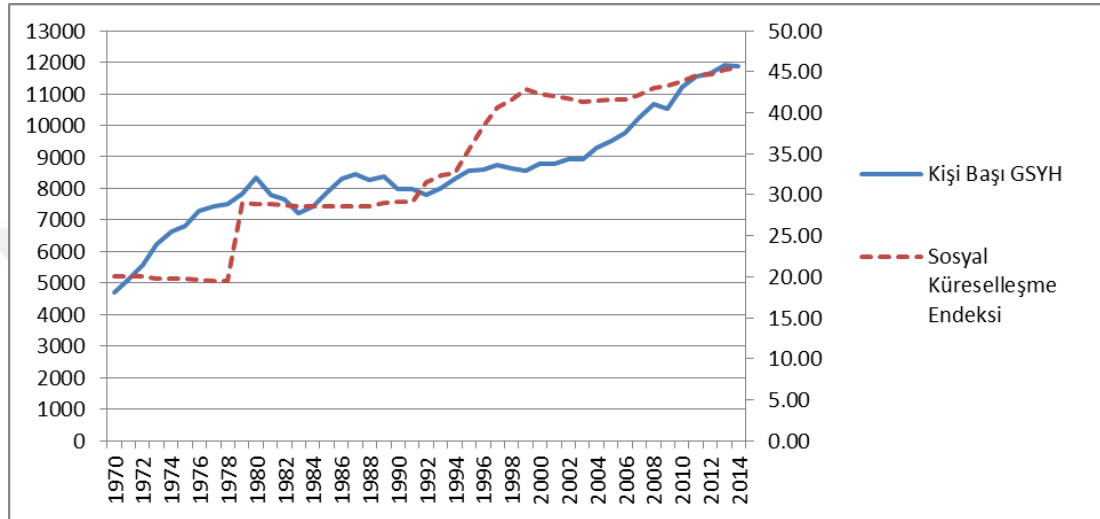
Brezilya, 1990'lı yıllarda yaşanan krizler sonucu ortaya çıkan sıkıntıları gidermek için IMF ile anlaşarak, birincil fazla elde edilmesi, borçların yeniden yapılandırılması ve bütçe sürecinde reform yapılması üzerinde çaba göstermiştir. Ardından 2000 yılında yürürlüğe giren “Mali Sorumluluk Kanunu” ile kamu maliyesinde önemli adımlar atılmıştır. Söz konusu kanunla, prosedür ve şeffaflık konularında uygulanması gereken kurallar üzerinde yoğunlaşmıştır. Kanunun amaçlarına uygun şekilde uygulamalar yapılması için izleme ve ceza prosedürleri hayata geçirilmiştir. Ayrıca kamu kuruluşlarına mali destek verilmesi, açıkların

monetizasyonu¹ ve kamu bankalarının amaçlarının dışında kullanılması yasaklanmıştır. Eyalet yönetimlerine bağlı finansal kurumlara, eyalet yönetimlerine bağlı kuruluşlara kredi vermesi de yasaklanmıştır. Ayrıca 2008’de ulusal varlık fonu kurularak konjonktür karşıtı olarak kullanılması amaçlanmış ve 2008’de ilk defa krize karşı kullanılmıştır. 2003 sonrası olumlu mali duruş, Brezilya’nın küresel krizin etkilerini dengelemede uyguladığı (2009 yılında) maliye politikalarının altında yatan önemli sebepler arasındadır. Brezilya 2000’li yıllardan sonra (hatta 1990’lı yıllardan itibaren) mali yönetim de yaptığı iyileştirmeler ile küresel finansal krize karşı mali alanını genişletmiş ve bu anlamda krize karşı etkili ve genişletici politikalar uygulayarak krizi küçük etkilerle atlatabilmiştir (Karakurt, 2016:199). Brezilya için 1998 yılı büyük bir dönüm noktası olmasına rağmen 2000 yılında ortaya konan mali sorumluluk kanununun, ekonomik gelişmesinde çok büyük bir etkisi olduğu görülmektedir. 2000 yılından itibaren Şekil 3.5’e bakıldığında genel küreselleşme endeksi 2008 – 2009 yılı haricinde sürekli artış gösterdiği görülmektedir. 2011 yılından itibaren Brezilya ekonomisinde durgunluk yaşanmaya başlanmış olup, 2012 yılında büyüme oranı % 1.8 ve 2013 yılında ise % 2.7 olarak gerçekleşmiştir. Durgunluğun hissedildiği yıl olan 2014’de ise büyüme % 0.2 olarak gerçekleşmiştir. 2011-2014 döneminde enflasyon hedefi % 4.5 olmasına rağmen enflasyon oranları % 5.4 ve % 8.3 arasında gerçekleşmiştir. 2011-2014 yılları kapsamında yatırımlara bakıldığında yatırımlar 2011 yılında GSYİH’nin % 25’i ve 2014 yılında ise yatırımlar GSYİH’nin % 20’si kadar gerçekleştiği görülmektedir. Bu yatırımların içeriğine bakıldığında ise yoğunluk olarak GSYİH’in % 15 - % 18 ülke içi tasarruflardan, aynı dönemde doğrudan yabancı yatırımların ise GSYİH’in % 3 - % 4 olduğu görülmektedir (OECD 2015; 72). Çalışma yılları olarak seçilen 1970–2014 yılları değerlendirildiğinde, 1970 yılında 4706 \$ olan kişi başına düşen milli gelir % 252 artış göstererek 2014 yılında 11.866 \$ olmuştur. Aynı yıllar için 38.33 olan genel küreselleşme endeksi ise % 160 artış göstererek 61.40 olmuştur (Şekil 3.5). Ekonomik küreselleşme endeksine bakıldığında 1970 yılında 38.76 olan endeks, 2014 yılında % 134 artış göstererek 52.30 olarak gerçekleştiği görülmektedir (Şekil 3.6).

Brezilya nüfus açısından değerlendirildiğinde dünyada ilk beş ülke arasındadır. Nüfusun 4/3’ünün büyük şehirlerde yaşadığı ve bu bölgelerin gerek

¹ Monetizasyon: Devlet borçlarının, Merkez Bankası aracılığıyla para tabanının para basılması yoluyla genişletilmesi ile ödenmesidir.

ekonomik gerekse de sosyal açıdan gelişmiş olduğu görülmektedir. Brezilya için sosyal küreselleşme ile kişi başına düşen milli gelirin gelişimi incelendiğinde 1970 yılında 20.09 olan sosyal küreselleşme endeksinin 1980 yılına gelindiğinde % 43 artarak 28.92 olduğu görülmektedir. 1970 yılında 4706 \$ olan kişi başına düşen milli gelir ise 1980 yılına kadar sürekli artış göstermiş ve % 77 oranında artarak 8339 \$ seviyesine yükselmiştir.

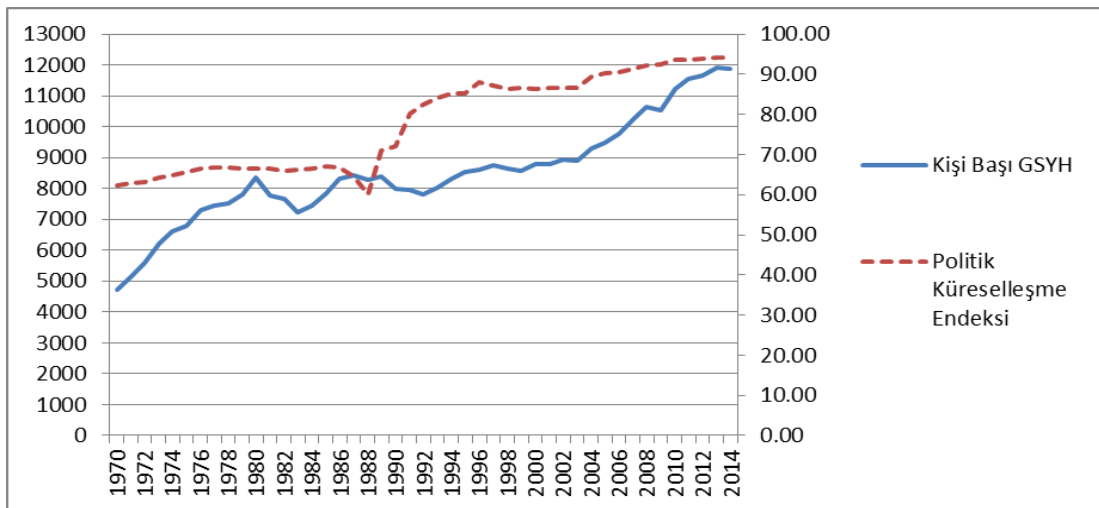
Şekil 3.7. Brezilya'nın Kişi Başına Düşen Milli Gelir İle Sosyal Küreselleşme (Not: KBDMG verileri Dünya Bankası'ndan Küreselleşme verileri Zürih Ekonomi Enstitüsü'nden elde edilmiştir.)

1980 yılından 1990 yılına kadarki süreçte sosyal küreselleşme endeksinin hemen hemen aynı seviyede kaldığı görülmektedir. 1990 – 1993 yıllarında kişi başına düşen milli gelir % 2 oranında azalmış olmasına karşılık, sosyal küreselleşme endeksinde % 8 oranında artış görülmektedir. Bu dönemde sosyal küreselleşme endeksindeki artışın askeri iktidar sonrası sosyal haklarda yaşanan genişleme kaynaklı olduğu değerlendirilmektedir. 1990 – 2000 yılları arasındaki dönemde yaşanan değişim incelendiğinde, 1990 yılında 29.17 olan sosyal küreselleşme endeksi'nin % 45 oranında artarak 2000 yılında 42.3'e yükseldiği, kişi başına düşen milli gelirin ise 7986 \$ seviyesinden, 2000 yılında % 11 artarak 8778 \$ seviyesine yükseldiği görülmektedir (Şekil 3.7).

2003 yılında değişen yönetime Lula da Silva'nın gelmesi ile Brezilya'da olağanüstü sosyal gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. 2003-2010 yılında görev yapan Lula da Silva ve 2010-2014 yılında görev yapan Dilma Rouseff tarafından yapılan uygulamalar gerek ülkenin ekonomik yönden gerekse de sosyal yönden büyük

gelişme göstermesini sağlamıştır. Bu iktidarlar döneminde ekonomik büyüme sağlanması, iş gücü piyasasının geliştirilmesi, bölgelerarası eşitsizliklerin giderilmesi ve yoksul yanlısı uygulamalar gibi ekonomik ve sosyal politikalar hayata geçirilmiştir. Uygulanan bu politikalar neticesinde 2002 – 2014 yılları arasında kişi başına düşen milli gelirden yaklaşık % 32 oranında artış sağlanmıştır. Aşırı yoksulluk ise Brezilya'nın % 48.4'ünden % 23.9'una düşürülmüştür. Aynı dönemde sosyal politika harcamalarının GSYİH'nin 12.7'sinden 16.8'ine yükseldiği, işsizliğin de % 11.7'den % 5.4'e düşürüldüğü görülmektedir. Yine bu dönem gelir dağılımındaki adaleti gösteren Gini katsayısı da 0.59'dan 0.53'e düşürülmüştür. Brezilya, Gini katsayısında meydana gelen bu düşüşe rağmen, söz konusu dönemde Latin Amerika'daki en eşitsiz ülke olmaya devam etmiştir. Özetle 2002 – 2014 yıllarında meydana gelen ekonomik iyileşmeye destek olarak sosyal entegrasyonun da tamamlayıcı olarak etkisinin söz konusu olabileceği değerlendirilmektedir (Ystanes ve Stronen, 2018:67-68).

Şekil 3.8'de görüldüğü üzere Brezilya'nın politik küreselleşme endeksi 1970 yılında 62.22 seviyesinde ve kişi başına düşen milli geliri 4706 \$ olarak gerçekleşmiştir. Brezilya'nın diğer küreselleşme endekslerine göre politik küreselleşme endeksinin yüksek olması 2.Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan Birleşmiş Milletler, Dünya Ticaret Örgütü (GATT), Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası, G-20 gibi entegrasyonlar için de olmasından kaynaklanmaktadır.

Şekil 3.8. Brezilya'nın Kişi Başına Düşen Milli Gelir ile Politik Küreselleşme Endeksi

(Not: KBDMG verileri Dünya Bankası'ndan Küreselleşme verileri Zürih Ekonomi Enstitüsü'nden elde edilmiştir.)

Birleşmiş Milletler, Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası gibi birçok uluslararası kuruluşa üye olan Brezilya, aynı zamanda dünya ekonomisi üzerinde büyük etki sahibi ülkelerden oluşan G20 grubuna da üyedir. Bölgesel olarak ise, Brezilya, Latin Amerika ve Karayip ülkeleri tarafından oluşturulan iktisadi ve sosyal gelişimi hedefleyen SELA'ya ve 19 Latin Amerika ülkesinden oluşan Rio Grubu'na üyedir. Adecan ülkeleri ile ekonomik işbirliği anlaşmaları, Hindistan'ın yanı sıra, Güney Afrika Gümrük Birliği - (SACU) kapsamında Güney Afrika Cumhuriyeti, Botswana, Namibya, Lesotho ve Swaziland ile yakın ilişkileri vardır. 1991 yılında MERCOSUR'u kurarak Arjantin, Paraguay ve Uruguay ile ortak pazar oluşturmuştur. MERCOSUR yapı olarak Avrupa Birliği modeline göre hareket etmektedir.

1970 yılından 1985 yılına kadar kişi başına düşen milli gelirden yaklaşık % 67 oranında, politik küreselleşme endeksinde ise % 7 oranında artış görülmektedir. Ancak 1986 yılında politik küreselleşme endeksinde düşüş meydana gelmiş ve bu düşüş 3 yıl sürmüştür (Şekil 3.8). Bu düşüşe neden olarak 1985 yılında 20 yıl iktidarda kalan askeri iktidar sonrası ülkede yaşanan politik olumsuzluklar görülmektedir. 1990 yılında uygulanan politikalar neticesinde politik küreselleşme endeksinde önceki yıla göre yaklaşık % 1 oranında artış görülmektedir. Aynı dönemde politik küreselleşme endeksi artarken, kişi başına düşen milli gelirden yaklaşık % 5 oranında düşüş olduğu görülmektedir. 2002 yılında 86.59 olan politik küreselleşme endeksi, güçlü halk desteğiyle iktidara gelen yönetimin liberal tutumu neticesinde 2014 yılında % 9 artarak 94,30 olmuştur. Ampirik çalışmaların küreselleşmenin ekonomik boyutu üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Küreselleşmenin ekonomik boyutunun oluşabilecek kriz ortamlarında riskin paylaşımını doğuracağı sonucunun yanında, ülkelerin gelişmesi ve büyümesinde faydası olduğu görülmektedir. Ancak sosyal ve politik küreselleşmenin etkisi üzerinde çok durulmamaktadır. Politik ve sosyal küreselleşmenin de ekonomik küreselleşmeyi destekleyerek ülkelerin gelişmesinde ve büyümesinde faydası olduğu görülmektedir. Ülkelerin küreselleşme yolunda sadece ekonomik değil, sosyal ve politik yönden de en üst seviyede küreselleşmesi için uygun politikalar uygulaması gerekmektedir (Balli vd., 2018:16).

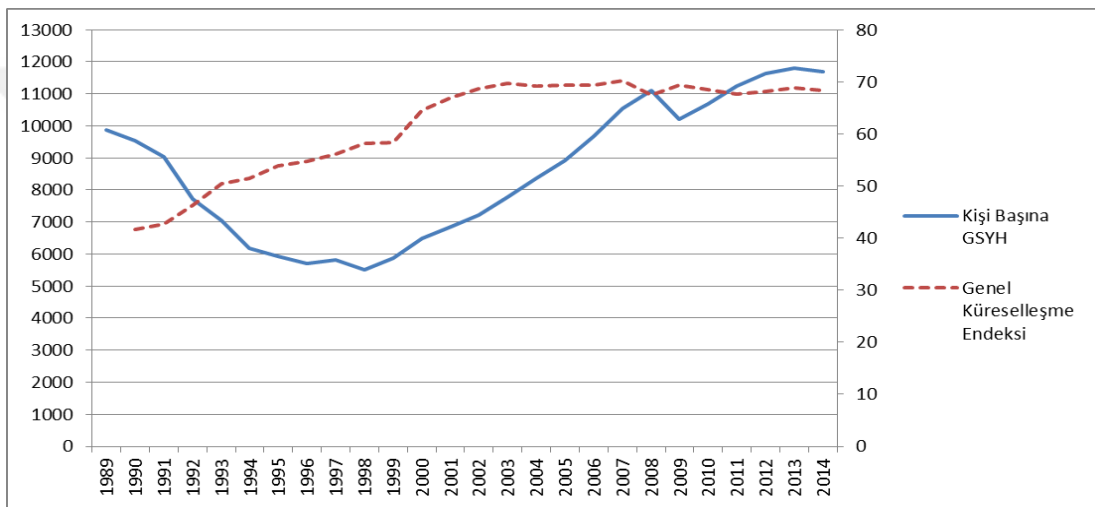
3.2.2 Rusya Federasyonu

Rusya Federasyonu yüzölçümü açısından değerlendirildiğinde dünyanın en büyük ülkesi olup, ülke içinde 10 saati aşan bir zaman farkı yaşanmaktadır. Rusya son yıllarda nüfus artışının negatif olmasına rağmen 140 milyon üzerinde nüfusa sahiptir. Ancak ülkenin nüfusunun negatif seyir göstermesi iki temel sorun ortaya çıkarmaktadır; birincisi ülke nüfusunun yaşlanması nedeniyle iş gücüne katılımın olumsuz etkilenmesi, ikincisi ise, ileride sosyal sisteminin sürdürülebilirliği açısından büyük sorunlar yaşanabileceğinin öngörülmesidir. Nüfusunun %70'inden fazlası şehirlerde yaşayan Rusya Federasyonu'nda başkent Moskova ve Petersburg başta olmak üzere 13 şehirde nüfus 1 milyonun üzerindedir. Çeşitli din, ırk ve etnik kökeni bir arada bulunduran ülkede eğitim düzeyi oldukça yüksektir (İTKİB, 2015:3). Ülkenin ihracatında rol alan sektörlerin başında sahip olduğu zengin yeraltı kaynakları (petrol ve petrol ürünleri, doğalgaz), ayrıca metal, ahşap ürünleri ve kimyevi maddeler bulunmaktadır. Ülkenin ithal ettiği başlıca ürünler ise et, meyve, fındık, optik ve tıbbi aletler, demir ve çelik, makine, ilaç ürünleri, yarı mamul ürünlerdir (Keleş, 2017: 3).

Rusya Federasyonu'nun kurulmasını sağlayan SSCB'nin dağılmasına neden olan olaylara kısaca değinilmeden, Rusya'nın 1991'de kurulmasıyla oluşan ekonomik ortamın açıklanamayacağı değerlendirilmektedir. 1975 – 1985 arasındaki dönem, SSCB için ekonomik olarak durgunluk yaşanan yıllar olarak görülmektedir. Bu dönem sonrasında başa gelen Gorbaçov yönetimi sorunun kaynaklarını tespit ederek, sorunları çözmeye çalışmıştır. Gorbaçov'a göre geleneksel Sovyet modelinde ortaya konan en büyük iki kusurdan, birincisi merkezden idari komuta sisteminin çok katı milliyetçiliği barındırması, ikincisi de etkin çalışma güdüsünün yokluğu, iş disiplinin olmaması olarak görülmüştür. Bu nedenlerle ülke 1985 yılına gelindiğinde artık kapitalist dünya ile rekabet edemeyecek duruma gelmiştir (Başaran, 2010:114).

1985 yılı sonrasında yönetimde bulunan Gorbaçov, teşhis ettiği sorunlar için çeşitli reformlar gerçekleştirmiştir. Bu reformların amacı sıkıntılar yaşanan sistemi tamamen kaldırmak değil, yeniden yapılandırmaktır. Bu reformların, tekrar yapılanma “perestroyka” ve şeffaflık “glasnost” olarak iki olgu üzerinden hareket etmesi planlanmıştır. Yeniden yapılanma reformları kapsamında zamana uygun teknolojik modernizasyonun sağlanması, özel iktisadi alanların genişletilip özelleştirme için alt yapının sağlanması, uluslararası anlamda ekonomik ilişkilerde yeni yol ve yöntemlerin uygulanması amaçlanmıştır. Açıklık ve şeffaflık konusunda

ise reformlar, demokrasinin her alanda (iş yeri, parti içi, basın – yayın, kültür, sanat) gelişmesinin sağlanması, özgürlüklerin artırılması, toplumsal örgütlenmenin gelişmesi sağlanarak ilerlemesi için gerekli adımların atılması olarak önerilmiştir. Bu yapılan reformlarla istenilen sonuçlara ulaşılamamış ve ülkede 1986 yılından başlayarak oluşan bütçe açıkları, 1991 yılında enflasyon ile birleşerek ciddi ekonomik sorunlar ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan bu sıkıntılar ile birlikte SSCB’den Baltık ülkelerinin ayrılması ve 1991 yılında Ukrayna’nın bağımsızlığını ilan etmesi neticesinde 26 Aralık 1991 tarihinde SSCB tarih sahnesindeki yerini Rusya Federasyonuna bırakmıştır (Bulut, 2014:12).

Şekil 3.9. Rusya'nın Kişi Başına Düşen Milli Gelir ve Genel Küreselleşme Endeksi (Not: KBDMG verileri Dünya Bankası'ndan Küreselleşme verileri Zürih Ekonomi Enstitüsü'nden elde edilmiştir.)

1989 yılından itibaren ülkede yaşanan siyasi istikrarsızlık ve dönüşüm süreci nedeniyle kişi başına düşen milli gelirden düşüş trendi görülmekte ve Gorbaçov'un reform çabalarının da yetmediği görülmektedir. Ancak 1990 yılından itibaren gerçekleştirilen reformlarla genel küreselleşme endeksinde artış yaşandığı gözlemlenmektedir (Şekil 3.8).

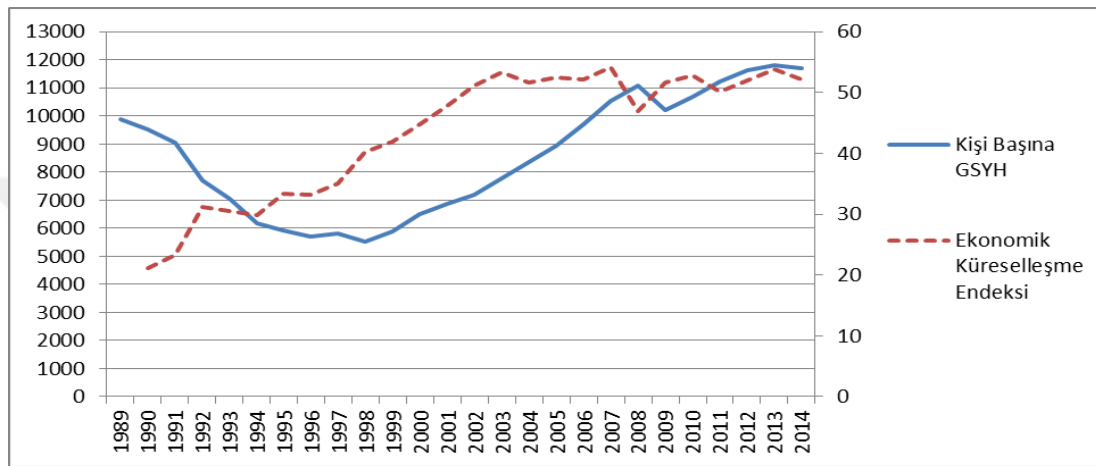
1991 yılında SSCB'nin dağılması ile kurulan Rusya daha küçük ve nüfus yönünden daha homojen bir yapıya sahip olmuştur. SSCB'de Rusların nüfusa oranı % 50 iken, Rusya da bu oran % 80 oranına yükselmiştir. Kurulan ülkede artık yeni yapılanma gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu nedenle 1991-1993 yıllarında 1977'deki SSCB anayasası esas alınmak üzere yeni bir anayasa oluşturulmuştur. Oluşturulan yeni anayasa liberal ekonomi felsefesini benimsemiş, kişi özgürlüklerine ve kişilerin

haklarına saygı gösteren, özel mülkiyetin devlet tarafından güvence altına alındığı bir anayasa olmuştur. Gorbaçov'dan görevi devralan Yeltsin, eski devletin komuta ekonomisini, liberal pazar ekonomisi haline getirme yönünde çaba göstermiştir (Baharççek ve Ağır, 2014:18). Ekonomik olarak yapılmak istenen reformlar çerçevesinde; devlet tarafından verilen teşviklerin azaltılması, fiyatlar üzerinde bulunan kontrollerin kaldırılması, ekonomide kamunun payının azaltılması, hizmet sektöründe ve sanayide büyümenin gerçekleştirilmesi, ihracatın artırılması ve dış ticaretin önündeki engellerin azaltılması, yabancı yatırımları artırmak adına sermaye hareketleri ve döviz kontrollerinin kolaylaştırılması şeklinde kararlar öne çıkmıştır (Balcı, 2008:305). Ancak reformlar neticesinde ortaya çıkan sonuçlar istenilen şekilde gerçekleşmemiştir. Bunun en büyük nedeni küresel dünyaya entegre olmak isteyen Rusya'nın pazar ekonomisine geçiş için alt yapısının uygun olmamasıdır. Reformlar ülkede hem sosyal hem de ekonomik sorunlara neden olmuş, bu sorunlarla baş edemeyen bir hukuk düzeni, kalıplaşmış bir devlet yapısı ile birleşince ülkede siyasi ve iktisadi güç ve baskı grupları oluşturmuştur. Baskı gruplarının birbiri ile rekabet etmeleri nedeniyle ülkede pazar ekonomisi kuralları geçerli olamamıştır (Aras ve Öztürk, 2015:269).

Şekil 3.9'da incelendiğinde kişi başına düşen milli gelirden 1992 yılında 1991 yılına göre % 15'den fazla bir düşüş görülmektedir. Aynı yıllar için genel küreselleşme endeksi, alınan liberal önlemler nedeniyle % 10 oranında artış göstermiştir. 1992 yılında piyasa ekonomisine geçiş anlamında fiyatlar serbest bırakılmış, piyasanın kendi arz-talep dengesini oluşturması ve kaynak tahsisinin piyasa tarafından etkin şekilde gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Ancak uygulanan politikaların yüksek enflasyon, üretimde düşüş, talepte azalma, yatırım ve tasarruf oranlarında düşüş, gelir dağılımında adaletsizliğin artması, işsizliğin artması gibi sonuçları olmuştur (Balcı, 2008:311). Bu olumsuz gelişmeler neticesinde 1993 yılında kişi başına düşen milli gelirden yaklaşık % 10 oranında düşüş görülmesine karşılık genel küreselleşme endeksinde ise yaklaşık % 10 oranında artış olduğu görülmektedir.

Rusya'nın ekonomik küreselleşme endeksi incelendiğinde SSCB sonrasında yapılmak istenilen reformların ekonomi üzerinde yoğunlaşması gerekliliği görülmektedir. 1990 yılında ekonomik küreselleşme endeksinin 21.16 seviyesinde olması ülkenin uluslararası piyasalara entegrasyonun düşük seviyede olduğunu göstermektedir. Gorbaçov ve Yeltsin yönetimlerinin liberalleşme yönünde yapmış

oldukları reformlar neticesinde ekonomik küreselleşme endeksi 2 yıl gibi kısa sürede yaklaşık olarak % 45 artarak 1992 yılında 31.22 olarak gerçekleşmiştir. Ancak uygulanan reformların sonuçlarının istenilen şekilde olmaması hem kişi başına düşen milli gelirden, hem de ekonomik küreselleşme endeksinde dalgalanmalara neden olmuştur. 1992 yılından itibaren 1998 yılına kadar 1997 yılı haricinde sürekli düşüş gösteren kişi başına düşen milli gelire karşılık, ekonomik küreselleşme endeksi 1993-1994 yılları haricinde sürekli artış göstermiştir (Şekil 3.10).

Şekil 3.10. Rusya'nın Kişi Başına Düşen Milli Geliri ile Ekonomik Küreselleşme Endeksi

(Not: KBDMG verileri Dünya Bankası'ndan Küreselleşme verileri Zürich Ekonomi Enstitüsü'nden elde edilmiştir.)

1997 yılına gelindiğinde Rusya, kurulmasından sonra ilk kez pozitif büyüme gerçekleştirebilmiştir. Ancak ülkede uygulanan sabit kur rejimi ve ülkenin kırılğan mali yapısı ve uluslararası piyasalarda oluşan sorunların yayılma etkisi altında sürdürülemez olduğu 1998 yılında ülkede meydana gelen krizle ortaya çıkmıştır. 1998 yılında meydana gelen krizin hem iç hem de dış etkilerden kaynaklandığı, dış etkenler olmasa bile ülkenin krize gireceği konusunda ülke içinde genel kabul gören bir düşünce olduğu görülmektedir (Aras ve Öztürk, 2015:272). Krizin, iç nedenleri; kısa vadeli borçların artması, üretimde istenilen artışın sağlanamaması ve ödemeler dengesinde açık verilmesi, dış nedenleri ise; Asya ülkelerinde başlayıp yayılan mali kriz ve enerji fiyatlarındaki düşüş olarak değerlendirilmektedir. Krizden kurtulmak için Krienko, vergilerin artırılmasını önermiş, önerisi gerçekleşmemesine rağmen ülkeden dışarıya büyük sermaye kaçışları olmuştur. 1998 yılında petrol fiyatlarında yaşanan düşüş nedeniyle ciddi gelir kayıpları yaşanmıştır. Kamu açığının % 5

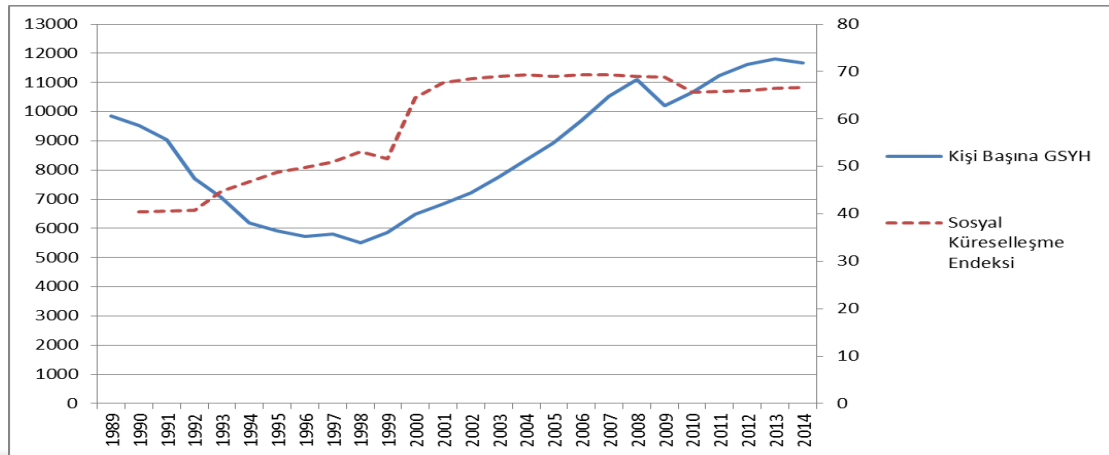
olmasına rağmen, sermaye çıkışının artması ile devletin yüksek faizle borç bulması gerekliliği ortaya çıkmıştır (Balcı, 2008:326).

2000 yılına gelindiğinde iktidar değişmiş ve yönetime Putin gelmiştir. 2000 yılında oluşan yeni yönetimle birlikte 10 yıllık bir plan ortaya koyulmuş ve bu uzun vadeli plan 2001 yılında kapsamı genişletilerek 2001 – 2007 yıllarını içeren orta vadeli bir reform paketiyle desteklenmiştir. Son yapılan güncelleme ile reform paketi geniş çaplı bir vergi düzenlemesi, sosyal politikaların geliştirilmesi, bürokratik düzenlemeler ile özel sektörün hareket alanının genişletilmesi, tekellerin düzenlenmesi, bürokratik sorunların yeniden gözden geçirilmesi, bütçede reform yapılması ve finans piyasalarının geliştirilmesinden oluşmuştur. Önceki dönemlerden farklı olarak yapılan planlar 2001 yılından itibaren hayata geçirilmeye başlanmıştır (Egeli, 2008:5). 2000 yılında kişi başına düşen milli gelire bakıldığında, önceki yıla göre % 10 oranında artış olduğu görülmektedir. Ekonomik küreselleşme endeksinde bakıldığında ise, endeksin önceki yıla göre % 6 oranında artarak 44.91 olduğu görülmüştür.

Rusya'nın, sosyal küreselleşme endeksi ile kişi başına düşen milli geliri arasındaki ilişki değerlendirildiğinde, 1990 yılında sosyal küreselleşme endeksinin 40.48 olarak gerçekleştiği, kişi başına düşen milli gelirin ise 9534 \$ olarak gerçekleştiği görülmektedir. Ülkede 1990-1992 yılları arasında yaşanan siyasi istikrarsızlık nedeniyle kişi başına düşen milli gelirden düşüş yaşanırken, sosyal küreselleşme endeksinde ise çok küçük oranda da olsa artış olduğu görülmektedir. Rusya'da 1970'li yıllardan başlayarak günümüze kadar sosyal anlamda büyük gelişmeler yaşandığı da açıkça görülmektedir. Günümüzde okuma-yazma oranının % 95'lerde olduğu ve eskiye göre yüksek öğrenim imkanlarının ciddi anlamda geliştiği görülmektedir. Özellikle fen bilimleri alanında yetişmiş kadroları bulunmakta ve nükleer enerji anlamında önemli çalışmalar yapılmaktadır.

Sosyal alanda yaşanan gelişmeler kapsamında ülkenin sosyal küreselleşme endeksi değerlendirildiğinde, 1993 yılında sosyal küreselleşme endeksinin 44.84 ve kişi başına düşen milli gelirin ise 7056 \$ olduğu görülmektedir. 1993 yılından 2000 yılına kadar kişi başına düşen milli gelirden düşüş görülmesine karşılık, sosyal küreselleşme endeksinde 1999 yılı haricinde sürekli bir artış gözlenmiştir. 2000 yılına gelindiğinde bir önceki yıla göre sosyal küreselleşme endeksi % 25 oranında artarak 64.47 seviyesine, kişi başına düşen milli gelir ise % 10 oranında artarak 6491 \$ seviyesine yükselmiştir. 2001 yılından 2009 yılına

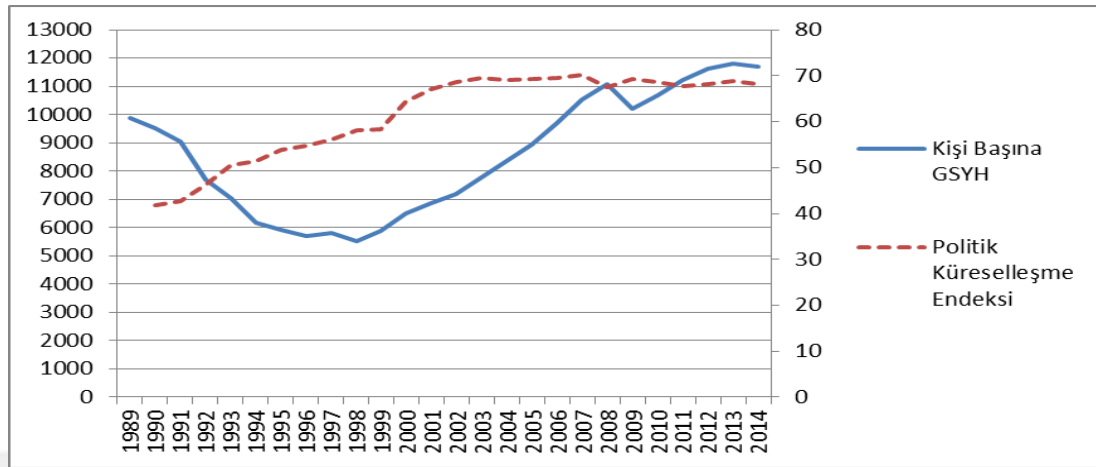
kadar kişi başına düşen milli gelirden % 5-8 oranlarında, sosyal küreselleşme endeksinde ise % 1-2 oranlarında artış yaşandığı görülmektedir.

Şekil 3.11. Rusya'nın Kişi başına düşen milli geliri ile Sosyal Küreselleşme Endeksi (Not: KBDMG verileri Dünya Bankası'ndan Küreselleşme verileri Zürih Ekonomi Enstitüsü'nden elde edilmiştir.)

2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde başlayan ve etkisini 2009 yılında tüm dünyada gösteren Küresel Kriz nedeniyle Rusya'da kişi başına düşen milli gelirden düşüş yaşandığı görülmektedir. Bu kriz karşısında Rusya krizle mücadele etmek için bir takım önlemler almıştır. Bunlar; işsizlikle mücadele ve sosyal politikalar aracılığıyla kamu tüketimlerinin azaltılması, teknolojik büyüme ve gelişimin sürdürülmesi, kamu ve özel sektör tarafından konut yapımı ile iç talebin canlanması, yeraltı kaynaklarına olan bağımlılığın azaltılmasını sağlayacak uygulamaların yürürlüğe konulması, 2000'li yıllarda başlayan ekonomideki reformların devamlılığının sağlanması için devletin piyasalara krediler sunması, enflasyonla mücadele edilmesi gibi önlemlerdir (Berikan ve Hüseyinli, 2017:40). Buradan hareketle Rusya'nın ihracatının büyük kısmının yeraltı kaynaklarına bağlı olduğu, fiyatların yükseldiği evrede büyük avantajlar sağlayacağı ancak fiyatlarda düşüş görüldüğü zamanlarda ise büyük gelir kayıpları yaşayacağı değerlendirilmiştir. Bu yüzden ekonominin sadece petrol, doğalgaz vb. yeraltı kaynaklarının ihracı üzerine kurulmaması, üretimin desteklenmesi, teknolojik gelişmenin sağlanarak endüstride kalite ve verimlilik sağlanması üzerine yoğunlaşılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. 2010 yılında krizin olumsuz etkilerinin sarıldığı ve yeniden büyümenin pozitif olduğu görülmekte ve bu büyümenin 2014 yılına gelindiğinde devam ettiği görülmektedir. Ancak 2009 yılında sosyal küreselleşme endeksinde yaşanan düşüş

sonrasında, 2014 yılına gelindiğinde halen endeksin 2009 yılındaki seviyeye ulaşamadığı görülmektedir (Şekil 3.11).

Şekil 3.12. Rusya'nın Kişi Başına Düşen Milli Gelir ile Politik Küreselleşme Endeksi (Not: KBDMG verileri Dünya Bankası'ndan Küreselleşme verileri Zürih Ekonomi Enstitüsü'nden elde edilmiştir.)

Rusya politik küreselleşme açısından incelendiğinde birçok uluslararası kuruluşu üyeliği bulunmakta bunlardan en önemlileri Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİ), Şangay İşbirliği Örgütü ve Dünya Ticaret Örgütüne üyelikleridir. Rusya'nın 1990 yılında politik küreselleşme endeksinde bakıldığında 41.73 olarak gerçekleştiği görülmekte ve 1992 yılında Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün kurulması ile % 10 oranında artışı anlaşılmaktadır (Şekil 3.12). KEİ'nin kurulmasında Türkiye'nin etkili olduğu ve batılı devletlerinde bu birlikteliği desteklediği görülmektedir. Bu birliktelik ile Karadeniz'de büyük bir kıyısı bulunan Türkiye ekonomik ve siyasi açıdan kazançlı çıkmak istemektedir. ABD ve liberal düşüncüyü destekleyen ülkeler ise eski planlı ekonomiyi benimseyen ülkelerin liberal dünyaya entegre olmaları ve tekrar eski sosyalist yapıya dönmelerini önlemeyi hedeflemişlerdir. Ayrıca kurulan bu birliktelik ile üye ülkeler ekonomik yönden liberalleşecek, demokratikleşme süreçleri hızlanacak, bölgesel olarak barış ve refah sağlanacaktır. Bu işbirliği ile hukukun üstünlüğü ve insan hakları gibi hususlarda da gelişmeler sağlanması hedeflenmiştir (Yalçınkaya, 2017:4). 1993 yılında oluşturulan işbirlikleri sayesinde politik küreselleşme endeksinde %10 oranında artış görülmüş ancak aynı yılda kişi başına düşen milli gelirden düşüş yaşandığı görülmüştür. 1996 yılında Çin Halk Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu, Kırgızistan, Tacikistan ve Kazakistan tarafından Şangay Beşlisi'nin temelleri atılmış ve bu ülkeler arasında

işbirliği çerçevesinde güvenin artırılması, sınır bölgelerinin silahsızlandırılması ve bölgesel olarak işbirliklerinin teşvik edilmesi amaçlanmıştır. 1996 – 1997 yıllarında söz konusu beş ülke “Sınır Bölgelerinde Askeri Güvenin Artırılması” ve “Sınır Bölgelerinde Askeri Güçlerin Azaltılması” konularında anlaşmalar imzalamışlardır (<http://www.mfa.gov.tr>). 1997 yılında kişi başına düşen milli gelire bakıldığında % 1 oranında, politik küreselleşme endeksinde ise % 2 oranında artış görülmektedir. 2001 yılında birlik üyesi beş ülkeye Özbekistan’ın dahil olması ile Şangay Beşlisi’nin ismi Şangay İşbirliği Örgütü olarak değiştirilmiştir. 2002 yılında Rusya’da yapılan zirve sonrasında “Şangay İşbirliği Örgütü Beyannamesi” imzalanmıştır. Örgütün amacı, üye ülkeler arasında dostluğun, komşuluğun ve güvenin artırılması, ticaret, ekonomi, bilim, teknik, kültür, eğitim, enerji, ulaşım, çevre ve diğer birçok alanda işbirliğinin geliştirilmesi, bölgesel istikrarın ve barış ortamının sürdürülmesi için gerekli çalışmaların yerine getirilmesi, terörizm, köktendincilik, bölücülük, ayrılıkçılık gibi bir çok konuda ortak mücadele etmek olarak kabul edilmiştir (Eren, 2017:81). Şangay İşbirliği Örgütünün genişlediği bu dönemde politik küreselleşme endeksinde ve kişi başına düşen milli gelirden önceki yıllara göre yaklaşık % 10 oranında artış görülmüştür. Bu artışın arka planında iktidar değişikliği sonucunda alınan ekonomik, sosyal ve politik önlemler ve uluslararası işbirliklerinin de etkisi olduğu değerlendirilmektedir. Rusya’nın 2000 yılı sonrasında alınan önlemler neticesinde kişi başına düşen milli gelirinde küresel mali kriz yılı olan 2009 yılı haricinde sürekli artış görülmüştür. Aynı dönem için politik küreselleşme endeksinde ise 2007 yılında 70.21 ile en yüksek değere ulaşılmış, ancak 2008 yılında bozulan küresel piyasaların etkisi ile meydana gelen düşüş nedeniyle endeks 67.50’ye gerilemiştir.

2012 yılında Rusya, Dünya Ticaret Örgütü’nün 155’nci üyesi olarak ekonomik entegrasyon anlamında önemli bir karar almıştır. Üye olması ile birlikte Dünya Ticaret Örgütü içerisinde en büyük ikinci ekonomi olan Rusya, yabancı yatırımcılar için de çekici bir konuma sahip olmuştur (Tahirler, 2016:51). Rusya Dünya Ticaret Örgütü’ne katılması ile öncelikle gümrük vergilerinin oranlarını düşürmüş, tarife dışı ticaret engelleri, diğer yönetsel ve siyasal engellerin birçoğunu kaldırmış, çeşitli sektörlerde sağlamış olduğu sübvansiyonlarda değişiklikler yapmıştır. Ayrıca Rusya telif haklarında da uluslararası kurallara uymayan firmalara yasal soruşturma ve kovuşturma yapmayı taahhüt etmiştir. İthalat harçlarının düşürülmesi ve diğer engellerin de kaldırılması ile Rus pazarları uluslararası bankalar, sigorta şirketleri, telekomünikasyon şirketleri ve birçok sektör

için açık hale gelmiştir (Şener ve Kuznetsova, 2012:13). Bu gelişmeler ışığında 2012 yılında kişi başına düşen milli gelirden bir önceki yıla göre % 3 oranında, politik küreselleşme endeksinde ise % 0.7 oranında artış görülmektedir. 2013 yılında da artışlar aynı şekilde devam etmiş, ancak 2014 yılında kişi başına düşen milli gelirden yaklaşık % 2 oranında, politik küreselleşme endeksinde de yaklaşık % 1 oranında düşüş görülmüştür. 2014 yılında yaşanan bu olumsuzluğun çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenlerden ilki ülkede 2008 krizi sonrasında para ve hisse senedi piyasalarında dengesizlik yaşanmasıdır. İkinci olarak batılı devlet tarafından Rusya'nın ekonomik büyümesine karşı duyulan güvensizlik nedeniyle sermaye çıkışlarının yaşanmasıdır. Son olarak ise ülke de ekonomiye olan güvenin kaybolması nedeniyle yatırımların azalması ve tüketimin düşmesi gibi faktörler bu süreçte olumsuzluklara neden olmuştur. Bu olumsuzluklara rağmen ülke azalan oranlarda da olsa halen cari fazla vermektedir. Bunun en büyük nedeni ise ülkenin gelirlerinin en büyük kısmını yeraltı kaynaklarından elde etmesidir. Rusya'nın 2013 yılı sonunda elde ettiği ihracat gelirinin % 68'ini petrol ve doğalgaz satışından elde etmesi bu durumu desteklemektedir. Ancak son yıllarda petrol ve doğalgaz fiyatlarında yaşanan düşüş nedeniyle ülke gelirlerinde düşüş yaşanmaya başlanmıştır. Bu düşüş sonrası bütçe gelirlerinde azalma meydana gelmiş, hükümet de azalma nedeniyle eğitim ve sağlık gibi birçok alanda harcamaları kısmak zorunda kalmıştır. Ayrıca bu olumsuzluklar nedeniyle ülke içindeki yatırımlar durmuş ve yurtdışı tüketim de azalmıştır. Sonuç olarak Rusya ekonomik anlamda olumsuzlukları giderebilmesi için ihracatını sadece petrol ve doğalgaz üzerinden değil, çeşitlendirerek gerçekleştirmelidir. Siyasi açıdan ise Gürcistan, Çeçenistan ve Ukrayna ile yaşanan sorunların giderilmesi gerekmektedir (Çolak, 2015:51).

3.2.3 Hindistan

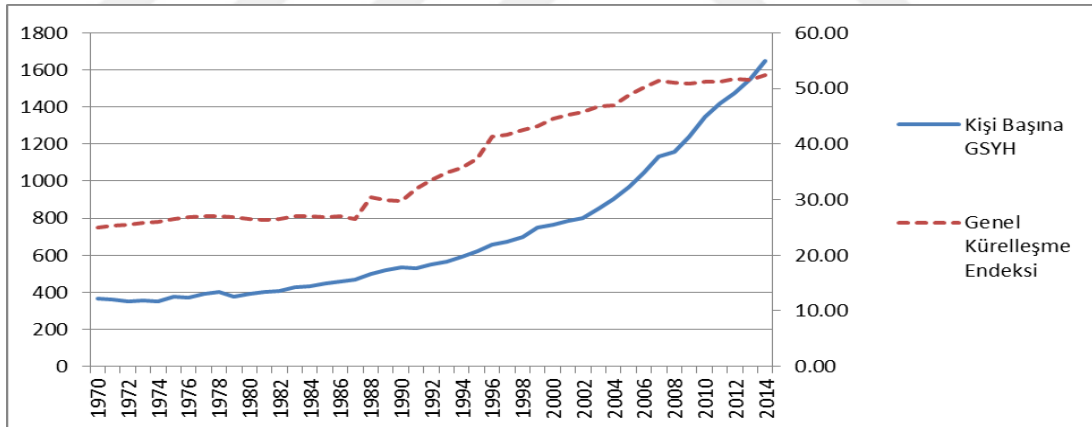
Hindistan, dünyada yüzölçümü açısından ilk yedide yer almaktadır. Bangladeş ve Myanmar ülkenin doğusunda, Bhutan, Nepal ve Çin kuzeyinde bulunmakla birlikte Pakistan batısında ve Hint Okyanusu da güneyinde bulunmaktadır. 7 birlik bölgesi ve 28 eyaletten oluşan ülke, 1947 yılında bağımsızlığını kazanmış ve federal cumhuriyet yönetim şeklini benimsemiştir. Nüfus yönünden bakıldığında ülkenin nüfusu 2007 yılı sayımına göre 1.13 milyar olarak tespit edilmiştir. Nüfus artış oranı 2000 yılında yaklaşık % 1.5 oranına gerilemesine rağmen 2025 yılı nüfus beklentisi 1.4 milyar olarak öngörülmektedir. Şehirlere olan

göç her geçen yıl artış gösterse de nüfusun % 50'sinden fazlası kırsal yaşam alanlarında hayatlarını sürdürmektedir. Çevre ve doğal kaynak yönünden bakıldığında, ülkenin topraklarının geniş bir alanı kaplamasına rağmen çok zengin olmadığı görülmektedir. Ülkenin geniş bir alana yayılması bölgeler arası iklim farklılıklarına, bu durumda gelir dağılımı yönünden farklılıklara sebep olmaktadır. Hindistan'da tarım sektöründe, çalışan nüfusun hemen hemen %50'si istihdam edilmektedir. Ülkenin tarım sektörü kapsamında sahip olduğu özel durum ise; ekilebilir arazinin % 60'nın sulanabilir durumda olmaması bu nedenle de bu bölgelerde tarımsal sulamanın muson yağmurlarına bağımlı olmasıdır. Belirtildiği gibi doğal kaynak yönünden zengin olmayan ülkede bulunan madenler kömür, boksit ve demirdir. Gaz ve petrol ürünleri çoğunlukla ithal edilmektedir (KTO Raporu, 2017:2).

Hindistan hakkında yapılacak değerlendirmeden önce ülkenin bağımsızlığını kazandığı 1947 yılından ve liberal politikaların yoğunlaştığı 1990'lı yıllara kadar ekonomik ve siyasi açıdan yaşamış olduğu gelişmeleri kısaca açıklamamız faydalı olacaktır.

1947 yılında bağımsızlığını kazanan Hindistan'ın ilk başbakanı olan Nehru, bağımsızlığın ilan edilmesinden kısa süre önce mecliste yapılması gerekenleri açıklamıştır. Nehru'nun açıklamaları, fırsat eşitsizliğinin ortadan kaldırılması, yaygın hastalıkların önüne geçilmesi, cahilliğin ve yoksulluğun bitirilmesi gibi konuları kapsamaktadır. Bağımsızlığın kazanılmasının ardından tespit edilen sorunların giderilmesi için çeşitli politikalar uygulanmış olup, bu politikalar dönemseller olarak değerlendirilmektedir. 1950-1965 yılları arasındaki dönemi kapsayan dönem ilk planlama dönemi olarak kabul edilmektedir. 1950 yılında tam anlamıyla olmasa da ortaya konan liberal politikalar, 1954 yılında yapılan seçim sonucunda kazanan sol kesimin sosyalist bir yapı oluşturmak istemesi ile 1957 yılında son bulmuştur. Ancak ülkenin hızlı şekilde büyümesinin sağlanması kapsamında Nehru ve Mahalanobis tarafından karma ekonominin benimsenmesinin ülke için daha faydalı olacağı değerlendirilmiştir. Bu modelle Hindistan sosyal eşitliği sağlayan ve kendine yeten bir ülke olmak yönünde iktisadi politikalar benimsemiştir. İkinci Beş Yıllık Plan döneminde ise, büyümeyi yüksek seviyelere ulaştıracağı düşünülen sermaye mallarının üretimi ve altyapının geliştirilmesi hedeflenmiştir. Elbette bağımsızlık sonrasındaki liberalleşme eğilimli dönemle karşılaştırıldığında, ikinci beş yıllık dönem çerçevesinde merkezi planlamanın daha

fazla olduğu görülmektedir. Hindistan ekonomisi için söz konusu merkezîyetçiliğin daha yoğun olduğu ikinci dönem 1965-1973 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde ülkenin Çin ve Pakistan ile yapmış olduğu savaşlar, 1960 yılından itibaren dört yıl kadar süren tarım sektöründeki durgunluk ve sonraki iki yılda yaşamış olduğu kuraklık nedeniyle ülke 1965-1967 yılları arasında döviz krizi ile karşı karşıya kalmıştır. Yaşanan bu sıkıntılar sonrasında yöneticiler, Yeşil Devrim adı verilen ekili alanların arttırılmasının yanında sulama alanlarının genişletilmesinin amaçlandığı ve aynı zamanda yılda birden çok ürün alınmasının sağlanması üzere düzenlemeler yapmışlardır. Yeşil devrim çerçevesinde alınan diğer önemli bir karar ise geliştirilen tohumlar kullanılarak daha çok verim elde etmeyi hedeflemek olmuştur. Yeşil Devrim politikası ile yöneticilerin tarım sektöründe kollektif üretime karşı, çiftçiyi tarımsal gelişmenin merkezine koyması ile ilk on yıl sonunda 1950 yılına göre üretim endeksi iki katına yükselmiştir. Yeşil Devrim sonrasında ülke tamamen kendisine yeten bir ülke haline gelemese de, kıtlıkların önüne geçebilen ve üretim açısından dünyanın en büyük tarım üreticileri arasında yer almıştır (Öz, 2007: 3-5).

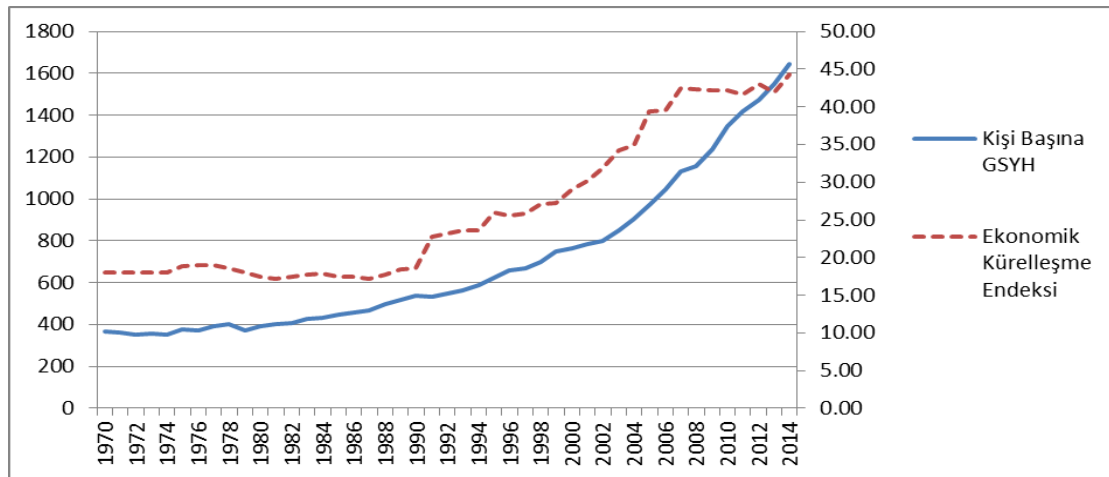
Şekil 3.13. Hindistan'ın Kişi Başına Düşen Milli Geliri ile Genel Küreselleşme Endeksi

(Not: KBDMG verileri Dünya Bankası'ndan Küreselleşme verileri Zürih Ekonomi Enstitüsü'nden elde edilmiştir.)

Hindistan'ın genel küreselleşme endeksi ile kişi başına düşen milli geliri arasındaki ilişki incelendiğinde 1970 yılında genel küreselleşme endeksinin 25.05, kişi başına düşen milli gelirin ise 365 \$ seviyesinde olduğu görülmektedir. 70'li yıllarda ülkenin genel küreselleşme endeksinde %1'den az oranda artış yaşanmış olmasına rağmen kişi başına düşen milli gelirde 1975 yılına kadar yaklaşık % 4

oranında düşüş meydana gelmiştir (Şekil 3.13). Bu dönemdeki İran-İrak arasında yaşanan savaş, petrol fiyatlarında meydana gelen artışlar gibi küresel gelişmelerin bu düşüşte etkisi olduğu düşünülmektedir. Ancak bu dönemde ülkenin küreselleşme seviyesinin düşük olması ve dış ticaret hacminin yüksek seviyede olmaması ülkeyi daha derin sıkıntılar yaşamaktan korumuştur.

Genel küreselleşme endeksinin yanında 1970’li yıllarda ülkenin ekonomik küreselleşmesi incelendiğinde (Şekil 3.14), 1970 yılında 18.07 olan endeks, 1975 yılına kadar değişmemiş, 1975 yılında ise ekonomik küreselleşme endeksi 18.86 olmuştur. Bu artışın yaşandığı 1975 yılında kişi başına düşen milli gelir % 6 oranında artarak 375 \$ olmuştur. Ancak 1976 yılında ekonomik küreselleşme endeksinin 18,97 yükselmesine rağmen, kişi başına düşen milli gelir 372 \$ seviyesine gerilemiştir. 1977 yılında ise ekonomik küreselleşme endeksi aynı kalmasına rağmen kişi başına düşen milli gelir yaklaşık olarak % 5 oranında artarak 390 \$ olmuştur. Özetle, 1970 yılında 18.07 olan ekonomik küreselleşme endeksi, 1979 yılında 18.04 olmuş, kişi başına düşen milli geliri ise 1970 yılında 365 \$ iken 1979 yılında ise 373 \$ olarak gerçekleşmiştir. 1970-1979 yılları arasındaki dönem için ekonomik küreselleşme endeksi hemen hemen aynı kalmasına rağmen, kişi başına düşen milli gelirde artış gerçekleşmiştir.

Şekil 3.14. Hindistan'ın Kişi Başına Düşen Milli Gelir İle Ekonomik Küreselleşmesi (Not: KBDMG verileri Dünya Bankası'ndan Küreselleşme verileri Zürih Ekonomi Enstitüsü'nden elde edilmiştir.)

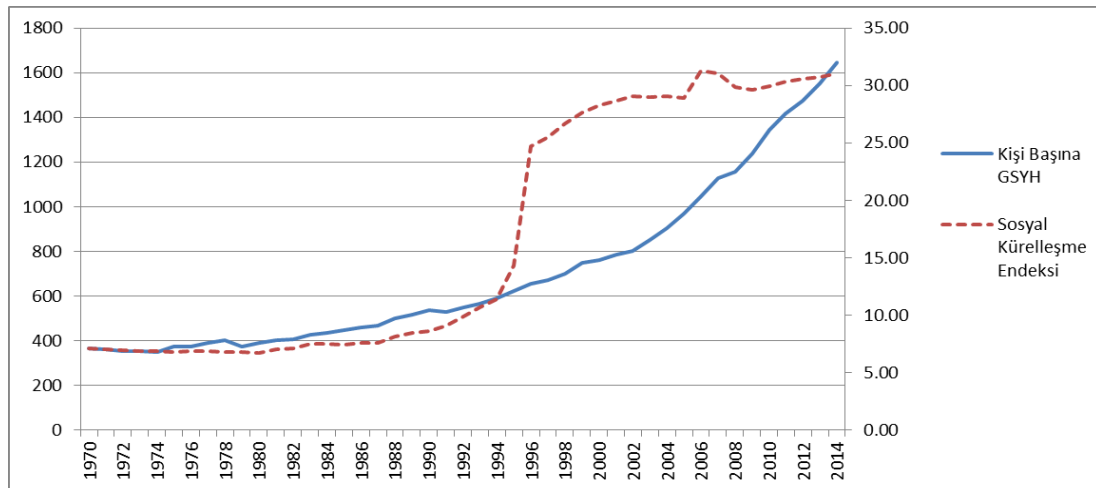
Hindistan, 70’li yıllarda yaşanan dış şoklara uyum dönemi olarak adlandırılan üçüncü dönemde ortaya çıkan krizler karşısında kendisini korumuş olmasına rağmen sanayi sektöründe planlı döneme kıyasla oldukça düşük bir büyüme

performansı göstermiştir. Uygulanan yeşil devrim politikalarının sonuçlarının yeni alınmaya başlandığı bu dönemde tarım sektöründe ciddi bir üretim artışı olmaması nedeniyle büyüme oranları da düşük kalmış ve kişi başına düşen milli gelirden ortalama % 1.3 oranında artış gerçekleşmiştir. 1980-1991 yıllarını kapsayan ekonomik liberalleşme dönemine gelindiğinde ise Indira Gandhi ve Rajiv Gandhi yönetimleri tarafından liberal politikalar uygulamaya koyulmuştur. Bu dönemde ihracat artışı sağlayacağı düşünülen devalüasyon uygulaması, buna ek olarak ithalat rejimindeki serbestleşme politikaları hayata geçirilmiştir. Serbestleşme neticesinde ithalata dayanan ihracat artışı ile istenilen büyümenin sağlanacağı planlanmıştır (Öz, 2007:7).

Liberalleşme hareketlerinin desteklenmesi amacıyla IMF ile kredi anlaşması sağlanmış, bu kredi ekonomide ithalatı yapılan temel ürünlerin düzenlenmesi ve yeni duruma uyum sağlayıp zaman kazanmak için gerekli görülmüştür. Bu düşünce kapsamında hükümet ödemeler dengesinde ithal edilmesiyle sıkıntı oluşturan petrol ve petrol ürünleri, gübreler, çelik, yemeklik yağlar ve demir dışı metallerin yerli üretiminde artış sağlamaya çalışmıştır. Uygulanan yerlileştirme politikaları ile birlikte ekonomide sağlanan iyileşme neticesinde 4 yıl sürecek olan 5 milyar SDR'lik anlaşma, 1984 yılında 3.9 milyar SDR alınması ardından sonlandırılmıştır (Srinivas, 2017:12). Aynı dönemde ekonomik küreselleşme endeksi ve kişi başına düşen milli gelire bakıldığında, 1980 yılında endeksin 17.52 seviyesinde ve kişi başına düşen milli gelirin 389 \$ olduğu görülmektedir. 1981 yılından itibaren IMF ile yapılan anlaşma ile hayata geçirilen uygulamalar neticesinde alınan olumlu sonuçlarla ekonomik küreselleşme endeksinde düşüş yaşanmış olmasına karşılık kişi başına düşen milli gelirden artış yaşandığı görülmektedir. 1983 yılında kişi başına düşen milli gelirden önceki yıla göre yaklaşık % 5 oranında, ekonomik küreselleşme endeksinde ise yaklaşık % 1 oranında artış görülmüştür. 1980'li yıllar boyunca ekonomik küreselleşme endeksinde düşük oranlı artış ve azalışlar meydana gelmiş olmasına rağmen kişi başına düşen milli gelirden ciddi artışlar görülmüştür. 1980 yılında 17.52 olan ekonomik küreselleşme endeksi 1989 yılına gelindiğinde % 5 oranında artış göstererek 18.48 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönem için kişi başına düşen milli gelirden değişim incelendiğinde 1980 yılında 389 \$ olan kişi başına düşen milli gelirin, 1989 yılına gelindiğinde %33 oranında artarak 518 \$ olduğu görülmektedir. Bu durumun kaynağı ülkenin planlı dönem sonrasında ortaya koymuş olduğu

liberalleşme çabaları, ithalat rejimindeki serbestleşme ve ithalatta büyük bir yer kaplayan sektörlerin yerleşmesi olarak değerlendirilmektedir.

1970 yılı ile 1990 yılı arasında sosyal küreselleşme endeksi ile kişi başına düşen milli gelir rakamları incelendiğinde, 1970'li yıllar süresince kişi başına düşen milli gelir dalgalı bir seyir gösterirken, sosyal küreselleşme endeksi hemen hemen aynı seviyede kalmıştır. 1980'li yıllara gelindiğinde ise ülkenin kişi başına düşen milli gelirinde sürekli bir artış görülmektedir. Sosyal küreselleşme endeksinde ise 1981 yılında önceki yıla göre yaklaşık % 3 oranında artış olduğu ve 1988 yılına kadar aynı değerde kaldığı görülmektedir. 1987 yılında 7,63 seviyesinde olan sosyal küreselleşme endeksi, 1988 yılında ise yaklaşık olarak % 6 oranında artarak 8.15 seviyesine yükselmiştir. 1992-1994 yılları arasında uygulanan politikalar ile sosyal açıdan birçok gelişme yaşanmıştır. Bunlardan en önemlileri tarım işçilerinin ücretlerinin artması, yaşam kalitesinin artması, sağlık hizmetlerinde görece daha iyi duruma gelmesi gibi sosyal eşitsizliği önleyici uygulamalardır. Sosyal hayatta yaşanan bu gelişmeler sonrasında 1995 yılında 14.30 olan sosyal küreselleşme endeksi, 1996 yılında 1.5 kat artarak 24.69 olmuştur. 1996 yılından sonra 2014 yılına kadar sosyal küreselleşme endeksinde büyük oranlı artış görülmemiş, endeks 25-31 seviyeleri arasında kalmıştır. 1970 yılında 7.12 olan sosyal küreselleşme endeksi 2014 yılında yaklaşık 4.5 kat artarak 31.08 olmuştur, aynı yıllarda kişi başına düşen milli gelirdeki artışta yaklaşık 4.5 kat olarak gerçekleşmiştir (Şekil 3.15).

Şekil 3.15. Hindistan'ın Kişi Başına Düşen Milli Geliri ile Sosyal Küreselleşme Endeksi

(Not: KBDMG verileri Dünya Bankası'ndan Küreselleşme verileri Zürih Ekonomi Enstitüsü'nden elde edilmiştir.)

Sosyal gelişmelerin yaşandığı 1991-2005 yılları arasında İstikrar ve yapısal uyum dönemi olarak adlandırılan döneme bakıldığında ülkenin 1991 yılında yaşamış olduğu kriz önemli bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. 1991 yılında reformlar yapılarak, zayıf büyüme performansının iyileştirilmesi, ekonomideki istihdam ve üretim seviyelerinin artırılarak yoksulluğun ve krizin olumsuz etkilerinin azaltılması amaçlanmıştır. Ancak reformlar istenilen sonuçlara ulaşamamış ülke krize maruz kalmıştır. Yaşanan krizin iki nedeni olduğu değerlendirilmektedir. İlki Hindistan için ciddi bir ihracat pazarı olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılması, ikinci neden ise Körfez savaşı nedeniyle Hintlilerin Ortadoğu'daki istihdam olanaklarının azalması ve yerleşik olmayan Hintlilerden gelen dövizin azalmasıdır. Bu nedenlerle Hindistan döviz krizi içine girmiş ve IMF ile anlaşma zorunda kalmıştır. IMF ise yapılan anlaşma karşılığında ülkede birçok yönden serbestleşmenin sağlanmasını şart olarak sunmuştur. Sonuç olarak sanayi lisans sistemi kaldırılmış, faiz tavanları kaldırılmış, ticaret ve doğrudan yabancı yatırım konusunda serbestleştirmeler yürürlüğe konmuştur. Uygulanan reformlar, girişimciliği ve serbest piyasayı teşvik etmek için yeniden tasarlanmıştır (Ramesh, 2017:33). 1991 yılında hayata geçirilen reformlar kapsamında ticari serbestleşmenin, serbest piyasa disiplini ve verimlilik artışı üzerinde etkileri değerlendirildiğinde, rekabette artış olduğu ve analiz edilen sektörlerde görece az da olsa refah artışının olduğu tespit edilmiştir (Krishna ve Mitra, 1998:459).

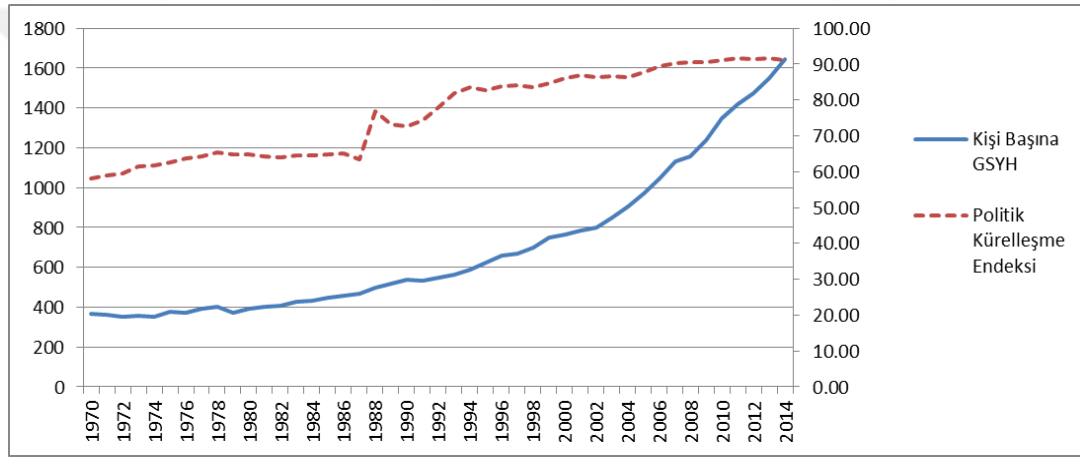
Krizin ardından alınan önlemler neticesinde 1992 – 1996 yıllarını kapsayan dönemde büyüme oranları % 5.3 ile % 7.4 oranları arasında gerçekleşmiştir. Aynı dönemi içeren yıllarda döviz bazında ihracat ortalama olarak yaklaşık % 12'nin üzerinde artış göstermiş, ihracatın ithalatı karşılama oranı ise % 80 seviyesine yükselmiştir. Söz konusu yıllarda serbestleştirme politikası neticesinde Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) 150 milyon \$ seviyesinden, 2.1 milyar \$ seviyesine yükselmiştir. Ülkede bu dönemde meydana gelen olumlu gelişmeler sadece bunlarla sınırlı kalmamıştır. En önemli gelişme ülkedeki yaşam kalitesinde meydana gelen iyileşmelerdir. Genel olarak istihdam ve tarım sektöründe de işçi ücretlerinin artması bu durumun en büyük göstergesidir. Tüm bu gelişmeler sonucunda Hindistan planlı ekonomiden, piyasa ekonomisine geçiş yaparak, yıllık büyüme oranını % 3.5'den % 7 seviyesine yükseltmiş ve tüm dünyanın ilgi odağı haline gelmiştir (Öz, 2007:9).

2000'li yıllardan itibaren Hindistan'da yapılan reformlar ve liberalizasyon hareketleri 2006 yılında Çin ile birlikte Hindistan'ı yabancı sermaye çekme

konusunda cazibe merkezi haline getirmiş ve aynı yıl yaklaşık olarak 5 milyar doların üzerinde doğrudan yabancı sermayenin ülkeye gelmesini sağlamıştır. Ayrıca 2003 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ne ait vergi beyannamelerin 25.000'inin Hindistan'da doldurulduğu, bu rakamın 2004 yılında 100.000, 2005 yılında ise 400.000'ine yükseldiği görülmektedir. Bu dönemde Hindistan'ın birçok şehrinde özellikle bilişim sektöründe büyük dönüşüm yaşanmıştır. Bu olumlu gelişmelerin yanı sıra 2006 yılında petrol fiyatlarında oluşan artışa rağmen federal hükümetin petrol ithalatından alınan vergilerde indirim gitmesi büyüme hedefine ulaşmada büyük fayda sağlamıştır. Uygulanan ekonomik ve mali reformların yanında girdi fiyatlarında meydana gelen değişimler takip edilerek piyasayı destekleyen önlemlerin alınması ile döviz rezervleri 2006 yılının ortasında 140 milyar \$'ın üzerine çıkmıştır (Çalış, 2006:3). 1991 yılında başlayan liberalizasyon çalışmaları ve ekonomide 2000'li yıllarda yaşanan olumlu gelişmelerle birlikte sosyal küreselleşme endeksinde de olumlu gelişmeler olduğu görülmektedir. 1990 yılında 536.8 \$ olan kişi başına düşen milli gelir, yaklaşık olarak % 42 oranında artarak 2000 yılında 762.3 \$'a yükselmiştir. 1990 yılında 8.59 olan sosyal küreselleşme endeksi ise, yaklaşık 3 kat artarak 28.31 seviyesine yükselmiştir. Ülkenin ekonomik açıdan serbest piyasa ilkelerini benimsediği dönem, ülkenin sosyal küreselleşmesinin de arttığı dönem olmuştur. Hindistan kuruluşundan beri demokratik bir cumhuriyet olmasına rağmen, ülkedeki siyasi ve ekonomik sistemler ne verimlidir ne de etkindir, fakat tek suçlanması gereken uygulanan şekilsel demokrasi değildir. Hindistan hükümeti geçmişte dış ticarete karşı istikrarsız davranmış, bürokratik engeller koymuş ve rekabeti engellemiştir. Hindistanlılar daha verimli bir pazar ekonomisine sahip olmak için reform yapmanın gerekliliğini ve ülkenin kapılarının dışarı açılmasının yaratacağı itici gücü fark ettiklerinden, reformlara sıkı sıkıya sarılmışlar ve bu reformlar sayesinde Hindistan 1991'den itibaren büyük başarılar elde etmiştir (Özekicioğlu ve Kılıç, 2017:24).

Hindistan'ın dış ticaret politikaları halen yürürlükte bulunan 2002-2007 İthalat-İhracat mevzuatına dayanmaktadır. Bu politikanın içeriğine bakıldığında birçok sektörde halen ithalat izni uygulaması uygulanmaktadır. Birçok sektörde kısıtlamaya ve yasaklamaya ya da devlet tarafından karşılanma yoluna gidilmektedir. 1991 yılında başlayan reformlara rağmen Hindistan ihracat yapmak isteyen ülkelere karşı bir takım tarife ve tarife dışı engeller uygulamaktadır. Ancak tarım dışı sektörlerde uygulamada olan tarifeler konusunda düzenlemelere gidilmiştir. 2007

yılında sanayi ürünlerinin birçoğunda uygulanan vergi oranı % 12.5'ten % 10'a indirilmiştir. Bunun yanında hammadde ve ara mallarında da vergi indirimleri yürürlüğe konulmuştur. Plastik ve kimyasal ürünlerde uygulanan vergi oranları da % 12.5'ten, % 7.5'e kadar indirilmiştir. Bu indirimlere rağmen nihai çelik ürünleri başta olmak üzere motosiklet, otomobil ve petrokimyasallar uygulanan vergi oranları oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Ticaretin liberalleşmesi yolunda reformlar gerçekleştirilmesine karşın tekstil sektöründe görünmez engeller halen söz konusudur. İthalatın söz konusu olduğu sektörlerde diğer bir sorun ise ülkenin siyasi yapısı içinde oluşan eyaletlerin yürürlüğe koyduğu yerel vergi ve harçlardır (ASO, 2017:5).

Şekil 3.16. Hindistan'ın Kişi Başına Düşen Milli Geliri ile Politik Küreselleşme Endeksi

(Not: KBDMG verileri Dünya Bankası'ndan Küreselleşme verileri Zürih Ekonomi Enstitüsü'nden elde edilmiştir.)

Hindistan'ın politik küreselleşme endeksi ile kişi başına düşen milli geliri değerlendirildiğinde, kişi başına düşen milli gelirden itibaren sürekli bir artış görülmektedir. Politik küreselleşme endeksi incelendiğinde ise bazı yıllarda durgunluk olmasına rağmen 1970 yılından 2014 yılına kadar artış trendi olduğu gözlenmektedir. Politik küreselleşmenin durağan olduğu yıllar incelendiğinde ülke dışında yaşanan ekonomik krizler, Körfez Savaşı vb. olayların durağanlığa neden olduğu değerlendirilmektedir.

Hindistan için politik açıdan küreselleşmesinin önemli bir boyutu, Orta Asya politikasıdır. Ülkenin Orta Asya politikası; kültürel, ekonomik ve politik açıdan değerlendirilebilecek çok yönlü politikalarından oluşmaktadır. Ülkenin kuzeybatısında

kalan Timur ve Babür bölgelerinin Orta Asyalı liderler tarafından yönetilmiş olması kültürel açıdan Asya ve Hint kültürlerini birleştirecek önemli kültürel miras olarak görülmüş buna yönelik politikalar uygulanmaya çalışılmıştır. Hindistan'ın Orta Asya politikaları, siyasi (politik) açıdan değerlendirildiğinde ise Yeni Delhi yönetimin 90'lı yıllardan itibaren “Doğu’ya bak” ve “Kuzey’e bak” politikaları neticesinde komşuları ve Orta Asya ülkeleri ile stratejik ortaklıklar kurma isteğini ortaya koymaktadır. Ekonomik açıdan ise, Hindistan'ın 2000’li yıllardan sonra yakaladığı büyüme trendi ve sanayide yaşamış olduğu gelişim sonucunda ciddi oranda enerji ihtiyacı ortaya çıkmasının etkisi büyük önem arz etmektedir. Bu ihtiyacını ise Orta Asya ülkelerin elinde bulundurdukları zengin rezervlerden karşılamak amacıyla ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi yoluna gidilmektedir. 2012 yılından itibaren ise “Orta Asya’yla Bağlantı Kurma Politikası” kapsamında enerji ve doğal kaynak başta olmak üzere sağlık, turizm, teknoloji gibi birçok alanda Orta Asya ülkeleri ile işbirliği derinleştirilmeye çalışılmıştır. Şangay İşbirliği Örgütü başta olmak üzere çeşitli örgütlerin de katkısıyla, enerji sektörü çıkış noktası olmak üzere ekonomik ilişkiler vasıtasıyla politik ilişkiler güçlendirilmeye çalışılmıştır (Budak, 2015:2). Orta Asya ile Hindistan'ı birbirine bağlayacak boru hattı projelerinin ilki İran ve Pakistan üzerinden, ikincisi Türkmenistan'dan başlayarak Afganistan ve Pakistan üzerinden ve üçüncüsü ise Myanmar'dan başlayarak Bangladeş üzerinden geçmesi planlanmaktadır. Bu projelerle petrol ve doğalgaz kaynaklı bir bölgesel yakınlaşma ve işbirliği sağlanması amaçlanmaktadır. Özetle Hindistan yaklaşık 1.3 milyar nüfuslu, ciddi bir satın alma gücü bulunan yaklaşık 100 milyon tüketicinin yaşadığı, istikrarlı bir makro ekonomik yapıya sahip, ticaretin serbestleşmesi adına kısıtlamaların, tarifelerin ve gümrük vergilerin düşme eğiliminde olduğu bir ülke olarak değerlendirilmektedir (Meşe, 2010: 110).

3.2.4 Çin Halk Cumhuriyeti

Çin Halk Cumhuriyeti, Asya kıtasının doğusunda yer almakta, batısında Kazakistan, Tacikistan, Afganistan, Kırgızistan ve Pakistan, doğusunda Kore, Kuzeyinde Moğolistan ve Rusya ülkeleri bulunmaktadır. Kara sınırlarının uzunluğu 20.000 km’yi aşan ülkenin, anakarasının doğu Çin denizi ve Güney Çin Denizi ile sahil uzunluğu toplam 18.000 km’yi aşmaktadır. Yüzölçümü bakımından dünyanın en büyük üçüncü ülkesi olan Çin, yeraltı kaynakları açısından zengin bir ülkedir. Fosfat, tungsten, molibden ve titanyum, demir ve demir alaşımli cevherlerin

aralarında bulunduğu 17 maden ve mineralde lider konumda bulunmaktadır. Üretilen kömürün kalitesi düşük olmasına rağmen kömür rezervleri açısından dünya lideri olan Çin, hidroelektrik güç potansiyeli açısından da dünyada lider konumda yer almaktadır. Bu gücüne rağmen enerji darboğazları, ekonomik büyüme konusunda ülkenin önündeki en büyük engellerden biri olarak görülmekte, hali hazırda enerji ihtiyacının yaklaşık %70'ini kömürden elde eden Çin, ciddi bir ham petrol ithalatçısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Nüfus yönünden uygulanan politikalar ile azalarak artmasına rağmen nüfusu dünya nüfusunun yaklaşık %18'ine sahip olan Çin'in nüfusu günümüzde 1.350 milyarı aşmıştır. Nüfusun fazla olması Çin için sorun teşkil etse de, her yıl iş gücüne katılan milyonlarca genç nüfusun da ekonomik anlamda büyük bir güç olduğu değerlendirilmektedir (KTO, 2016: 4).

Siyasi olarak Çin Halk Cumhuriyetine bakıldığında İmparatorluğun yıkılması ile ülkenin siyasi olarak ciddi sorunlar yaşadığı görülmektedir. Bu sorunlar 1931 yılında Japonya'nın Mançurya'yı işgal etmesi ile başlamış ve 1949 yılına kadar devam etmiştir. 1941 yılında Amerika Birleşik Devletleri savaşa dahil olmuş ve müttefiklerin yardımı ile Çin Askeri güçleri Guomintang ve Çin Komünist Partisi, Japonya'yı yenmeyi başarmıştır. Guomintang ile ÇKP arasında 1946 yılında iç savaş çıkmış bu savaşta Guomintang güçleri yenilmiş ve 1949'da birkaç yabancı adaya ve Tayvan'a doğru kaçmak zorunda kalmışlardır. Mao ve diğer ÇKP liderleri de Beiping'deki başkenti yeniden kurup, ismini de Pekin olarak değiştirmişlerdir. Bu gelişmeler neticesinde Çin, 1949 yılında Marksist ve Leninist bir modelden ilham alınarak kurulmuştur (Timurtaş, 2018:55).

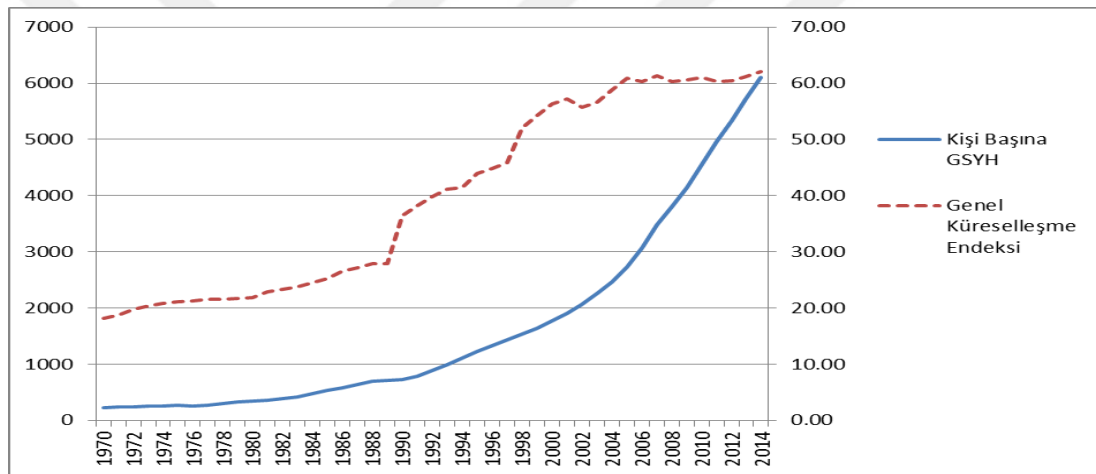
1949 yılında Çin'in kurulmasıyla iktidara gelen Mao Zedong, ilk olarak uzun süre sürmüş olan kargaşa döneminin enkazını temizlemek için, planlama yoluyla ülkenin altyapısını inşa etmek üzere uygulamalarda bulunmuştur. Dünyada planlı ekonominin tartışıldığı dönemde Çin, Sovyetler Birliği'nin ekonomisini örnek almıştır. 1953 yılında Çin'in Sovyetler Birliği'nden birçok alanda ciddi teknik yardımlar aldığı beş yıllık ilk kalkınma planı yürürlüğe konulmuştur. Birinci beş yıllık kalkınma planında spordan eğitime, eğitimden mimariye, endüstri mühendisliğinden bilimsel araştırma ve eğitimin yapılandırılmasına kadar büyük bir yelpazede Sovyet etkisi görülmektedir. Kalkınma planı kapsamında kısa süre içerisinde 5000'den fazla danışman Sovyetler Birliğinden Çin'e, 10.000 civarında öğrenci de Çin'den Sovyetler Birliğine gitmiştir. 1953 - 1958 yılları arasındaki ilk beş yıllık kalkınma programı ile yüksek ekonomik büyüme ve sanayileşme hedefleri

konularında başarı sağlandığı görülmektedir. Aynı dönemde devletin ekonomideki hakimiyetinin arttığı da görülmektedir. Devlet şehirlerde girişimcilerin kamu kurumlarıyla ortak hareket etmesini istemiş, kırsal alanlarda ise çiftçilerin kooperatiflere katılması desteklenmiştir. 1954 yılında çiftçilerin % 2'sinin kooperatiflere üye olduğu görülmekle birlikte bu oranın 1959 yılında %98'e yükseldiği görülmektedir (Çalık, 2011:187). 1958 yılında ikinci beş yıllık kalkınma planı yürürlüğe konulmuş ve feodalizmden komünizme geçiş yapılması planlanmıştır. Oluşturulan 24.000 komün'in demir-çelik ve tarımsal üretim ile ilgilenmesi istenmiştir. Ancak yaşanan kuraklık nedeniyle 1959 ile 1962 yılları arasındaki dönemde hasat miktarında ciddi düşüşler yaşanmış, ülkedeki stoklar bitme noktasına gelmiştir. 1960 yılından itibaren yaklaşık olarak 30 milyona yakın insan gıda kıtlığı nedeniyle açlıktan hayatını kaybetmiştir. 1962 yılından itibaren durumun yavaş yavaş düzelmesine rağmen Mao ve yönetimi ciddi bir destek kaybı yaşamışlardır. 1966 yılından 1976 yılında Mao'nun ölümüne kadar süren 10 yıllık süreç ise "Kültür Devrimi Çağı" kabul edilmektedir. Bu devrim, ülkede yeniden devrimci ruhun gençlerle canlandırılarak Mao'nun kendisi dışındaki Çin Komünist Partisi liderlerinin görevden uzaklaştırılması, işten atılması, hatta devrimci öğrenciler tarafından esir tutuldukları bir sürece evrilmiştir. Nitekim bu dönemde üçüncü beş yıllık kalkınma planı uygulamaya konulmuştur. Üçüncü beş yıllık kalkınma planı yaşanan dönem itibari ile askeri gücün geliştirilmesi ve tarımsal anlamda kendi kendine yetebilecek bir ülke olma yolunda politikalar içermektedir. Uygulanan politikalar sonucunda ülke ekonomisinde 1967 yılında % 5.7 ve 1968 yılında ise % 4.1 oranında küçülme görülmesine karşılık, 1969 yılında % 16.9 ve 1970 yılında % 19.4 oranlarında ekonomik büyüme gerçekleşmiştir (Timurtaş, 2018:57).

1970 yılı itibari ile Çin'in kişi başına düşen milli geliri ve genel küreselleşme endeksine bakıldığında 1976 yılında Mao'nun ölümüne kadar olan süreçte uygulanan tarımsal kooperatifçilik ve kamu-özel girişim ortaklığı politikaları çerçevesinde 1970 yılında yaklaşık olarak 228 \$ olan kişi başına düşen milli gelir % 15 artarak 263 \$'a yükselmiş olup aynı dönemde genel küreselleşme endeksi ise 18.13'den 21.63 seviyesine yükselmiştir. Kişi başına düşen milli gelirdeki ve genel küreselleşme endeksinde yaşanan artışın 3. ve 4. "Beş Yıllık Kalkınma Planı" dönemlerinde gerçekleştiği görülmektedir. Bu dönemlerde ülkenin "Kültür Devrimi" çerçevesinde siyasi açıdan yaşadığı kargaşa ve olumsuzlukların etkisinin daha yüksek bir büyümeye engel olduğu da değerlendirilmektedir (Şekil 3.17).

Mao'nun ölümü sonrasında Çin'in ekonomik büyümesi üç dönem olarak ele alınmaktadır. Bu üç dönem, 1978 – 1996 yılları arasındaki “Sosyalist Piyasa Ekonomisine Geçiş Dönemi”, 1997 – 2002 yılları arasındaki “Durgunluk Dönemi” ve 2003 sonrasında yaşanan ve günümüzde devam eden “Büyüme Stratejisi Dönemi” olarak dönemsel olarak sıralanmaktadır (Saray ve Gökdemir, 2007: 663).

Birinci dönem olan 1978 – 1996 yılları arası “Sosyalist Piyasa Ekonomisine Geçiş Dönemi” incelendiğinde ülkede yaşanan “Kültür Devrimi” neticesinde 1978 yılında Çin'in dünya üretimdeki payı % 5'e kadar düştüğü görülmüştür. Bu dönemde yaşanan iktidar mücadelesi sonrasında Deng Xioaping yönetimi devralmıştır. Xioaping yönetimi Mao'nun uyguladığı planlı ekonomi programından vazgeçip ekonomiyi yeniden yapılandırmak için düzenlemelerde bulunmuştur.

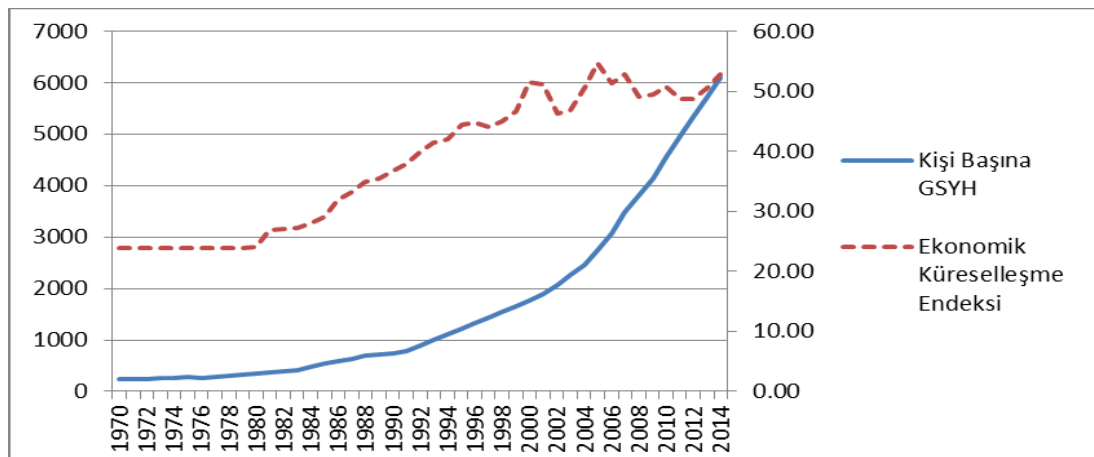

Şekil 3.17. Çin'in Kişi Başına Düşen Milli Geliri İle Genel Küreselleşme Endeksi (Not: KBDMG verileri Dünya Bankası'ndan Küreselleşme verileri Zürih Ekonomi Enstitüsü'nden elde edilmiştir.)

Yapılan düzenlemeler ile birlikte ülkeye yabancı sermaye girişleri başlamış ve dış ticarete de olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Deng yönetimi çevresindeki ülkelerin deneyimlerini örnek alarak ekonomik anlamda politikalar geliştirmişlerdir. Bu politikalardan en önemlisi “Dört Modernleşme” adı verilen bilim ve teknoloji alanında, tarım alanında, sanayi alanında ve güvenlik alanında modernleşmeyi hedefleyen politikalardır. Öncelikle komşu ülkelerden Güney Kore örnek alınarak askeri harcamalar milli gelirin %16'sından %3'üne düşürülmüştür. Yabancı yatırımlar ve dış ticarete ise Japonya'dan daha ileri düzeyde dünyaya açılmak üzere uygulamalarda bulunulmuştur. Amerika Birleşik Devletleri örnek alınarak Merkez Bankası düzenlemesi yapılmış ve Tayvan ise yabancı portföy yatırımı konusunda

örnek alınarak ekonomik alanda gelişimin sağlanması amaçlanmıştır. Ülke bu dönemde diğer ülkeleri örnek olarak kurumsal yapılarını oluştururken aynı zamanda da IMF, Dünya Bankası, Asya Kalkınma Bankası gibi uluslararası kuruluşlara da üye olmuştur. Son olarak bu dönemde uygulanan politikalar sayesinde ülkeye ciddi ölçüde doğrudan yabancı sermaye girişlerinin olması ve bu durumda ülkenin büyümesinde ciddi etkisinin olduğu değerlendirilmektedir (Deniz, 2015:68).

Ekonomik küreselleşme endeksi açısından Çin'e bakıldığında 1970 yılında 23.90 olan endeksin 1978 yılına kadar aynı düzeyde kaldığı görülmektedir. 1978 yılından itibaren Deng Xioaping yönetiminin piyasa ekonomisi yönünde uygulamış olduğu politikalar çerçevesinde 1980 yılında kişi başına düşen milli gelirden %6 oranında ve ekonomik küreselleşme endeksinde ise yaklaşık %1 oranında bir artış yaşandığı görülmektedir. Çin'in büyümesinde etkili olan dönemlerden ilki olan 1978 – 1996 yılları arasındaki dönem değerlendirildiğinde Deng yönetiminin yapmış olduğu piyasa ekonomisini destekleyen politikalar yabancı yatırımcıların ülkeye çekilmesinde, dış ticaretin artmasında ve ülkenin büyümesinde etkili olduğu görülmektedir. Uygulanan politikalar ile 1978 yılında 23.90 olan ekonomik küreselleşme endeksi 1996 yılına gelindiğinde %87 oranında artarak 44.79 'a yükselmiştir. 1978 yılında 307 \$ olan kişi başına düşen milli gelir ise yaklaşık 4.3 kat artarak 1335 \$'a yükselmiştir. Çin'in bu dönemde ekonomik olarak dış dünyaya entegre olma politikaları ülkenin yaklaşık 20 yıl gibi kısa bir sürede çok ciddi büyüme trendi yakalamasına neden olan faktörler arasında görülmektedir.

Şekil 3.18. Çin'in Kişi Başına Düşen Milli Geliri ile Ekonomik Küreselleşme Endeksi

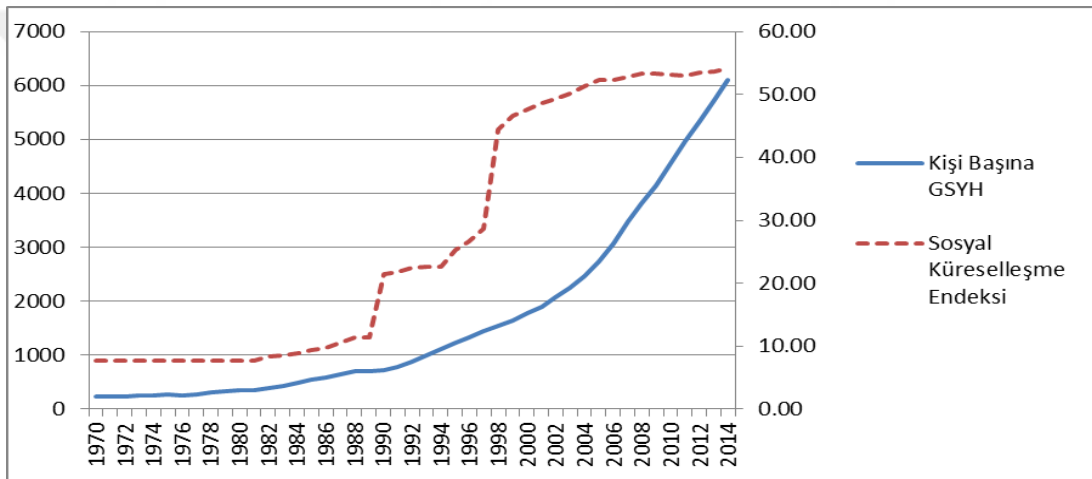
(Not: KBDMG verileri Dünya Bankası'ndan Küreselleşme verileri Zürih Ekonomi Enstitüsü'nden elde edilmiştir.)

Çin ekonomisindeki ikinci dönem 1997–2002 yılları arasındaki “Durgunluk Dönemi”dir. Bu dönem ekonomik büyümede düşüşün meydana geldiği ve fiyatlarda durgunluğun yaşandığı bir süreç olarak gerçekleşmiştir. Ekonomik büyümedeki düşüşün birçok nedeni olmasına karşı en büyük neden verimlilikte yaşanan düşüş ve oldukça geri üretim teknolojisine sahip olunmasıdır.

Birinci dönemde yaşanan olumlu gelişmeler kapsamında KİT’ler ile özel girişimler arasındaki verimlilik/teknoloji farkı az olması ve bu farkın devlet tarafından desteklenmesi KİT’lerin faaliyetlerini sürdürülmesi için yeterli görülmüştür. Ancak KİT’lerdeki olumsuzlukların giderek artması, 1987 yılında % 8 oranında olan karlılığın, 1994 yılında %2’ye gerilemesine ve 1996 yılında zarar boyutuna ulaşmasına neden olmuştur. Bu durumda devlet “büyük olanı tut, küçüğü bırak” politikası ile zarar eden küçük KİT’leri özelleştirme yoluna gitmiştir. İkinci dönemde ise banka kredilerinin geri ödenme oranı önemli seviyelere yükselmiştir. Bu oranın yükselmesinde ekonomik büyüme hızında yaşanan düşüşün büyük rol oynamıştır. İşletmeler bu darboğazdan kurtulmak için bankalara kredi sürelerini uzatılması ya da yeni krediler verilmesi konusunda talepte bulunmuşlar ancak bankalardan alınan olumsuz cevaplarla iflasla karşı karşıya kalmışlardır. Teknolojik açıdan sorunların giderilmesi ve yeni teknolojilerin doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile giderilmesi için teşvik politikaları uygulanmış, yapılan yatırımlar sonucunda kapasite fazlası meydana gelmiştir. Bu dönemin en büyük sorunlarından birisi de ülkedeki tüketimin ciddi oranda azalmasıdır. 1991 yılından itibaren ülkedeki tasarruf oranının 5 kat artması bunun en büyük göstergeleri arasındadır. Tasarruf oranında meydana gelen bu artış, fiyatlar üzerinde düşürücü bir baskı yaratmış ve deflasyonist bir ortam oluşturmuştur (Saray ve Gökdemir, 2007: 666).

Birinci dönemde yaşanan ekonomik başarıların, ikinci dönemde yerini ekonomik sıkıntı ve darboğazlara bırakmasının elbette ekonomik nedenleri olduğu gibi sosyal nedenleri de bulunmakta, ülkenin sosyo-kültürel olarak dünyaya entegre olamamasının bu olumsuzluklarda etkili olduğu değerlendirilmektedir. Ülkenin Şekil 3.19’da görüldüğü üzere sosyal küreselleşme endeksi ile kişi başına düşen milli gelirine bakıldığında, Mao’nun son yılları ve Deng Xioaping yönetiminin ilk yıllarını kapsayan 1970’li yıllar boyunca kişi başına düşen milli gelirden % 50 oranında artış olmasına karşılık, sosyal küreselleşme endeksinin aynı seviyede kaldığı görülmektedir. Mao sonrasında Çin’in ekonomik yönden incelendiği ilk dönem olan 1978 – 1996 yılları arasında ise kişi başına düşen milli gelirden yaklaşık 4.5 kat artış

yaşandığı görülmekte, sosyal küreselleşme endeksinde ise yaklaşık 3.5 kat artış olduğu görülmektedir. İkinci dönem olarak 1997 – 2002 yılları arasındaki durgunluk döneminde ise ülkenin ekonomik büyümesinin yavaşlamasına rağmen sosyal küreselleşme endeksinde ciddi artışlar yaşandığı görülmektedir. Bu doğrultuda 1997 yılında 28.60 olan sosyal küreselleşme endeksi 1998 yılında yaklaşık %155 oranında artarak 44.50 seviyesine yükselmiştir. Aynı yıllar için kişi başına düşen milli gelirdeki artışın ise sadece % 6 oranında olduğu görülmektedir. 2000 yılından itibaren yıllık % 1-2 oranlarında artış gösteren sosyal küreselleşme endeksi, tüm dünyayı etkileyen ABD krizinin etkisi ile 2010 ve 2011 yılında çok küçük oranlarda da olsa düşüş yaşamıştır.

Şekil 3.19. Çin'in Kişi Başına Düşen Milli Gelir ile Sosyal Küreselleşme Endeksi (Not: KBDMG verileri Dünya Bankası'ndan Küreselleşme verileri Zürih Ekonomi Enstitüsü'nden elde edilmiştir.)

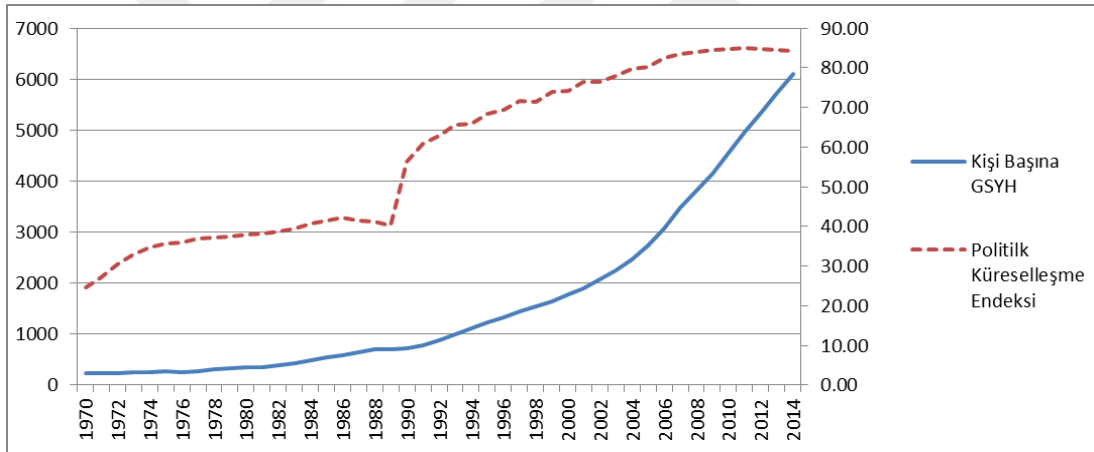
1978 yılından itibaren Çin hükümetinin, iddialı ekonomik reform politikaları, demografik yapı ve sosyal değerlerdeki değişikliklerden dolayı meydana gelen zorluklardan kaynaklı sayısız geçiş problemiyle karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Bu süreçte geleneksel destek mekanizmalarının sosyal güvenlik açısından yeterli olmaması yeni sosyal sorunların ortaya çıkmasına neden olduğu görülmektedir. Piyasa ekonomisinden kaynaklanan işsizlik, yoksulluk ve gelir eşitsizliği gibi sorunların toplumsal istikrarı sağlamak için yeni politikalar gerektirdiği görülmüştür (Saunders ve Xiayouan, 2001:287). Çin'in ekonomik büyüme üzerinde yaptığı politikalar ülkenin zenginleşmesi açısından yararlı olabilecek politikalar olarak kabul edilmesine rağmen yapılan araştırmalar gelişmekte olan ülkelerin ekonomik zenginleşmelerinin ülke vatandaşlarını bir yere

kadar mutlu etmekle birlikte, daha ilerisinde etkisinin olmadığını göstermektedir. Çin'in piyasa ekonomisine geçişi ile kişi başına düşen milli gelirinde yaşanan 4.5 katlık artışın insanların kişisel mutluluğu konusunda aynı oranda etkisinin olmadığı görülmektedir (Easterlin, 2014: 297). Diğer taraftan, Çin'in yüksek büyüme oranları ile ekonomik anlamda başarı yakalaması, sağlık alanında hastanelerin yapılması, tıp alanında gelişmeler yaşanması gibi olumlu sonuçlarda ortaya çıkarmıştır. Bu durumun sonucu olarak 1991 – 2012 yılları arasındaki yılları kapsayan araştırmada, Çin'deki bebek ölümlerinin ciddi ölçüde azaldığı, ancak daha büyük yaş grupları için olumlu bir gelişmenin görülmediği ortaya konulmaktadır. Büyük yaş gruplarındaki ölüm oranlarının diğer birçok hastalığın nedeni olabileceği gibi ciddi bir sorun olan çevre kirliliğinin de etkisi nedeniyle olabileceği değerlendirilmektedir (Ebenstem, vd, 2015:240).

Çin ekonomisi için durgunluk dönemi ardından, değerlendirilecek son dönem 2003 yılında başlayan ve günümüzde devam eden “Büyüme Stratejisi Dönemi”dir. Bu dönemi değerlendirirken Çin'in 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olmasından itibaren değerlendirme yapılması yerinde olacaktır.

Çin'in 1978 yılından itibaren ortaya koyduğu ekonomik reformlar ve yaşanan diğer olumlu gelişmeler sayesinde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarda artış sağlaması ülke açısından büyük avantaj sağlamaktadır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının artışının arkasındaki nedenler ise şu şekilde özetlenebilir; ülkenin potansiyel büyüklüğü ve tüketici sayısının fazlalığı, ülkede hem sosyal hem de politik açıdan istikrarın sağlanması, Mao döneminde başlanan ve sonraki yönetimlerde de devam eden alt yapı çalışmalarında önemli bir mesafe alınması, ekonomik büyümede % 5 ile % 9 oranları arasında bir sürdürülebilirliğin sağlanması ve en önemlisi de hukuki açıdan güven sağlayacak olan Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olunmasıdır. Çin'in DTÖ'ye katılmasının ardından yaşanan toplam tüketimin % 1.76 oranında artması, tüketici fiyat endeksinin -% 0.45 düşmesi, reel döviz kurunun % 5.65 oranında artarak yerli paranın değer kazanması, ithalattaki yaklaşık % 34'lük artışın, ihracattaki yaklaşık % 23 oranındaki artışla karşılanması gibi gelişmeler katılımın ülke ekonomisine olumlu katkı sağladığını göstermektedir. Yine bu dönem içerisinde yaşanan bu olumlu gelişmelere rağmen işsizlik oranlarında yaşanan olumsuzluğun - kentsel işsizlik oranının % 6.8'den, % 7.7'ye yükselmesi- bölgeler arasındaki gelişmişlik düzeyi nedeniyle meydana geldiği değerlendirilmektedir (Özekicioğlu vd., 2014:59).

Çin DTÖ üyeliğinden sonra emek yoğun ve hafif sanayide rekabet gücüne sahip olmaya başlamış yabancı yatırımlarla birlikte dış ticarete olumlu gelişmeler yaşamıştır. Bu durumu kendi lehlerine çevirmek isteyen Hong Kong ve Tayvan gibi ülkeler emek yoğun sektörlerini ülkeye taşımışlardır. Bu gelişmeler sonrasında Çin'in toplam ihracatı içindeki yabancı sermayeli şirketlerin oranı % 50'yi aşmıştır. Çin, 2004 yılına gelindiğinde büyük bir kısmı emek yoğun ürünlere dayalı olan ihracatını, hacim olarak % 20, değer olarak da yaklaşık % 35 oranında artırarak toplam dünya ihracatının % 6.5'ine ulaştırmış ve dünya'nın en büyük üçüncü ihracatçısı olmuştur (Tosun, 2014:55). 2000 – 2013 yılları arasındaki süreçte ülkenin rekabet gücü değerlendirildiğinde Çin'in düşük ve orta teknoloji kullanılan sektörlerde rekabet gücüne sahip olduğu, yüksek teknoloji kullanılan sektörlerde ise rekabet gücüne sahip olmadığı ancak rekabet gücünün arttığı görülmektedir (Şahbudak ve Şahin, 2016: 255).

Şekil 3.20. Çin'in Kişi Başına Düşen Milli Geliri ile Politik Küreselleşme Endeksi (Not: KBDMG verileri Dünya Bankası'ndan Küreselleşme verileri Zürih Ekonomi Enstitüsü'nden elde edilmiştir.)

Çin ekonomik alanda uygulamış olduğu reformların yanında uluslararası alanda da Mao'nun ölümü sonrası dönemden başlayarak serbestleşme ve dünya ile entegre olma çabaları görülmüştür. 1971 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun Çin'i resmen tanıması ülkenin uluslararası alanda ilişkiler kurma konusunda daha aktif olması yolunda önünü açmıştır. 1976'da Mao'nun ölümü ile birlikte planlı ekonomiden, sosyalist piyasa ekonomisine geçmek isteyen Xiaoping yönetimi tarafından yapılan reformlarla birlikte IMF, Dünya Bankası, Asya Kalkınma Bankası gibi uluslararası kuruluşlara üye olunmuştur. Politik küreselleşme

endeksine baktığımızda 1971 yılında Birleşmiş Milletlere üye olunmasının ardından endeks 27.15'den 1972'de % 12 oranında artarak 30.50 ve 1973 yılında da % 8 artarak 33.02 olarak gerçekleşmiştir (Şekil 3.16). Aynı yıllar için kişi başına düşen milli gelirdeki artışın % 1 ve % 5 oranlarında olduğu görülmüştür. 1973 yılından itibaren 1986 yılına kadarki süreçte politik küreselleşme endeksi % 1 - % 2 oranlarında, kişi başına düşen milli gelir ise 1976 yılı haricinde % 5 - % 9 arası oranlarda artmıştır. 1978 yılında yapılan reformlar ile yabancı yatırımcıların ilgisini çekmeye başlayan Çin, altyapının zayıf olması nedeniyle büyük miktarda yatırım girişi sağlayamamıştır. Ancak 1986 yılında özel ekonomik bölgelerin sayısının 4'den 14'e çıkarılması ile büyük miktarda yabancı yatırım girişi sağlamayı başarmıştır (Timurtaş, 2018:65). Ancak uygulanan politikalara rağmen halen devlet kesimi büyük işletmelere sahip ve ekonomiyi denetlemeye devam etmektedir. Çin ekonomisinde 1987 – 1990 yıllarında halen büyük ölçüde merkezi planlama söz konusu olmasına rağmen, yapılan reformlar ile piyasa ekonomisi desteklenerek karma bir yapı oluşturulmaya çalışılmıştır (Saray ve Gökdemir, 2007: 665). 1990 yılında önceki yıla göre kişi başına düşen milli gelirden % 2 oranında artış sağlanmasına karşın, politik küreselleşme endeksi % 38 oranında artmıştır. Çin tarafından ekonomik gelişmenin yanında, politik ve stratejik birlikler oluşturma kapsamında, 1996 yılında kendisinin teşvik ettiği, Çin, Rusya, Kazakistan, Tacikistan, Kırgızistan arasında sınır meselelerinin çözümü için Şangay Beşlisi olarak adlandırılan ve sonra 2001 yılında Şangay İşbirliği Örgütü ismini alacak birlikteliğin kurulması sağlanmıştır. Çin yönetiminin piyasa ekonomisi için uyguladığı politikalar 90'lı yıllar boyunca devam etmiş ve 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olunması ile daha farklı bir boyuta ulaşmıştır. Çin'in 1971 yılında BM'ye üye olmasından, 2001 yılında DTÖ'ye üye olmasına kadar geçen yaklaşık 30 yıllık sürede kişi başına düşen milli gelirden yaklaşık 8.5 kat ve politik küreselleşme endeksi ise de yaklaşık 3.5 kat artış sağladığı görülmektedir.

Çin'in dışa açılmasıyla elde ettiği uluslararası ticari ilişkileri, ülkenin büyük anlamda döviz rezervlerine sahip olmasına imkan sağlamıştır. Bu elde edilen rezervlerin değerlendirilmesi ve küreselleşme politikası bağlamında dış yatırımlarını kuvvetlendirmek için 2007 yılında Çin Yatırım Şirketi (CIC) isimli ulusal varlık fonu kurulmuştur. Tümünüyle devlete ait bir şirket olan, CIC'in küresel bir ulusal varlık fonu olarak temel görevi 200 milyar dolarlık döviz rezervlerini stratejik olarak belirlediği yatırım ilkeleri doğrultusunda değerlendirmek ve bu değerlendirmeyi

uzun dönemde yüksek getiriye dönüştürebilmektir. Çin Yatırım Şirketi (CIC), ülkenin ekonomik alanda yükselişinin ortaya çıkardığı ve ülkenin dış yatırımlarını geliştirmek üzere kullanılan önemli bir devlet stratejisidir. Çin Yatırım Şirketi (CIC) doğru yatırımlar ve politikalar uygulayarak kuruluşundan 5 yıl sonra 2012 yılında varlıklarını 2.5 kat artırmıştır. Ayrıca diğer ülkelerin bir ya da iki varlık fonu şirketi bulunmasına karşın küreselleşme adına Çin'in 4 adet varlık fonu şirketi olduğu görülmektedir (Şimşek. 2017:68). Varlık fonu şirketleri fona ihtiyacı olan birçok bölgede ve ülkede yatırımlar yapmaktadır. Latin Amerika ve Karayipler (LAC) bölgesine yapılan Çin finansmanı, 2012 yılında 3,8 milyar dolardan 2013 yılında 12,9 milyar dolara ve 2014 yılında 22,1 milyar dolara yükselmiştir. 2014 yılında bölgeye sağlanan Çin finansmanı, Dünya Bankası ve Inter-Amerika Kalkınma Bankası'nın sağladığı finansmandan daha fazla olduğu görülmektedir. En büyük krediler demiryolu, hidroelektrik santralleri, Kanal (Nikaragua) projeleri gibi altyapı projelerine sağlanmıştır (Ray ve Gallagher, 2015: 1).

Çin'in 2000'li yıllarda başlattığı büyüme stratejisi neticesinde oluşan olumlu gelişmeler sayesinde, Çin tüm dünyanın etkilendiği küresel krizden olumsuz etkilenmemiş ve büyümeye devam etmiştir. Çin'in devam eden büyüme performansı 2012–2016 yılları arasındaki döneme gelindiğinde ortalama %7 oranında gerçekleşmiştir. Yine bu dönemde işsizlik oranı % 4 civarında kalmıştır. 2012 yılında -%1.6 seviyesinde gerçekleşen mali denge, 2016 yılında ise -%3.8 seviyesine yükselmiştir. Aynı dönemde enflasyon ise ülkede 2012 ve 2013 yıllarında %2.6, 2016 yılında %2'ye düşmüştür. Çin, 1978 yılında başlattığı piyasa ekonomisine geçiş stratejisiyle kurumsal altyapılarını oluşturmuş, kısmen uyguladığı piyasa yönlü politikalarla piyasa ekonomisine geçişe başlamıştır. Ayrıca ucuz iş gücüne ve düşük ve orta teknolojik üretim alanlarında rekabet gücüne sahip olması gibi faktörler sayesinde ülkesine yabancı yatırımları çekebilmiştir. Devlete ait varlık fonu şirketleri ile döviz rezervlerini uluslararası alanda kullanmaya başlamıştır. Siyasi ve politik açıdan ise, stratejik ortaklıklar, iş birlikler oluşturarak çok kutuplu bir dünyada dengeleyici bir güç olmayı başarabilecek potansiyele sahip olduğunu göstermiştir.

3.2.5 Güney Afrika

Güney Afrika'nın ekonomisinin ve gelişiminin sağlıklı bir şekilde değerlendirilebilmesi için ülkenin siyasi gelişimine kısaca değinilmesi gerekmektedir. Güney Afrika tarihsel olarak yeni ticaret yollarının aranması üzerine

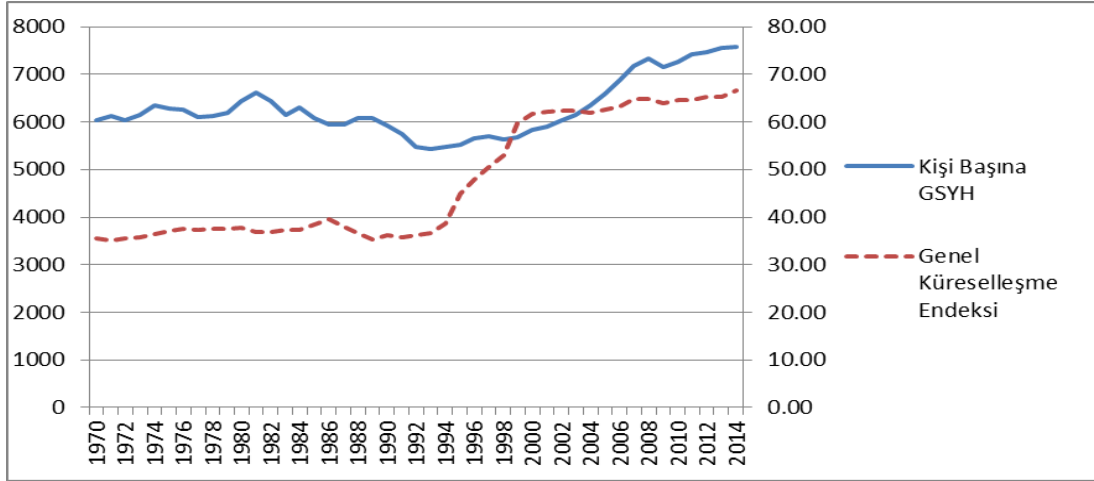
16.yy da Avrupalılar tarafından keşfedilmiştir. Ülke, Avrupa ve Hindistan arasında seferler yapan Portekizli, İspanyol, İngiliz ve Hollandalı denizciler için önemli bir durak olmuştur. 17. yüzyılda Hollandalı doktor Jan Von Riebeck çalıştığı şirket Doğu Hindistan adına şuan ki ismi Cape Town şehrinin bulunduğu Tavola körfezine, ticaret gemilerine hizmet sunmak üzere bir istasyon kurmuştur. Yüzyılın ortasına doğru sömürge haline gelen istasyon, İngilizler ve Fransızlar tarafından sömürgeye karşı çıkma adına işgal edilmiştir. 1807 yılında İngilizler, ilk sömürgeci ülkeler tarafından uygulanan ırk ayrımı kanunu kaldırmıştır. Ancak Boer adı verilen çiftçiler, 1836 yılında iç bölgelere göç edip bu bölgelerde ırkçılığa devam etmişlerdir. İngilizler tarafından, 1852 yılında Orange ve 1854’de ise Transval isimli iç işlerinde bağımsız olan iki sömürge kurulmuştur. İç kesimlere göç eden Boerler ile sömürgeci İngilizler arasında ilk yıllarda ılımlı olan ilişkiler yerini 1902’de İngilizlerin galibiyeti ile sonuçlanan savaşa bırakmıştır. Savaş sonrasında İngilizlerin iki sömürgesi ile Boer’lerin iki devleti birleşerek iç işlerinde bağımsız Güney Afrika Federasyonu kurulmasını sağlamışlardır (Sargutan, 2006: 1033). I. Dünya Savaşı’nın ardından ırkçılık uygulamaları artmaya başlamış, 1948 yılında yönetimi devralan Daniel Malan ülkedeki ırkçılık temeline dayanan apartheid rejimini yasal hale getirmiştir. İktidara geldikten sonra apartheid rejimi ile ırkçılık politikalarını artıran Malan, 1961 yılında İngiltere ile ilişkisini keserek Güney Afrika Cumhuriyetinin bağımsızlığını ilan etmiştir (Dal, 2012:10). 1960’lı yıllarda ayrımcı uygulamalara karşı protestolar düzenleyen, sosyal ve ekonomik yaptırımlara karşı mücadele eden Afrika Ulusal Kongresi ve Pan Afrika Kongresi faaliyetleri yasaklanmıştır. Ardından Mandela hakkında tutuklama kararı alınmış ve 1962 yılında Mandela yakalanıp ömür boyu hapse çaptırılmıştır. 1964 ve 1982 yılları arasında Robben adasında kalan Mandela, dışardan ve ülke içinde yükselen tepkiler sonucunda Polismoor hapisanesine nakledilmiştir. Bu hükümetin Mandela taraftarlarıyla görüşme zemini aradığını göstermiş ancak Mandela, 1985 yılından itibaren Botha hükümetinin kendisi ile görüşme taleplerini defalarca reddetmiştir. 1989 yılında Cumhurbaşkanı Botha, kendi partisinde oluşan muhalefet nedeniyle istifa etmiştir. Aynı yıl yapılan seçimde Frederik W. de Klerk yönetime gelmiştir. Yapılan seçimde oy kullanma hakkı bulunmayan zenciler tarafından büyük eylemler yapılmıştır. Bu eylemler karşısında meclis açılışında yaptığı konuşmasında Afrika Milli Konseyi, Afrika Komünist Partisi ve 33 muhalefet kuruluş hakkında uygulanan yasağın kaldırıldığını bildirmiştir. Bu alınan karar sonrasında zenci lider Mandela serbest bırakılmıştır.

Aynı yıl Afrika Milli Konseyi tarafından Nelson Mandela başkanlığa seçilmiştir. Bu uygulamalar karşısında dünyadaki birçok ülke Güney Afrika'ya uygulamış olduğu ekonomik müeyyideleri kaldırmışlardır (Sargutan, 2006: 1034).

Güney Afrika'da, önemli dönüm noktalarına değindiğimiz gelişmeler sonrasında oluşan olumlu siyasi ortam ile 1994 yılında ilk kez ülkede bulunan ırkların hepsinin katıldığı demokratik bir seçim yapılmıştır. Yapılan seçimde Afrika Ulusal Kongresi Partisi ve lideri Nelson Mandela % 62'yi aşan bir oy oranı ile iktidara gelmiştir. Bu güçlü halk desteğiyle ülkede ciddi değişiklikler yapılmaya başlanmıştır. 1997 yılında partinin başına Thabo Mbeki geçmiş ve 1999 yılındaki seçimlerde % 66'dan fazla oy elde edilmiş ve Zulu kökenli Inkatha Özgürlük Partisi ile ortak hükümet kurmuştur. 2004 seçimlerinde halk desteğini % 69 oy oranlarına çıkararak pekiştiren Afrika Ulusal Partisi, 2009 yılında yapılan seçimlerde seçimleri kazanmış ve AUP lideri Jacob Zuma Devlet Başkanı olmuştur. Ülkede yapılan demokratik seçimler neticesinde olumsuzlukların çözülmesi yönünde güçlü bir iktidar yapısı oluşmuştur (DEİK, 2017: 1).

Güney Afrika, kendi iç işlerinde serbest 9 eyalet ve idari yönden Pretoria, yasama yönünden Cape Town ve Yargı yönünden ise Bloemfontein olmak üzere üç başkentten oluşmaktadır. Ülke nüfusunun 54 milyonu aşmıştır. Doğal kaynaklar bakımından dünyanın en zengin bölgesi olan bu ülkede bulunan madenler, platin, mika, nitel, elmas, kömür, vanadyum, uranyum, altın, krom, bakır, demir, antimon, kalay, asbest, tungstendir. Ülkenin sahip olduğu zengin doğal kaynakların yanında doğal ortamın korunduğu yaban hayatın turizm açısından önemli bir turizm kaynağı olarak kabul edilmektedir (OAİB, 2016:6).

Güney Afrika'nın kişi başına düşen milli geliri ile genel küreselleşme endeksi incelendiğinde 1970 yılında kişi başına düşen milli gelir 6030 \$ ve genel küreselleşme endeksinin 24.6 olduğu görülmektedir. 1971 yılında kişi başına düşen milli gelir %1 oranında genel küreselleşme endeksi %2 oranında artış göstermiştir. 1972 yılında ise genel küreselleşme endeksinde artış sağlanırken, kişi başına düşen milli gelirden düşüş yaşanmıştır. Ancak bu yıllarda Güney Afrika'nın komşularının sömürgesi oldukları ülkelere karşı bağımsızlıklarını ilan etmeleri, Birleşmiş Milletler'in ülkede uygulanan ırkçı politikalara karşı göstermiş olduğu tutum nedeniyle 1974 yılından itibaren kişi başına düşen milli gelirden meydana gelen düşüşler devam etmiştir

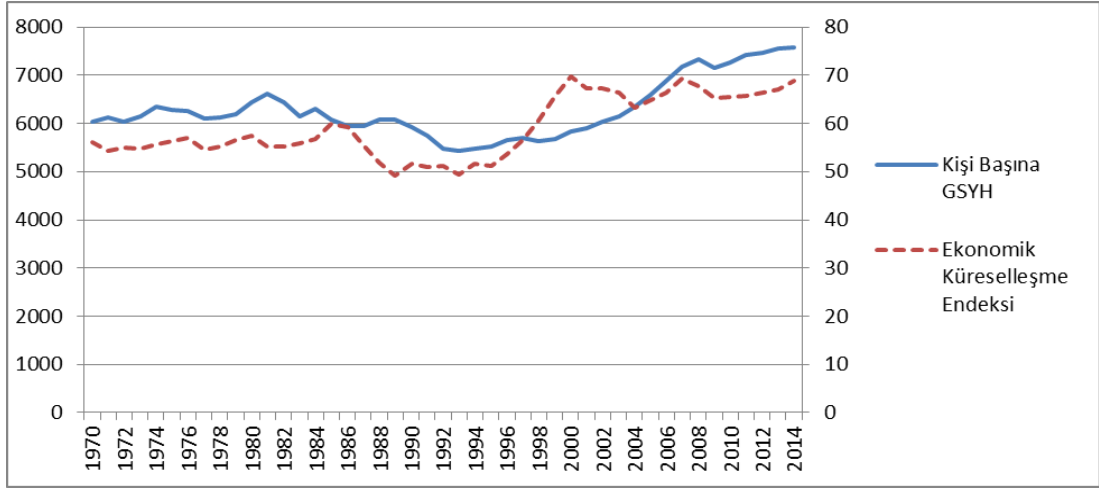

Şekil 3.21. Güney Afrika'nın Kişi Başına Düşen Milli Geliri ile Genel Küreselleşme Endeksi

(Not: KBDMG verileri Dünya Bankası'ndan Küreselleşme verileri Zürih Ekonomi Enstitüsü'nden elde edilmiştir.)

Ülkenin genel küreselleşme endeksinde artış görülmesine rağmen siyasi açıdan 70'li yıllarda ülkede uygulanan politikalar ve meydana gelen kargaşalar nedeniyle yalnızlaştığı yıllar olduğu görülmektedir. 1980'li yılların başında Namibya'nın bağımsızlık hareketleri nedeniyle ülkede alevlenen kargaşa ve çatışma ortamı nedeniyle kişi başına düşen milli gelirden % 3 oranında ve genel küreselleşme endeksinde ise % 1 oranında bir düşüş yaşanmıştır. Bu dönemden 1990'lı yılların ortasına kadar yaşanan iç karışıklıklar ve yönetsel değişiklikler nedeniyle ülkenin genel küreselleşme endeksinde ve kişi başına düşen milli gelirinde iniş-çıkışlar olmuştur.

1986 yılından itibaren Afrika Milli Kongre Partisinin tutuklu lideri Mandela ile görüşmek isteyen devlet yönetimine karşın, Mandela'nın ülkesindeki ayrımcı politikaların son bulması isteği üzerine görüşmelerden çözüme yönelik bir sonuç çıkmamıştır. 1986 yılında ekonomik küreselleşme endeksinde bakıldığında önceki yıla göre yaklaşık % 7 oranında artış, kişi başına düşen milli gelirden ise % 2 oranında düşüş yaşandığı görülmektedir. 1987 yılından itibaren ülkede demokratik seçim yapılarak Afrika Milli Kongresi Partisi başkanı Nelson Mandela'nın başkan olduğu 1994 yılına kadar ekonomik küreselleşme endeksinde ve kişi başına düşen milli gelirden düşüş yaşanmıştır. Bu durumun en büyük nedeni ülkedeki siyahların ayrımcılık politikalarına maruz kalmaları ve ülke içinde ciddi bir istikrarsız siyasi, sosyal ve ekonomik bir yapının bulunmasıdır.

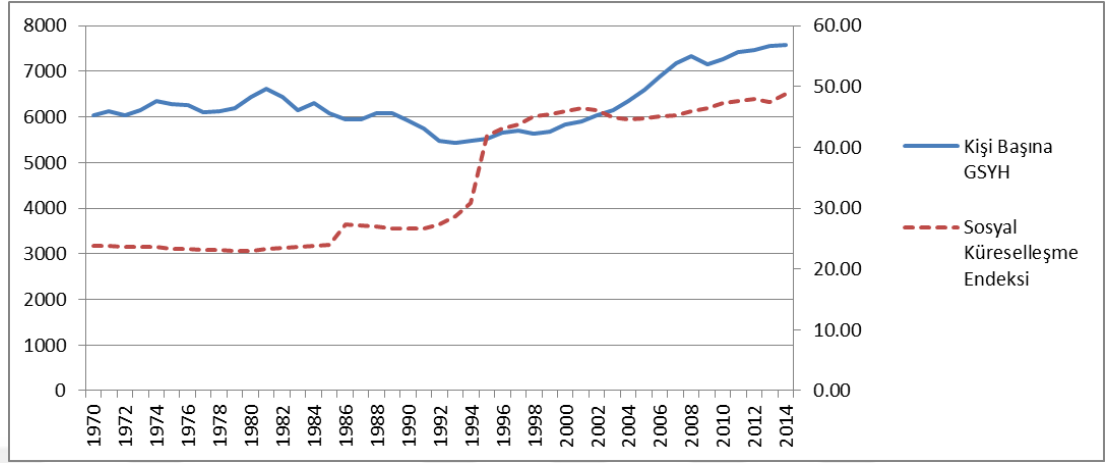
Şekil 3.22. Güney Afrika Kişi Başına Düşen Milli Gelir ile Ekonomik Küreselleşme Endeksi

(Not: KBDMG verileri Dünya Bankası'ndan Küreselleşme verileri Zürih Ekonomi Enstitüsü'nden elde edilmiştir.)

1994 yılında iktidarı devralan Nelson Mandela yönetiminin ilk yılları ülkenin önceki alışkanlıklarından kurtulup, demokratik yönetim özelliklerinin oluşturulması yönünde politikalar uygulamak ile geçmiştir. Bu uygulamaları belirli seviyelerde hayata geçiren Mandela yönetimi, ikinci döneminde ise siyasi ve ekonomik gelişimin sağlanması, önceki dönemlerde sürekli ayrımcılığa tabi tutulmuş siyahların ekonomik olarak güçlenmesi, sosyal eşitsizliklerin azaltılması ve ülkede bulunan işsizlik sorununun çözülmesi yönünde politikalar uygulamıştır. Bu politikalar hayata geçirilirken sıkı para ve maliye politikaları uygulanmaya devam edilmiştir. Bu politikalar uygulanırken, hükümeti en çok zorlayan konular arasında nüfusun büyük bir kısmının temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak olması, ülkedeki HIV/AIDS gibi hastalıkların çok yaygın olması, suç ve yolsuzluğun çok yüksek seviyelerde olması bulunmaktadır (DEİK, 2017: 3).

1997 yılında ortaya çıkan Asya krizinin etkilerini birçok ülke gibi Güney Afrika da hissetmiştir. 1998 yılında ekonomik küreselleşme endeksinin % 7 oranında artış göstermesine karşın, kişi başına düşen milli gelirden kriz nedeniyle % 1 oranında düşüş görülmektedir. Krizden kaynaklı olumsuzluklar 1999 ve 2000 yıllarında düşük bir hızla düzelmeye göstermiştir. Bu düzelmeye sonrası yaşanan 2000 yılındaki büyüme performansı, üretimdeki istikrarlı artış ve hizmet sektöründeki iyileşme ile açıklanabilmektedir. Aynı yıl finansal aracılık, ulaştırma ve haberleşme sektörlerinde ve üç yıl sonra perakende ticarete de büyüme gerçekleşmiştir. İhracata yönelik endüstriler -özellikle kimyasallar, temel metaller ve nakliye teçhizatı- ivme kazanmış

ve on yıl içinde imalat sektöründeki payları %10 civarında artış göstermiştir (OECD, 2002:267).

Şekil 3.23. Güney Afrika'nın Kişi Başına Düşen Milli Geliri ile Sosyal Küreselleşme Endeksi

(Not: KBDMG verileri Dünya Bankası'ndan Küreselleşme verileri Zürih Ekonomi Enstitüsü'nden elde edilmiştir.)

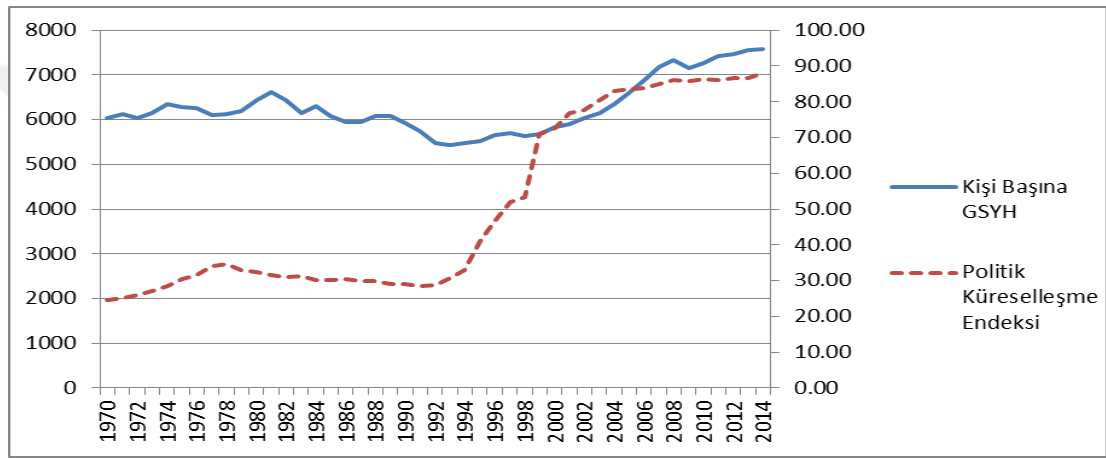
Güney Afrika'nın sosyal yapısı incelendiğinde ülkede birçok sosyal sorun bulunduğu görülmektedir. Bu sorunlardan en önemlileri, ülkede uygulanan ırkçı politikalar, gelir eşitsizliği, salgın hastalıklar (HIV/AIDS) ve büyük oranlarda yaşanan işsizlik olarak görülmektedir. 1970'li yıllarda yaşanan siyasi yasaklar ve ülkedeki siyahların protesto gösterileri nedeniyle sosyal yaşamda kargaşa ve güvensiz bir ortam görülmektedir. 70'li yıllarda sosyal küreselleşme endeksi 23.89 ile 22.98 arasında gerçekleşmiştir. 80'li yılların başında 23.02 olan sosyal küreselleşme endeksi, ülkede sosyal açıdan yaşanan olumlu gelişmeler neticesinde % 16 oranında artış ile 26.72 olarak gerçekleşmiştir. 90'lı yılların başında ülkedeki siyasi yasakların kalkması ve 1994 yılında demokratik seçim yapılması sosyal küreselleşme endeksinde de etkisini göstermiştir. 1994 yılında 30.84 olan sosyal küreselleşme endeksi 1995 yılında demokratik ortam sayesinde yaklaşık % 35 artışla 41.92 olmuştur. Aynı yıllar için kişi başına düşen milli gelirden ise yaklaşık % 1 oranında artış olduğu görülmektedir.

1994 yılında iktidara gelen Nelson Mandela yönetimi tarafından ülkedeki işsizlik sorununun çözülmesi amacıyla 1995 yılında İş Gücü İlişkileri Yasası, 1997 yılında İstihdam Yasası ve 1999 yılında İstihdam Eşitliği gibi çeşitli mevzuatlar çıkarılmıştır. Bu yasaların kayıtlı sektör çalışanlarının haklarının korunmasıyla

birlikte kayıtlı olmayan sektörleri olumsuz etkilediği görülmüştür. Bu yasaların istihdamdan vazgeçilmesi ya da yatırımdan vazgeçilmesi gibi olumsuz etkileri olduğu da görülmüştür. Ülkedeki büyümenin yavaş olması iş gücü arzı ile talebi arasında ayrışmanın derinleşmesinin önüne geçememiştir. Bu ayrışmanın çözülmesi konusunda öncelikle iş gücü konusunda gerçek verilere ulaşarak politikaların oluşturulması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu nedenle beceri geliştirme politikası sayesinde iş gücünün geliştirilmesi ve iş gücü piyasasında tüm paydaşların görüşlerine, isteklerine uygun mevzuatlar geliştirilmesi üzerinde çalışmalar yürütülmüştür (Kingdon ve Knight, 2007: 842).

90'lı yıllarda sosyal eşitsizlik konusunda hem eğitim hem de sağlık konusunda ayrışma olduğu görülmektedir. Ülkedeki beyaz nüfus için, OECD ülkelerindekilere yakın yaşam ve eğitim standartları görülmekte ancak siyah nüfusun eğitim seviyesinin düşük ve ölüm oranlarının yüksek olduğu görülmektedir. Dünya Bankası'nın 2000 yılında yayınlanan raporuna göre gelir dağılımındaki en eşitsiz ülkelerden olan Güney Afrika'da Gini endeksinin 59.3 olduğu görülmektedir. Sağlık konusunda ise ülkede görülen HIV/AIDS salgınının, hem insani hem demografik ve hem de işgücü yönünden olumsuz etkilere neden olduğu belirtilmektedir. 2000-2005 yılları arasında ortalama yaşam süresi beklentisi 65.8 yıldan 47.4'e düştüğü görülmektedir. Virüsten en çok etkilenen kesimin vasıflı işçiler olduğu göz önüne alındığında büyük bir beşeri sermaye kaybı olduğu görülmektedir (OECD, 2002:277). Ülkede yaşanan olumsuzlukları piyasanın kendi kendine çözme ihtimali görülmemekte, devletin bu sorunlarda aktif rol oynaması gerektiği değerlendirilmiştir. Hükümet bu sorunları çözmek üzere, Büyüme, İstihdam ve Yeniden Dağılım (GEAR), Siyah Ekonomik Gelişim (BEE) gibi yeni mevzuatlar yürürlüğe koymuştur. Büyüme, istihdam ve yeniden dağılım politikası kapsamında hükümet canlı bir özel sektör olmadan büyümenin sürdürülebilir olmayacağını tespit etmiş ve yeni makroekonomik strateji benimsemiştir. Bu stratejiye göre ticarete ve finansal sektörlerde serbestleşme üzerine odaklanılmıştır. Bu strateji sonucunda hükümet mali açıkların azaltılması, enflasyonun düşürülmesi, döviz kuru istikrarının sağlanması gibi başarılar elde etmiştir. Uygulanan stratejiyle devlet varlıkları özelleştirilmiş, ticari engeller azaltılmış, sermaye akımlarının önü açılarak artırılmıştır. Şirket karları üzerinden alından vergilerde indirimle gidilerek özel sektör teşvik edilmiştir. Uygulanan bu strateji sayesinde 2000'li yıllarda büyüme oranları % 6'ya kadar yükseltilmiştir (Ncube, 2012:15).

Siyah Ekonomik Gelişim (BEE) politikası kapsamında ise dezavantajlı siyah gruplara ekonomik fırsatlar sunarak ekonomik eşitsizliğin giderilmesi amaçlanmıştır. Strateji kapsamında beyazlara ait işletmelerden halka arz edilmeyen hisselerinin önceden belirlenmiş siyah kişi veya konsorsiyumlara piyasa fiyatının % 15 - 40 altında bir bedel karşılığında devretmesi istenmiştir. Hükümet kararın uygulanmasında çok fazla müdahale etmeden daha çok piyasa güçleri tarafından uygulamanın gerçekleştirilmesini desteklemiştir. Satışlar işletmelerin gelecekteki karlarından elde edilecek geri ödemeler ve ödenmek üzere finansal kurumlardan sağlanan kredilerle finanse edilmiştir (Öztürk, 2014:135).

Şekil 3.24. Güney Afrika'nın Kişi Başına Düşen Milli Geliri ile Politik Küreselleşme Endeksi

(Not: KBDMG verileri Dünya Bankası'ndan Küreselleşme verileri Zürih Ekonomi Enstitüsü'nden elde edilmiştir.)

Güney Afrika'nın kişi başına düşen milli geliri ile politik küreselleşme endeksi arasındaki ilişki değerlendirildiğinde 1970 yılında politik küreselleşme endeksinin 24.69, kişi başına düşen milli gelirin ise 6030 \$ seviyesinde olduğu görülmektedir. 1980 yılına gelindiğinde 10 yıllık süreçte politik küreselleşme endeksinin % 31 oranında artış göstererek 32.43 seviyesine yükselmesine karşılık kişi başına düşen milli gelirdeki artışın % 6 oranında gerçekleştiği görülmektedir. 1970'ler ülkenin Apartheid rejimi yüzünden uluslararası alanda ciddi eleştirilere maruz kaldığı yıllar olmuştur. 1973 yılında Birleşmiş Milletler tarafından alınan Apartheid rejiminin "insanlık suçu" olduğu kararı ülkeyi uluslararası arenada zora sokan bir karar olmuştur. Bu kararlar birlikte yalnızlaşmaya başlayan ülke 1977 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun Güney Afrika'ya silah satışını

yasaklaması ve OPEC üyelerinin Güney Afrika'ya petrol ambargosu uygulaması sonucunda daha ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Güney Afrika'nın bu süreçte ihtiyaçlarını gidermek için yakınlaştığı ülkenin İran olduğu görülmektedir. 1979 yılına kadar süreci İran'la olan ilişkiyle gidermeye çalışan ülke, İran Devrimi ile birlikte ekonomik anlamda büyük sorun yaşadığı görülmektedir. Bu sorunlar karşısında ülkeye yabancı yatırımlar gelmemiş ve hali hazırda bulunan yatırımcılarda ülkeyi terk etme yoluna gitmişlerdir (www.tasam.org/tr). 1980 yılından itibaren ülkede uygulanan ırkçı politikalarda yaşanan gevşeme ile uluslararası arenada oluşan yalnızlaşma sürecinde de düzelmeler meydana gelmiştir. 80'li yıllar boyunca Botha başta olmak üzere yöneticilerin ülkedeki protestocu grupların isteklerine karşılık verme niyetinde olması, Klerk'in siyasi yasaklı olan Nelson Mandela'yı serbest bırakması ile ülkenin siyasi açıdan normalleşme sürecine girdiği görülmektedir. 1980 yılında 32.43 olan politik küreselleşme endeksi 1993 yılına gelindiğinde sürekli düşüş yaşayarak 30.84 olmuştur. 1994 yılında meydana gelen olumlu siyasi gelişmeler neticesinde politik küreselleşme endeksinin önceki yıla göre % 6 oranında artış gösterdiği görülmektedir. 1999 yılında ikinci dönem için seçilen Mandela yönetimine karşı ülkelerin ve uluslararası kuruluşların güveninin daha da arttığı görülmektedir. İlk dönemini ülkede demokratik yapıyı güçlendirme ile geçiren Mandela ikinci döneminde ekonomik büyümenin sağlanması, yüksek işsizliğin düşürülmesi, yoksulluğun giderilmesi gibi konuları çözmek üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. İkinci dönemin etkisi politik küreselleşme endeksinde kendisini göstermiş 1998 yılında 53.26 olan endeks 1999 yılında % 33 oranında artarak 70.84 seviyesine yükselmiştir. Politik küreselleşme endeksinde yaşanan bu artışa karşılık kişi başına düşen milli gelirden sadece % 1'lik artış meydana geldiği görülmektedir. Uygulamaların politik küreselleşme endeksinde büyük bir artış sağladığı görülmekte, ekonomik büyümede bunun aynı oranda olmadığı görülmektedir. Ancak ülkelerle oluşturulan birliktelikler, anlaşmalar vb. uygulamalar, orta ve uzun vadede etkisi görülebilecek politikalar olarak değerlendirilmektedir.

1995 yılında ülkenin uluslararası temsilcilik sayısının 43 olması ülkenin ne ölçüde yalnızlaştığını göstermektedir. Ancak ülkede oluşturulan olumlu siyasi ve sosyal ortam neticesinde 2003 yılında bu sayının 177'ye yükseldiği görülmektedir. Aynı dönem için politik küreselleşme endeksi incelendiğinde 1995 yılında 51.24 olan endeksin 2003 yılına gelindiğinde % 30 oranında artış göstererek 66.31 olduğu görülmektedir. Afertheid uygulamalarının son bulması ile birlikte Güney Afrika,

Birleşmiş Milletler, Afrika Birliği Örgütü, İngiliz Uluslar Topluluğu ve birçok uluslararası örgüte tekrar üye olmuştur. Mandela'nın ilk dönemi ile birlikte başlayıp, İkinci döneminin ortalarına kadarki süreci kapsayan 1994 – 2000 yılları arasında imzalanan uluslararası anlaşma sayısının yaklaşık olarak 70 olduğu görülmekle birlikte Güney Afrika yönetiminin aynı süreçte yaklaşık 40 adet hükümetler arası uluslararası kuruluşu katıldığı görülmektedir (Dal, 2012:11). 1970-1993 ve 1994-2014 arasında politik küreselleşme endeksi ve kişi başına düşen milli gelirdeki değişim incelendiğinde, 1970 yılında 24.69 olan politik küreselleşme endeksi 1993 yılında % 24 artmış, kişi başına düşen milli gelir ise 1970 yılında 6030 \$ iken 1993 yılında -% 10 azalarak 5423 \$ olmuştur. Ülkenin uluslararası alanda yalnızlaştığı bu dönemin ardından yapılan seçimler sonrasında oluşan demokratik yönetim sürecine bakıldığında ise 1994 yılında 32.95 olan politik küreselleşme endeksinin 2.5 kat artarak 2014 yılında 88.04'e yükseldiği, 1994 yılında 5474 \$ olan kişi başına düşen milli gelirin ise 1.4 kat artarak 2014 yılında 7571 \$ seviyesine yükseldiği görülmektedir.

2000'li yıllarda Güney Afrika'da birçok ekonomik ve sosyal politikaların başarıyla uygulandığı görülmektedir. Ancak bu başarılarla rağmen uzun süren ve büyük zararlar meydana getiren Aphertheid döneminden miras kalan ekonomik sorunların etkisinin ülkede halen devam ettiği görülmektedir. Ekonomik olarak dinamizmin sağlanamadığı ülkede kişi başına düşen milli gelirin gelişmiş ülke seviyelerine yaklaşması konusunda, diğer gelişmekte olan ülkelere göre geride olduğu görülmektedir. Uygulanan politikalara rağmen işsizlik yüksek ve istihdam oranları hala istenilen seviyelere ulaşamamıştır. Bu sorunun temelinde eğitimde yaşanan eşitsizlik ve vasıfsız iş gücü arzının fazla olması olduğu değerlendirilmektedir. Ülkedeki refah artışı beklentisi, özellikle iklim değişikliği ve yeterli su kaynaklarının olmaması nedeniyle karşılanamamaktadır. 2012 yılında yayımlanan Ulusal Kalkınma Planı'nda (NDP) Güney Afrika'nın hızlı kapsayıcı bir ekonomik büyüme elde etmesi, düşük karbon seviyeli ve su kaynaklarının etkin kullanıldığı bir ekonomik yapıya sahip olması gerektiği belirtilmiştir. Bu çerçevede yapısal politikaların uygulanması ve bu süreçte eğitimin kritik bir alan olduğu değerlendirilmektedir (OECD, 2013:11). 2000 yılından 2014 yılına kadar reel GSYİH büyüme oranının % 3.1 seviyelerinde olması gelişmekte olan ülkeler arasında ülkenin diğer ülkelere göre geride olduğunu göstermektedir. Ülkedeki güçlü şekilde artan işgücü arzının büyüme tarafından giderilemediği ve kronikleştiği

görülmektedir. Bu durum ise gelir eşitsizliği konusunda adaletsizliğin devam etmesine ve gelir eşitsizliğinde bir iyileşme olmamasına neden olmaktadır. Ulusal Kalkınma Planı (NDP) yıllık ortalama % 5'in üzerinde reel GSYİH büyüme ile birlikte 2030 yılına kadar 11 milyon istihdam sağlamayı, yoksulluğu ortadan kaldırmayı ve eşitsizliği azaltmayı amaçlamaktadır (OECD, 2015:6). Ulusal Kalkınma Planı (NDP) kapsamında Afrika Geliştirme Bankası ile yapılan işbirliği neticesinde hazırlanan 2013 – 2017 ülke belgesinde istihdamın yaratılması ve ekonomik büyümeyi sağlamak için sunulan önemli öneriler bulunmaktadır. Bu politika önerilerinin ilki, Güney Afrika'nın hali hazırda madencilik, inşaat, orta dereceli beceri üretimi, tarım ve tarımsal işleme, turizm ve iş hizmetleri gibi maddi olanakları ve karşılaştırmalı avantajları olan alanlara odaklanarak ihracatının artırılmasıdır. İkincisi ülkedeki inovasyon sisteminin büyüklüğünün ve etkinliğinin artırılması ve büyüme stratejisine uygun sektörlerde faaliyet gösteren şirketlerle daha sıkı uyum sağlanması olarak planlanmaktadır. Üçüncü olarak, küçük işletmelerin, kalkınma finans kurumlarının ve özel ve kamu kuruluşlarının faaliyetlerinin daha iyi koordine edilmesi yoluyla küçük işletmelerin desteklenmesi, daha iyi eğitim ve mesleki eğitim yoluyla ülkenin beceri tabanının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi planlanmaktadır. Stratejik ülke belgesinde sunulan önemli politika önerilerinden bir diğeri ise maliyetleri düşürmek, üretkenliği artırmak ve ekonomi genelinde daha fazla işgücü istihdamının sağlanması için sosyal ve ekonomik altyapıya yatırım yapılmasıdır (AFDB, 2013:11). Önerilerin dikkate alınması ve Ulusal Kalkınma Plan'ı (NDP) kapsamında uygulanan politikalar sayesinde ülkede eğitim, sağlık, konut ve elektrik olmak üzere kilit kamu hizmetlerine son 20 yılda milyonlarca vatandaşın erişimi sağlanarak ciddi bir sosyal ilerleme kaydedilmiştir. Yine NDP kapsamında hane halkının % 90'ının suya erişiminin ve % 84'ünün de elektriğe ulaşımının sağlandığı görülmektedir. Yasal çerçevesi iyi değerlendirilmiş olan yargı ise bağımsız olarak hareket edebilmektedir. Gelişmiş bankacılık sistemi ve derin finans piyasaları ile ülke bölgesel bir merkez haline gelme yolunda büyük ilerleme sağlamıştır. Bu olumlu gelişmelere karşılık, arz yönlü kısıtlamalar, özellikle elektrik kesintileri, düşen emtia fiyatları ve politika belirsizliği nedeniyle büyümede 2011'den itibaren belirgin bir düşüş yaşandığı görülmektedir. Ekonomide yaşanan daralma nedeniyle işsizlik % 25'ten % 27'ye yükselmiştir. Genç nüfus içerisinde özellikle ekonomik büyümenin ciddi şekilde azaldığı 2016 yılında işsizliğin % 53 oranında olduğu görülmektedir. 2016 yılında devlet harcamalarının % 16'sının

sosyal transfer harcaması olmasına rağmen eşitsizlik seviyesinin halen yüksek olduğu, gini katsayısı (0,62) ile ölçülen eşitsizliğin 2008 – 2010 yılları arasında azaldığı ve sonrasındaki dönemde ise durgunlaştığı gözlemlenmektedir. Hükümet, işçiler arasındaki yoksulluğu azaltmak ve büyümeyi daha kapsayıcı hale getirmek için tüm çalışanları kapsayacak ulusal asgari ücret sistemini getireceğini belirtmiştir. KOBİ'ler de dahil olmak üzere, asgari ücret sistemine işletmelerin geçişinin sağlanabilmesi için, bunu karşılayamayanlara 10 aya kadar muafiyet sağlanacağı belirtilmiştir. Eğitimde ise etkin bir mesleki eğitim sistemi geliştirilmesi kapsamında, beceri eksikliklerinin giderilmesi ve gençlerin eğitime yeniden yönlendirilmesinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Lise eğitimindeki Güney Afrikalı öğrencilerin sadece % 12'sinin 2013 yılında mesleki programlara katıldığı göz önünde bulundurulduğunda, teknik ve mesleki eğitim-öğretim programında müfredat içeriğinin sektörlerin ihtiyacına uygun şekilde değiştirilerek öğrenciler ve işletmeler için mesleki eğitim-öğretimin daha önemli hale getirilmesi amaçlanmaktadır (OECD, 2017: 14,19).

Güney Afrika, 1994 yılında yapılan demokratik seçim ile siyasi istikrara kavuşmuş, yönetime gelen hükümet ülke içindeki ayrımcı, ırkçı politikaları kaldırarak, sosyal barışı sağlama yönünde çaba göstermiştir. Bunun yanında ülkenin en önemli görülen sorunları işsizlik, yoksulluk, sağlık, eğitim ve diğer devlet hizmetlerine erişim konusunda altyapı çalışmaları yoğunlaşmıştır. Uluslararası arenada oluşturduğu olumlu ilişkiler ile diğer ülkelerle ve uluslararası kuruluşlarla işbirlikleri oluşturmuş ve ülkeye yabancı sermayedarların gelmesinin önü açılmıştır.

3.2.6 Türkiye

Türkiye, Asya ile Avrupa kıtaları birleştiren bir noktada bulunmakta, yüz ölçümü olarak dünyanın 37'inci büyük ülkesidir. Doğusunda Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan (Nahçıvan) ve İran, güneyinde Irak ve Suriye, batısında Yunanistan ve Bulgaristan bulunmaktadır. Başkenti Ankara olan Türkiye'nin Resmi dili Türkçe'dir. Coğrafi olarak 7 bölgeden ve 81 ilden oluşmakta olan Türkiye'nin, coğrafi bölgelerinde farklı fiziki özellikler ve iklim görülmekte, bölgeler arasında gelişmiş düzeyi farklılık göstermektedir. Yer altı kaynakları açısından ülkede çıkarılan madenler, taş kömürü, linyit, petrol, doğalgaz gibi yakıt madenleri, manganez, bor, bakır ve demir gibi hammadde madenleridir. Ancak kendine yetebilme konusunda yeterli rezervlere ve üretimde istenilen seviyeye sahip olmayan ülkenin petrol ve

doğalgazda dışa bağımlılığı söz konusudur. Adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre nüfusu yaklaşık olarak 81 milyon olarak tespit edilmiştir. Nüfus artış hızı bir önceki yıla göre düşme eğiliminde olan ülke nüfusunun yaklaşık % 92'si il ve ilçe merkezlerinde yaşamaktadır (TUİK, 2018).

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu'nun mirası olarak büyük savaşlar ve mücadeleler neticesinde 1923 yılında kurulmuştur. Ülke, cumhuriyetin kurulmasından önceki süreçte meydana gelen savaşlar nedeniyle yetişmiş nüfusunu kaybetmiş, ekonomik açıdan ise büyük kayıplar yaşamıştır. Ülkenin dış ticaretine bakıldığında ithalatın büyük bir kısmı sanayi ürünlerinden oluşmakta, ihracatının ise büyük bir kısmı tarım ve madencilik sektörlerinden oluşmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren izlediği ekonomi modelleri ve dönemleri; 1923-1933 yılları arasındaki liberal milli ekonomi dönemi, 1933-1950 yıllarını kapsayan devlet önderliğinde kalkınma dönemi, 1950-1960 yılları arasındaki liberal ekonomi dönemi, 1960-1980 yıllarında uygulanan planlı ekonomi dönemi, 1980 yılı itibari ile dünya ile bütünleşen ekonomi dönemi şeklinde özetlenebilmektedir (Ertuna, 2004: 7).

1923 yılından başlayarak 1933 yılına kadar süren liberal milli ekonomi döneminde, yapılan ilk iş Duyun-u Umumiye'yi kaldırmak ve devlet gelirleri toplama hakkını elde etmek olmuştur. 1923 yılında İzmir'de bu dönemde uygulanacak politikaların çerçevesini çizecek I. Türkiye İktisat Kongresi toplanmış ve kongrede ekonomik, mali ve sosyal anlamda birçok karar alınmıştır. Bu dönemde özel sektörün yatırım yapması istenmiş ve gerekli bütün imkanlar sağlanmış olmasına rağmen gerek halen yürürlükte olan kapitülasyonlar gerekse de 1929 yılında tüm dünyayı etkileyen küresel kriz nedeniyle yatırımlardaki gelişmenin istenilen seviyeye ulaşmadığı görülmektedir (Akyıldız ve Eroğlu, 2004: 48).

1933 yılından itibaren ise 1950 yılına kadar Türkiye'de devletin önderlik ettiği kalkınma modelinin uygulandığı görülmektedir. Bu dönemde I. Beş Yıllık Sanayi Planı kapsamında büyük ölçüde dışarıdan temin edilen temel tüketim mallarının ülke içinde üretilmesi, yerli hammaddeye dayanan sanayilerin kurulması ve kurulacak tesislerin yer seçiminin işgücü ve hammadde kaynaklarına yakın olması şeklinde kararlar alınmıştır. Plan kapsamında Türkiye'de sanayiye kurma konusunda Sümerbank görevlendirilmiştir. I. Beş Yıllık Sanayi Planı'nın uygulanmasında Sovyetler Birliği'nden, 20 yıl vadeli TL üzerinden ödemeli 8 milyon altın borç alınmıştır. I. Beş Yıllık Sanayileşme Planı'nın başarı olması ile 1936 yılında II. Beş

Yıllık Sanayileşme Planı hazırlanmış 1938 yılında kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. II. Beş Yıllık Sanayileşme planı ülkede büyük sermaye ve teknik güç gerektiren, hammaddesi tamamen ülke içinden sağlanacak endüstrilere yönelik, kömür üretiminin geliştirilmesi, birinci plana göre kurulmakta olan Karabük Demir ve Çelik Fabrikaları'nın ara vadelerini işleyecek makine endüstrisinde gelişme sağlanması gibi kararları içermektedir (Koçtürk ve Gölalan, 2010:59). 1938-1945 yılları arasında, 1938 yılında yürürlüğe giren II. Beş Yıllık Sanayileşme Planı uygulanamamıştır. Bu yıllarda II. Dünya savaşı nedeniyle ülkede seferberlik ilan edilmesinin ekonomi üzerinde de olumsuz etki yarattığı, üretimin daraldığı, askeri harcamaların ise arttığı görülmektedir. Aynı dönemde parasal emisyon hacminin artması ve diğer nedenler neticesinde enflasyonda da artış yaşandığı görülmektedir. Ancak bu dönemde dış ticaret hadlerinin ülke lehine olmasından dolayı ticaret hacminin daralmasına rağmen dış ticaret fazlası verilen, altın ve döviz birikiminin sağlandığı bir dönem olmuştur (Akyıldız ve Eroğlu, 2004:50). 1946 yılı ile 1950 yılları arasındaki dönem Türkiye'nin çok partili döneme geçtiği, Uluslararası Para Fonu'na (IMF), Dünya Bankası'na (IBRD), İktisadi İşbirliği ve Geliştirme Teşkilatı'na (OECD) üye olduğu dünya ile ilişkilerin daha yoğunlaştığı bir dönem olmuştur.

II. Dünya Savaşı'ndan dolayı alınan tedbirlerin halkın yaşamını ciddi ölçüde etkilediği, yine bu dönemde kamunun aşırı müdahaleci tavrının özel sektör açısından rahatsızlığa neden olduğu 1948 yılına İstanbul'da düzenlenen İktisat Kongresinde belirtilmiştir. Ayrıca kongrede devletin piyasa düzenleyici olması, özel sektör tarafından girişimde bulunulmayan sektörlerle ve az gelişmiş bölgelerde yatırım yapması, devletin tarafından işletilen şirketlerinde özelleştirilmesi önerisinde bulunulmuştur. Bu öneriler ve çok partili sisteme geçmenin etkisiyle hükümet, Türk lirasının devalüe edilmesi, yabancı teşvik kanununun çıkarılması, işçilere sendika kurma hakkının verilmesi, özel kesimin kredi ihtiyaçları için yatırım bankası kurulması gibi önlemler almıştır (Temel vd., 2002: 50).

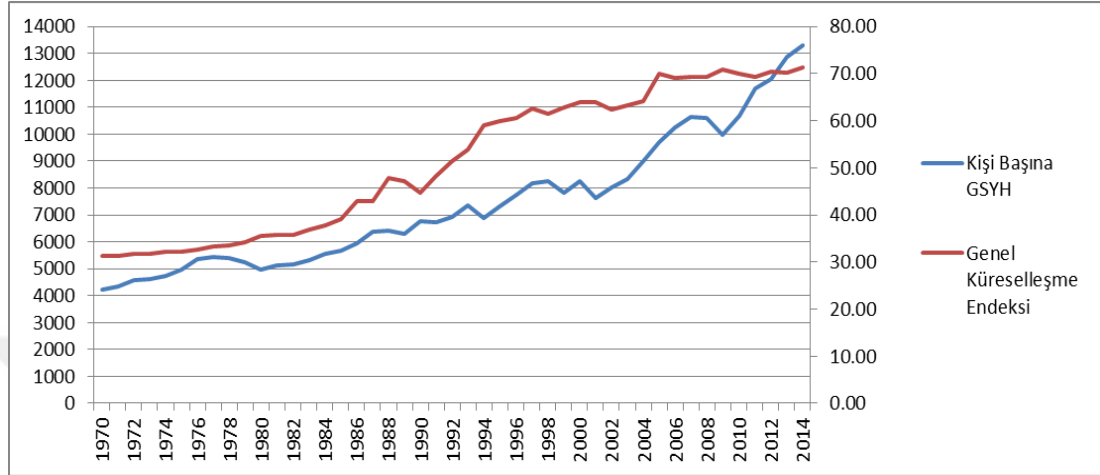
1950 – 1960 yılları arasındaki dönem ilk kez yapılan çok partili seçim sonrasında iktidara gelen Demokrat Parti dönemidir. Savaş yıllarında ortaya konan uygulamalar nedeniyle sosyal yaşamda olumsuzlukların yaşandığı, ekonomik anlamda ise devletin müdahaleci uygulamalarda bulunduğu bir süreç olarak değerlendirilmektedir. İktidara gelen Demokrat Parti, devletçiliği tamamen reddetmeden, liberal bir yönetim tarzı benimsemiştir. Devletin, kamu yararı hususunda lüzum görüldüğü takdirde girişimci olacağı, aksi halde piyasada

düzenleyici olup özel sektör girişimlerinin destekleneceği belirtilmiştir. İlk dönemde Marshall yardımları ve tarım sektöründe iklim şartlarının olumlu olması ciddi bir büyüme ve tarımsal sanayide gelişmeler meydana getirmiştir. İkinci dönemde, 1954 yılından itibaren ise tarımsal gelişmenin yanında içerde yaşanan kredi genişlemesi, yabancı sermaye artışı, lisans anlaşmaları gibi gelişmeler sayesinde sanayi alanında da gelişme yaşandığı görülmektedir (Kanca, 2012: 55). Ülkede yaşanan ekonomik ve sosyal gelişmelere rağmen meydana gelen siyasi olumsuzluklar nedeniyle 27 Mayıs 1960 tarihinde ihtilal olmuştur.

1960 yılında yaşanan ihtilalle birlikte ülkenin 1980'li yıllara kadar sürecek planlı ekonomi dönemine geçtiği görülmektedir. Bu düşünce ile ilk olarak 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuştur. Bu dönemde sanayileşme stratejisi olarak ithal ikameci sanayileşme stratejisi kabul edilmiş olup, bu strateji doğrultusunda dayanıklı tüketim mallarından, ara ve yatırım mallarına doğru değişim planlanmıştır. 1963-1967 yıllarını kapsayan I. Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde yatırımların % 28'inin tüketim malları, yaklaşık % 58'inin ara malları, % 13,8'inin de yatırım mallarını kapsadığı görülmektedir. 1967 - 1972 yılları için hazırlanan II. Beş yıllık Kalkınma Planı ile tarım ve sanayi sektöründe oluşturulan dengeden ziyade büyümenin sanayi sektörü ile olacağı kabul edilmiştir. Bu dönemde ithal ikamesinin kapsamı ara ve yatırım mallarına doğru genişletilirken, ekonominin dışa açılmasını teşvik edici kararlar alınmamıştır. 1973 - 1977 yılları arasındaki süreçte uygulanmak üzere hazırlanan III. Beş yıllık Kalkınma Planı'nda sadece büyümenin kalkınma olmadığı, kalkınmanın tüm kurum ve kuruluşları kapsamı gerektiği, bu yüzden ekonomik ve toplumsal yapıda, sanayileşmiş toplum yapısına uygun dönüşüme ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Bu plan 1972 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu ile başlayan tam üyelik süreci de göz önüne alınarak hazırlanmıştır (Bahar, 2005: 82).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından itibaren uygulanan ekonomik, sosyal ve siyasi politikalar neticesinde 1970 yılına gelindiğinde kişi başına düşen milli gelirinin 4221 \$ ve genel küreselleşme endeksinin de 31.20 seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir. 1960 yılından başlayan planlı kalkınma modeli kapsamında hazırlanan II. ve III. Beş yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde ülkenin ithal ikameci sanayileşme stratejisinin uygulanmasının yanında ihracata yönelik politikalar uygulamadığı görülmektedir. Avrupa Ekonomik Topluluğu ile olan üyelik görüşmelerinin genel küreselleşme endeksinde ve kişi başına düşen milli gelirden

yaşanan artışta etkili olduğu değerlendirilmektedir. 1971 yılında 4350 \$ olan kişi başına düşen milli gelir 1977 yılına gelindiğinde % 28 oranında artarak 5421 \$ olmuş, genel küreselleşme endeksi ise 1971 yılında 31.40 iken % 5 oranında artarak 33.25 seviyesine yükselmiştir (Şekil 3.25).

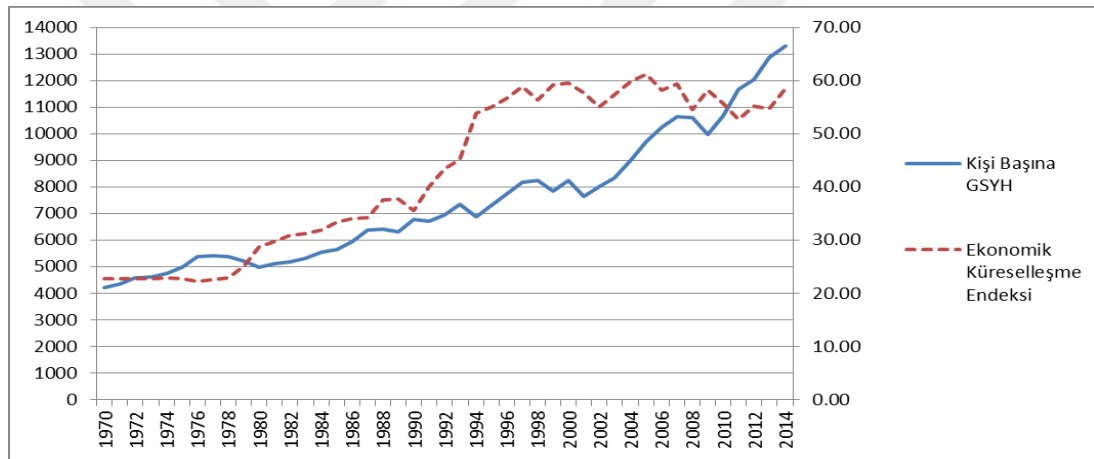
Şekil 3.25. Türkiye'nin Kişi Başına Düşen Milli Geliri ile Genel Küreselleşme Endeksi

(Not: KBDMG verileri Dünya Bankası'ndan Küreselleşme verileri Zürih Ekonomi Enstitüsü'nden elde edilmiştir.)

1970 – 1980 yılları arasındaki dönem Türkiye için, ekonomik büyümenin yaşandığı aynı zamanda da enflasyonun da yükseldiği görülmektedir. Bu dönemde 1970 yılında % 8.1 olan enflasyon oranının 1979 yılında % 56.8'e yükseldiği görülmektedir. 1960 – 1980 yılları arasındaki dönemde dış ticaret de sürekli açık verildiği görülmekle birlikte 1977 yılında 4 milyar 43 milyon dolar gibi tarihi bir zirveye ulaşmıştır. Cari işlemler dengesinin gayri safi milli hasılaya oranı da 1977 yılında % 5.13 oranı ile ülke tarihinin en yüksek oranına yükselmiştir. Ülkenin dış borç stoğu'nun ise 1960 yılında 558 milyon dolar olduğu ve 1979 yılında 9 milyar 251 milyona yükseldiği görülmektedir. Bu dönemde oluşan olumsuz ekonomik durum, 1970'li yıllarda yaşanan ve tüm dünyayı etkileyen Petrol krizi sonucunda dünyada oluşan stagflasyonist ekonomik ortam neticesinde uygulanan korumacı politikalar, iç pazarın aşırı genişlemesi, ekonomik büyüme için içerde yeterli sermaye birikimi olmaması gibi nedenlerle dış borçlanmaya bağlı olunmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir (Akyıldız ve Eroğlu, 2004:54). Bu olumsuz ekonomik şartlar altında 1978 - 1980 yılı arasında kişi başına düşen milli gelirden % 9

oranında düşüş yaşandığı, genel küreselleşme endeksinde ise aynı dönemde % 5 oranında artış yaşandığı görülmektedir.

1970’li yılların başında ekonomi politikası temelli, politik fikir farklılıklarının şiddeti artarak ülkeyi siyasi istikrarsızlığa sürüklemiştir. Yaşanan siyasi ve sosyal olumsuzluklar 1971 yılında meydana gelecek darbeye zemin hazırlamıştır. Yapılan darbe ile 60’lı yıllardan itibaren yükselen sosyalist hareketlerle birlikte özellikle işçi sınıfının politizasyonunun durdurulması, sermayenin realizasyonunun önündeki engelleri temizlenmesi ve bu ortam için gerekli olan yasal ve siyasi kararların askeri vesayet altında yerine getirilmesi amaçlanmıştır. Ancak özellikle işçi sınıfının ve öğrencilerin eylemlerinin artması, istenilen kararların alınmasını zorlaştırmış askeri darbenin de başarısız olmasına neden olmuştur (Özçelik, 2012: 769).

Şekil 3.26. Türkiye'nin Kişi Başına Düşen Milli Geliri ile Ekonomik Küreselleşme Endeksi

(Not: KBDMG verileri Dünya Bankası'ndan Küreselleşme verileri Zürih Ekonomi Enstitüsü'nden elde edilmiştir.)

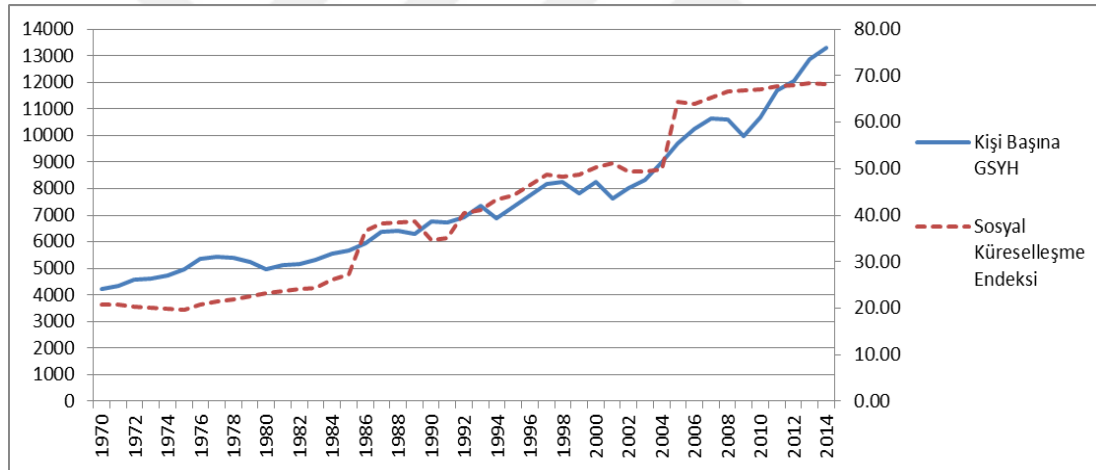
1970 yılından başlayarak oluşan siyasi ve sosyal olumsuz ortamın 1979 yılında büyük bir krize neden olduğu görülmüştür. İktidarda olan azınlık hükümeti 24 Ocak 1980 tarihinde, 1979 yılında meydana gelen krizin yaralarını sarmak, küreselleşen dünya değişimlerine uyum sağlamak ve ekonomik büyümeyi istikrarlı hale getirmek için bir takım kararlar almıştır. Ülkenin küresel ekonomiye entegre olmasını sağlamak üzere alınan önlemler, % 32.7 oranında devalüasyon yapılarak günlük kur ilanı uygulamasına geçilmesi, devletin ekonomik payında küçülmeye gidilmesi, KİT'lerin destekleme alımlarına sınır getirilmesi, dış ticaretin

serbestleştirilmesi, yabancı sermaye yatırımlarının teşvik edilmesi, karlarının transferi konusunda kolaylıklar getirilmesi, ithalatın kademeli olarak serbestleştirilmesi, ihracatın çeşitli uygulamalarla sektör bazında teşvik edilmesi gibi kararları içermektedir. 24 Ocak 1980 kararları, 12 Eylül 1980 askeri darbesine kadar kararları alan azınlık hükümeti tarafından uygulanmış, darbe sonrasında ise asker rejimin denetim ve gözetiminde uygulanmaya devam edilmiştir (Tüleykan ve Bayramoğlu, 2016:406). 1980 yılında alınan neoliberal kararlarla birlikte ülkenin dışa açılması, ekonomik sistem olarak dünya ile birleşmesi amaçlanmıştır. Alınan kararlar sonrasında 1981 yılında ekonomik küreselleşme endeksi ve kişi başına düşen milli gelire bakıldığında önceki yıla oranla kişi başına düşen milli gelirden % 2.5, ekonomik küreselleşme endeksinde ise % 3.5’lik bir artış olduğu görülmektedir. 1981 yılından itibaren ise gerek ekonomik küreselleşme endeksinde gerekse de kişi başına düşen milli gelirden 1989 yılına kadar sürekli artış yaşandığı görülmektedir. 24 Ocak 1980 kararları ile 1989 yılı arasındaki gelişime bakıldığında ise, ekonomik küreselleşme endeksinde % 31 oranında, kişi başına düşen milli gelirden ise % 26 oranında artış görülmektedir. Uygulanan ekonomi politikalarının yanında yapısal reformların gerçekleştirilememesi, cari açığın sürdürülemez seviyelere ulaşması, ithalatın serbestleştirilmesinin yanında yatırımların istenilen seviyede artırılmaması gibi birçok nedenle ülkede 1980 yılı sonrasında 1994, 2000 ve 2001’de yıllarında üç kriz yaşanmıştır. 1994 krizi öncesinde, Körfez Savaşı ve Avrupa Para Krizi (ERM) dış finansmanın daha riskli hale geldiği görülmektedir. Ayrıca ülke içinde, temel ekonomik göstergelerdeki zayıf görünüm, dış ve iç finansal piyasalardan sağlanan kısa vadeli sermayenin kamu kesimi tarafından popülist şekilde kullanıldığı görülmektedir. Kamu kesiminin politika hataları nedeniyle kamu kesimi finansman açığının sürdürülemez seviyelere yükselmesi krizin oluşmasını sağlamıştır (Oktar ve Dalyancı, 2010:12). Krizin yaşandığı 1994 yılında ekonomik küreselleşme endeksinde önceki yıla göre % 19 oranında artış olduğu ancak kişi başına düşen milli gelirden % 7 oranında düşüş yaşandığı görülmektedir. Kriz sonrasında 5 Nisan 1994 yılında alınan kararlar, bozulan makroekonomik dengelerin kısa sürede istikrara kavuşturulması, buna bağlı olarak enflasyonun düşürülmesi, Türk Lirasına istikrar kazandırılması, kamu dengesinin yeniden oluşturulması ve ihracatın artırılması amaçlanmıştır. Kısa dönemde enflasyonun düşürülmesi ve devalüasyon yapılması sayesinde ihracatın artırılmasına rağmen yapısal dönüşümün sağlanamadığı, uzun dönemde 5 Nisan kararlarının başarılı olamadığı görülmektedir. Ülke ekonomisinin

makroekonomik istikrarı sağlayamaması nedeniyle Kasım 2000 ve Şubat 2001 yılında tekrar krizler yaşanmıştır (Mangır, 2006:465). Bu krizlerin nedenlerine bakıldığında, 1997 - 1998 yıllarında Asya ve Rusya'da yaşanan krizler nedeniyle dış finansman ihtiyacının karşılanamaması, yüksek cari işlemler açığının olması ve yapısal sorunları çözecek politikaların uygulanamaması olduğu değerlendirilmektedir (Oktar ve Dalyancı, 2010:13). Bu olumsuzlukların yaşandığı 2000 yılında kişi başına düşen milli gelirden önceki yıla göre % 5 oranında, ekonomik küreselleşme endeksinde ise yaklaşık % 1 oranında artış görülmektedir. Ancak 2001 krizi sonrasında kişi başına düşen milli gelirden % 8 oranında ve ekonomik küreselleşme endeksinde ise % 4 oranında düşüş yaşanmıştır. 2001 krizinden sonra 2002 yılında yapılan seçimle ülkede iktidar, tek partili bir hükümet tarafından devralınmıştır. İktidara gelen hükümet ilk olarak krizin yaralarını sarabilmek üzere ekonomik, sosyal ve siyasi alanda birçok düzenleme gerçekleştirmiştir. Bu düzenlemeler kapsamında bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması, enflasyonu kontrol altına alınması için sıkı maliye politikası uygulanması, kamunun ekonomi üzerindeki yükünün azaltılması adına özelleştirmeler yapılması, bütçe ve borç göstergelerinin Maastricht kriterlerine uyumlu hale getirilmesi üzere gerekli düzenlemelerin yapılması, sosyal güvenlik alanında kurumsal yapının yenilenmesini kapsamaktadır (Karagöl, 2013:22). Uygulanan bu politikalar sayesinde 2002 – 2007 yıllarını kapsayan dönemde ciddi ekonomik büyümenin gerçekleştirildiği, üretim ve ihracatta önemli artışlar sağlandığı, enflasyon oranlarının istenilen seviyelere düşürüldüğü, kısmen mali disiplinin sağlandığı görülmektedir (Acar, 2013:17). Ancak 2002 – 2007 yıllarında büyüme ve enflasyonda meydana gelen olumlu hava işsizlik alanında görülemediği. 2002 yılında % 10.3 olan işsizlik 2004 yılına kadar artarak % 10.8'e ulaşmış, 2005 yılından itibaren düşüş gösterse de 2007 yılında % 10.3 ile 2002 oranına tekrar yükselmiştir. 1985 - 2002 yılları arasındaki dönemde 8 milyar dolar olan özelleştirme gelirleri ise 2002 ile 2007 yılları arasında 33 milyar dolar seviyesine yükselmiştir. Borçlanmanın arttığı bu dönemde iç borçlanma 2002 yılında 91.7 milyar dolar iken, 2007 yılında 219 milyar dolara ulaşmıştır. Bu dönemde merkezi yönetim bütçe gelirlerinin GSYİH'ya oranı ile faiz giderlerinin bütçedeki oranının azaldığı görülmektedir. Bütçe açığının düşürülmesi ve faiz dışı fazlada istikrar elde edilmesi kamu kesimi borçlanma gereğinde ve kamu borç stokunun GSYİH'ya oranında ciddi ölçüde düşüş yaşanmasını sağlamıştır. 2002 yılı için % 11.5 olan bütçe açığının GSYİH içindeki oranı 2007 yılına gelindiğinde % 1.5'e gerilemiştir.

Bu gelişme doğrultusunda 2002 yılında % 9.8 olan kamu kesimi borçlanma gereğinin GSYİH içindeki payı, 2007 yılında % 0.07 oranına düşmüştür (Bayrak ve Kanca,2013:14).

2008 yılında küresel kriz ile büyümede daralma yaşanmış ve işsizlik oranı %11'e, 2009 yılında ise %14 seviyesine yükselmiştir. 2014 yılında % 9.9 seviyesine gerileyen işsizlik oranı, 2015 yılından itibaren yaklaşık olarak % 10 civarında gerçekleşmiştir. 2010 yılından itibaren ekonomide yaşanan olumlu gelişmeler ve iktidarın değişik ülke pazarlarına açılma çabaları ile ihracat rakamlarında da artış olduğu görülmektedir. 2010 yılında 113.9 milyar dolar olan ihracat 2017 yılından itibaren 150 milyar doların üstüne çıkmıştır. Kriz sonrası dönemde enflasyonun 2010 yılında % 6.4, 2011 yılında % 10.5 olduğu, 2012 ile 2016 yılları arasında % 10'un altında olmasına karşılık 2017 yılında % 11.9 oranına yükseldiği görülmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2018:9).

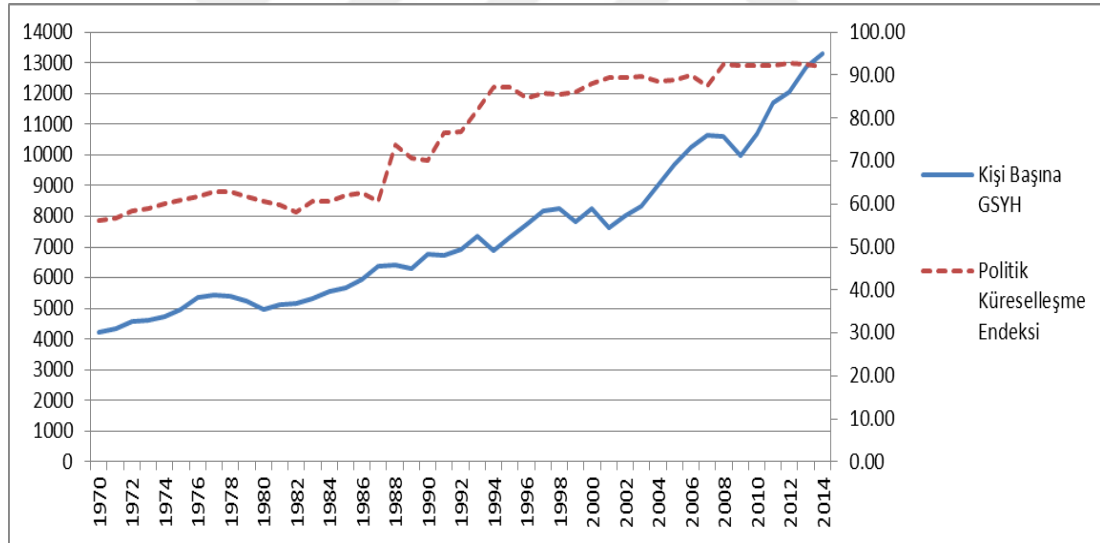
Şekil 3.27. Türkiye'nin Kişi Başına Düşen Milli Gelir ile Sosyal Küreselleşme Endeksi

(Not: KBDMG verileri Dünya Bankası'ndan Küreselleşme verileri Zürih Ekonomi Enstitüsü'nden elde edilmiştir.)

Türkiye'nin genel ve ekonomik küreselleşmesini değerlendirdikten sonra sosyal küreselleşme endeksinde meydana gelen değişimi ve kişi başına düşen milli gelir ile ilişkisi değerlendirilecektir. 1970 yılında Türkiye'nin sosyal küreselleşme endeksinin 20.84, kişi başına düşen milli gelirin ise 4221 \$ olarak gerçekleştiği görülmektedir. 1971 yılında meydana gelen askeri darbe sonrasında 1976 yılına kadarki süreçte kişi başına düşen milli gelirden sürekli bir artış yaşanmasına rağmen, sosyal küreselleşme endeksinde düşüş olduğu görülmektedir. 1980 yılına

gelindiğinde kişi başına düşen milli gelirden 1970 yılına göre % 18 oranında ve sosyal küreselleşme endeksinde ise % 11 oranında artış yaşandığı görülmektedir. 1980 yılında başlayan liberalleşme uygulamaları ile 1986 yılında önceki yıla göre sosyal küreselleşme endeksinde % 34 oranında ve kişi başına düşen milli gelirden ise yaklaşık % 5 oranında artış yaşandığı görülmektedir. 1994 yılında yaşanan ekonomik kriz nedeniyle, 1993 yılına göre kişi başına düşen milli gelirden yaklaşık % 7 oranında düşüş olduğu, sosyal küreselleşme endeksinde ise yaklaşık % 5 oranında artış olduğu görülmektedir.

2000'li yıllara gelindiğinde ise 2001 yılında yaşanan kriz sebebi ile kişi başına düşen milli gelirden düşüş yaşanmasına rağmen, sosyal küreselleşme endeksinde yine artış olduğu görülmektedir. 2002 yılından itibaren Türkiye'de iktidara gelen tek parti yönetimi sayesinde oluşan siyasi istikrar ile 2009 yılında etkisi hissedilen küresel kriz haricinde kişi başına düşen milli gelirden ve sosyal küreselleşme endeksinde sürekli artış yaşandığı görülmektedir.

Şekil 3.28. Türkiye'nin Kişi Başına Düşen Milli Gelir ile Politik Küreselleşme Endeksi

(Not: KBDMG verileri Dünya Bankası'ndan Küreselleşme verileri Zürih Ekonomi Enstitüsü'nden elde edilmiştir.)

Türkiye'nin politik küreselleşme endeksi incelendiğinde ise 1950 ve 1970 yılları arasında II. Dünya Savaşı sonrasında oluşan kuruluşlara üyeliği ve uluslararası birlikteliklerinin etkisi görülmektedir. Birleşmiş Milletler (BM kurucu üyesi 1945), Avrupa Konseyi 1949, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) 1946, BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) 1945, Uluslararası Para Fonu (IMF) 1947, 1951 yılında başlanan

GATT'ın sonucu olarak 1995 yılında oluşan Dünya Ticaret Örgütü (WTO), NATO 1952, BM Dünya Gıda Programı (WFP) 1961, BM Kalkınma Programı 1965, BM Sınai Kalkınma Teşkilatı (UNIDO) 1966, İslam Konferansı Örgütü (İKO) 1969 bu kuruluşlardan bir kısmıdır. Bu uluslararası birliktelikler sonrasında 1970 yılına gelindiğinde Türkiye'nin politik küreselleşme endeksinin 56.03 ve kişi başına düşen milli gelirinin ise 4221 \$ olduğu görülmektedir. 1979 yılına kadar Türkiye'nin politik küreselleşmesi ve kişi başına düşen milli gelirinde belli oranlarda artış sağlandığı görülmektedir. 1979 yılında yaşanan ekonomik kriz ortamı ve 1980 yılında yaşanan askeri darbe nedeniyle kişi başına düşen milli gelirden ve politik küreselleşme endeksinde yaklaşık % 2 oranında düşüş yaşandığı değerlendirilmektedir. 1983 yılında yapılan seçimler ile birlikte ekonomik ve siyasi açıdan dünyaya entegre olmak isteyen iktidar tarafından uygulanan politikalar sonucunda kişi başına düşen milli gelirden % 2 oranında ve politik küreselleşme endeksinde % 4 oranında artış gerçekleştirilmiştir. Ekonomik olumsuzlukların yaşandığı 1989 yılında hem kişi başına düşen milli gelirden hem de politik küreselleşme endeksinde düşüş olduğu görülmektedir. 1992 yılında Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'ne (KEİ) üye olunması ve Asya'da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı'na katılması (AİGK), Avrupa Kafkasya Asya Ulaştırma Koridoru'na (TRACECA) dahil olunması gibi politik girişimler yaşandığı görülmektedir. Bu gelişmelerle birlikte Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği müzakerelerine başlanan 1993 yılında politik küreselleşme endeksinde ve kişi başına düşen milli gelirden % 6 oranında artış yaşanmıştır. Ancak 1996 yılında Gümrük Birliği Anlaşmasının yürürlüğe girmesi ile birlikte politik küreselleşme endeksinde % 4 oranında düşüş yaşandığı görülmektedir. Bunun nedeni ise anlaşma dışı kalan ülkelerle olan ilişkilerin zayıflamasıdır. 2000 yılından itibaren ise Türkiye, Avrupa ile olan sıkı ilişkilerinin yanında Afrika, Asya ve Arap ülkeleri ile birliktelikler kurmaya yolunda ciddi çaba göstermiştir. Bu açılım kapsamında 2005 yılında Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) içerisinde gözlemci olarak bulunmaya başlamıştır. 2007 yılında üye olarak bulunmasa da Arap Devletleri Ligi (AL) kapsamında Türk-Arap İşbirliği Forumu Çerçeve anlaşması imzalanmıştır. 2008 yılında ise Afrika Birliği (AfB), Bölgesel İşbirliği Konseyi (BİK), Akdeniz İçin Birlik (AiB) gibi çeşitli örgütlere üye olmuştur.

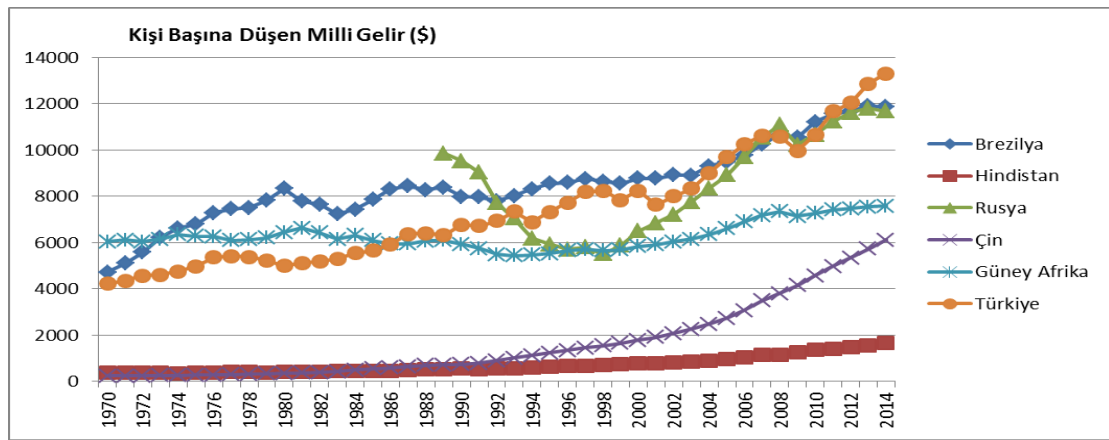
Tüm dünyanın etkilendiği küresel krizin etkilerinin Türkiye'de çok derin hissedilmemesinde, 2002 yılında iktidara gelen hükümetin Avrupa Birliği süreci kapsamında yapısal reformalara önem vermesi gelmektedir. Ayrıca Avrupa Birliği

ile olan sıkı ilişkilerin yanında yeni pazarlar geliştirmek üzere Afrika, Asya ve Arap ülkeleri ile birliktelikler kurması, gerek iki taraflı gerekse de çok taraflı anlaşmalar aracılığıyla iş dünyasına yön vermesi dış ticaretin gelişmesi açısından önemli etkiler sağlamıştır.

Ülkelerin kendi ulusal sınırları içerisinde meydana gelen ekonomik, siyasi ve sosyal değişimlerin küreselleşme süreçlerine etkisine kısaca değindikten sonra incelenen dönemde ülkelerin ekonomik büyüme performansı ve bu konuda etkili olduğu değerlendirilen diğer faktörler ele alınacaktır.

3.3. BRICS-T ÜLKELERİNDE BÜYÜMENİN KAYNAKLARI

Ekonomik büyüme kavramı kapsamında ülkelerin büyümesine etki eden birçok faktör bulunmaktadır. Ülkelerin ekonomik büyümesini tek bir unsur üzerinden açıklanabilmesi imkanı bulunmamakla birlikte, büyümesinde etki eden faktörlerin kesin tespit edilmesi de mümkün olmamaktadır. Ancak ekonomik büyüme üzerinde etkisi olduğu düşünülen faktörlerde yaşanan değişim değerlendirilebilmektedir. Bu nedenle ülkelerin büyüme süreçleri ilk olarak çalışma dönemimiz olan 1970-2014 yılları arasında kişi başına düşen milli gelirin değişimi incelenecektir. Ayrıca bu dönemde ülkelerin ekonomik büyümesinde etkisi olduğunu değerlendirilen Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payı, Ar-Ge alanında çalışan araştırmacı sayısı, patent başvuruları, ileri teknoloji ihracatının toplam ihracat içindeki payı, beşeri sermaye endeksi, gayri safi sermaye birikiminin GSYH içindeki payı ve doğal kaynaklardan elde edilen tüm gelirler açıklanacaktır.

Şekil 3.29. BRICS-T Ülkelerinde Kişi Başına Düşen Milli Gelir (\$)

(Kaynak: <https://databank.worldbank.org/data/source/world-development-indicators>)

Ekonomik büyüme göstergesi olarak ele alınan kişi başına düşen milli gelir BRICS-T ülkeleri için 1970-2014 yılları kapsamında değerlendirildiğinde en küçük değere sahip iki ülkenin Hindistan ve Çin olduğu görülmekte, en yüksek değere sahip ülkenin ise Türkiye olduğu görülmektedir.

Tablo 3.1. Brezilya'nın Ekonomik Büyüme Kaynakları

Brezilya								
Yıllar	Ar-Ge Alanında Çalışan Araş.Sayısı (Bin Kişi)	Patent Başvuru Sayısı (Adet)	Ar-Ge Harcamaları (% GSYH)	Yüksek Teknoloji İhracatı (% ihracatı)	Yüksek Teknoloji İhracatı (\$)	Beşeri Sermaye Endeksi	Gayri Safi Sermaye Birikimi (GSYİH %)	Toplam Doğal Kaynak Geliri (% GSYİH)
1970	-	3839	-	-	-	1.513	18.8	1.56
1971	-	3426	-	-	-	1.502	19.8	1.30
1972	-	2840	-	-	-	1.491	20.3	1.29
1973	-	2495	-	-	-	1.480	21.5	1.37
1974	-	3421	-	-	-	1.470	22.8	1.73
1975	-	-	-	-	-	1.459	24.4	1.96
1976	-	-	-	-	-	1.463	22.5	1.84
1977	-	1645	-	-	-	1.468	21.4	1.70
1978	-	-	-	-	-	1.472	22.2	1.62
1979	-	1958	-	-	-	1.477	23.0	2.25
1980	-	2149	-	-	-	1.482	22.9	2.73
1981	-	2171	-	-	-	1.508	22.9	2.31
1982	-	2116	-	-	-	1.535	21.4	2.52
1983	-	2302	-	-	-	1.562	18.1	3.14
1984	-	2062	-	-	-	1.590	16.9	2.96
1985	-	1954	-	-	-	1.618	16.9	2.80
1986	-	1855	-	-	-	1.638	19.1	1.73
1987	-	2451	-	-	-	1.658	22.3	1.99
1988	-	2338	-	-	-	1.678	22.7	1.70
1989	-	2323	-	6.30	1,165,537,040	1.699	26.9	1.77
1990	-	2389	-	6.46	1,053,130,596	1.717	20.7	2.16
1991	-	2319	-	5.20	902,232,511	1.745	18.1	1.40
1992	-	2100	-	4.92	1,007,316,541	1.773	18.4	2.11
1993	-	2429	-	3.95	900,231,944	1.802	19.3	1.85
1994	-	2269	-	4.60	1,097,107,002	1.831	22.8	1.35
1995	-	2707	-	4.89	1,207,552,572	1.861	20.3	1.19
1996	-	2611	-	6.21	1,575,297,205	1.896	18.6	1.20
1997	-	2756	-	7.54	2,121,994,924	1.933	19.1	1.13
1998	-	2491	-	9.41	2,609,822,218	1.969	18.5	1.14
1999	-	2816	-	13.17	3,394,695,876	2.007	17.0	1.89
2000	420.2543	3179	1.001	18.73	5,990,406,897	2.045	18.3	2.45
2001	436.7631	3439	1.029	19.25	6,056,632,979	2.086	18.4	2.47
2002	454.2116	3481	0.977	16.52	5,223,572,467	2.127	17.9	3.13
2003	490.2211	3866	0.998	11.96	4,514,943,803	2.170	16.6	3.48
2004	538.577	4044	0.962	11.59	5,953,916,611	2.213	17.3	3.70
2005	580.4883	4054	1.003	12.84	8,031,342,096	2.257	17.1	4.75
2006	588.9829	3956	0.988	12.08	8,418,095,630	2.299	17.2	4.89
2007	603.1086	4194	1.081	11.87	9,076,353,529	2.341	18.0	5.61
2008	618.8283	4280	1.129	11.65	10,285,555,636	2.384	19.4	6.08
2009	656.3353	4271	1.120	13.20	7,896,042,718	2.429	19.1	3.07
2010	698.1021	4228	1.159	11.22	8,213,045,702	2.473	20.5	4.45
2011	-	4695	1.141	9.72	8,414,889,217	2.561	20.6	5.03
2012	-	4798	1.128	10.49	8,820,260,626	2.622	20.7	4.61
2013	-	4959	1.198	9.65	8,391,851,904	2.684	20.9	4.47
2014	-	4659	1.168	10.61	8,228,775,226	2.748	19.9	4.03

Kaynak : <https://databank.worldbank.org/data/source/world-development-indicators>
<https://www.rug.nl/ggdc/productivity/pwt/>

Brezilya'nın büyümesinde etkili olan faktörler Tablo 3.1'de incelendiğinde araştırma döneminde ciddi bir artış yaşandığı görülmektedir. Bu dönemde Brezilya'nın 1970 yılında 3839 olan patent başvuruları % 21 oranında artışla 2014

yılında 4659 olduğu görülmektedir. Aynı dönemde ülkenin beşeri sermaye endeksinde % 81 oranında ve sermaye birikiminin GSYİH içindeki payında ise % 5 oranında artış yaşandığı görülmektedir. Bunun yanında 1989 yılında ülkenin toplam ihracatında yüksek teknoloji ihracatının payının % 6.30 oranında olduğu ve 2014 yılında bu oranın % 10 seviyesine yükseldiği ve Brezilya'nın 8.2 milyar dolar yüksek teknoloji ürünü ihracatında bulunduğu görülmektedir. Brezilya'nın inceleme döneminde tüm doğal kaynaklardan elde ettiği gelirin GSYİH hasılaya oranı ise 1970 yılında % 1.56 iken 2014 yılında 2.5 kat artarak % 4.03'e yükseldiği görülmektedir.

Tablo 3.2. Rusya'nın Ekonomik Büyüme Kaynakları

Rusya								
Yıllar	Ar-Ge Alanında Çalışan Araş.Sayısı (Bin Kişi)	Patent Başvuru Sayısı (Adet)	Ar-Ge Harcamaları (% GSYH)	Yüksek Teknoloji İhracatı (% ihracatı)	Yüksek Teknoloji İhracatı (\$)	Beşeri Sermaye Endeksi	Gayri Safi Sermaye Birikimi (GSYİH %)	Toplam Doğal Kaynak Geliri (% GSYİH)
1970	-	-	-	-	-	-	-	-
1971	-	-	-	-	-	-	-	-
1972	-	-	-	-	-	-	-	-
1973	-	-	-	-	-	-	-	-
1974	-	-	-	-	-	-	-	-
1975	-	-	-	-	-	-	-	-
1976	-	-	-	-	-	-	-	-
1977	-	-	-	-	-	-	-	-
1978	-	-	-	-	-	-	-	-
1979	-	-	-	-	-	-	-	-
1980	-	-	-	-	-	-	-	-
1981	-	-	-	-	-	-	-	-
1982	-	-	-	-	-	-	-	-
1983	-	-	-	-	-	-	-	-
1984	-	-	-	-	-	-	-	-
1985	-	-	-	-	-	-	-	-
1986	-	-	-	-	-	-	-	-
1987	-	-	-	-	-	-	-	-
1988	-	-	-	-	-	-	-	-
1989	-	-	-	-	-	..	31.76	10.42
1990	-	-	-	-	-	2.72	28.70	14.19
1991	-	-	-	-	-	2.76	23.27	7.95
1992	-	39494	-	-	-	2.79	23.93	8.14
1993	-	28503	-	-	-	2.82	20.39	7.79
1994	-	21250	-	-	-	2.86	21.81	7.18
1995	-	17551	-	-	-	2.89	21.08	7.93
1996	3795.761	18014	0.96	9.66	2,228,785,250	2.94	20.00	9.92
1997	3603.295	15106	1.04	9.34	1,890,655,525	3.00	18.29	8.28
1998	3341.538	16454	0.95	11.98	2,469,187,457	3.05	16.15	4.61
1999	3382.901	19900	1.00	12.34	2,277,379,681	3.11	14.39	11.55
2000	3459.131	23377	1.05	16.07	3,907,958,319	3.17	16.86	21.75
2001	3468.554	24777	1.18	14.04	3,249,500,846	3.18	18.89	19.54
2002	3388.149	23712	1.25	19.16	4,664,408,204	3.19	17.91	16.88
2003	3371.603	24969	1.29	18.98	5,501,366,655	3.20	18.42	17.15
2004	3315.982	22985	1.15	12.92	5,254,188,367	3.22	18.39	16.69
2005	3234.708	23644	1.07	8.44	3,820,368,577	3.23	17.76	19.35
2006	3239.585	27884	1.07	7.78	3,866,054,190	3.24	18.50	19.48
2007	3276.122	27505	1.12	6.88	4,108,627,496	3.26	21.00	16.38
2008	3152.62	27712	1.04	6.47	5,071,296,687	3.27	22.29	18.13
2009	3090.011	25598	1.25	9.23	4,527,431,432	3.28	22.00	14.17
2010	3087.992	28722	1.13	9.07	5,075,117,239	3.30	21.63	13.94
2011	3125.301	26495	1.02	7.97	5,443,361,073	3.31	21.49	16.12
2012	3093.563	28701	1.05	8.38	7,095,069,908	3.33	21.55	15.24
2013	3073.092	28765	1.06	10.01	8,655,776,675	3.34	21.78	13.40
2014	3101.63	24072	1.09	11.45	9,842,669,327	3.36	21.25	13.44

Kaynak : <https://databank.worldbank.org/data/source/world-development-indicators>

<https://www.rug.nl/ggdc/productivity/pwt/>

Rusya'nın ekonomik büyümesinde etkili olan faktörler incelenmeden önce 1991 yılında 9033 \$ olan kişi başına düşen milli gelirin düşüş gösterdiği ve 1998 yılında 5505 \$'a kadar gerilediği görülmektedir(Şekil 3.29). Bu dönemde Rusya'nın kişi başına düşen milli gelirinde meydana gelen düşüşün kendi iç sorunları ve uluslararası sisteme uyum sağlama konusunda yaşamış olduğu problemlerden kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Ayrıca Rusya'nın ciddi bir petrol ve doğalgaz ihracatçısı olması ve bu alanda yaşanan fiyat değişimlerinin bu dönemdeki olumsuzluklara neden olduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca Rusya'nın ciddi bir petrol ve doğalgaz ihracatçısı olması ve bu alanda yaşanan fiyat değişimlerinin bu dönemdeki olumsuzluklara neden olduğu değerlendirilmektedir.

2000 yılından sonra Rusya'da güçlü halk desteği ile yönetimi devralan hükümetin uygulamış olduğu politikalar neticesinde 2000 yılında 6491 \$ olan kişi başına düşen milli gelirin 2014 yılında %79 oranında artarak 11.680 \$'a yükseldiği görülmektedir. 2000 yılından 2014 yılına gelindiğinde Rusya'da patent başvurularında yaklaşık %3, beşeri sermaye endeksinde %5, GSYİH içindeki sermaye birikimi oranında ise yaklaşık %26 oranında artış yaşandığı görülmektedir. İleri teknoloji ihracatının, toplam ihracat içerisindeki oranı ise 2000 yılında %16 iken 2014 yılında %30 oranında düşerek %11'e gerilemiştir. Rusya'nın önemli doğal kaynakları olması nedeniyle ekonomik büyümesinde etkili olan faktörlerden birisi de doğal kaynaklardır. Rusya'nın tüm doğal kaynakların satışından elde ettiği gelirin GSYİH içindeki oranına bakıldığında 1970 yılında bu oranın %10.42 olduğu 2014 yılına gelindiğinde bu oranın %13.44'e yükseldiği görülmektedir.

İncelenen ülkeler içerisinde en yüksek büyüme oranına sahip olan ülkelere biri olan Hindistan'ın 1991 yılında başlayan reform dönemiyle birlikte ekonomik büyüme sürecine girdiği ve 2000'li yıllar sonrasında uyguladığı liberal politikalarla birlikte büyüme hızını artırdığı görülmektedir. Hindistan'da 2000 yılında kişi başına düşen milli geliri 762 \$ iken 2014 yılında yaklaşık 2 kat artış göstererek 1646 \$ olduğu görülmektedir. Tablo 3.3. incelendiğinde Hindistan'ın 1970 yılında 1278 olan patent başvuru sayısının, 2014 yılına gelindiğinde yaklaşık 10 kat artarak 12040 olduğu görülmektedir. Aynı dönemde beşeri sermaye endeksinde % 73 oranında ve GSYİH içindeki sermaye birikimi oranında ise %200 artış olduğu görülmektedir. Ayrıca Hindistan'ın toplam ihracatı içindeki yüksek teknoloji ürünlerinin ihracatı 1988 yılında % 4 oranında ve 402 milyon dolar iken,

2014 yılında bu oranın %8.59 oranına ve 17.3 milyar dolara yükseldiği görülmektedir.

Tablo 3.3.Hindistan'ın Ekonomik Büyüme Kaynakları

Hindistan								
Yıllar	Ar-Ge Alanında Çalışan Araş.Sayısı (Bin Kişi)	Patent Başvuru Sayısı (Adet)	Ar-Ge Harcamaları (% GSYH)	Yüksek Teknoloji İhracatı (% ihracatı)	Yüksek Teknoloji İhracatı (\$)	Beşeri Sermaye Endeksi	Gayri Safi Sermaye Birikimi (GSYİH %)	Toplam Doğal Kaynak Geliri (% GSYİH)
1970	-	1278	-	-	-	1.18	14.72	0.69
1971	-	1416	-	-	-	1.19	15.85	0.85
1972	-	1322	-	-	-	1.20	16.30	0.83
1973	-	1118	-	-	-	1.21	15.28	0.93
1974	-	1268	-	-	-	1.22	16.16	1.24
1975	-	1122	-	-	-	1.23	17.32	2.63
1976	-	1324	-	-	-	1.24	17.98	2.68
1977	-	1186	-	-	-	1.25	18.21	4.04
1978	-	1173	-	-	-	1.26	18.59	3.44
1979	-	1053	-	-	-	1.27	19.39	3.28
1980	-	1207	-	-	-	1.28	19.36	3.16
1981	-	1067	-	-	-	1.30	20.07	3.98
1982	-	1128	-	-	-	1.32	21.38	4.31
1983	-	-	-	-	-	1.34	20.76	3.65
1984	-	1003	-	-	-	1.36	21.24	3.68
1985	-	982	-	-	-	1.38	22.26	3.56
1986	-	999	-	-	-	1.40	23.17	2.42
1987	-	988	-	-	-	1.42	23.83	2.22
1988	-	1033	-	4.07	402.149.981	1.44	23.65	2.08
1989	-	1048	-	4.20	512.079.481	1.46	24.54	2.95
1990	-	1147	-	3.94	497.829.267	1.49	25.74	3.47
1991	-	1267	-	4.69	604.228.939	1.51	24.45	3.17
1992	-	1248	-	4.05	615.240.858	1.53	24.82	2.71
1993	-	1209	-	4.25	695.836.513	1.55	23.21	2.42
1994	-	1588	-	4.78	959.201.216	1.58	23.61	2.11
1995	-	1545	-	5.80	1.351.219.574	1.60	25.99	2.56
1996	152.48388	1661	0.63	6.87	1.662.488.967	1.64	24.98	2.49
1997	-	1926	0.68	6.54	1.685.896.198	1.68	25.59	2.23
1998	115.63131	2247	0.69	5.62	1.414.828.818	1.72	25.59	1.78
1999	-	2206	0.71	5.74	1.679.108.273	1.75	25.89	1.78
2000	110.05039	2206	0.74	6.26	2.062.488.338	1.78	24.57	2.53
2001	-	2379	0.72	6.97	2.286.511.142	1.80	27.07	2.62
2002	-	2693	0.71	6.24	2.353.666.770	1.81	25.61	2.38
2003	-	3425	0.71	5.95	2.710.123.490	1.83	26.52	2.37
2004	-	4014	0.74	6.00	3.355.934.439	1.84	31.03	3.34
2005	135.2997	4721	0.81	5.80	4.139.238.100	1.86	32.78	3.82
2006	-	5686	0.80	6.07	4.876.300.228	1.88	33.81	4.33
2007	-	6296	0.81	6.40	5.997.790.337	1.90	35.57	4.88
2008	-	6425	0.87	6.78	7.738.414.135	1.92	34.95	7.52
2009	-	7262	0.84	9.09	10.728.448.006	1.94	34.29	3.59
2010	156.63804	8853	0.82	7.18	10.086.626.314	1.97	33.41	4.67
2011	-	8841	0.83	6.87	12.870.672.544	1.99	34.31	5.23
2012	-	9553	-	6.63	12.434.267.043	2.01	33.44	4.04
2013	-	10669	-	8.07	16.693.424.357	2.03	31.30	3.67
2014	-	12040	-	8.59	17.315.676.298	2.05	30.08	2.74

Kaynak : <https://databank.worldbank.org/data/source/world-development-indicators>
<https://www.rug.nl/ggdc/productivity/pwt/>

Tablo 3.3.'de görüldüğü üzere Hindistan'ın Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payının 1996 yılında %0.63 olarak gerçekleştiği ve bu oranın 2011 yılına kadar %30 oranında artış göstererek %0.83'e yükseldiği görülmektedir. Bu bilgilerden hareketle Hindistan'ın sağlamış olduğu yüksek büyüme oranlarına etki eden farklı birçok faktör bulunmakla birlikte, Ar-Ge harcamalarının, patent

başvurularındaki artışın, beşeri sermaye endeksindeki artışın ve sermaye birikimindeki artışın etkisinin olduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca Hindistan'ın ekonomik büyümesinde etkili olabilecek diğer bir faktör olan doğal kaynak gelirlerine bakıldığında, 1970 yılında % 0.69 oranında olan doğal kaynaklardan elde edilen gelirin GSYİH içindeki payının 2014 yılına gelindiğinde yaklaşık 4 kat artarak % 2.74'e yükseldiği görülmektedir.

Tablo 3.4. Çin'in Ekonomik Büyüme Kaynakları

Çin								
Yıllar	Ar-Ge Alanında Çalışan Araş.Sayısı (Bin Kişi)	Patent Başvuru Sayısı (Adet)	Ar-Ge Harcamaları (% GSYH)	Yüksek Teknoloji İhracatı (% ihracatı)	Yüksek Teknoloji İhracatı (\$)	Beşeri Sermaye Endeksi	Gayri Safi Sermaye Birikimi (GSYİH %)	Toplam Doğal Kaynak Geliri (% GSYİH)
1970	-	-	-	-	-	1.42	23.95	0.82
1971	-	-	-	-	-	1.44	24.54	0.82
1972	-	-	-	-	-	1.47	24.37	0.96
1973	-	-	-	-	-	1.49	24.11	1.83
1974	-	-	-	-	-	1.52	26.46	4.69
1975	-	-	-	-	-	1.55	28.96	6.75
1976	-	-	-	-	-	1.57	28.95	8.45
1977	-	-	-	-	-	1.60	28.03	8.79
1978	-	-	-	-	-	1.62	30.14	10.40
1979	-	-	-	-	-	1.65	29.12	16.11
1980	-	-	-	-	-	1.68	29.34	19.06
1981	-	-	-	-	-	1.70	28.00	18.39
1982	-	-	-	-	-	1.72	29.01	15.21
1983	-	-	-	-	-	1.74	28.94	11.50
1984	-	-	-	-	-	1.76	30.12	9.69
1985	-	4065	-	-	-	1.78	31.26	9.32
1986	-	3494	-	-	-	1.79	31.80	5.41
1987	-	3975	-	-	-	1.81	31.39	6.05
1988	-	4780	-	-	-	1.83	31.90	5.92
1989	-	4749	-	-	-	1.84	26.30	6.62
1990	-	5832	-	-	-	1.86	24.56	8.17
1991	-	7372	-	-	-	1.89	26.33	5.27
1992	-	10022	-	6.44	4,303,337,959	1.92	31.11	4.50
1993	-	12084	-	7.09	5,247,285,176	1.96	38.05	3.75
1994	-	11191	-	8.29	8,258,761,488	1.99	35.34	2.86
1995	-	10011	-	10.43	13,057,348,532	2.03	33.19	2.90
1996	442.56548	11628	0.56	12.42	15,821,972,754	2.06	32.47	2.72
1997	471.99494	12672	0.64	13.12	20,477,372,330	2.09	31.82	2.12
1998	386.77167	13751	0.65	15.36	24,639,526,471	2.13	33.75	1.31
1999	420.60209	15626	0.75	17.20	29,598,065,891	2.16	33.39	1.43
2000	547.30387	25346	0.90	18.98	41,735,539,452	2.19	33.43	2.48
2001	581.53188	30038	0.94	20.96	49,409,510,874	2.21	34.33	2.49
2002	631.07801	39806	1.06	23.67	69,226,431,383	2.23	35.98	1.82
2003	667.53208	56769	1.12	27.38	108,669,366,006	2.25	39.27	2.02
2004	713.28449	65786	1.21	30.06	163,006,978,639	2.26	40.58	4.68
2005	856.84548	93485	1.31	30.84	215,928,412,864	2.28	40.47	5.07
2006	932.31417	122318	1.37	30.51	273,131,515,794	2.29	39.75	5.52
2007	1078.6252	153060	1.37	26.66	302,773,296,976	2.31	38.87	6.29
2008	1200.2949	194579	1.44	25.57	340,117,842,217	2.32	40.06	9.81
2009	863.9263	229096	1.66	27.53	309,600,892,370	2.33	44.90	3.74
2010	902.95975	293066	1.71	27.51	406,089,687,684	2.34	44.99	6.25
2011	977.68206	415829	1.78	25.81	457,106,558,431	2.37	44.89	7.86
2012	1035.8791	535313	1.91	26.27	505,645,680,350	2.40	45.27	4.96
2013	1089.1921	704936	1.99	26.97	560,058,333,865	2.44	45.51	4.00
2014	1113.0719	801135	2.02	25.37	558,599,126,108	2.47	45.04	2.90

Kaynak : <https://databank.worldbank.org/data/source/world-development-indicators>

<https://www.rug.nl/ggdc/productivity/pwt/>

BRICS-T ülkeleri içerisinde en yüksek büyüme oranına sahip olan Çin'in 1970 yılında kişi başına düşen milli gelirinin 228 \$ olduğu, 2014 yılına gelindiğinde bu değer 6108 \$'a yükseldiği görülmektedir (Şekil 3.29). Tablo 3.4 incelendiğinde bu dönemde Çin'in beşeri sermaye endeksindeki artış oranının % 73, GSYİH içindeki gayri safi sermaye birikim oranının % 88 oranında arttığı görülmektedir. Bu artışların yanında 1996 yılında %0.56 oranında olduğu görülen Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payının 2014 yılında % 2.02'ye yükseldiği görülmektedir. Çin'in toplam ihracatı içindeki yüksek teknoloji ihracatı değerlendirildiğinde 1992 yılında %6.44 oranında olduğu ve bu oranın 2014 yılında yaklaşık 4 katı olan %25.37 oranına yükseldiği görülmektedir. 1970 – 2014 yılları arasında Çin'de patent başvurularında ciddi artış yaşandığı, 1985 yılında 4065 olan başvuruların 2014 yılında 801135'e yükseldiği görülmektedir. Aynı dönemde Çin'in doğal kaynakların satışından elde ettiği gelirin GSYİH'ya oranına bakıldığında 1970 yılında %0.69 oranında olduğu, 1980 yılında %19.06 olan en yüksek seviyeye çıktığı ve bu oranın 2014 yılında % 2.90 oranına gerilediği görülmektedir.

1970 - 2014 yılları arasında Güney Afrika'nın incelenen diğer ülkelere göre daha düşük bir büyüme performansına sahip olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda Güney Afrika'nın kişi başına düşen milli gelirinin 1970 yılında 6030 \$ olduğu, 2014 yılına gelindiğinde % 25 artarak 7571 \$ yükseldiği görülmektedir (Şekil 3.29). Bu dönemde Güney Afrika'da patent başvurularında önemli bir düşüş yaşandığı görülmektedir. Tablo 3.5.'de görüldüğü üzere 1970 yılında 2.428 olan başvuruların dönem içerisinde 200'e kadar düşmesine rağmen 2014 yılında tekrar yükselerek 802 seviyesine ulaşmıştır. Patent başvurularında yaşanan düşüşün yanı sıra gayri safi sermaye birikiminin GSYİH içindeki payında da inceleme dönemi kapsamında % 20 oranında bir düşüş yaşandığı görülmektedir. Yüksek teknoloji ihracatının toplam ihracatın içindeki payı değerlendirildiğinde ise, 1992 yılında % 6.97 olan yüksek teknoloji ihracat oranının 2014 yılında % 5.85'e düştüğü görülmektedir. İnceleme döneminde Güney Afrika'nın beşeri sermaye endeksinde yaşadığı gelişim incelendiğinde 1970 yılında endeksin 1.79 olduğu, 2014 yılına gelindiğinde ise endeksin 2.68'e yükseldiği görülmektedir. Doğal Kaynaklardan elde edilen gelirler incelendiğinde Güney Afrika'nın elde ettiği gelirlerin inceleme döneminde değişiklik gösterdiği görülmektedir. Toplam doğal kaynak gelirlerinin GSYİH içindeki oranının 1970 yılında %1.92, 1980 yılında %14.57, 1990 yılında %5.78, 2000 yılında %2.78, 2010 yılında %7.67 ve 2014 yılında %5.76 olduğu görülmektedir.

Tablo 3.5.Güney Afrika'nın Ekonomik Büyüme Kaynakları

Güney Afrika								
Yıllar	Ar-Ge Alanında Çalışan Araş.Sayısı (Bin Kişi)	Patent Başvuru Sayısı (Adet)	Ar-Ge Harcamaları (% GSYH)	Yüksek Teknoloji İhracatı (% ihracatı)	Yüksek Teknoloji İhracatı (\$)	Beşeri Sermaye Endeksi	Gayri Safi Sermaye Birikimi (GSYİH %)	Toplam Doğal Kaynak Geliri (% GSYİH)
1970	-	2428	-	-	-	1.79	25.27	1.92
1971	-	2592	-	-	-	1.80	26.78	2.61
1972	-	2649	-	-	-	1.81	27.59	2.58
1973	-	2683	-	-	-	1.82	26.22	2.79
1974	-	2490	-	-	-	1.82	26.03	4.68
1975	-	2546	-	-	-	1.83	31.00	5.13
1976	-	2442	-	-	-	1.84	32.10	5.78
1977	-	2966	-	-	-	1.84	30.89	5.97
1978	-	2965	-	-	-	1.85	27.94	5.20
1979	-	2535	-	-	-	1.86	27.58	8.58
1980	-	3092	-	-	-	1.87	27.79	14.57
1981	-	3340	-	-	-	1.87	29.12	11.42
1982	-	3017	-	-	-	1.87	28.99	11.14
1983	-	4240	-	-	-	1.88	27.93	9.62
1984	-	3874	-	-	-	1.88	25.36	4.92
1985	-	4051	-	-	-	1.89	24.59	9.68
1986	-	4730	-	-	-	1.89	21.72	7.60
1987	-	4922	-	-	-	1.90	19.58	6.16
1988	-	4829	-	-	-	1.90	20.92	5.91
1989	-	5134	-	-	-	1.90	22.35	5.17
1990	-	1093	-	-	-	1.91	20.94	5.78
1991	-	1023	-	-	-	1.92	19.05	4.89
1992	-	888	-	6.97	418,339,743	1.94	17.48	3.80
1993	-	904	-	4.73	443,800,372	1.96	15.81	3.31
1994	-	935	-	4.88	479,765,638	1.98	16.09	3.85
1995	-	883	-	5.71	696,734,921	1.99	16.96	4.04
1996	-	757	-	5.65	725,657,771	2.01	17.20	4.02
1997	198.8	355	0.58	7.53	977,887,646	2.03	17.56	3.15
1998	-	200	-	8.75	920,544,584	2.05	18.09	2.88
1999	-	138	-	7.15	909,742,630	2.07	16.13	2.19
2000	-	895	-	7.00	990,529,075	2.09	15.62	2.90
2001	311.15	966	0.71	6.46	898,603,831	2.12	15.51	4.47
2002	-	983	-	5.16	740,274,487	2.16	15.15	4.11
2003	300.84	922	0.76	4.83	883,865,270	2.20	15.98	3.67
2004	375.83	956	0.81	5.54	1,273,558,110	2.24	16.46	5.45
2005	357.85	1003	0.86	6.66	1,759,555,270	2.29	17.25	4.79
2006	378.82	866	0.90	6.46	1,790,064,008	2.33	18.92	5.64
2007	388.79	915	0.88	5.58	1,832,867,973	2.37	20.65	7.17
2008	385	860	0.89	5.12	1,974,037,725	2.41	23.51	12.99
2009	388.16	822	0.83	5.35	1,364,421,670	2.46	21.51	5.92
2010	362.63	821	0.74	4.63	1,855,317,578	2.50	19.27	7.67
2011	385.07	656	0.74	5.01	2,227,730,667	2.56	19.12	8.64
2012	404.69	608	0.73	5.38	2,310,814,925	2.60	19.23	7.16
2013	437.06	638	0.72	5.47	2,215,473,993	2.64	20.37	6.89
2014	-	802	-	5.85	2,488,862,532	2.68	20.39	5.76

Kaynak : <https://databank.worldbank.org/data/source/world-development-indicators>
<https://www.rug.nl/ggdc/productivity/pwt/>

BRICS-T ülkelerinden Türkiye'nin 1970-2014 yılları arasındaki kişi başına düşen milli gelirindeki değişim değerlendirildiğinde, kişi başına düşen milli gelirin 1970 yılında 4.221 \$ olduğu ve 2014 yılında yaklaşık 3 kat artarak 13.312 \$'a yükseldiği görülmektedir. Bu ekonomik büyümenin arka planında birçok faktör bulunmakla birlikte çalışmamızda değerlendirilen faktörlerden Ar-Ge alanında çalışan araştırmacı sayısında 1996-2014 yılları arasında yaklaşık 4 kat artış olduğu görülmektedir. Aynı yıllarda Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki oranın ise %0.45'den % 1.01 seviyesine yükseldiği görülmektedir.

Tablo 3.6. Türkiye'nin Ekonomik Büyüme Kaynakları

Türkiye								
Yıllar	Ar-Ge Alanında Çalışan Araş.Sayısı (Bin Kişi)	Patent Başvuru Sayısı (Adet)	Ar-Ge Harcamaları (% GSYİH)	Yüksek Teknoloji İhracatı (% ihracat)	Yüksek Teknoloji İhracatı (\$)	Beşeri Sermaye Endeksi	Gayri Safi Sermaye Birikimi (GSYİH %)	Toplam Doğal Kaynak Geliri (% GSYİH)
1970	-	89	-	-	-	1.31	13.23	1.56
1971	-	96	-	-	-	1.32	12.58	1.30
1972	-	..	-	-	-	1.33	15.63	1.29
1973	-	137	-	-	-	1.34	15.69	1.37
1974	-	92	-	-	-	1.35	14.78	1.73
1975	-	98	-	-	-	1.36	16.12	1.96
1976	-	118	-	-	-	1.38	17.98	1.84
1977	-	119	-	-	-	1.40	19.22	1.70
1978	-	89	-	-	-	1.42	17.02	1.62
1979	-	73	-	-	-	1.45	15.58	2.25
1980	-	134	-	-	-	1.47	15.90	2.73
1981	-	157	-	-	-	1.51	15.13	2.31
1982	-	126	-	-	-	1.56	15.12	2.52
1983	-	..	-	-	-	1.60	14.75	3.14
1984	-	153	-	-	-	1.65	14.40	2.96
1985	-	132	-	-	-	1.70	15.26	2.80
1986	-	174	-	-	-	1.72	17.14	1.73
1987	-	138	-	-	-	1.74	24.75	1.99
1988	-	153	-	-	-	1.76	26.11	1.70
1989	-	162	-	1.75	133,859,648	1.78	22.80	1.77
1990	-	138	-	1.21	106,787,555	1.80	22.87	2.16
1991	-	148	-	1.00	89,399,797	1.81	23.69	1.40
1992	-	189	-	1.18	123,364,670	1.82	23.00	2.11
1993	-	169	-	1.34	147,697,188	1.83	25.52	1.85
1994	-	151	-	1.66	217,447,443	1.84	24.46	1.35
1995	-	170	-	1.21	193,654,203	1.85	23.84	1.19
1996	304.1976	189	0.45	1.61	275,112,382	1.88	25.09	1.20
1997	313.0769	203	0.49	2.14	423,832,071	1.91	26.42	1.13
1998	308.5017	207	0.37	2.18	454,047,637	1.94	23.45	1.14
1999	322.0933	276	0.47	4.14	870,979,600	1.97	19.91	1.89
2000	365.0054	277	0.48	4.83	1,077,574,539	2.00	22.30	2.45
2001	353.7091	337	0.54	3.87	990,847,814	2.02	18.07	2.47
2002	368.441	414	0.53	1.79	536,439,348	2.04	19.61	3.13
2003	494.3981	489	0.48	1.93	763,179,631	2.06	20.85	3.48
2004	505.8198	682	0.52	1.90	1,010,840,536	2.08	25.42	3.70
2005	576.7555	928	0.59	1.47	881,846,891	2.10	26.65	4.75
2006	620.9687	1072	0.58	1.85	1,281,261,668	2.13	28.69	4.89
2007	714.4862	1810	0.72	1.89	1,643,907,482	2.15	28.10	5.61
2008	750.7476	2221	0.72	1.62	1,680,777,551	2.17	26.85	6.08
2009	810.5179	2555	0.85	1.74	1,359,548,592	2.19	22.37	3.07
2010	889.7883	3180	0.84	1.93	1,712,937,113	2.21	24.87	4.45
2011	980.8425	3885	0.86	1.84	1,922,123,172	2.25	28.07	5.03
2012	1097.172	4434	0.92	1.83	1,978,537,781	2.28	27.32	4.61
2013	1168.599	4392	0.94	1.88	2,176,908,249	2.31	28.52	4.47
2014	1156.513	4766	1.01	1.94	2,346,682,136	2.34	28.89	4.03

Kaynak : <https://databank.worldbank.org/data/source/world-development-indicators>
<https://www.rug.nl/ggdc/productivity/pwt/>

Tablo 3.6'da patent başvuru sayısı incelendiğinde 1970 yılında 89 olan başvuru sayısının 2014 yılında ciddi artış göstererek 4766 olduğu görülmektedir. Ekonomik büyümede etkili olduğu değerlendirilen diğer bir faktör olan yüksek teknoloji ihracatının toplam ihracatı içerisindeki payının ise 1989 yılında %1.75 seviyesinde olduğu ve 2014 yılında bu oranın % 10 artış göstererek % 1.94'e yükseldiği görülmektedir. Beşeri sermaye ve sermaye birikimindeki değişim incelendiğinde ise 1970 yılında Türkiye'nin beşeri sermaye endeksinin 1.31 olduğu ve bu değer 2014 yılında 2.34'e yükseldiği, 1970 yılında % 13.23 oranında olan gayri safi sermaye birikiminin GSYİH içindeki payının da 2014 yılında % 28.29

yükseldiği görülmektedir. İncelenen ülkeler içerisinde doğal kaynaklardan elde edilen gelirin GSYİH'ya oranının en düşük olduğu ülkenin Türkiye olduğu ve 1970-2014 arasında bu oranın yaklaşık % 1 civarında olduğu görülmektedir.

Yapılan değerlendirmelerde ülkelerin 1970 – 2014 yılları arasında ekonomik büyümelerinde etkisi olduğu değerlendirilen faktörler incelenmiş ve bu faktörlerin etkisinin ülkelere göre farklılık gösterdiği görülmüştür. Ülkelerin ekonomik büyümesinde etkili olan faktörlerin zaman içerisinde değişmiş olmasına rağmen emek, sermaye, doğal kaynak ve teknoloji olduğu görülmektedir. Buradan hareketle BRICS-T ülkelerinin 1970-2014 yılları arasındaki dönemde emek faktörü çerçevesinde emeğin göstergesi olarak kabul edilen beşeri sermaye endeksinde artış sağladığı, sermaye birikiminde çerçevesinde GSYİH içerisindeki gayri safi sermaye birikim oranının yükseldiği, teknoloji kapsamında yapılan değerlendirmede Ar-Ge alanında çalışan araştırmacı sayısının arttığı, Ar-Ge harcamalarının GSYİH içerisindeki payının arttığı, ülkelerin toplam ihracatları içerisindeki yüksek teknoloji ihracatının payının yükseldiği, doğal kaynak kapsamında ise tüm doğal kaynaklardan elde edilen gelirlerin GSYİH içindeki payının arttığı görülmektedir.

Çalışmamızın konusu kapsamında ekonomik büyümeyi sağlayan söz konusu faktörlerin yanında ülkelerin küreselleşmesinin de ekonomik büyümelerinin üzerinde etkili olduğu değerlendirilmektedir. 1970 – 2014 yılları arasında genel küreselleşme endeksindeki artış Brezilya ve Rusya'da % 160, Güney Afrika'da % 180, Hindistan'da % 209, Türkiye'de % 228 ve Çin'de % 342 oranındadır. Ekonomik küreselleşme endeksi incelendiğinde Rusya, Hindistan, Çin ve Türkiye'de endeksin 2.5 kat arttığı, Brezilya ve Güney Afrika'da ise 1.3 kat artış olduğu görülmektedir. Sosyal küreselleşme endeksinde ise en yüksek artışın Çin ve Hindistan'da olduğu görülmekte en düşük artışın ise Rusya'da olduğu değerlendirilmektedir. Politik küreselleşme endeksinde ise BRICS-T ülkelerinin tamamında endeks değerlerinin 80 üzeri olduğu ve en yüksek endekse sahip olan ülkenin Brezilya olduğu görülmektedir.

Yapılan değerlendirmeler ışığında ekonomik büyümenin birçok faktörden kaynaklandığı görülmektedir. Bu faktörlerden biri olan küreselleşmenin ve alt sınıflandırmalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi ekonometrik analiz yöntemleri aracılığıyla incelenecektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BRICS-T ÜLKELERİ İÇİN KÜRESELLEŞMENİN VE ALT SINIFLANDIRMALARININ EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ: PANEL VERİ ANALİZİ

Bu bölümde, ekonomi literatüründe yükselen ekonomiler olarak kabul edilen, 2030 ve 2050 dünya ekonomik projeksiyonunda dünya ekonomisine yön vereceği konusunda birçok çalışma bulunan BRICS-T (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika, Türkiye) ülkeleri için küreselleşmenin ve küreselleşmenin alt sınıflandırmaları olan ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerinde etkisinin tespit edilmesi amacıyla ekonometrik bir yöntem olan panel veri analizi uygulanacaktır. Ülkelerin küreselleşme ve alt sınıflandırmalarından etki seviyelerinin tespit edilmesi için ayrıca panel içerisinden ayrıştırma yapılarak zaman serisi yöntemi uygulanacaktır. İlk olarak veri seti, ekonomik model ve uygulanan analiz yöntemleri hakkında bilgi verilecek olup, analizler sonucunda elde edilen bulgular yorumlanacaktır.

4.1. VERİ SETİ VE EKONOMETRİK MODEL

Panel veri analizi uygulanacak çalışmalarda yaşanan en büyük sorun, verilerin elde edilmesi ve çalışmaya dahil olan bütün ülkeler için aynı yıllara ait verilerin bulunmasıdır. Bu çalışma kapsamında diğer ülkeler için 1970-2014 yıllarına ait veriler elde edilmesine rağmen, Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği'nin yıkılmasından önceki döneme ait verilere ulaşılamamaktadır.

Çalışmada kullanılan veriler 1990-2014 yıllara ait olup, yıllık bazlı olarak elde edilmiştir. Çalışmanın başlangıç yılının 1990 olması, Zürih Ekonomi Araştırmaları Enstitüsü'nden elde edilen küreselleşme endeksi (KOF) verilerinin Rusya için bu yıldan sonra olmasından kaynaklanmaktadır. Küreselleşmenin

ölçülmesi için yapılan çalışmalarda KOF küreselleşme endeksi yaygın kullanılmaktadır. KOF endeksinin kullanılmasının en önemli nedenlerinden birisi endeks verilerinin yıllık olarak güncellenmesi, küreselleşmeyi hem tek bir endeks olarak alması buna ek olarak küreselleşmeyi sosyal, ekonomik, politik açıdan değerlendirmeye imkan sağlayan alt başlıklarda değerlendirmesidir. Ayrıca KOF endeksinin popüler ve güvenilir olmasını sağlayan diğer bir husus da endeksin yıllar ve ülkeler itibariyle kayıp verileri minimum seviyede sunmasıdır (Günay, 2017:56). Son olarak belirtilmesi gereken husus ise KOF endeksinin içerisinde bulunan değişkenlerin küreselleşme olgusunu günümüze uygun açıklamaya imkan vermesidir. KOF endeksi ilk olarak 2006 yılında Axel Dreher tarafından çalışmada kullanılmıştır. Endeks, küreselleşmeyi her ülke için tek bir küreselleşme endeksi olarak incelemenin yanı sıra ekonomik, sosyal ve politik boyutlarda incelemektedir. Endeksteği değerler 0 ile 100 arasında rakamlar üzerinden değerlendirilmekte 0 rakamı ülkenin hiç küreselleşmediğini, 100 sayısı ise ülkenin kullanılan değişkenler itibariyle tamamen küreselleştiğini göstermektedir. Ülkeler için belirlenen küreselleşme endeksini oluşturan alt başlıkların her birinin endeks içerisinde ağırlıklarının farklı olduğu görülmektedir

Analiz için oluşturulan ekonomik model kapsamında kullanılan veriler ekonomik büyümeyi açıklayacak değişkenlerden oluşturulmuştur. Ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi için gerekli olarak temel değişkenlerin sermaye birikimi ve iş gücü olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada oluşturulan model de Cobb-Douglas üretim fonksiyonundan yararlanılmıştır. Cobb-Douglas üretim fonksiyonu temel olarak şu şekildedir;

$$Y = K^{\alpha} L^{\beta} \quad (4.1)$$

Bu denklemde Y, üretim düzeyini, K, fiziksel sermaye stoğunu, L, işgücünü temsil etmektedir. Ayrıca α sermaye, β ise emek yoğunluğunu gösteren parametrelerdir. Cobb-Douglas üretim fonksiyonuna göre $\alpha + \beta > 1$ ölçeğe göre artan getiriyi, $\alpha + \beta = 1$ ölçeğe göre sabit getiriyi, $\alpha + \beta < 1$ ise ölçeğe göre azalan getiriyi göstermektedir (Songur ve Saraç, 2017:237).

Çalışmada literatüre uyumlu olarak tasarlanan modeller şu şekilde oluşturulmuştur;

Model 1:

$$\ln GDP_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 \ln K_{it} + \alpha_2 \ln GLO_{it} + u_{it} \quad (4.2)$$

Model 2:

$$\ln GDP_{it} = \delta_0 + \delta_1 \ln K_{it} + \delta_2 \ln EG_{it} + u_{it} \quad (4.3)$$

Model 3:

$$\ln GDP_{it} = \gamma_0 + \gamma_1 \ln K_{it} + \gamma_2 \ln SG_{it} + u_{it} \quad (4.4)$$

Model 4:

$$\ln GDP_{it} = \beta_0 + \beta_1 \ln K_{it} + \beta_2 \ln PG_{it} + u_{it} \quad (4.5)$$

Modellerde kullanılan değişkenler (GDP) Kişi Başına Düşen Milli Geliri, (GLO) Genel küreselleşme endeksini, (EG) ekonomik küreselleşme endeksini, (SG) sosyal küreselleşme endeksini, (PG) ise politik küreselleşme endeksi olup, u_{it} hata terimidir. Modellerde kullanılan değişkenler kişi başına değerler olması nedeniyle oluşturulan modellerde (L) işgücü çıkarılmıştır.

GDP (Kişi Başına Düşen Milli Gelir): Kişi Başına Düşen Milli Gelir, 2010 yılı için sabit ABD doları üzerinden hesaplanmıştır. Kişi Başına Düşen Milli Gelir verileri Dünya Bankası WDI (World Development Indicators) veri tabanından elde edilmiştir.

K (Kişi Başına Düşen Sermaye Birikimi) : 2010 yılı sabit fiyatlarıyla gayri safi sermaye birikimi, Veriler Dünya Bankası WDI (World Development Indicators) veri tabanından elde edilmiştir.

GLO (Genel Küreselleşme Endeksi): KOF genel küreselleşme endeksi, Tablo 4.1’de görülen ekonomik, Tablo 4.2’de görülen sosyal ve Tablo 4.3’de görülen politik küreselleşme alt başlıklarının tümünün dahil edilmesi ile oluşan ve ülkelerin küreselleşme seviyesini gösteren endekstir. Endeks değerleri İsviçre Ekonomi Araştırmaları Enstitüsü tarafından güncellenerek yayınlanmaktadır.

EG (Ekonomik Küreselleşme): Genel küreselleşme endeksini oluşturan alt başlıklardan olan ekonomik küreselleşme endeksi ülkelerin ekonomik açıdan küreselleşme boyutlarının değerlendirildiği endekstir. Genel küreselleşme endeksinin içerisindeki ağırlığı % 36 olan endeks içeriğindeki değişkenler Tablo 4.1’de görüldüğü üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım uluslararası ticareti ve

finansal hareketleri serbestleştiren uygulamalardan oluşmakta, ikinci kısım ise uluslararası ticaret ve finans üzerindeki engellerden oluşmaktadır.

Tablo 4.1. KOF Ekonomik Küreselleşme Endeksi Bileşenleri

KOF Küreselleşme Endeksi Bileşenleri	Yüzelik Ağırlıklandırma (%)
A. Ekonomik Küreselleşme	36
i <i>Mevcut Akımlar</i>	50
Dış Ticaret (Dış Ticaret / GSYH)	22
Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY / GSYH)	27
Portföy yatırımları (PY / GSYH)	24
Yabancılara Gelir Ödemeleri (YGÖ / GSYH)	27
ii <i>Kısıtlamalar</i>	50
Gizli İthalat Engelleri	23
Ortalama Gümrük Tarifeleri	28
Uluslararası Ticaret Vergileri (Güncel Gelirin %)	26
Sermaye Hesabı Kısıtlamaları	23

Kaynak: <https://www.kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> (Erişim Tarihi: 11.07.2018)

SG (Sosyal Küreselleşme): Genel küreselleşme endeksi içerisindeki ağırlığı %37 olan sosyal küreselleşme endeksi ülkelerin sosyal açıdan küreselleşmesini gösteren değişkenlerden oluşturulmuştur. Sosyal küreselleşme endeksini oluşturan değişkenler kişisel iletişim verileri, bilgi akışı verileri ve kültürel yaklaşma verileri olmak üzere 3 alt başlık altında toplanmıştır. Sosyal küreselleşme endeksini oluşturan değişkenler genel olarak tüm dünyada kullanılan iletişim ve medya araçları, kültürel olarak ortak değerlendirilebilmeye imkan tanıyacak uluslararası kültürel tüketim materyalleri kapsamında oluşturulmuştur. Ayrıca turizm ve ülkede bulunan yabancılarda bu endeksi oluşturulmasında değerlendirilen değişkenler olarak Tablo 4.2.'de görülmektedir.

Tablo 4.2. KOF Sosyal Küreselleşme Endeksi Bileşenleri

KOF Küreselleşme Endeksi Bileşenleri	Yüzelik Ağırlıklandırma (%)
B Sosyal Küreselleşme	37
i Kişisel İletişim Verileri	33
Telefon Trafığı	26
Transferler	2
Uluslararası Turizm	26
Yabancı Nüfus (YN / N)	21
Uluslararası Mektup (Kişi Başı)	25
ii Bilgi Akışı Verileri	35
İnternet Kullanımı (1000 kişiye düşen)	36
Televizyon (1000 kişiye düşen)	38
Gazete Satışı (GS / GSYH)	26
iii Kültürel Yakınlık Verileri	32
McDonald Restaurant Sayısı (Kişi Başı)	46
İkea Mağaza Sayısı (Kişi Başı)	46
Kitap Satışı (KS / GSYH)	7

Kaynak: <https://www.kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> (Erişim Tarihi: 11.07.2018)

PG (Politik Küreselleşme): Genel küreselleşmeyi oluşturan başlıklardan sonuncusu ise politik küreselleşme endeksidir. Endeks genel küreselleşme endeksi içinde % 27 ağırlığa sahip olup, ülkelerin politik açıdan küreselleşme seviyelerini göstermektedir. Politik küreselleşme endeksini oluşturan unsurlar Tablo 4.3'de görülmektedir. Politik küreselleşme endeksi; politik olarak resmi düzeyde ilişki kurulduğunu gösteren ülkedeki büyükelçiliklerin sayısı, uluslararası mecrada ülkenin kuruluşlar, kurumlar, birliktelikler ve oluşumlar içerisinde dahiliyetini belirten Uluslararası Organizasyonlara Üyelik, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ndeki alınan kararlara ve toplantılara katılım, ülkenin diğer ülkelerle kurmuş olduğu ilişkiler neticesinde ortaya çıkan gerek çok taraflı, gerekse de çift taraflı olarak yapılan uluslararası anlaşmalar değişkenlerinin farklı ağırlıklarla değerlendirilmesiyle oluşmaktadır.

Tablo 4.3. KOF Politik Küreselleşme Endeksi Bileşenleri

KOF Küreselleşme Endeksi Bileşenleri	Yüzelik Ağırlıklandırma (%)
C Politik Küreselleşme	27
Ülkedeki Büyükelçiliklerin Sayısı	25
Uluslararası Organizasyonlara Üyelik	27
BM Güvenlik Konseyine Katılım	22
Uluslararası Anlaşmalar	26

Kaynak: <https://www.kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> (Erişim Tarihi: 11.07.2018)

4.2. EKONOMETRİK YÖNTEM

Çalışmamızın bu bölümünde, analiz kısmında kullanılan Panel Veri Yöntemi hakkında genel bilgiler verilerek, serilerin durağanlığının tespiti için geliştirilmiş olan Panel Birim Kök Testleri tanıtılacaktır. Birim kök testleri sonucunda serilerin aynı düzeyde durağan olmaları durumunda uygulanacak olan Kao ve Pedroni eşbütünleşme testleri ile ilgili bilgiler verilecektir. Serilerin uzun dönemli ortak hareket ettiği eşbütünleşme testleri ile elde edildikten sonra ise, seçilen ülkelerde küreselleşmenin ve alt başlıklarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin etkinlik derecesini tespit edebilmek için uygulanacak olan Panel FMOLS testi ile ilgili bilgi verilecektir. Ayrıca 4 modelde her ülke için panel veri analiz yönteminden ayrıştırarak tek tek küreselleşme ve alt başlıklarının ülkelerin her biri için etkinlik dereceleri incelenecektir. Son olarak ise değişkenler arasında nedensellik ilişkisi Dumitrescu Hurlin Panel Nedensellik testi ile incelenecektir.

Çalışmamızda varyansı ve standart hatayı küçültmek amacıyla 4 model kurulmuş, birinci modelde genel küreselleşmenin, ikinci modelde ekonomik küreselleşmenin, üçüncü modelde sosyal küreselleşmenin ve dördüncü modelde politik küreselleşmenin ve kişi başına düşen sermaye birikiminin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi incelenmiştir. Modellerde kullanılan tüm değişkenlerin logaritması alınarak logaritmik hale getirilmiş ve analizler gerçekleştirilmiştir.

Ekonometrik analizlerde üç çeşit veri bulunmaktadır. Bunlar; zaman serisi verileri, yatay kesit verileri ve bu iki veri türünün birleşmesi ile oluşan panel veri yöntemi (havuzlanmış yatay kesit verileri) olarak değerlendirilmektedir. Çalışma yapılacak bir konuda hem birimlere hem de zamana göre analiz yapılmak istendiğinde zaman ve birimlere göre ayrı ayrı inceleme yapılması gerekmektedir. Ancak zaman serileri ve yatay kesit verileriyle yapılan analizlerde ayrı araştırma

sonuçlarına ulaşılabilecektir. Bu sonuçlar sonucunda yapılacak karşılaştırmalar karmaşık bir durum ortaya çıkaracaktır. Bu yüzden hem zamana hem de birimlere göre araştırma yapmaya imkan sağlayan panel veri analizi kullanmak araştırma sonuçlarının karşılaştırması açısından faydalı olacaktır. Panel verilerle yapılan çalışmalarda, her birim için tüm zamanlar gözlemlenmiş ise ‘dengeli panel’, bazı birimler için kayıp zamanlar mevcut ise ‘dengesiz panel’ söz konusu olacaktır (Günay, 2017:125). Analize konu olan veri seti tüm birimler için aynı zaman dilimi ve değişkenler gözlemlendiği için dengeli panel özelliğine sahiptir.

Panel veri modeli 6 nolu eşitlikteki gibi ifade edilmektedir.

$$Y_{it} = \beta_{1it} + \beta_{2it}X_{2it} + \dots + \beta_{kit}X_{kit} + \mu_{it} \quad (4.6)$$

$i= 1, \dots, N \quad t=1, \dots, T$

Burada i birimleri, t ise zamanı göstermektedir. Y değişkeni, birimden birime ve bir zaman periyodundan ardışık zaman periyoduna farklı değerler alan bağımlı bir değişken olduğunda, kesit boyutu için i , zaman periyodu için t olmak üzere iki alt indisle ifade edilmektedir (Arıcı, 2015:79).

Zaman serisi ve yatay kesit yöntemlerine göre panel veri analiz yönteminin çeşitli avantajları ve dezavantajları olduğu bilinmektedir. Avantajları değerlendirildiğinde diğer yöntemlere göre daha fazla gözlem sayısına sahip olması nedeniyle parametrelerin güvenilirliği daha yüksek ve tahminler daha güçlü olabilmektedir. Zaman serisi ve yatay kesit yöntemleri heterojenliği kontrol etmemekte ve sapmalı sonuçlar verebilmektedir, ancak panel veri yönteminde heterojenlik kontrol edilmektedir. Zaman serilerinde oldukça fazla görülen çoklu doğrusal bağlantı sorunu, yatay kesitte daha fazla değişken olması nedeniyle panel veri yönteminde çok az görülmektedir. Panel veri yönteminde parametrelerin zaman içindeki değişimleri gözlemlenebilirken, yatay kesit yönteminde tek bir zaman için tahmin edilmektedir. Panel veri yönteminin dezavantajlarına baktığımızda panel veri yönteminde en önemli sorun birimlere ait tüm değişkenlerin ve zamana ait verilerin eksiksiz şekilde tasarlanmasında yaşanmaktadır. Panel veri yönteminde diğer bir sorun ise serilerin kısa zamanlı kullanılmasının ekonometrik tahmin yapılmasını zorlaştırmasıdır (Süt, 2018:37).

4.2.1 Panel Birim Kök Testleri

Analiz sonucunda doğru ve güvenilir sonuçlara ulaşabilmek için serilerin birim köklü olmaması ya da aynı düzeyde durağan olması gerekmektedir. Analiz sonuçlarının istatistiki anlamlılığını artırmak üzere Panel Birim Kök Testlerine dayanan çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu doğrultuda sorunları aşabilmek için Levin, vd., (2002), Im, vd., (2003), Harris ve Tzavalis, (1999), Maddala ve Wu, (1999), Choi, (2001) ve Hadri, (2000), paneldeki yatay kesitler arasındaki bağımlılığın varlığına dayanan birim kök testleri geliştirmişlerdir (Baltagi, 2005:239). Çalışmada, geliştirilen bu testlerden LLC (Levin-Lin-Chu), IPS (Im-Peseran-Shin) ve Breitung testleri ve Panel LM kırılmalı birim kök testi kullanılmıştır.

4.2.1.1 LLC (Levin-Lin-Chu) Birim Kök Testi

LLC, bireysel birim kök testlerinin, alternatif hipoteze karşı sınır güce sahip olduğu ve ayrıca dengeden oldukça kalıcı sapmalar olduğu iddiasında bulunmuştur. Küçük örneklerde bu durumun daha da şiddetli olacağı kabul edilmektedir. LLC, bireysel birim kök testlerine karşı her yatay kesit için daha güçlü bir birim kök testi önermektedir. Önerilen bu testte sıfır hipotezi, her bireysel zaman serisinin birim köklü olduğunu, alternatif hipotez ise her bir zaman serisinin durağan olduğunu göstermektedir (Baltagi, 2005:40). Teste ait temel hipotez şu şekildedir;

H_0 : Seriler Bireysel Birim Kök İçermektedir.

H_1 : Seriler Bireysel Birim Kök İçermemektedir.

LLC testinin temel denklemi şu şekildedir;

$$\Delta y_{it} = \delta y_{it-1} + \sum_{L=1}^{P_i} \theta_{iL} \Delta y_{it-L} + \alpha_{mi} d_{mt} + \varepsilon_{it}, \quad m = 1,2,3 \quad (4.7)$$

Eşitlikte görülen d_{mt} ; deterministik değişkeni, α_{mi} ise katsayı vektörünü ifade etmektedir. Denkleminde bulunan P_i değeri bilinmediği için test hesaplanırken üç adımlı bir prosedür uygulanmaktadır. Birinci adım paneldeki her bir seri için tek tek ADF regresyonu uygulanmasıdır. İkinci adım her bir seri için uzun dönem ve kısa dönem standart hata oranları tahmin edilmekte ve son olarak üçüncü adımda havuzlanmış t istatistiği hesaplanmaktadır (Destek, 2014:55).

4.2.1.2 IPS (Im-Pearson-Shin) Birim Kök Testi

Birim kök testi sınamasının sadece homojen yatay kesitlere uygulanması öneren LLC'ye göre alternatif bir panel birim kök testi öneren Im, Peseran ve Shin testine göre, paneldeki her birey için ADF hesaplanarak ortalama ADF test istatistiğine bakılmaktadır. T zaman serisi ve N yatay kesit olmak üzere, stotastik süreç $y_{i,t}$ birinci dereceden otoregresif süreçte şu şekilde tanımlanmaktadır (Göral, 2015:110).

$$\Delta y_{i,t} = \alpha_i + \rho_i y_{i,t-1} + \delta_{i,t} \quad (4.8)$$

Birim kök testini gerçekleştirmek için kurulmuş olan hipotezler ise şu şekildedir.

$$H_0 = \rho_i = 0 \quad i=1, \dots, N \quad (\text{tüm yatay kesitler için})$$

$$H_1 = \rho_i < 0 \quad i=1, \dots, N_1, \quad i= N_{1+1}+1, N_{1+2} + N \quad (\text{en az bir yatay kesit için})$$

Bu tip bir alternatif hipotez ρ_i 'nin bireylerin arasında farklılıklara izin verdiğini göstermektedir. Alternatif hipotez ile biçimsel olarak durağan olan bireylerden bazılarının birim köke sahip olması imkanı bulunmaktadır. Bu doğrultuda H_0 hipotezinin reddedilmesi bireylerin bir ya da birkaçının durağan olduğunu göstermektedir. Bu koşul, IPS panel birim kök testinin tutarlılığı için önemlidir. IPS panel birim kök testinin, veri oluşturma sürecinde, hatalar arasında seri korelasyona ve heterojeniteye izin verilmesi, simülasyon sonuçlarının ADF testi için yeterince geniş bir gecikme uzunluğunun seçilmesi sonucunda t-bar testinin küçük örneklerde bile LLC testine göre daha iyi ve güvenilir sonuçlar sunduğunu göstermektedir (Bıdırdı, 2015:152).

4.2.1.3 Breitung Birim Kök Testi

Breitung (2000), LLC ve IPS test istatistiklerinin yerel gücünü bir dizi yerel alternatife karşı incelemektedir. Breitung, LLC ve IPS testlerinin, kişiye özgü eğilimler dahil edilirse, dramatik bir güç kaybından muzdarip olduğunu tespit etmiştir. Bunun nedeni, yerel alternatifler dizisi altındaki ortalamaları da ortadan kaldıran önyargı düzeltmesinden kaynaklanmaktadır. Breitung, gücü LLC'nin kilerden büyük olan veya Monte Carlo deneylerini kullanan IPS testlerine dayanan bir önyargı ayarlaması yapmayan bir test istatistiği önerir. Simülasyon sonuçları, LLC ve IPS testlerinin gücünün deterministik terimlerin özelliklerine çok duyarlı olduğunu göstermektedir (Baltagi, 2005:243).

Testin ilk aşamasında deterministik terimler hariç tutulması şartıyla LCC testi ile aynıdır. İkinci aşamada $\Delta y_{i,t}$ ve Δy_{it-j} regresyonu yapılarak $\Delta y'_{i,t}$ ile $\Delta y'_{i,t-1}$ regresyonu yapılarak $y'_{i,t-1}$ kalanları bulunur. Daha sonra $\Delta y'_{i,t}$ kullanılarak ortogonalizasyon değişimi sonucu $\Delta y^*_{i,t}$ elde edilir. Bu aşamadan sonra denklem şu şekilde oluşmaktadır (Özbostancı, 2016:70).

$$\Delta y^*_{i,t} = \alpha y^*_{i,t-1} + \vartheta^*_{i,t} \quad (4.9)$$

α değerine göre hipotezler aşağıdaki gibidir.

$H_0 : \alpha = 0$ ise, Seriler Birim Kök İçermektedir.

$H_1 : \alpha < 0$ ise, Seriler Birim Kök İçermemektedir.

4.2.1.4 Panel LM Kırılmalı Birim Kök Testi

Panel LM birim kök testi bazı önemli özelliğe sahip olduğu bilinmektedir. Bunlardan ilki, test istatistiklerinin dağılımı “N” ve “T” ye bağlı olması, sıfır hipotezi altındaki diğer parametrelere bağlı olmamasıdır Im ve arkadaşlarının (2003) panel birim kök testine benzer şekilde, panel LM birim kök testinin asimptotik dağılımı standart normaldir. En önemlisi, panel LM testinin dağılımı, kopmaların varlığından etkilenmez. Bu “değişmezlik sonucu” olarak adlandırılan bu sonlu sayıda kırılma için geçerlidir. Bu nedenle, $E(L_T)$ ve $V(L_T)$ için yeni kritik değerleri simüle etmek gerekmektedir, çünkü her ülkede kırılma sayısı ve yeri değişmektedir (Jewell, 2003:317).

Panel LM test istatistiği her ülke için tahmin edilen optimal bireysel LM birim kök t-test istatistiklerinin ortalamalarının alınması ile hesaplanmakta ve şu şekilde gösterilmektedir:

$$L\bar{M}_{NT} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N \check{t}_i \quad (4.10)$$

Standartlaştırılmamış panel LM birim kök test istatistiği ise sıfır hipotezi altında, her bir ülkenin t-test istatistiklerinin beklenen değer ve varyansını gösteren $E(L_T)$ ve $V(L_T)$ 'nin kullanımı ile hesaplanmakta şu formüle edilmektedir:

$$\Gamma_{LM} = \frac{\sqrt{N[L\bar{M}_{NT} - E(L_T)]}}{\sqrt{V(L_T)}} \quad (4.11)$$

$E(L_T)$ ve $V(L_T)$ 'nin değerleri Im vd. (2005)'de yer almaktadır. Panel LM test istatistiğinin dağılımı yapısal kırılmaların varlığından etkilenmemekte ve standart normal dağılmaktadır Testin sıfır hipotezi $H_0 = \beta_1 = \beta_2 = \dots = \beta_N = 0$ iken

alternatif hipotezi ise $H_a = \beta_n < 0$ en azından bir n için $n \in N$ şeklindedir (Özcan, 2012:105).

4.2.2 Panel Eşbütünleşme Testleri

Panel birim kökleri testleri gibi, Panel eşbütünleşme testlerinin de, bireysel zaman serilerine eşbütünleşme testleri uygulanarak elde edilen sonuçlara göre daha güçlü sonuçlar ortaya koyduğu görülmektedir (Baltagi, 2005:252). Birim kök içermesi nedeniyle farkları alınıp durağanlaştırılan serilerle kurulan bir modelde yapılan fark alma işlemi, serilerin geçmişte maruz kaldıkları geçici şokların etkisini giderdiği gibi aynı zamanda söz konusu serilerin aralarında olası uzun dönemli ilişkiyi de ortadan kaldırmaktadır. Bu nedenle durağanlaştırılmış veriler ile oluşturulan bir regresyon, seriler arasındaki uzun dönemde oluşacak ilişkiyi yansıtmakta noksan kalabilmektedir. Bu şekilde oluşan bir durumda değişkenlere ait serilerin durağan olmasalar bile serilerin durağan bir kombinasyona sahip olabileceğini ve eğer varsa bu durum eşbütünleşme analizi ile belirlenebilmektedir (Hüseyini, 2015:110). Çalışmada değişkenler arasında uzun dönemli eşbütünleşmenin varlığı literatürde yaygın kullanılan Pedroni panel eşbütünleşme testi ve Kao eşbütünleşme testi ile sınanmıştır.

4.2.2.1 Pedroni Panel Eşbütünleşme Testi

Panel veri analizlerinde, değişkenler arasındaki uzun dönemli eşbütünleşmenin varlığını test etmek için yaygın olarak kullanılan Pedroni eşbütünleşme testine ait regresyon en genel şekliyle şu şekilde oluşmaktadır (Bıdırdı, 2015:156);

$$y_{it} = \alpha_i + \delta_i t + \beta_{1i} X_{1i,t} + \beta_{2i} X_{2i,t} + \dots + \beta_{mi} X_{mi,t} + e_{it} \quad (4.12)$$

$$t = 1, \dots, T ; i = 1, \dots, N ; m = 1, \dots, M$$

Denklem 4.12'da, N , paneli oluşturan yatay kesit sayısını, t , zaman sürecindeki gözlem sayısını, M , regresyondaki değişkenlerin sayısını göstermektedir. y_{it} ve X_{it} 'lerin birinci dereceden eşbütünleşik oldukları kabul edilmektedir. α_i parametresi birime özgü sabit etkileri ve δ_i parametresi de deterministik trendleri göstermektedir. Eğim katsayıları olan β_i 'lerin birimlere göre değişmesine izin verildiği için, eşbütünleşik vektörler de paneli oluşturan birimlere göre heterojen olabilmektedir (Bıdırdı, 2015:157).

Tablo 4.4. Pedroni Eşbütünleşme Test İstatistikleri

		Grup-İçi (Within-dimension)	
Birinci Bölüm	1	Panel v-istatistiği	$T^2 N^{3/2} Z v_{N,T} \equiv T^2 N^{3/2} \left(\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T L_{11i}^{-2} e_{i,t-1}^2 \right)^{-1}$
	2	Panel p-İstatitiği	$T\sqrt{N} Z_{P_{N,T-1}} \equiv T\sqrt{N} \left(\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T L_{11i}^{-2} e_{i,t-1}^2 \right)^{-1}$
	3	Panel t-istatistiği (Parametrik Olmayan)	$Z_{tN,T} \equiv \left(\sigma_{N,T}^{*2} \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T L_{11i}^{-2} e_{i,t-1}^2 \right)^{-1/2} \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T L_{11i}^{-2} (e_{i,t-1}^* \Delta e_{it} - \lambda_i)$
	4	Panel t-istatistiği Parametrik	$Z_{tN,T}^* \equiv \left(S_{N,T}^{*2} \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T L_{11i}^{-2} e_{i,t-1}^2 \right)^{-1/2} \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T L_{11i}^{-2} e_{i,t-1}^* \Delta e_{it}^*$
		Gruplar-arası (Between-dimension)	
İkinci Bölüm	5	Grup-p İstatistiği	$TN^{-1/2} Z_{P_{N,T-1}} \equiv TN^{-1/2} \sum_{i=1}^N \left(\sum_{t=1}^T e_{i,t-1}^2 \right)^{-1/2} \sum_{t=1}^T (e_{i,t-1} \Delta e_{it} - \lambda_i)$
	6	Grup-t İstatistiği (Parametrik Olmayan)	$N^{-1/2} Z_{P_{N,T-1}} \equiv N^{-1/2} \sum_{i=1}^N \left(\sigma_i^2 \sum_{t=1}^T e_{i,t-1}^2 \right)^{-1/2} \sum_{t=1}^T (e_{i,t-1} \Delta e_{it} - \lambda_i)$
	7	Grup-t İstatistiği (Parametrik)	$N^{-1/2} Z_{P_{N,T-1}}^* \equiv N^{-1/2} \sum_{i=1}^N \left(\sum_{t=1}^T s_i^{*2} e_{i,t-1}^2 \right)^{-1/2} \sum_{t=1}^T e_{i,t-1}^* \Delta e_{it}^*$

Denklem 4.12’de görülen regresyon modeli için Pedroni hipotezleri şu şekildedir:

H_0 : Eşbütünleşme ilişkisi yoktur.

H_1 : Eşbütünleşme ilişkisi vardır.

Pedroni, eşbütünleşme ilişkisinin tespit edilmesi için uygulanacak olan testleri panel testleri ve grup testleri olmak üzere iki grup halinde önermektedir. Test istatistiklerine ait formülasyon Tablo 4.4’de sunulmuştur. Tablo 4.4’de görüldüğü üzere yedi eşbütünleşme istatistiği hipotezlerin sınanması için geliştirilmiştir. Bu ilk dört panel testi grup içi, diğer üç istatistik ise gruplar arası test istatistikleri yaklaşımına dayanmaktadır.

4.2.2.2 Kao Eşbütünleşme Testi

Pedroni eşbütünleşme testleri ile aynı yaklaşımla yola çıkan yatay kesitlere özel sabit ve homojen katsayıların birinci derece regresyonları üzerinde duran Kao

eşbütünleşme testi; eşbütünleşme ilişkisinin sınıbilmesi için DF ve ADF türü testler önermişlerdir. Bu testlerde dikkate alınan regresyon eşitliği şu şekildedir;

$$Y_{it} = \alpha_i + BX_{it} + e_{it} \quad (4.13)$$

Artığa dayalı eşbütünleşme testlerinden DF testi ise Kao'ya göre şu şekildedir;

$$\hat{e}_{it} = p\hat{e}_{it-1} + v_{itp} \quad (4.14)$$

Eşitlik 3.12'de görülen \hat{e}_{it} tahmin edilmiş artık terimlerdir. $H_0 =$ 'eşbütünleşme yoktur' hipotezini test etmek için önerilen DF testi istatistiği ise şu şekildedir (Bıdırı, 2015:158).

$$DF = \frac{t_p + \sqrt{6n} \frac{\sigma_v}{2\sigma_{0v}}}{\sqrt{\frac{\sigma_{0v}^2}{(2\sigma_v^2)} + \frac{3\sigma_v^2}{(10\sigma_{0v}^2)}}} \quad (4.15)$$

v_{it} hata terimlerinin otokorelasyonlu olması durumunda ise, eşitlik 12'ye gecikmeli terimler eklenerek elde edilerek regresyon şu şekilde oluşmaktadır;

$$\hat{e}_{it} = p\hat{e}_{it-1} + \sum_{j=1}^p \phi_j \Delta \hat{e}_{it-j} + v_{itp} \quad (4.16)$$

DF testi gibi bu testte de $H_0 =$ 'eşbütünleşme yoktur' şeklindedir. ADF test istatistiği ise şu şekilde hesaplanmaktadır.

$$ADF = \frac{t_{ADF} + \sqrt{6N} \frac{\sigma_V}{2\sigma_{0U}}}{\sqrt{\frac{\sigma_{0U}^2}{(2\sigma_V^2)} + \frac{3\sigma_V^2}{(10\sigma_{0U}^2)}}} \quad (4.17)$$

Bu eşitlikte t_{ADF} , regresyon denkleminde elde edilen hata terimlerinin ADF test istatistiğidir.

4.3. FMOLS PANEL EŞBÜTÜNLEŞME KATSAYI TAHMİNCİSİ

Serilerin birim kök testlerinde durağan olması, ardından yapılan eşbütünleşme testi ile seriler arasında eşbütünleşme ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılması ile serilerin eşbütünleşme katsayılarının tahmin edilmesi gerekmektedir.

Çalışmada Pedroni tarafından geliştirilen FMOLS (Full Modified Ordinary Least Square) yöntemi kullanılmıştır. Uzun dönem seriler arası ilişkiyi gösteren FMOLS yöntemi, statik modellerde karşılaşılan içsellik, değişen varyans ve otokorelasyon sorunlarını standart hataları düzelterek parametrik olmayan bir yaklaşımla güvenilir tahmin yapmaya olanak sağlamaktadır (Topal, 2017:12). FMOLS yöntemi, bireysel kesitler arasında büyük ölçüde heterojenliğe izin vermekte, hata terimi, sabit terim ve bağımsız değişkenlerin farkları arasındaki korelasyonun varlığını da dikkate almaktadır. Pedroni'nin geliştirdiği bu yöntemin küçük örneklerdeki etkinliği, Monte Carlo simülasyonu ile küçük örneklerdeki t istatistiği karşılaştırılarak sınanmış ve sonuçların güvenilir ve yeterli olduğu görülmüştür (Gülmez, 2015:24).

FMOLS yönteminin dayanmış olduğu panel regresyon modeli şu şekildedir.

$$Y_{it} = \alpha_i + \beta x_{it} + \mu_{it} \quad (4.18)$$

$$X_{it} = X_{it-1} + e_{it} \quad (4.19)$$

Denklem 4.18 ve 4.19 görülen Y_{it} bağımlı değişkeni, X_{it} ise bağımsız değişkeni, α_i ise sabit etkileri temsil etmekte ve yatay kesitler arasında korelasyon olmadığı kabul edilmektedir. Hata terimleri arasında korelasyon olmadığını varsayan modelde Y_{it} 'nin birinci mertebeden bütünlük olması halinde bağımlı ve bağımsız değişken arasında uzun dönemli eşbütünleşme ilişkisinin olduğu kabul edilmektedir. Bu doğrultuda modelde bulunan β katsayısı tahmin edilecek uzun dönem eşbütünleşme vektörünü ifade etmektedir (Topal, 2017:12). Panel FMOLS tahmincisinde panel eşbütünleşme vektörü elde edilirken ilk aşamada eşitlik 3.16'daki model bütün yatay kesitler için FMOLS tahmincisi kullanılarak tahmin edilmektedir. İkinci aşamada ise her bir yatay kesite ait FMOLS tahmininden elde edilen eşbütünleşme katsayılarının ortalaması alınmaktadır. Bu aşamalar sonrasında, panel için eşbütünleşme vektörü aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır (Nazlıoğlu, 2010:98).

$$\hat{\beta}_{GFM}^* = N^{-1} \sum_{i=1}^N \beta_{FM,i}^* \quad (4.20)$$

Denklem 4.20'de $\beta_{FM,i}^*$ her bir yatay kesit için FMOLS tahmininden elde edilen eşbütünleşme katsayısını göstermektedir. Grup ortalama panel FMOLS tahmincilerine ait t-istatistikleri her bir yatay kesit için FMOLS tahmininden elde edilen eşbütünleşme katsayısına ait istatistiklerinden elde edilmektedir. Panel eşbütünleşme katsayısına ait t-istatistikleri ise şu şekilde hesaplanmaktadır;

$$t_{\hat{\beta}_{GFM}^*} = N^{-1/2} \sum_{i=1}^N t_{\hat{\beta}_{FM,i}^*} \quad (4.21)$$

Denklem 4.21'de $t_{\hat{\beta}_{FM,i}^*}$ paneli oluşturan her bir yatay kesit için yapılan FMOLS tahmininden elde edilen eşbütünleşme katsayısına ait t-istatistiğini göstermektedir (Nazlıoğlu, 2010:99).

4.4. PANEL NEDENSELLİK TESTİ

Çalışmamızda Dumitrescu ve Hurlin tarafından geliştirilmiş olan panel veri nedensellik testi kullanılacaktır. Dumitrescu ve Hurlin 2012'de yapmış oldukları çalışma neticesinde sundukları testte, sabit katsayılara sahip heterojen panel veri modellerinde basit bir Granger nedensellik testi önermektedir. Doğrusal bir otoregresif veri üretme sürecinin çerçeve çalışmasında, standart nedensellik testlerinin panel verilerine genişletilmesi, modelin katsayıları üzerinde yatay kesitsel doğrusal kısıtlamaların test edilmesini ifade eder. Her zaman olduğu gibi, kesitsel bilgilerin kullanılması, nedensellik hakkındaki bilgileri bir değişkenden diğerine genişletebilmektedir. Birçok ekonomik konuda, bir ülke veya bir birey için nedensel bir ilişkinin olması, diğer bazı ülkeler içinde olması büyük olasılıktır. Bu nedenle nedenselliğin daha etkin şekilde test edilmesi gerekmektedir (Dumitrescu ve Hurlin, 2012:2). Granger tarafından geliştirilen iki değişkenli nedensellik testinin basit uyarlaması olan Panel Nedensellik testi, Granger nedensellik kapsamında yatay kesit birimleri için hesaplanan bireysel Wald istatistiklerinin ortalamasına dayanmaktadır. İlk olarak, bu istatistiğin sıralı şekilde standart normal dağılıma yakınsadığı gösterilmektedir. İkinci aşamada, ortalama istatistiğin yarı-asimptotik dağılımı sabit bir T örnekleme için tanımlanır. Ancak, Wald istatistikleri momentlerinin tahminine dayalı standart bir istatistik önerilir. Üçüncü aşama olarak ise, Monte Carlo testleri

standart panel istatistiklerinin yatay kesit bağımlılığı durumunda bile çok iyi küçük örneklem özelliklerine sahip olduklarını doğrulamaktadır (Arıcı, 2015:84).

Granger nedensellik heterojen panel veri modellerinde düşünüldüğünde, T dönem boyunca N sayıda birim için gözlemlenen iki durağan değişkeni x ve y olarak tanımlarsak, $t=1, \dots, T$ zamanındaki her birim $i=1, \dots, N$ için doğrusal model şu şekilde tanımlanır:

$$y_{i,t} = \alpha_i + \sum_{k=1}^K \gamma_i^{(k)} y_{i,t-k} + \sum_{k=1}^K \beta_i^{(k)} x_{i,t-k} + \varepsilon_{i,t} \quad (4.22)$$

Basitlik açısından, bireysel etkilerin α_i zaman boyutunda sabit olduğu varsayılır. Her iki birim süreç $y_{i,t}$ ve $x_{i,t}$ 'nin başlangıç koşulları olan $(y_{i-k}, \dots, y_{i,0})$ ve $(x_{i-k}, \dots, x_{i,0})$ verilerek gözlemlenir. K'nın gecikme uzunluklarının panelin tüm yatay kesit birimleri için benzer ve dengeli olduğu varsayılır. Bunun haricinde, otogresif parametrelerin $\gamma_i^{(k)}$ ve regresyon eğim katsayılarının $\beta_i^{(k)}$ gruplar arasında değişmesine olanak sağlanır. Sonrasında şu şekilde varsayımlarda bulunur;

Varsayım: Hem bireysel değişkenler $x_i=(x_{i,1}, \dots, x_{i,T})'$ hem de $y_i=(y_{i,1}, \dots, y_{i,T})'$ durağan olan $E(y_{i,t}^2) < \infty$ ve $E(x_{i,t}^2) < \infty$ ile kovaryanstır. Bunun haricinde, $E(x_{i,t})$ ve $E(y_{i,t})$ t'den bağımsızken $E(x_{i,t} x_{j,z})$, $E(y_{i,t} y_{j,z})$ ve $E(y_{i,t} x_{j,z})$ sadece t-z arasındaki farkların fonksiyonudur.

Denklem 4.22'den faydalanılarak test edilen temel ve alternatif hipotezler şu şekildedir;

$$\begin{aligned} H_0 &= \beta_i = 0 & \forall i = 1, \dots, N \\ H_1 &= \beta_i = 0 & \forall i = 1, \dots, N_1 \\ \beta_i &\neq 0 & \forall i = N_1 + 1, \dots, N \end{aligned} \quad (4.23)$$

Temel hipotez, tüm serilerin incelenen değişkenleri arasında Granger nedensellik ilişkisi olmadığını, buna karşın alternatif hipotez seriler içinde en az birinde bu iki değişken arasında nedensellik olduğu varsayımdır. Modelin heterojen olmasına rağmen temel hipotez homojen, alternatif hipotez ise heterojen bir sonuca ulaşmayı amaçlamaktadır (Koç, 2014:30).

Temel hipotezi ile ilgili ortalama istatistik $W_{N,T}^{Hnc}$ aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır.

$$W_{N,T}^{Hnc} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N W_{i,T} \quad (4.24)$$

Eşitlik 3.20'de yer alan $W_{i,T}$, $H_0: \beta_i = 0$ bireysel testine karşılık gelen i 'ninci yatay kesit birimi için bireysel Wald istatistiklerini göstermektedir.

Nedensellik ilişkisinin olmadığı boş hipotez altında ortalama istatistik aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır:

$$Z_{N,T}^{Hnc} = \sqrt{\frac{N}{2K}} (W_{N,T}^{Hnc} - K) \xrightarrow{T,N \rightarrow \infty} N(0,1) \quad (4.25)$$

Nedensellik ilişkisinin olmadığı boş hipotez altında yarı asimptotik istatistik ise aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır (Arıcı, 2015:86).

$$Z_{N,T}^{Hnc} = \frac{\sqrt{N} [W_{N,T}^{Hnc} - N^{-1} \sum_{i=1}^N E(W_{i,T})]}{\sqrt{N^{-1} \sum_{i=1}^N Var(W_{i,T})}} \xrightarrow{N \rightarrow \infty} N(0,1) \quad (4.26)$$

4.5. AMPIRİK SONUÇLAR

Çalışmanın bu bölümünde BRICS-T ülkelerinde ekonomik büyüme üzerinde genel küreselleşmenin, ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmenin etkilerini analiz etmek için tanımlanan modellere dair elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Tanımlanan modeller için yapılan analizlerin ilk aşaması değişkenlerin durağanlığının tespit edilmesini sağlayan birim kök testlerinin uygulanmasıdır. İkinci aşamada, durağan serilerin uzun dönemde eşbütünleşme ilişkisine sahip olup olmadıklarının belirlenmesi için panel eşbütünleşme testleri uygulanmıştır. Üçüncü aşamada panel eşbütünleşme vektörünün tahmini yapılmış olup ayrıca panelde bulunan ülkeler için ayrı ayrı eşbütünleşme vektörünün tahmini yapılmıştır. Son aşamada ise değişkenler arasında kısa ve uzun dönemde nedensellik ilişkisinin varlığı araştırılmıştır.

İlk olarak çalışmada logaritmik formda kullanılan GDPPC, CAPP, GLO, EG, SG ve PG değişkenlerinin korelasyon matrisi Tablo 4.5'de sunulmaktadır. Değişkenler arasındaki ilişkinin pozitif olduğu görülmektedir.

Tablo 4.5. Korelasyon Matrisi

Korelasyon	LNGDPPC	LNCAPP	LNGLO	LNEG	LNSG	LNPG
LNGDPPC	1.000					
LNCAPP	0.956	1.000				
LNGLO	0.704	0.749	1.000			
LNEG	0.646	0.645	0.742	1.000		
LNSG	0.756	0.808	0.905	0.670	1.000	
LNPG	0.135	0.196	0.588	0.041	0.325	1.000

4.5.1 Panel Birim Kök Testi Sonuçları

Panel verilerde de zaman serilerinde olduğu gibi serilerin durağan olması önemlidir. Serilerin durağan olmaması yapılan analizlerde sahte regresyon sorunu ortaya çıkarması nedeniyle panel veri analizlerinde güvenilir sonuçlara ulaşabilmek için ilk olarak serilerin durağan olup olmadığı test edilmelidir. Değişkenlerin durağan olup olmadıklarının test edilmesi için serilere Levin, Lin and CHU (2002), Im, Peseran and Shin (2003) ve Breitung (2000) testleri uygulanmıştır. Değişkenlerin logaritmaları alınarak, hem düzey hem de birinci farkları için birim kök testleri uygulanmıştır. Hatalar arasında otokorelasyon sorununu gideren maksimum gecikme uzunlukları, Schwarz bilgi kriteri ile belirlenmiştir. Ayrıca LLC testi hesaplanırken Newey-West bant genişliği seçimi ile birlikte Bartlett Kernel yöntemi kullanılmıştır.

Tablo 4.6. Panel Birim Kök Testleri Sonuçları

Düzye	LLC		IPS		Breitung	
	t-istatistiği	Olasılık	t-istatistiği	Olasılık	t-istatistiği	Olasılık
lnGDP	-2.113	0.017**	-2.314	0.010***	1.298	0.902
lnK	-1.861	0.031**	-1.804	0.035**	-0.166	0.433
lnGLO	-1.230	0.109	0.251	0.599	1.436	0.924
lnEG	-2.564	0.005***	-1.341	0.089**	0.201	0.579
lnSG	-6.470	0.000***	-2.026	0.021**	0.789	0.785
lnPG	-3.941	0.000***	-3.656	0.001***	1.315	0.905
Fark						
Değerleri						
Δ lnGDP	-4.860	0.000***	-3.953	0.000***	-3.003	0.001***
Δ lnK	-6.653	0.000***	-4.813	0.000***	-3.806	0.000***
Δ lnGLO	-8.096	0.000***	-6.940	0.000***	-5.162	0.000***
Δ lnEG	-6.151	0.000***	-6.799	0.000***	-4.970	0.000***
Δ lnSG	-7.711	0.000***	-5.567	0.000***	-6.979	0.000***
Δ lnPG	-9.229	0.000***	-9.987	0.000***	-2.926	0.001***

Not: Δ : Serilerin birinci farkını göstermektedir. ***%1 düzeyinde anlamlı, **%5 düzeyinde anlamlı, *%10 düzeyinde anlamlı.

Değişkenlerin düzey ve birinci farklarına ait birim kök testlerine ilişkin sonuçlar Tablo 4.6'de görülmektedir. Değişkenlerden birinin herhangi bir birim kök testine göre düzeyde değerlerinde durağan olması, o değişkenin birim kök içermediği sonucuna ulaşmamız için yeterli değildir. Nazlıoğlu ve Soytaş (2012), Destek (2014),

çalışmalarında belirli bir birim kök testine göre durağan olan bir serinin diğer birim kök testlerine göre olmaması durumu göz önüne alınarak, fark alma işleminin uygulanması ve tüm birim kök testlerine göre durağan olan serilerle çalışılması sonucunda güvenilir sonuçlara ulaşılabileceğini belirtmişlerdir.

Tablo 4.6’de panel birim kök testi sonuçlarına göre LLC ve IPS birim kök testlerine göre (GDP) kişi başına düşen milli gelir, (K) kişi başına düşen sermaye birikimi, (EG) ekonomik küreselleşme, (SG) sosyal küreselleşme ve (PG) politik küreselleşmenin düzeyde durağan oldukları tespit edilmesine karşın, (GLO) genel küreselleşmenin düzeyde durağan olmadığı tespit edilmiştir. Breitung birim kök testine göre ise tüm değişkenlerin birim köklü olduğu; değişkenlerin birinci farkı alındığında ise kullanılan bütün birim kök testlerine göre % 1 önem düzeyinde durağan oldukları tespit edilmiştir.

Tablo 4.7. Panel LM Kırılmalı Birim Kök Testi Sonuçları

	lnGDP	lnK	lnGLO	lnEG	lnSG	lnPG
Brezilya	2002	2002	1995	2000	1997	1993
Rusya	1997	1999	2002	2004	1999	1995
Hindistan	2004	2003	1995	1994	1995	1993
Çin	2006	1993	1997	2007	1997	2006
Güney Afrika	2008	2007	1998	1998	1994	1998
Türkiye	1999	1999	1993	1995	2004	1995
	Düzyey		Fark Değerleri			
	LM ist	Olasılık		LM ist	Olasılık	
lnGDP	0.438	0.669	Δ lnGDP	-5.313	0.000***	
lnK	0.621	0.733	Δ lnK	-7.551	0.000***	
lnGLO	0.743	0.771	Δ lnGLO	-2.602	0.005***	
lnEG	-1.032	0.151	Δ lnEG	-5.501	0.000***	
lnSG	2.669	0.996	Δ lnSG	-3.673	0.000***	
lnPG	-1.468	0.071	Δ lnPG	-8.461	0.000***	

Not: Δ : Serilerin birinci farkını göstermektedir. ***%1 düzeyinde anlamlı, **%5 düzeyinde anlamlı, *%10 düzeyinde anlamlı.

Panel LM kırılmalı birim kök testi sonuçlarına bakıldığında serilerin düzey değerleri için H_0 hipotezinin kabul edildiği ve durağan olmadıkları, ancak farkları alındığında tüm değişkenlerin durağan oldukları görülmektedir. Yapısal kırılmalar

her ülke için ayrı değerlendirildiğinde Brezilya için kişi başına düşen milli gelir ve sermaye birikiminde kırımın 2002 olduğu ve bu durumunda 2000 yılında yürürlüğe konulan “Mali Sorumluluk Kanunu”nun yansıması olabileceği değerlendirilmekte, 1995 yılında genel küreselleşmede ve 1993 yılında politik küreselleşmede meydana gelen kırımın nedeninin ise 1991 yılından itibaren yaşanan ciddi ekonomik sorunlardan kaynaklanabileceği, 1997 yılında sosyal küreselleşmede ve 2000 yılında ekonomik küreselleşmede meydana gelen kırılmaların ise 1997 yılında meydana gelen Asya Krizi’nden kaynaklanabileceği değerlendirilmektedir. Rusya’nın kırım tarihlerine bakıldığında kişi başına düşen sermaye birikimi ve sosyal küreselleşme değişkenleri için 1999 yılında kırım yaşandığı, kişi başına düşen milli gelirden 1997 yılında, politik küreselleşmede 1995 yılında, genel küreselleşmede 2002 yılında ve ekonomik küreselleşmede 2004 yılında kırım yaşandığı görülmektedir. Politik küreselleşmede ve kişi başına düşen milli gelirden yaşanan kırılmaların Rusya’nın sosyalist sistem sonrasında uygulamaya koyduğu liberalleşme çabalarının istenilen seviyelerde sonuç vermemesinden olabileceği, genel küreselleşmede meydana gelen kırımın 2002 yılında iktidara gelen Putin yönetiminin ortaya koyduğu vizyondan kaynaklanabileceği ve ekonomik küreselleşmede meydana gelen kırımın ise bu yönetimin hayata geçirdiği ekonomik politikalar nedeniyle olabileceği değerlendirilmektedir. Hindistan’ın kırım tarihlerine bakıldığında politik küreselleşme 1993 yılında, ekonomik küreselleşmede 1994 yılında, sosyal ve genel küreselleşmede ise 1995 yılında kırım yaşandığı görülmektedir. Bu kırılmaların 1991 yılında yaşanan ekonomik kriz sonrasında uygulanmaya başlanan istikrar ve yapısal uyum yasalarından sonra oluşan olumlu gelişmelerden olduğu görülmektedir. Kişi başına düşen milli gelir ve sermaye birikiminde meydana gelen kırılmaların ise 1991-2005 yılları arasında uygulanan istikrar politikaları temelli doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından ve 2002 yılından itibaren uygulanan ithalat ve ihracat mevzuatından kaynaklanabileceği değerlendirilmektedir. Çin için Panel LM testi sonuçlarına bakıldığında kişi başına düşen milli gelirden 2006 yılında görülen kırımın 2000 yılından sonra ortaya çıkan büyüme stratejisinin sağlamış olumlu sonuçlardan kaynaklı olduğu, kişi başına düşen sermaye birikiminde yaşanan 1993 yılındaki kırımın ise 1991 yılından itibaren ülkede görülen tasarruf artışından kaynaklandığı, 1997 yılında genel küreselleşmede yaşanan kırımın ise 1996 yılında Çin’in öncülüğünde kurulan Şangay Beşlisi’nin etkili olduğu görülmektedir. Aynı yılda sosyal küreselleşmede yaşanan kırımın

Rusya ile oluşturulan sıkı ilişkiler neticesinde eğitim, sağlık vb. konularda uzmanların iki ülke arasında hareketliliğinde kaynaklandığı düşünülmektedir. Ekonomik küreselleşmede 2007 yılında kırım yaşanmasının nedeni olarak aynı yıl ülkenin ilk yatırım fonu olan Çin Yatırım Şirketi'nin ve küresel krizin etkileri olduğu değerlendirilmektedir. Çin için son olarak politik küreselleşmede 2006 yılında yaşanan kırımın ABD'nin uygulamış olduğu baskıları azaltması ve Çin'in engellere rağmen Avrupa Birliği gibi üye olmadığı topluluklara üye ülkelerle ikili anlaşmalara yapmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Güney Afrika için kırım yılları değerlendirildiğinde sosyal küreselleşmede 1994 yılında yaşanan kırımın ülkede yapılan demokratik seçim ve ülkede yaşayan siyahlara sağlanan ırkçı politikaların terk edilmesinden kaynaklanabileceği görülmektedir. Genel küreselleşme, ekonomik ve politik küreselleşmede 1998 yılında kırım yaşanmasının nedeni ise Mandela'nın ikinci döneminde uyguladığı ekonomik, siyasal ve sosyal reformlardır. Kişi başına düşen milli gelir ve kişi başına düşen sermaye birikiminde yaşanan kırılmaların ise 2007 yılında yaşanan küresel krizin etkisinin olduğu değerlendirilmektedir. Son olarak Türkiye için kırım yaşanan yıllar değerlendirildiğinde genel küreselleşme de 1993 yılında yaşanan kırımda gümrük birliği görüşmelerine başlanması ve 1992 yılında Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'ne üye olunmasının etkili olduğu görülmektedir. 1995 yılında ise ekonomik küreselleşme ve politik küreselleşmede yaşanan kırımın ise 1994 yılında meydana gelen ekonomik krizden kaynaklı olabileceği değerlendirilmektedir. Kişi başına düşen milli gelir ve sermaye birikiminde 1999 yılında yaşanan kırıma ise 1997-1998 yıllarında yaşanan Asya ve Rusya'da yaşanan krizlerden nedeni ile dış finansman ihtiyacının karşılanmaması, yüksek cari işlemler açığının olması ve yapısal sorunların çözülememesinden kaynaklanmaktadır.

4.5.2 Panel Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Panel birim kök testleri uygulanan serilerin düzeyde durağan olmadıkları ancak birinci farklarında durağan oldukları I(1) sonucu elde edilmiştir. Birim kök testleri sonrasında eşbütünleşme testleri yapılarak seriler arasında uzun dönemde eşbütünleşme ilişkisinin var olup olmadığı Pedroni ve Kao eşbütünleşme testleri ile incelenmiştir. Testler sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4.8'de görülmektedir.

Tablo 4.8'deki Model I eşbütünleşme analiz sonuçları incelendiğinde Grup içi istatistiklerinden panel-v istatistiğinin % 5 anlamlılık düzeyinde anlamlı olduğu

görülmüş olup, diğer grup içi ve gruplar arası istatistiklerin anlamlı olmadığını göstermiştir. Pedroni eşbütünleşme testine göre bulunan yedi istatistikten ikisinin anlamlı olması diğerlerinin anlamlı olmamasına karşılık eşbütünleşme ilişkisinin varlığı kabul edilebilecek olmasına rağmen alternatif eşbütünleşme testi uygulanmıştır. Kao eşbütünleşme testi ile alternatif bir sınama yapıldığında ise Model 1 için değişkenler arasında uzun dönemli eşbütünleşme olduğu görülmüştür.

Model II Pedroni eşbütünleşme testinde, grup içi istatistiklerden Panel v -istatistiği ve Panel ADF – istatistiklerinin % 5 düzeyinde, Panel PP-istatistiğinin ise % 10 düzeyinde, Gruplar arası istatistiklerden Grup PP-istatistiğinin % 5 düzeyinde ve Grup ADF-istatistiğinin ise % 1 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Panel rho- ve Grup rho-istatistiklerinin ise anlamlı olmadıkları sonucu elde edilmiş olup, bu doğrultuda Model II için H_0 hipotezi reddedilmiştir. Alternatif olarak Kao eşbütünleşme testi Model II için uygulandığında ise seriler arasında eşbütünleşmenin olmadığını gösteren H_0 hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 4.8. Panel Eşbütünleşme Testleri Sonuçları

Pedroni	Model I	Model II	Model III	Model IV
Panel v -istatistiği	1.941 [0.026]**	1.804 [0.035]**	2.036 [0.020]**	1.341 [0.089]*
Panel rho-istatistiği	-0.540 [0.294]	-0.760 [0.223]	-0.771 [0.220]	-0.538 [0.295]
Panel PP-istatistiği	-1.110 [0.133]	-1.418 [0.078]*	-1.203 [0.114]	-0.993 [0.160]
Panel ADF-istatistiği	-1.752 [0.039]**	-2.106 [0.017]**	-2.187 [0.014]**	-1.664 [0.050]**
Grup rho-istatistiği	0.675 [0.750]	0.188 [0.574]	0.647 [0.741]	0.825 [0.795]
Grup PP-istatistiği	-0.278 [0.390]	-0.987 [0.016]**	-0.092 [0.463]	0.018 [0.507]
Grup ADF-istatistiği	-1.608 [0.539]	-3.434 [0.000]***	-1.595 [0.055]*	-0.990 [0.161]
Kao				
Kao ADF	-3.698 [0.000]***	-3.905 [0.000]***	-3.804 [0.000]***	-3.588 [0.000]***

Not: *** %1, **%5, * %10 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir. Parantez içindeki değerler olasılık değerlerini göstermektedir

Model III Pedroni eşbütünleşme testi sonucunda, grup içi istatistiklerden Panel v-istatistiği ve Panel ADF – istatistiklerinin % 5 düzeyinde, Gruplar arası istatistiklerden Grup ADF-istatistiğinin % 10 düzeyinde anlamlı olduğu elde edilmiştir. Panel rho, Panel PP ve Grup rho ile Grup PP istatistiklerinin ise anlamlı olmadıkları sonucu elde edilmiş olup, bu doğrultuda Model III için H_0 hipotezi reddedilmiştir. Alternatif olarak uygulanan Kao eşbütünleşme testi sonucunda Model III için seriler arasında eşbütünleşmenin olmadığını gösteren H_0 hipotezi reddedilmiştir.

Model IV Pedroni eşbütünleşme testinde, dört istatistikten oluşan grup içi istatistiklerinden Panel-v istatistiğinin % 10 düzeyinde ve Panel ADF-istatistiğinin %5 düzeyinde anlamlı olduğu, üç istatistikten oluşan gruplar arası istatistiklerden ise hiçbirinin anlamlı olmadığı sonucu elde edilmiştir. Diğer modellerde uygulandığı üzere Model IV içinde Kao eşbütünleşme testi uygulanmış ve seriler arasında uzun dönemli ilişki olduğu sonucu elde edilmiştir.

Pedroni ve Kao eşbütünleşme testleri beraber değerlendirildiğinde Model I için ekonomik büyüme ve genel küreselleşme arasında, Model II kapsamında ekonomik büyüme ve ekonomik küreselleşme arasında, Model III kapsamında ekonomik büyüme ve sosyal küreselleşme arasında ve son olarak Model IV için ekonomik büyüme ve politik küreselleşme arasında uzun dönemli ilişkinin var olduğu sonuçları elde edilmiştir.

4.5.3 Panel FMOLS Eşbütünleşme Katsayılarının Tahmin Sonuçları

Değişkenler arasındaki uzun dönemli eşbütünleşme ilişkisinin tespit edilmesinden sonra uzun dönemli ilişkinin yönü ve derecesinin belirlenmesi için Pedroni tarafından geliştirilmiş olan FMOLS (Düzenlenmiş En Küçük Kareler) yöntemi uygulanmıştır.

4.5.3.1 Panel FMOLS Tahmin Sonuçları

BRICS-T ülkeleri için FMOLS tahmin sonuçları Tablo 4.9'da görülmektedir. Model I için FMOLS tahmin sonuçları değerlendirildiğinde kişi başına düşen sermaye birikimi (lnK) değişkenine ait katsayının işareti pozitif ve %1 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Genel küreselleşme (lnGLO) değişkenine ilişkin katsayı incelendiğinde %1 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönlü olduğu tespit edilmektedir. Bu doğrultuda panel genelindeki 6 ülke için kişi

başına düşen sermaye birikiminde meydana gelecek olan %1'lik artışın ekonomik büyüme üzerinde %0.69 oranında artış meydana getireceği, genel küreselleşmede ise yaşanan %1'lik artışın ekonomik büyümeyi %0.22 oranında artıracığı değerlendirilmektedir. Panel genelinde kişi başına düşen sermaye birikiminde ve genel küreselleşmede ortaya çıkacak artışların uzun dönemde ekonomik büyümeyi pozitif etkileyeceği değerlendirilmektedir.

Model II, FMOLS tahmin sonuçlarına göre, kişi başına düşen sermaye birikimi (lnK) ve ekonomik küreselleşme (lnEG) değişkenlerine ilişkin katsayılarının istatistiki olarak anlamlı ve pozitif yönlü olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda uzun dönemde sermaye birikiminde ve ekonomik küreselleşmede meydana gelecek bir artışın ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin pozitif olacağı görülmektedir. Model II kapsamında kişi başına düşen milli gelirden (lnK) meydana gelecek %1'lik bir artışın, ekonomik büyüme üzerinde %0.71 oranında ve ekonomik küreselleşmede (lnEG) meydana gelecek %1'lik artışın ekonomik büyüme üzerinde %0.13 artış sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Tablo 4.9. Panel FMOLS Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Model I	Model II	Model III	Model IV
lnK	0.696 [0.000]***	0.716 [0.000]***	0.676 [0.000]***	0.726 [0.000]***
lnGLO	0.222 [0.000]***	-	-	-
lnEG	-	0.139 [0.000]***	-	-
lnSG	-	-	0.151 [0.000]***	-
lnPG	-	-	-	0.068 [0.018]***

Not: *** %1, **%5, * %10 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir. Parantez içindeki değerler olasılık değerlerini göstermektedir.

Model III, FMOLS tahmin sonuçlarına göre, kişi başına düşen sermaye birikimi (lnK) ve sosyal küreselleşme (lnSG) değişkenlerine ait katsayıların işaretinin pozitif olduğu ve istatistiki olarak %1 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Panel genelindeki ülkeler için uzun dönemde kişi başına düşen sermaye birikiminde

ve sosyal küreselleşmede meydana gelecek %1'lik artışın, ekonomik büyümede sırasıyla %0.67 ve %0.15 oranında artış meydana getireceği görülmektedir.

Model IV, FMOLS tahmin sonuçları değerlendirildiğinde, kişi başına düşen sermaye birikimi (lnK) ve politik küreselleşme (lnPG) değişkenlerine ait katsayıların pozitif ve istatistiki olarak %1 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Model IV FMOLS tahmin sonuçlarına göre kişi başına düşen sermaye birikiminde ve politik küreselleşmede meydana gelecek artışların panel genelinde ülkelerin ekonomik büyümesi üzerinde pozitif etkisi olacağı görülmektedir.

Panel genelinde FMOLS katsayı tahmin sonuçları değerlendirildiğinde oluşturulan modellerde kişi başına düşen sermaye birikiminin, genel küreselleşmenin, ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgulara göre küreselleşme kapsamında ekonomik büyüme üzerinde en büyük etkiye sahip değişkenin genel küreselleşme (lnGLO) olduğu ve sırasıyla sosyal küreselleşme (lnSG), ekonomik küreselleşme (lnEG), politik küreselleşmenin de (lnPG) ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu değerlendirilmektedir. Kişi başına düşen sermaye birikiminin (lnK) oluşturulan tüm modellerde ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin %0.60'nın üzerinde olduğu tespit edilmiştir.

4.5.3.2 Ülke Bazında FMOLS Tahmin Sonuçları

Çalışmanın bu bölümünde panel FMOLS tahmin sonuçlarının yapılmasının ardından modellerin ülkeler için ayrı ayrı değerlendirilmesi yapılacaktır. Panel kapsamındaki ülkelerin oluşturulan modeller kapsamında FMOLS tahmin sonuçları Tablo 4.10'da yer almaktadır.

Model I kapsamında FMOLS tahmin sonuçları değerlendirildiğinde Brezilya, Rusya, Güney Afrika ve Türkiye için kişi başına düşen sermaye birikimi (lnK) ve genel küreselleşme (lnGLO) değişkenlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin pozitif ve istatistiki anlamda %1 anlamlılık düzeyinde olduğu görülmektedir. Çin ve Hindistan için ise kişi başına sermaye birikiminin (lnK) ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkili olduğu ancak genel küreselleşmenin (lnGLO) istatistiki olarak anlamlı bir etkisinin bulunmadığı sonucu elde edilmiştir. Kişi başına düşen sermaye birikiminde meydana gelecek %1'lik bir artışın ekonomik büyüme üzerindeki etkisi Brezilya'da %0.56, Rusya'da %0.68, Hindistan'da %0.67, Çin'de %0.79, Güney Afrika'da %0.43 ve Türkiye'de %0.52 oranında olduğu

görülmektedir. Genel küreselleşmede meydana gelecek %1'lik artışın ise, ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin en yüksek olduğu ülke %0.67 oran ile Brezilya'dır. Bu oranın Türkiye'de %0.48, Rusya'da %0.42 ve Güney Afrika'da ise %0.17 olduğu sonucu elde edilmiştir.

Model II kapsamında kişi başına düşen sermaye birikiminin (lnK) ve ekonomik küreselleşmenin (lnEG), ekonomik büyüme üzerindeki etkisi FMOLS katsayı tahmincisi ile analiz edildiğinde elde edilen bulgulara göre; Brezilya, Rusya ve Güney Afrika ülkelerinde kişi başına düşen sermaye birikiminin ve ekonomik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin pozitif ve istatistiki olarak anlamlı olduğu görülmektedir Hindistan, Çin ve Türkiye'de ise kişi başına düşen sermaye birikiminin ekonomik büyüme üzerinde pozitif ve anlamlı etkisi bulunmasına rağmen, ekonomik küreselleşmenin istatistiki açıdan anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. Model II kapsamında Brezilya için kişi başına düşen sermaye birikimi ve ekonomik küreselleşmede meydana gelecek %1 artışın ekonomik büyüme üzerinde etkisinin sırasıyla %0.64 ve %0.55 oranında olacağı görülmektedir. Rusya'da ekonomik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin ise %0.26, kişi başına düşen sermaye birikiminin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin de %0.67 oranında olacağı değerlendirilmektedir. Güney Afrika'da ise kişi başına düşen sermaye birikiminin ve ekonomik küreselleşmenin %1'lik artışı sonucunda ekonomik büyüme üzerinde oluşturacağı artış ise sırasıyla %0.44 ve %0.30 oranında olacaktır.

Model III kapsamında ülke bazlı kişi başına düşen sermaye birikimi ve sosyal küreselleşme değişkenlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisine ait Tablo 4.10'da bulunan sonuçlara göre, değişkenlerden kişi başına düşen sermaye birikimine ilişkin katsayıların tüm ülkelerde pozitif yönlü ve istatistiki olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Sosyal küreselleşme değişkenine ait katsayının Çin ve Hindistan'da pozitif yönlü olmasına karşın istatistiki olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Söz konusu değişken Brezilya, Rusya, Güney Afrika ve Türkiye'de ise pozitif yönlü ve istatistiki olarak anlamlıdır. Bu doğrultuda sosyal küreselleşmede yaşanacak olan % 1'lik artışın ekonomik büyüme üzerindeki etkisi Brezilya'da % 0.32, Rusya'da % 0.36, Güney Afrika'da % 0.14 ve Türkiye'de % 0.46 oranında olacaktır.

Tablo 4.10. BRICS-T Ülkeleri FMOLS Tahmin Sonuçları

Brezilya	Model I	Model II	Model III	Model IV
lnK	0.563 [0.000]***	0.647 [0.000]	0.585 [0.000]	0.385 [0.004]
lnGLO	0.670 [0.000]***	-	-	-
lnEG	-	0.556 [0.000]***	-	-
lnSG	-	-	0.323 [0.003]***	-
lnPG	-	-	-	1.551 [0.004]***
Rusya	Model I	Model II	Model III	Model IV
lnK	0.684 [0.000]***	0.678 [0.000]***	0.668 [0.000]***	0.728 [0.000]***
lnGLO	0.426 [0.000]***	-	-	-
lnEG	-	0.267 [0.000]***	-	-
lnSG	-	-	0.365 [0.000]***	-
lnPG	-	-	-	0.567 [0.031]***
Hindistan	Model I	Model II	Model III	Model IV
lnK	0.675 [0.000]***	0.772 [0.000]***	0.714 [0.000]***	0.664 [0.000]***
lnGLO	0.241 [0.343]	-	-	-
lnEG	-	-0.074 [0.828]	-	-
lnSG	-	-	0.044 [0.415]	-
lnPG	-	-	-	0.647 [0.332]
Çin	Model I	Model II	Model III	Model IV
lnK	0.791 [0.000]***	0.087 [0.000]***	0.792 [0.000]***	0.793 [0.000]***
lnGLO	0.153 [0.367]	-	-	-
lnEG	-	0.091 [0.685]	-	-
lnSG	-	-	0.075 [0.231]	-
lnPG	-	-	-	0.172 [0.710]
Güney Afrika	Model I	Model II	Model III	Model IV
lnK	0.433 [0.000]***	0.442 [0.000]***	0.480 [0.000]***	0.419 [0.000]***
lnGLO	0.172 [0.001]***	-	-	-
lnEG	-	0.304 [0.001]***	-	-
lnSG	-	-	0.144 [0.030]**	-
lnPG	-	-	-	0.100 [0.000]***
Türkiye	Model I	Model II	Model III	Model IV
lnK	0.523 [0.000]***	0.636 [0.000]***	0.367 [0.000]***	0.554 [0.000]***
lnGLO	0.480 [0.018]**	-	-	-
lnEG	-	0.177 [0.299]	-	-
lnSG	-	-	0.469 [0.000]***	-
lnPG	-	-	-	0.958 [0.011]**

Not: *** %1, **%5, * %10 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir. Parantez içindeki değerler olasılık değerlerini göstermektedir.

Model IV için ülke bazlı FMOLS tahmin sonuçlarına bakıldığında, kişi başına düşen sermaye birikimi değişkenine ilişkin katsayılar da ülkeler arasında farklılıklar olmasına rağmen katsayıların pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Politik küreselleşme değişkenine ait katsayılar da ise Çin ve Hindistan'ın katsayılarının pozitif yönlü ancak istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Politik küreselleşme değişkenine ait katsayının pozitif ve anlamlı

çıkıldığı diğer 4 ülkeden en yüksek katsayıya sahip ülkeler %1.5 ile Brezilya ve %0.95 ile Türkiye'dir. Ayrıca analiz sonucunda Rusya ve Güney Afrika ait katsayıların sırasıyla, %0.56 ve %0.10 oranında olduğu görülmektedir. Sonuçlar değerlendirildiğinde politik küreselleşmeden en yüksek faydayı sağlayan ülkenin Brezilya olduğu görülmektedir.

Ülke bazlı FMOLS katsayı tahmin sonuçlarına tüm modeller çerçevesinde bakıldığında Çin ve Hindistan'ın diğer panel üyesi ülkelere göre farklı olduğu görülmektedir. Söz konusu iki ülke için genel küreselleşmenin, ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerinde etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucu elde edilmiştir. Türkiye için ise genel küreselleşmenin, sosyal küreselleşmenin ve politik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerinde anlamlı etkisinin olduğu ancak ekonomik küreselleşmenin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Brezilya, Rusya ve Güney Afrika'da ise genel küreselleşmenin, ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerinde pozitif ve anlamlı etkiye sahip olduğu analiz sonuçlarında elde edilmiştir.

4.5.4 Panel Nedensellik Testi Sonuçları

Ekonomik büyüme, kişi başına sermaye birikimi, genel küreselleşme, ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmeye ait serilere birim kök testleri, eşbütünleşme testleri ve FMOLS katsayı tahmincisi yöntemlerinin uygulanmasının ardından Dumitrescu Hurlin nedensellik testi ile değişkenler arasında nedensellik ilişkisi incelenmiştir. BRICS-T ülkeleri için Dumitrescu-Hurlin Panel Granger Nedensellik testi sonuçları Tablo 4.11'de gösterilmektedir.

Tablo 4.11'de olasılık değerlerine bakıldığında kişi başına düşen sermaye birikimi ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik olduğu görülmektedir. Genel küreselleşmeden ekonomik büyümeye nedensellik ilişkisi tespit edilirken, ekonomik büyümeden genel küreselleşmeye nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir. Ayrıca ekonomik ve sosyal küreselleşmeden ekonomik büyümeye tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu politik küreselleşme ve ekonomik büyüme arasında ise çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kişi başına düşen sermaye birikimi ile genel, ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme arasındaki nedensellik ilişkisi değerlendirildiğinde ise, kişi başına düşen sermaye birikiminden genel küreselleşme ile sosyal ve politik küreselleşmeye tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ekonomik küreselleşmeden ise kişi başına düşen

sermaye birikimine tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Genel küreselleşme, ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme arasındaki nedensellik ilişkisine bakıldığında ise, genel küreselleşmeden ekonomik küreselleşmeye ve politik küreselleşmeye tek yönlü ilişki olduğu sonucu elde edilmektedir. Ayrıca politik küreselleşme ile ekonomi küreselleşme arasında ise çift yönlü nedensellik olduğu analiz sonucunda elde edilmiştir. Sosyal küreselleşme ile ekonomik küreselleşme arasındaki ilişki incelendiğinde, sosyal küreselleşmeden ekonomik küreselleşmeye tek yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir.

Tablo 4.11. Dumitrescu-Hurlin Granger Nedensellik Sonuçları

Sıfır Hipotezi	Wald istatistiği	Z-bar istatistiği	Olasılık
$\ln K \rightarrow \ln GDP$	5.086	2.723	0.006***
$\ln GDP \rightarrow \ln K$	14.655	11.910	0.000***
$\ln GLO \rightarrow \ln GDP$	5.192	2.824	0.004***
$\ln GDP \rightarrow \ln GLO$	2.747	0.477	0.632
$\ln EG \rightarrow \ln GDP$	9.402	6.867	0.000***
$\ln GDP \rightarrow \ln EG$	1.657	-0.569	0.569
$\ln SG \rightarrow \ln GDP$	4.615	2.271	0.023**
$\ln GDP \rightarrow \ln SG$	3.162	0.876	0.380
$\ln PG \rightarrow \ln GDP$	5.637	3.252	0.001***
$\ln GDP \rightarrow \ln PG$	5.077	2.714	0.006***
$\ln GLO \rightarrow \ln K$	2.596	0.332	0.739
$\ln K \rightarrow \ln GLO$	4.257	1.927	0.054*
$\ln EG \rightarrow \ln K$	4.001	1.681	0.092*
$\ln K \rightarrow \ln EG$	1.161	-1.044	0.296
$\ln SG \rightarrow \ln K$	2.087	-0.156	0.875
$\ln K \rightarrow \ln SG$	5.346	2.972	0.003***
$\ln PG \rightarrow \ln K$	2.794	0.522	0.601
$\ln K \rightarrow \ln PG$	5.674	3.287	0.001***
$\ln EG \rightarrow \ln GLO$	1.790	-0.440	0.659
$\ln GLO \rightarrow \ln EG$	5.760	3.370	0.000***
$\ln SG \rightarrow \ln GLO$	1.417	-0.799	0.423
$\ln GLO \rightarrow \ln SG$	1.761	-0.468	0.639
$\ln PG \rightarrow \ln GLO$	1.828	-0.404	0.685
$\ln GLO \rightarrow \ln PG$	5.369	2.994	0.002***
$\ln SG \rightarrow \ln EG$	7.578	5.115	0.000***
$\ln EG \rightarrow \ln SG$	2.762	0.492	0.622
$\ln PG \rightarrow \ln EG$	4.853	2.499	0.012**
$\ln EG \rightarrow \ln PG$	7.735	5.266	0.000***
$\ln PG \rightarrow \ln SG$	3.883	1.567	0.116
$\ln SG \rightarrow \ln PG$	3.476	1.177	0.238

Not: *** %1, **%5, * %10 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir. Parantez içindeki değerler olasılık değerlerini göstermektedir.

Dumitrescu – Hurlin nedensellik testi sonuçlarına göre çalışma kapsamında kurulan modellerdeki değişkenlerin birbiri ile nedensellik bağı bulunduğu görülmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Küreselleşme, farklılıkları bulunan ulusların, devletlerin, toplumların bu farklılıklarının yok edilmeden üst bir oluşum ile birbirine yakınlaşmasını sağlayan, ortak bir kültür, ortak bir ekonomik yapı, ortak bir siyasi düzen içerisinde hareket etmesini benimseyen bir olgudur.

Küreselleşme, tarihsel olarak çok eski dönemlerde gelişmeye başlamış olmasına rağmen, günümüzdeki formuna dünyanın büyük kısmının taraf olduğu ya da etkilendiği II. Dünya savaşı ile ulaşmaya başlamıştır. Ülkelerin savaş süresince ve sonrasında yaşadıkları zorluklar yeniden böyle büyük bir savaşın oluşmaması için çeşitli önlemlerin alınması zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Bu şartlar altında alınacak önlemler dönemin hakim devletleri Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği etrafında yeni yapılar meydana gelmiştir. Ancak Amerika Birleşik Devletleri tarafından kurulan liberal sistem ve sistemin unsurları, kendisine daha fazla nüfuz edecek bir alan yaratmıştır. 1945 yılından sonra kurulmaya başlayan uluslararası kuruluşlar Amerika Birleşik Devletleri'nin liberal politikalarının yaygınlaşmasını sağlamıştır. Bu gelişim süreci 1970 yıllara kadar belli bir seyir izlemiş, ancak Bretton Woods sisteminin çökmesi, yaşanan petrol krizleri ile farklılaşmaya başlamıştır. Finansman ihtiyacı olan ve büyük borçlar altında ezilen gelişmekte olan ülkeler sermayenin serbest dolaşımının önünü açılmasını için çaba göstermişlerdir. Bu durum aslında o güne kadar devam eden küreselleşme sürecinin hızlanmasına, 1990 yılında SSCB'nin dağılması ise küreselleşmenin önünde engel kalmamasını sağlamıştır. 1970'li yıllardan itibaren ekonomik boyutta hızlanan küreselleşme hareketleri neticesinde ülkeler arasındaki etkileşim artmış, sosyo-kültürel, politik boyutlarla da küreselleşme desteklenerek, günümüzde her alanda karşılaşılan düzeye ulaşmıştır. Bu seviyeye ulaşırken küreselleşmenin olumlu ve olumsuz etkileri her ülke için farklılık göstermiştir. Gelişmiş ülkelerin etkilendiği ve etkilediği boyutlar farklı olmakla birlikte, gelişmekte olan ülkelerin etkilendiği ve etki ettiği boyutlar çok farklı olmuştur.

Küreselleşme düzeyinin yükselmesiyle birlikte küreselleşmeden avantaj sağlayan ülkeler daha hızlı büyümeye ve gelişmeye başlamışlardır. Yeterli üretim teknolojisi ve kaynağına sahip olmayan aynı zamanda finansal gereksinimleri yüksek olan ülkeler ise bu süreçte daha fazla dışa bağımlı hale gelmişlerdir. Küreselleşme ile birlikte ülkelerin ekonomik büyüme ve gelişiminde yeni bir dönem başlamıştır. 1970 yılından itibaren gelişmiş ülkelerin küreselleşme sürecinden elde ettikleri büyük başarının, günümüzde gelişmekte olan ülkeler açısından ne ölçüde etkili olduğu araştırılmaktadır.

Çalışmada gelişmiş ülkeler arasında önemli yere sahip olan BRICS-T ülkelerinde genel küreselleşmenin ve ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri incelenmiştir. Gelişmiş ülkeler içinden bu ülkelerin seçilmesindeki nedenlerin başında bu ülkelerin son yıllarda sağladıkları ekonomik büyüme oranları, dış ticaret hacimlerindeki gelişim ve bunların yanında birçok konuda birbirlerine yakın gelişme sağlamalarıdır. Bu doğrultuda Dünya Bankası verilerine bakıldığında 2005-2017 yılları arasında BRICS-T ülkelerinin dünya ihracatı içindeki payının yaklaşık % 20 olduğu, dünya ithalatı içindeki payının ise yaklaşık %18 olduğu görülmektedir. Ayrıca 2001 yılında James O'Neill tarafından yapılan çalışmada BRIC ülkelerinin dünya ekonomisinde büyük değişiklik yapabilecek potansiyele sahip ülkeler olduğu, ticaretin ve finansal akımın seyrini değiştirebilecek ülkeler olduğu ifade edilmektedir. Bu ülkelere 2010 sonrasında Güney Afrika'nın dahil edilmesi ile birlikte, ülke grubunun etkinlik alanının daha geniş bir coğrafyaya yayıldığı görülmektedir. Son yıllarda gelişmiş ülkeler arasında gerek ekonomik dönüşüm açısından, gerekse de büyüme oranları anlamında bu ülkelere çok yakın bir ekonomik gelişim gösteren Türkiye çalışma kapsamında bu grup ile birlikte değerlendirilmektedir.

Çalışmada genel küreselleşme endeksinin, ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmenin BRICS-T ülkelerinde ekonomik büyüme üzerinde etkileri, 1990-2014 yıllarını kapsayan dönem için incelenmiştir. Çalışmada söz konusu ülkeler için elde edilen veriler kapsamında ilk olarak değişkenlerin durağanlığının tespit edilmesi için LLC (Levin-Lin-Chu), IPS (Im-Peseran-Shin) ve Breitung birim kök testleri ve Panel LM kırılmalı birim kök testi kullanılmıştır. Değişkenlerin aynı düzeyde durağanlığının tespit edilmesinin ardından uzun dönemli hareketleri Pedroni ve Kao eşbütünleşme testleri ile analiz edilmiştir. Değişkenler arasında uzun dönemde eşbütünleşme ilişkisinin bulunduğu tespit edildikten sonra, FMOLS katsayı

tahmincisi ile eşbütünleşme katsayıları analiz edilmiştir. Son olarak Dumitrescu-Hurlin granger nedensellik testi ile değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi incelenmiştir.

Çalışmada Cobb - Douglas üretim fonksiyonu temelinde oluşturulan 4 farklı modelin analiz sonuçları değerlendirildiğinde, Model I kapsamında ekonomik büyüme üzerinde modeli oluşturan kişi başına düşen sermaye birikimi ile genel küreselleşmenin etkili olduğu görülmektedir. Panele dahil ülkelerde kişi başına sermaye birikimlerinde artış sağlamanın büyüme üzerinde etkisi olacağı görülmektedir. Çalışmamızın odak noktası olan küreselleşmenin de ekonomik büyümenin sağlanabilmesi açısından pozitif etkisi olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda ülkelerin daha çok küreselleşmesi ekonomik büyümelerinde pozitif etki sağlayacağı değerlendirilmektedir. Nedensellik testi sonuçlarına göre de sermaye birikimi ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü bir nedensellik olduğu, genel küreselleşmeden ekonomik büyümeye ise tek yönlü nedensellik olduğu görülmüştür.

Model II kapsamında sonuçlar değerlendirildiğinde, kişi başına düşen sermaye birikiminin ekonomik büyüme üzerinde etkisinin yüksek olduğu görülmektedir. Ekonomik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin genel küreselleşmeye göre düşük olmasına karşılık pozitif etkili olduğu sonucu bulunmuştur. Nedensellik testi sonuçlarında ise ekonomik küreselleşmeden ekonomik büyümeye tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Ülkelerin ekonomik anlamda küreselleşmesinin ülkelerin ekonomik büyümesinde faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda ülkelerin ekonomik yapılarının dönüştürülmesinde liberal politikalar uygulamaları, finansal eksiklerinin giderilmesi açısından önemli görülmektedir. Yabancı sermayenin ülkeye çekilebilmesi için gereken şartların oluşturularak büyümeye olumlu katkı sağlanması desteklenmelidir. Aynı zamanda yabancı sermayenin önünde engel oluşturacak yasal mevzuatın değiştirilmesi, gerek portföy yatırımları gerekse de doğrudan yabancı yatırımların istediği güven ortamı sağlanmalıdır. Mal ve hizmet ticareti konusunda da ülkelerin gümrük tarifeleri, kotalar, görünmez engelleri, ithalat yasakları gibi konularda serbestleşmeye gitmeleri ve bu konuda yasal düzenleme yapmaları ekonomik küreselleşme kapsamında önemlidir.

Model III kapsamında elde edilen bulgular, kişi başına düşen sermaye birikiminin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkili olduğunu göstermiştir. Sosyal küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerinde etkisinin ise genel küreselleşmeden az,

ancak ekonomik küreselleşmeden daha fazla olduğu sonucu bulunmuştur. Nedensellik testi sonuçları ise sosyal küreselleşmeden ekonomik büyümeye tek yönlü bir nedensellik olduğunu göstermektedir. İncelenen ülkeler için sosyal ve kültürel olarak küreselleşmesinin ekonomik büyümeleri üzerinde olumlu etkileri olacağı görülmekte bu doğrultuda ülkelerin kendi kültürlerini koruyarak küresel anlamda kültürel bağlar oluşturmasının, turizmin geliştirilmesinin, bilgi ve iletişim altyapısının yaygınlaştırılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Çok sayıda olumlu yönü bulunan sosyal küreselleşmenin, olumlu yönlerinin yanında terör faaliyetlerinin küreselleşmesi, tüketim alışkanlıklarının olumsuz yönde değişmesi, sosyal medya ve iletişim araçları ile sağlanan algı yönetimi, salgın hastalıkların yaygınlaşması gibi olumsuz yönleride bulunmaktadır. Bu durumlar karşısında ülkelerin sosyal küreselleşmeyi düzeyini artırırken söz konusu olumsuzluklar konusunda önlem almalıdırlar.

Model IV için analiz sonuçları, sermaye birikiminin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkili olduğunu ortaya koymuştur. Politik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerinde genel küreselleşme, ekonomik ve sosyal küreselleşmeye göre daha az etkili olduğu görülmüş ancak ekonomik büyümeyi pozitif etkilediği tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre ülkelerin politik açıdan küresel yapıya entegre olmasının büyümeye olumlu katkı sağlayacağı görülmektedir. Ülkeler; dostluk anlaşmaları, uluslararası kuruluşlara üyelik, çok taraflı işbirliği anlaşmaları gibi konularda genişleyici politika uyguladıkları takdirde ekonomik büyüme kapsamında avantaj elde edeceklerdir.

Çalışma kapsamında oluşturulan modeller sonucunda elde edilen bulgular Quinn vd.(2011), Ali ve Imai (2015), Kartal ve Acaroğlu (2017), Dreher (2006), Rao ve Vadlamanti (2011), Chang ve Lee (2011), Sayki (2011), Villaverde ve Maza (2011), Chang vd. (2013), Doğan ve Can (2016) çalışmalarından elde edilen sonuçlarla uyumludur.

Çalışmada oluşturulan 4 model incelenen ülkeler için tek tek analiz edilmiştir. Bu sonuçlara göre Brezilya için, tüm modellerde kişi başına düşen sermaye birikiminin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini pozitif ve istatistiki olarak anlamlı olduğu elde edilmiştir. Ayrıca genel küreselleşmenin, ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmenin de ekonomik büyümeye etkisinin pozitif olduğu, politik küreselleşmenin ise en fazla etkileyen küreselleşme türü olduğu görülmüştür. Bu durum 2003 yılından itibaren yönetimde bulunan hükümetin bölgesel işbirliği ve

oluşumları desteklemesi, küresel ölçekte uluslararası kuruluşlarda yumuşak bir tavırla daha etkin rol alması ve 2011 yılından itibaren daha önce temsilciliği bulunmayan birçok gelişmiş ülkede büyükelçilik ve temsilcilikler kurması gibi uygulamaların ülkenin ekonomik büyümesi için yararlı olduğu görülmektedir.

Rusya açısından sonuçlar değerlendirildiğinde politik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerinde pozitif olarak en büyük etkiye sahip olduğu, genel küreselleşmenin, ekonomik ve sosyal küreselleşmenin de büyüme üzerinde etkisinin pozitif ve istatistiki açıdan anlamlı olduğu görülmüştür. Rusya, soğuk savaş sonrası dönemde serbest piyasa şartlarına uygun hareket etmek için politikalar uygulamış, ancak gerek Avrupa Birliği, gerekse de diğer birçok ülke ile ilişkileri son dönemdeki gibi yaygın ve yoğun olmadığı için istenilen yararı sağlamamıştır. Ancak Rusya son yıllarda coğrafi olarak yakın ülkelerle ilgili konular da aktif rol üstlenmiş, kendi ulusal çıkarları konusunda da birçok ülke ile gerek siyasi gerekse de ekonomik ilişkilerini artırmıştır. Diğer önemli bir nokta ise oluşturulan modeller kapsamında kişi başına düşen sermaye birikiminin ekonomik büyüme üzerindeki pozitif etkili olmasıdır. Bu doğrultuda Rusya'nın doğal kaynak satışının yanında üretim sektöründe de gelişme sağlamasının büyüme üzerinde pozitif etkili olacağı değerlendirilmektedir.

Çin ve Hindistan'ın analiz sonuçları büyük oranda benzer olduğu ve bu ülkelerde kişi başına sermaye birikiminin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkili olduğu görülmekle birlikte, genel küreselleşmenin, sosyal ve politik küreselleşmenin etkilerinin ise pozitif ancak istatistiki olarak anlamsız olduğu görülmektedir. Ekonomik küreselleşmenin büyüme üzerindeki etkisi ise Hindistan'da negatif, Çin'de ise pozitif ancak istatistiki açıdan anlamsız olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular Afzal (2007), Yapraklı (2007), Neto ve Veiga (2013), Gül ve Kamacı (2012) çalışmalarında elde edilen bulgularla uyuşmadığı bu durumun kullanılan küreselleşme göstergesinin farklılığından kaynaklandığı görülmektedir. Analiz sonuçları aynı küreselleşme göstergesi kullanılan Kılıç (2015), Osterloh (2012) ve Olimpia ve Stela (2017) çalışmalarında elde edilen bulgularla uyumlu sonuçlar göstermektedir. Güney Afrika'nın analiz sonuçlarında kişi başına düşen sermaye birikiminin etkisi diğer ülkelerde olduğu gibi yüksek olmamasına rağmen ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkili olduğu tespit edilmiştir. Bu ülkede de Brezilya ve Rusya'da olduğu gibi genel küreselleşmenin, ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve pozitif etkili

olduğu görülmektedir. Ancak Güney Afrika'da bu etkilerin diğer ülkelere göre görece daha az etkili olduğu değerlendirilmektedir. Son olarak BRICS ülkeleri ile aynı özellikleri gösteren Türkiye için yapılan analizlerde, Ekonomik büyüme üzerinde politik küreselleşmenin pozitif ve ciddi bir etkiye sahip olduğu, genel küreselleşmenin ve sosyal küreselleşmenin de büyüme üzerindeki etkisini ekonomik küreselleşmeye göre daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir.

İncelenen ülkelerin analiz sonuçları değerlendirildiğinde küreselleşme çerçevesinde ekonomik büyümeyi sağlayabilmeleri için her biri ülkeye avantaj sağlayacak farklı politika önerileri öne çıkmaktadır.

Brezilya'nın analiz sonuçlarında küreselleşmeden avantaj sağlayacağı görülmektedir. Ancak ülke içerisindeki olayların etkisinde önemli olduğu görülmektedir. Bu kapsamda 2010 yılında ülkenin ekonomisinde meydana gelen olumsuzluklar, 2015 yılında devlet başkanı hakkında başlatılan yasal süreç, 2016 yılında negatif büyüme olarak neticelenmiştir. Bu sıkıntıların giderilmesi noktasında ciddi adımlar atıldığı ve beş yıllık süreçte olumlu gelişmeler sağlayacağı düşünülmektedir. Brezilya'nın küreselleşme politikalarının hayata geçirmesi için öncelikle siyasi istikrarı sağlaması gerekmektedir. Siyasi istikrar ve güçlü yönetimle öncelikle ülkenin küreselleşme ile daha fazla ihtiyaç duyacağı havalimanı, liman ve otoyol yatırımlarının yapılması gerekmektedir. Yapılan altyapı yatırımları ile birlikte hayata geçirilecek yeni teşvik kanunu ile bölgesel gelişmişlik düzeyi farkı azaltılarak üretimin tüm ülkeye yayılması sağlanmalıdır. Özellikle son yıllarda hayata geçirilen kanun değişikliklerinin genişletilmesi, doğrudan yabancı sermayenin ülkeyi tercih etmesi için istikrarlı ekonomik yapı, şeffaf ve güven veren bir yönetim oluşturulmalıdır. Sanayi ve hizmetler sektöründen oluşan ekonomik yapının geliştirilmesi, ihraç edilen ürünlerin çeşitliliği artırılıp, ihraç edilen pazarların genişletilmesi amaçlanmalıdır. 2018 Ekonomik Özgürlük Raporu'nda 189 ülkeden 153'üncü olan ve düşük özgür sınıfta yer alan ülkenin, tarife, kota ve kısıtlamalar konusunda düzenlemeler yapması, kambiyo rejiminde serbestleştirme yapılması ekonomik açıdan küreselleşmenin sağlanmasına büyük katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Rusya, doğal kaynaklar açısından zengin, beşeri sermaye açısından gelişmiş bir ülkedir. Sahip olduğu petrol ve doğalgaz ihracatında büyük bir yer tutmaktadır. Bu durum doğal kaynaklara sahip olmayan ülkelerin kendisi ile ticaret yapmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla Rusya, genel olarak küreselleşmeden olumlu

etkilenen, küreselleşmenin sağladığı faydalardan avantaj sağlayan bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşmenin ve alt gruplandırılmalarının Rusya'nın ekonomik büyümesinde farklı etkileri olmakla birlikte bütün hepsinin pozitif etkili olduğu görülmektedir. Rusya'nın siyasi açıdan yaşadığı değişiklik sonrası pazar ekonomisine geçmesinin büyümesinde büyük katkı sağladığı görülmektedir. Ancak büyümedeki olumlu durum devam ederken değerlendirilmesi gereken husus ekonomik büyümenin petrol ve doğalgaz fiyat artışları temelinde gerçekleştiğidir. Buradan hareketle Rusya'nın üretim konusunda sektörel olarak zenginleşmeye, üretilen mal ve hizmetlerde ise çeşitlendirmeye, ülkede girişimci iklimi oluşturma yönünde çaba göstermesi gerekmektedir. Politik küreselleşme açısından farklı bölge ve kıtalardaki ülkelerle dostluk ve işbirlikleri kurulmalı ve yaygınlaştırılmalıdır. Rusya ekonomik büyümede sürdürülebilirliği sağlamak için, tüketim malları üretecek küçük işletmelerin desteklemeli, ulusal ve uluslararası alanda hukukun üstünlüğünü sağlamalı, yönetimde şeffaf ve hesap verebilir olmalıdır.

Çin ve Hindistan'ın son yıllarda ekonomik anlamda büyük başarılar elde ettikleri görülmektedir. Ancak bu ülkelerin ortaya koydukları ekonomik başarıya rağmen incelenen dönemde küreselleşmeden avantaj sağlayamadıkları görülmektedir. Bu durumun oluşmasının nedeni küreselleşme göstergesi olarak çalışmada kullanılan KOF endeksinin, ticari açıklık, finansal gelişmişlik, ithalat ve ihracat gibi küreselleşme göstergelerinden farklı olarak ekonomik faaliyetleri bir bütün olarak değerlendirmesidir. KOF küreselleşme endeksi kapsamında dış ticaret, doğrudan yabancı yatırım, portföy yatırımları ve yabancılara gelir ödemeleri mevcut akımlar olarak değerlendirilirken, gizli ithalat engelleri, ortalama gümrük tarifeleri, uluslararası ticaret vergileri ve sermaye hesabı kısıtlamaları gibi unsurlar kısıtlamalar olarak toplu bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Buradan hareketle Çin ve Hindistan'ın ihracat ve ülkeye yabancı sermaye çekilmesinde yakaladığı başarı karşısında uyguladıkları gümrük tarifeleri ve vergiler küreselleşme endeksinde olumsuz etkiye neden olmaktadır. Ayrıca Portafke (2010) çalışmasında elde edilen bulgular kapsamında uygulanan liberal politikaların ülkenin ekonomik büyümesine etki edebilecek yeterli seviyeye ulaşmamış olması da değerlendirilebilir. Gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan 42 ülkenin bulunduğu 2018 Küreselleşme Raporu kapsamında küreselleşmeden sağlanan net kişi başına düşen milli gelir sıralamasında 41.sırada Çin'in ve 42.sırada Hindistan'ın bulunmasıdır. Çin ve Hindistan'ın ihracatta elde ettikleri başarılarla rağmen ekonomik ve kurumsal yapılarının yeterince

geliştirilmemesi nedeniyle genel olarak küreselleşmeden istenilen faydayı elde edememektedirler. Ayrıca bu ülkelerdeki portföy yatırımları, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının mutlak değer olarak yüksek olmasına rağmen, GSYİH ile beraber nispi olarak değerlendirildiğinde düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. Bu durumun da Çin ve Hindistan'ın, diğer gelişmekte olan ülkelere göre daha sıkı kambiyo rejimi yürütmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca yüksek ithalat vergileri uygulaması, büyük bir nüfusa sahip olunması, ülke içerisinde yaşanan bölgesel gelir farklılıkları gibi sorunların küreselleşme yolunda olumsuz etkileri olabileceği değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda Çin ve Hindistan'ın sermaye ve finans piyasalarını gelişmiş ülkelerde olduğu gibi serbestleştirmeleri, ticari anlamda ithalat üzerindeki kısıtlamaların ve vergilerin düşürülmesi, ekonomik özgürlük anlamında özgürlüklerin artırılması, kurumsal yapıların dünya standartlarına yükseltilmesi gerekmektedir.

Güney Afrika, uzun süre yaşanan ırk ayrımına dayalı uygulamaların son bulmasıyla ekonomik, sosyal ve politik açıdan gelişmeye başlamıştır. Ülke Afrika kıtasındaki diğer ülkelere karşı daha gelişmiş olmasına rağmen hali hazırda yoksulluk, işsizlik gibi sorunlarla mücadele etmektedir. Ülkenin 1990'lı yıllardan sonra ortaya koymuş olduğu politikalar gelişmiş ülkeler tarafından ciddi ilgi görmektedir. Güney Afrika'nın ihracatında doğal kaynaklar ve imalat sanayi ağırlıklı olup, tarım ürünlerinin payı düşüktür. Ülke, uluslararası ve bölgesel birliktelikler kurarak etki alanını yaygınlaştırıp dış ticaretini artırmayı amaçlamaktadır. Ülkenin küreselleşme sürecinde kambiyo rejiminde yaşanan değişim ekonomik anlamda uygulanan liberal politikaların gerisinde kalmış, ülkede halen döviz giriş ve çıkışlarına yönelik mevzuatlar tam serbest hale gelmemiştir. Ancak uluslararası derecelendirme kuruluşlar tarafından ülkenin yatırım yapılabilir seviyedeki notu, doğrudan yabancı yatırımlarda artış sağlanmasını imkan vermektedir. Turizm sektörünün de son yıllarda ülkenin milli gelirinde ortalama % 8-10 oranlarında paya sahip olduğu görülmektedir. Turizm sektörünün ülkenin sosyal küreselleşme ve istihdam sağlama açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Güney Afrika'nın küreselleşmenin getirilerinden faydalandığı görülmekte olup, bu durumun daha iyi noktaya gelebilmesi için gelişmişlik seviyesinin tüm ülkeye yayılması, kambiyo rejiminde serbestleşmenin sağlanması gerekmektedir.

Türkiye, son 10-15 yıllık dönemde göstermiş olduğu ekonomik performans ile geleceğin ekonomik aktörlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Bu durumun

siyasi olarak istikrarın sağlanması ile bağlantılı olduğu üzerinde duran birçok çalışma bulunmaktadır. Türkiye genel olarak küreselleşmeden olumlu etkilenen bir ülke olmasına karşılık, ekonomik küreselleşmeden beklenen etki incelenen dönem kapsamında görülmemiştir. Bunun nedeni Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu finans kaynaklarının portföy yatırımı olarak ülkeye çekebilmesidir. Ülkede ya da dünyada yaşanan gelişmeler neticesinde portföy yatırımlarında meydana gelen oynaklık ülkenin ekonomik küreselleşmeden yeterince fayda sağlayamamasına neden olmaktadır. Uluslararası alandaki finans kaynaklarından doğrudan yabancı yatırım olarak faydalanmak ve ülke üretimini artırarak ekonomik büyümenin sağlanması için iyileştirilen mevzuat ve hukuki yapının ileri düzeyde geliştirilmesi ülkenin büyümesine katkı sağlayacaktır. İmalat sektörü açısından ise ülke içerisinde ihracatın artırılmasını sağlayacak sektörler ağırlık verilmesi, teşvik programlarının geliştirilmesi gerekmektedir. Çalışmamızda elde edilen diğer bir sonuç ise, ülkenin ekonomik büyümesine katkı sağlayacak en önemli küreselleşme boyutunun politik küreselleşme olmasıdır. Bu doğrultuda 2002 yılından itibaren Avrupa Birliği ile ilişkilerin artması ve tam üyelik için gösterilen çabaların etkili olacağını göstermektedir. Yeni bölgesel birliktelikler oluşumların sağlanması politik yönden ülkenin etki alanını genişletecektir. Bu doğrultuda Türkiye Afrika'da bulunan temsilcilerin büyük ölçüde artırmıştır. 2008 yılında 12 olan temsilcilikleri günümüzde 41'e yükselmesi politik küreselleşme için uygulanan politikaları göstermektedir. Özetle, Türkiye son 15 yılda tamamlamış olduğu altyapı yatırımlarının yanında üretime yönelmesi, uluslararası alanda doğrudan yabancı sermayenin ülkeye gelmesi sağlanmalı, küresel ölçekte farklı ülkelerle ilişkiler geliştirilmelidir.

Özetle Çin ve Hindistan'ın genel anlamda küreselleşme düzeyini artırmak üzere yapısal değişiklikleri hayata geçirmesi gerekmektedir. Brezilya, Türkiye ve Rusya'nın küreselleşmenin ekonomik büyümeye olumlu katkı sağlaması için politik küreselleşme politikaları üzerine yoğunlaşmaları yararlı olacaktır. Güney Afrika küreselleşmeden avantajlar sağlamış olmasına rağmen istenilen düzeyde yarar sağlamak için ekonomik anlamda özgürlükleri artırmalı ve kambiyo rejimi ile uyumlaştırılmalıdır. Tüm ülkelerin ekonomik büyüme için küreselleşme düzeylerini yükseltirken, ekonomik kriz, uluslararası salgın hastalıklar, uluslararası yasa dışı faaliyetler (uyuşturucu vb.), uluslararası terör gibi olaylardan etkilenmemek için gerekli önlemleri alarak hareket etmeleri gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, F. (2013). Türkiye Ekonomisine Genel Bakış (2001-2013), ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi, 1(2), ss.15-32.
- Acar, M. (2002). Ekonomik Siyasal ve Sosyal Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme: Tehdit mi Fırsat mı?. *Liberal Düşünce Dergisi Kış-Bahar*, 7(25-26):13-26.
- Adda, J. (2013). *Ekonominin Küreselleşmesi*, Çeviren; Sevgi İnci, İletişim Yayınları, 7.Baskı, ss.31-33
- Afrikan Development Bank, (2013), Republic Of South Africa Country Strategy Paper 2013-2017, <https://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Project-and-Operations/2013-2017 - South Africa - Country Strategy Paper 01.pdf>
- Afzal, M. (2007). The Impact Of Globalisation On Economic Growth Of Pakistan. *The Pakistan Development Review*, 46(4-2):723-734.
- Aimaiti, K. (2007). *Ekonomik Küreselleşme Sürecinde Çin Finansal Sistemi*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul, ss.12.
- Akdemir, A.M. (2004). Küreselleşme ve Kültürel Kimlik Sorunu, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1):44-50.
- Akıncı, M. (2013). *Ekonomik Özgürlükler İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Gelişmiş, Gelişmekte Olan ve Azgelişmiş Ülkeler Üzerine Bir Uygulama*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, ss.148.
- Akolaş, A.D. (2004). Bilişim Sistemleriyle Bilişim Teknolojisinin Küreselleşme Olgusu ve Girişimcilik Üzerine Yansımaları, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2):29-43.
- Aktel, M. (2001). Küreselleşme Süreci ve Etki Alanları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2):193-202.
- Akyıldız, H. ve Eroğlu, Ö. (2004). Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Uygulanan İktisat Politikaları, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 9(1), ss.43-62.
- Ali, A., ve Imai, K. S. (2015). Crises, economic integration and growth collapses in African countries. *Journal of African Economies*, 24(4):471-501.
- Alkan, A.E. (2014). *Küreselleşme ve Ekonomik Güvenlik*, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, ss.35.
- Alvarado, R., İniguez, M., ve Ponce, P. (2017). Foreign direct investment and economic growth in Latin America. *Economic Analysis and Policy*, 56:176-187.
- Aras, O.N. ve Öztürk, M. (2015). *İktisadi Krizler ve Türkiye Ekonomisi, 1998 Rusya Krizi: Piyasa Ekonomisine Geçiş Sürecinde Tıkanma*. Eroğlu, N., Aydın, İ. ve Eroğlu, İ.H. (Ed.) Orion Kitabevi, Ankara, ss.241-272.
- Arıcı, T. (2015). *Liberalizasyon ve Ekonomik Büyüme : Geçiş Ekonomileri*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, ss.79.
- ASO, (2017). Ankara Sanayi Odası Hindistan Ülke Notu, Araştırma ve Yönlendirme Müdürlüğü, ss.5.
- Atik, S. (2007). *Küreselleşme ve Küresel İşletmeler*, Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss.7-10

- Aydemir, A.F. (2012). *Avrupa Birliğine 2004'Te Üye Olan Ülkelerin Mali ve Parasal Disiplin Uygulamaları İle Ekonomik Büyüme İlişkileri: Türkiye İçin Çıkarımlar*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, ss.58.
- Baer, W. (1987). The resurgence of inflation in Brazil, 1974–1986. *World Development*, 15(8):1007-1034.
- Bahar, O. (2005). Türkiye Ekonomisinde 1980 Öncesi Uygulanan Sanayileşme Politikaları. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 64-90.
- Baharççek, A. ve Ağır, O. (2014). Rusya'nın Başarısız Demokratikleşme Tarihi, *Birey ve Toplum*, 4(8): 5-27.
- Bakan, H. (2017). *Finansal Serbestleşme ve Ekonomik Büyüme: Türkiye Örneği*, Yüksek Lisans, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, ss.30.
- Balkanlı, A.O. (2002). Küresel Ekonominin Belirleyici Faktörleri Üzerine, Uludağ Üniversitesi, *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21(1):13-26.
- Balli, F., Pericoli, F. M., ve Pierucci, E. (2018). Globalization and international risk-sharing: The role of social and political integration. *European Journal of Political Economy*. ss. 1-22.
- Baltagi, B.H. (2005). *Econometric Analysis Of Panel Data*, Third Edition, John Wiley and Sons, Ltd. England, ss. 40.
- Barry, H. (2010). Globalization and Economic Growth in Sub-Saharan Africa, *Gettysburg Economic Review*: 4(4):41-86.
- Başaran, A. (2010). SSCB Dış Ticaret Rejiminden Rusya Federasyonu Dış Ticaret Rejimine Geçiş, Dış Ticaret Rejiminin Yapılandırılması, 1992-1996, T.C. Avrasya Etüdüleri, 37(1):101-134.
- Bayraç, N. H. (2003). Yeni Ekonominin Toplumsal, Ekonomik ve Teknolojik Boyutları, *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1):41-62.
- Bayrak, M. ve Kanca, O.C. (2013). Türkiye'de 1970-2011 Yılları Arasında Oluşan Ekonomik ve Siyasi Gelişmelerin Seyri, *Akademik Bakış Dergisi*, 35, ss.1-20.
- Bayraktutan, Y. Ve Bıdırdı, H. (2016). Teknoloji ve Rekabetçilik: Temel Kavramlar ve Endeksler Bağlamında Bir Değerlendirme, *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 8(14):1-24.
- Berger, L. P. ve Huntington, P. S. (2003). *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme Çağdaş Dünyada Kültürel Çeşitlilik*, Ortaç, A. (Çev.), Kitap Yayınevi, 1.Basım. İstanbul ss.10
- Berikan, M. ve Hüseyin, T. (2017). Petrol Fiyatlarındaki Düşüşün Rusya Ekonomisi Üzerine Etkileri, *İktisadi Yenilik Dergisi*, 4(2):30-45.
- Bıdırdı, H. (2015). *Teknolojik Gelişme Dinamikleri ve İhracatın Niteliği: Panel Veri Analizi*, Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, ss.152.
- Bozan, E. (2016), <https://konupara.com/ekonomist/ekonomi/yuksek-butceli-filmler-ve-vergi-indirimleri-7914/>
- Breitung, J., 2000, The local power of some unit root tests for panel data, *Advances in Econometrics* 15, 161–177.
- Brics Policy Center Organization, About The Brics, http://bricspolicycenter.org/homolog/sobre_os_brics. (Erişim Tarihi: 03.06.2018).
- Budak, T. (2015). Hindistan'ın Orta Asya Politikası, BİLGESAM Analiz / Orta Asya No:1223, ss.1-7. <http://www.bilgesam.org/incele/2124/-hindistan-in-orta-asya-politikasi/#.WxVzQ4q-nIU>.

- Bulut, Y. (2014). SSCB'nin Dağılması ve Rusya Federasyonu'nda Serbest Piyasaya Geçiş. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2): 7-19.
- Canbay, B. (2007). *Küreselleşmenin Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerindeki Etkileri ve Türkiye'nin Ulusal Stratejisi*, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, ss.30.
- Cebeci, İ. (2010). *Küreselleşme Sürecinde Arz Şokları ve Makro Ekonomik Etkileri*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss.296.
- Chang, C. P., & Lee, C. C. (2011). The Effect Of Globalization And Political Party On Economic Growth: Panel Data Analysis Of Former Communist Countries And European OECD Members, *Eastern European Economics*, 49(6):5-26.
- Chang, C. P., Berdiev, A. N., ve Lee, C. C. (2013). Energy Exports, Globalization And Economic Growth: The Case Of South Caucasus. *Economic Modelling*, 33:333-346.
- Chang, C-P. ve Lee, C-C. (2010) Globalization And Economic Growth: A Political Economy Analysis For OECD Countries, *Global Economic Review*, 39(2):151.173.
- Coes, D. V. (1995), Macroeconomic Cries, Policies, and Growth in Brazil, 1964-90, *The World Bank Comparative Macroeconomic Studies*, Washington, D.C., ss. 10-17.
- Çalık, Ü. (2011). Çin Ekonomisi (Mao ve Mao Sonrası Dönem), *Liberal Düşünce Dergisi*, 64:185-206.
- Çalış, A. (2006). Hindistan Ülke Profili, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, ss.1-27.
- Çalış, B. (2001). *Uluslararası Ticarete Etkileri Açısından Küreselleşme ve Alternatif Bölgeselleşmenin Türkiye İçin Rolü ve Önemi*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, ss.5-13.
- Çalışkan, Ş., Karabacak, M. ve Meçik, O. (2013). Türkiye'de Eğitim-Ekonomik Büyüme İlişkisi:1923-2011 (Kantitatif Bir Yaklaşım), *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 11(21):29-48.
- Çetin, C. (2006). *Küreselleşme ve Küresel Ekonomi İçerisinde Türkiye'nin Konumu*, Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars, ss.55.
- Çiftci, F. (2009). *Küreselleşme Sürecinde Gelişmekte Olan Ülkelere Yönelik Sermaye Akımlarının Ekonomik Büyüme Üzerinde Etkileri: Türkiye Örneği*, Yüksek Lisans, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla, ss.7.
- Çolak, Ö.F. (2015). Rusya Ekonomisi Üzerine, *İktisat ve Toplum Dergisi*, 51:51-55.
- Çukuryurt, Y. (2015). *Küreselleşme Sürecinde Emtia Fiyatları ve İktisadi Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss.34.
- Dal, S. (2012). *Türkiye ile Güney Afrika Cumhuriyeti Arasındaki Ekonomik İlişkiler (2000-2010)*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, ss.10-11.
- Daşdemir, A.M. (2008). *AB Üyesi Ülkelerde Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Veri Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, ss. 73-74.
- DEİK. (2017). Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu Güney Afrika Ülke Bülteni 2017, ss.1-3.

- Demir, S. (2015). *Bireysel Kredilerin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss.81.
- Deniz, Y. (201). Çin'in Ekonomik Dönüşümü ve Üçüncü Dünya. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 2(2), 68-85.
- Destek, M.A. (2014). *Savunma Harcamalarının Ekonomik Etkilerinin Farklı Gelir Düzeyindeki Ülkeler İçin Karşılaştırılması: Panel Veri Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, ss.55.
- DPT. (2000). *Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, DPT Yayınları (<http://ekutup.dpt.gov.tr/dunya/oik560.pdf>), ss.2.
- Dikkaya, M., & Deniz, F. (2006). Ekonomik Küreselleşmenin Yol Açtığı Problemler: Teorik Bir Bakış. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 2(3), 163-181.
- Doğan, B. (2017). Ekonomik Küreselleşme ve Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği Toda-Yamamoto Nedensellik Analizi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 54(628):19-27.
- Doğan, B. ve Can, M. (2016). Küreselleşmenin büyümeye etkisi: Güney Kore örneğinde eşbütünleşme analizi, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2):197-220.
- Dreher, A. (2006), "Does Globalization Affect Growth? Evidence From A New Index of Globalization", *Applied Economics*, C:38, S:10, ss. 1091-1110.
- Dumitrescu, E. I. ve Hurlin C., (2012). Testing for Granger non-causality in heterogeneous panels, *Economic Modelling*, 29(4), 1450-1460.
- Easterlin R.A. (2014). *Global Handbook of Quality of Life*, Glatzer, W. (Ed.), Happiness and Economic Growth-The Evidence, Springer Science+Business Media, ss. 283-299.
- Ebenstein, A., Fan M., Greenstone, M., He, G., Yin, P. ve Zhou, M. (2015), High Stakes Energy and Environmental Problems in Developing Countries, Growth, Pollution, and Life Expectancy: China from 1991-2012, *American Economic Review: Papers & Proceedings*, 105(5):226-231.
- Egeli, P. (2008). Rusya Federasyonu İle Türkiye'nin Ekonomik İlişkilerinin Analizi. Dokuz Eylül Üniversitesi 2. Ulusal İktisat Kongresi, İzmir.
- Ekren, K. G. (2008). *İktisadi Küreselleşme Süreci İçinde Ülkelerarası Kaynak Aktarım Mekanizmalarının Analizi; Türkiye Örneği*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, ss.8-26.
- Ercan, N.Y. (2000). İçsel Büyüme Teorisi: Genel Bir Bakış, *Planlama Dergisi*, ss.129-138, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Yayinlar/Attachments/351/DPT%20nin%20Kurulu%C5%9Funun%2042.y%C4%B1%C4%B1%20%C3%96zel%20say%C4%B1.pdf> .
- Eren, E. (2017). Şanghay İşbirliği Örgütü ve Türk Dış Politikasında Gelecek Perspektifi, *Strategic Public Management Journal*, 3(5):77-94.
- Ersözlü, S. (2014). *Televizyon Küresel Tüketim Kültürünün Yaygınlaşmasındaki Rolü: Gündelik Hayatın Yeniden Üretim Biçim Olarak Yansımalarının "Bana Her Şey Yakıştır" Program Örneğinde İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss. 25.
- Ertuna, Ö. (2004). 1923'ten Bugüne Türkiye Ekonomisi ve 2023'e Doğru Hedefler, *Muhasebe ve Finans Dergisi*, Ocak, Sayı:21, ss.6-17.
- Farazmand, A. (2001). Küreselleşme ve Kamu Yönetimi, Kaygalak, S. (Çev.), *Mülkiye Dergisi*, 25(229): 245-278.

- Göral, F. (2015). *Doğalgaz Fiyatlarının Etkileyen Faktörler: Panel Veri Analizi*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, ss.110.
- Gövdere, B. ve Can, M. (2016). Türkiye’de enerji tüketimi, dışa açıklık, finansal gelişme, sabit sermaye yatırımları ve dış ticaretin ekonomik büyümeye etkisi: sınır testi yaklaşımı, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(1):209-228.
- Gözen, R. (2004). *Uluslararası İlişkiler Sonrası Çoğulculuk, Küreselleşme ve 11 Eylül*, 1.Basım, Alfa Yayınları, İstanbul. ss.71-72.
- Gözgör, G., ve Can, M. (2017). Causal Linkages among the Product Diversification of Exports, Economic Globalization and Economic Growth. *Review of Development Economics*, 21(3):888-908.
- Gül, E., ve Kamacı, A. (2012). Dış Ticaretin Büyüme Üzerine Etkileri: Bir Panel Veri Analizi. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4(3):81-91.
- Güler, A. (2017). *Türkiye Ekonomisi’nde Ekonomik Büyüme İhracat İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, ss.3.
- Gülmez, A. (2015). OECD ülkelerinde ekonomik büyüme ve hava kirliliği ilişkisi: panel veri analizi. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(3), 18-30.
- Günay Kabakçı, E. (2017). *Küreselleşmenin Ekonomik Büyümeye Etkileri: Afrika Ülkeleri Örneği*, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ss.125.
- Güney, T. (2017). Türkiye ve Brics ülkelerinde ekonomik özgürlüğün ekonomik büyüme üzerindeki etkisi, *International Review Of Economics and Management*, 5(2):20-38.
- Güngör, K. (2001). İktisadın Tarihine Kısa Bir Bakış ve Merkantilizmden Günümüze İktisadi Düşünceler. *Ceteris Paribus*, ss.1-41
- Hablemitoğlu, Ş. (2004). *Küreselleşme Düşlerden Gerçeklere*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, ss.40.
- Harman, N. (2006). *Finansal Piyasalarda Küreselleşme*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss.16.
- Hasanoğlu, M. (2001). *Küreselleşmenin Devlet Yönetimine Etkileri*, Sayıştay Dergisi, 43(1):68-82
- Hayaloğlu, P., Kalaycı, C., ve Artan, S. (2015). Küreselleşme Farklı Gelir Grubundaki Ülkelerde Ekonomik Büyüme Nasıl Etkilenmektedir. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 10(1):119-152.
- Held D. ve McGrew A. (2007). *Küresel Dönüşümler Büyük Küreselleşme Tartışması*, 2.Baskı, Phoenix Yayınevi, ss.3-4
- Helhel, Y. (2017). Küreselleşme ve finansal gelişme arasındaki etkileşimin türkiye ve brics ülkeleri için incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20):158-178.
- Hirst, P. ve Thompson, G. (2003), *Küreselleşme Sorgulanıyor*, , 3.Baskı, Ankara: Dost Yayınevi, ss.43.
- Hüseyini, İ. (2015). *İhracat Kalitesini Etkileyen Faktörler: Seçilmiş Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerinde Bir Panel Veri Analizi*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, ss.110.
- Im, K. S., Pesaran, M. H., Shin, Y. (2003). Testing for unit roots in heterogeneous panels. *Journal of Econometrics*, 53-74.
- Im, K., Lee, J., Tieslau, M., (2005) Panel LM Unit-root Tests with Level Shifts, *Oxford Bulletin of Economics and Statistics* 67, 393–419.

- İTKİB G.S., (2015), Rusya Ülke Raporu Deri ve Deri Ürünleri Sektörü Raporu, ss.3, <http://www.idmib.org.tr/tr/bilgi-bankasi-raporlar-ulke-raporlari.html> (Erişim Tarihi: 03.06.2018).
- Janiok, J. (2017). *Küreselleşme Sürecinde Taylan'ın Dış Ticareti ve Türkiye Arasındaki İlişkiler Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, ss.10.
- Jewell, T., Lee, J., Tieslau, M., and Strazicich, M. C. (2003). Stationarity of health expenditures and GDP: evidence from panel unit root tests with heterogeneous structural breaks. *Journal of Health Economics*, 22(2), 313-323.
- Kalkınma Bakanlığı, (2018). Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) 2018 yılı Programı, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Yaynlar/Attachments/779/2018%20Y%C4%B1%C4%B1%20Program%C4%B1.pdf>
- Kanca, O.C. (2012). 1950-1960 Arası Türkiye'de Uygulanan Sosyo-Ekonomik Politikalar, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(19), ss. 47-63.
- Kao, C., (1999). "Spurious Regression and Residual-Based Tests for Cointegration in Panel Data", *Journal of Econometrics*, 90 (1): 1-44.
- Kaplan, F. (2013). *Ekonomik Büyümenin Dolaylı Belirleyicileri: Orta Gelirli Ülkeler Üzerine Panel Veri Analizleri*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, ss.30.
- Kar, M. ve Taban, S. (2003). Kamu Harcama Çeşitlerinin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 58(3): 145-169.
- Karagöl, E.T. (2013). *Ak Parti Dönemi Türkiye Ekonomisi*, SETA, Pelin Ofset, 1.Baskı, Ankara
- Karakurt, B. (2016). Küresel Krizin Etkilerini Azaltmada Mali Yönetişimin Brics Ülkeleri Örneği, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(2): 185-212.
- Kartal, Z., ve Acaroğlu, H. (2017). Küresel ekonomi ve türkiye: küresel ekonomiye entegrasyon süreçlerinde küreselleşmenin derecesi, niteliği ve büyümeye etkisinin ölçülmesi, 1961-2013. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (26):152-177.
- Kaya, D.G. (2012). *Telekomünikasyon Sektöründe Kamu Yatırımları İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Analizi:1985-2008 Dönemi Türkiye Üzerine Bir Çalışma*, Doktora Tezi, Süeyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, ss.157-162.
- Kazgan, G. (2005). *Küreselleşme ve Ulus-Devlet – Yeni Ekonomik Düzen*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 4.Baskı, ss.8-10
- Keleş, S. Ş. (2017), İzmir Ticaret Odası Rusya Federasyonu Ülke Raporu, ss.3 http://izto.org.tr/demo_betanix/uploads/cms/yonetim.ieu.edu.tr/5606_1509100776.pdf , (Erişim Tarihi:03.06.2018).
- Kemp, S. (2017). *Digital In 2017 Global Overview A Collection Of Internet, Social Media, And Mobile Data From Around The World*,ss.65, <https://wearesocial.com/special-reports/digital-in-2017-global-overview> (01.06.2018).
- Kılıç, C. (2015). Effects of Globalization on Economic Growth: Panel Data Analysis for Developing Countries. *Petroleum-Gas University of Ploiesti Bulletin, Technical Series*, 67(1):1-11.
- Kıran, A. (2008). Milletler Cemiyeti ve Önlenemeyen Savaş. *Girne American University Journal of Social and Applied. Sciences*, 3(6), 19-36.

- Kıran, B. ve Gürış, B. (2011). Türkiye’de Ticari Ve Finansal Dışa Açıklığın Büyümeye Etkisi: 1992-2006 Dönemi Üzerine Bir İnceleme, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2):69-80.
- Kıvılcım, F. (2013). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinin Gelişmekte Olan Ülke Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1): 219-230.
- Kingdon, G., ve Knight, J. (2007). Unemployment in South Africa, 1995-2003: Causes, Problems an Policies, *Journal Of African Economies*, 16(5):813-848.
- Koç, M. (2014). *Ülkelerin Finansal Gelişmişlikleri İle Enerji Tüketimleri Arasındaki İlişki (Dört Kıtta Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, ss. 30.
- Koçtürk, O.M. ve Gölalan, M. (2010). 1923-1950 Türkiye Ekonomisinin Yapısal Analizi, *3.Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 45(2), ss.48-65.
- Konak, N. (2011). Ekonomik küreselleşme ve ulus-devlet: kuramsal yaklaşımlar. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(1):149-164.
- Köksal, M. (2016). *Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, ss. 16-27.
- Köse, M. (2009). *Küreselleşme ve Türkiye*, Yüksek Lisans Tezi, Gebze Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze, ss.20.
- Krishna, P. ve Mitra D. (1998), Trade liberalization, market discipline and productivity growth: new evidence from India, *Journal of Development Economics*, 56: 447-462.
- KTO, (2016). Konya Ticaret Odası Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu, Dış Ticaret Servisi, ss.4. http://www.kto.org.tr/d/file/cin_-ulke-raporu_2016.pdf .
- KTO, (2017), Konya Ticaret Odası Hindistan Ülke Raporu, ss.2. <http://www.kto.org.tr/d/file/hindistan-ulke-raporu-2017.pdf> .
- Kuduğ, S. (2006). *Küreselleşme Sürecinde Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, ss.4.
- Kula, F. (2003). Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Etkinliği: Türkiye Üzerine Gözlemler, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2): 141- 154.
- Kutay, N. (2014). *Küreselleşme Sürecinde Çok Uluslu Şirketler ve Yoksulluk Olgusu*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss.9.
- Künü, S. (2013). *Kamu Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri: Türkiye Üzerine Bir Uygulama*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, ss.46.
- Kürkçü, D. D. (2013). Küreselleşme Kavramı Ve Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar. *The Turkish Online Journal Of Design Art And Communication*, 3(2):1-11.
- Levin, A., C.F. Lin and C. Chu, 2002, Unit root test in panel data: Asymptotic and finite sample properties, *Journal of Econometrics* **108**, 1–25.
- Loman, H. (2014). Brazil’s Macro Economy, Past and Present, <https://economics.rabobank.com/publications/2014/january/brazils-macro-economy-past-and-present/> (Erişim Tarihi:03.06.2018).
- Mangir, F. (2006). Finansal Deregülasyonun (1989–2001) Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri: Kasım 2000 Ve Şubat 2001 Krizleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16), 459-472.

- Manwa, F., ve Wijeweera, A. (2016). Trade liberalisation and economic growth link: The case of Southern African Custom Union countries. *Economic Analysis and Policy*, 51:12-21.
- McChesney, R. W. & Schiller, D. 2003. The Political Economy of International Communications: Foundations for the Emerging Global Debate about Media Ownership and Regulation. Technology, Business and Society Programme Paper Number 11, October 2003. United Nations Research Institute for Social Development, 312.
- Meşe, Ş. (2010), *Küresel Ekonomide Güç Dengelerindeki Değişim ve BRICS*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss.110).
- Mikail, E.H. (2007). *Yeni Çarlar ve Rus Dış Politikası*, Kilim Matbaası, İstanbul, 1.Baskı. ss.21.
- Mutascu, M., ve Fleischer, A. M. (2011). Economic Growth And Globalization İn Romania. *World Applied Sciences Journal*, 12(10):1691-1697.
- Nar, M. Ş. (2015). Küreselleşmenin Tüketim Kültürü Üzerindeki Etkisi: Teknoloji Tüketimi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(37): 941-954.
- Nazlıoğlu, Ş. (2010). *Makro İktisat Politikalarının Tarım Sektörü Üzerindeki: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Bir Karşılaştırma*, Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, ss.98.
- Nazlıoğlu, S., & Soytas, U. (2012). Oil price, agricultural commodity prices, and the dollar: A panel cointegration and causality analysis. *Energy Economics*, 34(4), 1098-1104.
- Ncube, M., Shimeles, A., ve Verdier-Chouchane, A. (2013). South Africa's quest for inclusive development.ss.1-44. <https://idl-bnc-idrc.dspacedirect.org/handle/10625/51583>.
- Neto, D. G., ve Veiga, F. J. (2013). Financial Globalization, Convergence And Growth: The Role Of Foreign Direct Investment. *Journal of International Money and Finance*, 37: 161-186.
- O'Neill, J. (2001). Building Better Global Economic BRICs (2001), <http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/> ss.1-11 (Erişim:03.06.2018).
- OAİB. (2016). Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri Güney Afrika Cumhuriyeti Ülke Raporu, ss.6
- OECD, (2017). Developments In Individual OECD and Selected Non-Member Economies, Preliminary Version, ss. 110-113.
- OECD, (2017). OECD Economic Surveys South Afrika, ss.14-19.
- OECD. (2002). South Africa Report, ss. 267.
- OECD. (2013). South Africa Report, ss. 11.
- OECD. (2015). South Africa Report, ss. 6.
- Oktar, S. ve Dalyancı, L. (2010). Finansal Kriz Teorileri ve Türkiye Ekonomisinde 1990 Sonrası Finansal Krizler, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, 29(2), ss.1-22.
- Olimpia, N., ve Stela, D. (2017). Impact of Globalisation On Economic Growth in Romania: An Empirical Analysis of Its Economic, Social and Political Dimensions. *Studia Universitatis „Vasile Goldis” Arad–Economics Series*, 27(1): 29-40.
- Ongun, T. (2012). 1980'lerden Küresel Krize Dünya Ekonomisi. *Ekonomik Yaklaşım*, 23(Special), 39-76.
- Osterloh, S. (2012). Words Speak Louder Than Actions: The Impact Of Politics On Economic Performance. *Journal of Comparative Economics*, 40 (3): 318-336.

- Önalan, H. (2014). *Küreselleşme Eleştirileri*, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, ss.7.
- Örgün, B. O., ve Pala, A. (2017). Enerji Tüketimi, Disa Açıklık ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: 28 Avrupa Birliği Ülkesi için Panel Granger Nedensellik Analizi/The Relationship Between Energy Consumption, Trade Openness and Economic Growth: Panel Granger Causality Analysis for EU-28 Countries. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 54(623):9-20.
- Öz, S. (2007). Küresel Rekabette Yeni Bir Güç: Hindistan, TÜSİAD Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu, İstanbul, ss.3-9.
- Özaydemir, S. (2009). *Küreselleşme ve Terör: Basına Yansımaları*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, ss.17-21.
- Özbostancı, F. (2016). *BRIC Ülkeleri ve Türkiye'ye Yapılan Doğrudan Yabancı Yatırımları, Ülkelerin İhracatı Üzerine Etkileri: Panel Veri Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, ss.70.
- Özcan, B. (2012). İşsizlik Histerisi Hipotezi OECD Ülkeleri İçin Geçerli Mi? Yapısal Kırılmalı Birim Kök Analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (40), 95-117.
- Özçelik, P. K. (2011). 12 Eylül'ü Anlamak. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(01), 073-093.
- Özdek, Y. (1999). Globalizmin İdeolojik Hegemonyası: Yanılsamalar, *Amme İdaresi Dergisi*, 32(3): 25-47.
- Özekicioğlu, H. ve Kılıç, C. (2017). Küresel Ekonomi Çağında Çin ve Hindistan, *İktisadi Politika Araştırmaları Dergisi*, 4(2):19-34.
- Özekicioğlu, H., Savrul, B.K. ve Kılıç, C. (2014). Çin'de Yapısal Değişim ve Çin Ekonomisinin Küresel Pazarda Rekabet Edebilirliği, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(1):55-66.
- Özsoy, C. (2009). Türkiye'de Eğitim ve İktisadi Büyüme Arasındaki İlişkinin Var Modeli İle Analizi, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 4(1): 71-83.
- Öztürk, Ş. (2014). Güney Afrika'nın Siyah Ekonomik Güçlendirme Stratejisi, *Çalışma ve Toplum*, 4:125:160.
- Pedroni, P., (1999). "Critical Values for Cointegration Tests in Heterogeneous Panels with Multiple Regressors", *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 61(1): 653- 570.
- Pedroni, P., (2000). "Fully Modified OLS for Heterogeneous Cointegrated Panels", in Baltagi, Badi H. (Ed.), *Nonstationary Panels, Panel Cointegration and Dynamic Panels (Advances in Econometrics)*, New York: Elsevier Science Inc. 93–130.
- Pedroni, P., (2001). "Purchasing Power Parity Tests in Cointegrated Panels", *Review of Economics and Statistics*, 83: 727-931.
- Pedroni, P., (2004). "Panel Cointegration, Asymptotic and Finite Sample Properties of Pooled Time Series Tests with an Application to the Purchasing Power Parity Hypothesis", *Econometric Theory*, 20(3): 597-625.
- Potrafke, N. (2012). Political cycles and economic performance in OECD countries: empirical evidence from 1951–2006, *Public Choice*, 150(1-2):155-179.
- Quinn, D., Schindler, M., ve Toyoda, A. M. (2011). Assessing Measures Of Financial Openness And İntegration. *IMF Economic Review*, 59(3):488-522.
- Ramesh, S. (2017). China's Lessons for India: Volume I, An Economic History of India, Springer, ss.23-54.

- Rao, B. B., & Vadlamannati, K. C. (2011). Globalization And Growth In The Low Income African Countries With The Extreme Bounds Analysis. *Economic Modelling*, 28(3):795-805.
- Ray, R. Ve Gallagher, K. (2015). China-Latin America Economic Bulletin 2015 Edition, Global Economic Governance Initiative, 2015-9:1-22, <https://www.bu.edu/pardeeschool/files/2015/02/Economic-Bulletin-2015.pdf> .
- Ray, S. (2012). Globalization And Economic Growth In India: A Granger Causality Approach. *JL Pol'y & Globalization*, 2:18-30.
- Ritzer, G. (2011). *Küresel Dünya*, Pekdemir, M. (Çev.), Ayrıntı Yayınları, 1.Basım, İstanbul, ss.218-307.
- Sakyi, D. (2011). Economic Globalisation, Democracy and Income in Sub-Saharan Africa: A Panel Cointegration Analysis, *Proceedings of the German Development Economics Conference*, Berlin, 72:1-34.
- Salman, G. (2017). *Sağlık Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri: 1980 Sonrası Türkiye Ekonomisi Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, ss.38-45.
- Samimi, P., ve Jenatabadi, H. S. (2014). Globalization and economic growth: empirical evidence on the role of complementarities. *PloS one*, 9(4):1-7(e87824).
- Saray, M.O. ve Gökdemir, L. (2007). Çin Ekonomisinin Büyüme Aşamaları (1978-2005). *Journal of Yaşar University*, 2(7):661-686.
- Sargutan, A.E. (2006). Karşılaştırmalı Sağlık Sistemleri, Güney Afrika Sağlık Sistemi, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, ss.1033-1034.
- Sarıkaya, M. (2014). *Sosyal Küreselleşme ve Büyüme Üzerine Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay, ss.58.
- Sarıtaş, T. (2017). *Türkiye'de Ekonomik, Sosyal ve Politik Küreselleşme Süreci ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Analizi*, Doktora Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik, ss.50.
- Saunders, P. ve Shang, X. (2001). Social Security Reform in China's Transition to a Market Economy, *Social Policy-Administraion*, 35(3):274-289.
- Saygılı, Ş., Cihan, C. Ve Yurtoğlu, H. (2005). Türkiye Ekonomisine Sermaye Birikimi, Verimlilik ve Büyüme: 1972-2003, *Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü*, ss.6, www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/Download/3143/2003.pdf, (Erişim Tarihi: 02.06.2018).
- Selvi, N. (2017). *Ekonomi Büyüme ve Enerji Tüketimi Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas, ss. 41.
- Silberberger, M., ve Königer, J. (2016). Regulation, trade and economic growth. *Economic Systems*, 40(2):308-322.
- Songur, M., ve Saraç, F. E. (2017). Cobb-Douglas, CES, VES ve Translog Üretim Fonksiyonlarının Tahminleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Bulletin of Economic Theory and Analysis*, 2(3), 235-278.
- Srinivas, V. (2017), The Economic History Of India , India and The International Monetary Fund 1944-2017, ss.12. Erişim Tarihi: 04.06.2018. <http://nationalarchives.nic.in/sites/default/files/new/THE%20ECONOMIC%20HISTORY%20OF%20INDIA.pdf>
- Steger, M.B.(2010), The Encyclopedia of Political Thought. (Der.). Globalization. Gibbons, M.T. (Ed.), First Edition, John Wiley & Sons, Ltd. DOI: 10.1002/9781118474396.wbept0423, ss.1.

- Sunay, Z.F. (2017), *Türkiye ve Brics Ülkelerinin İhracat Yoğunlaşmaları: Karşılaştırmalı Analiz*, Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak, ss.18.
- Süt, E. (2018). *Alternatif İnovasyon Göstergelerinin Büyüme Üzerinde Etkileri: Panel Veri Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çankırı, ss.37.
- Şahbudak, E. ve Şahin, D. (2016). Çin'in Dış Ticaret Performansı ve Sektörel Rekabet Gücünün Ölçümü, *Akademik Bakış Dergisi*, 54:242-257.
- Şahin, B.E. (2012). *Kamu Harcamaları İçinde İlaç Harcamalarının Yeri ve Ekonomik Büyümeye Etkisi*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss.18.
- Şahin, B.Y. (2015). *Dışa Açıklığın Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi*, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, ss.3.
- Şahin, H. (2016). *Küreselleşme Ekseninde Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Kadın İstihdamının Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, ss.5-8.
- Şener, S. ve Kuznetsova, E., (2012). KPGM Ülke Masaları KPMG gündem /Nisan-Haziran <https://home.kpmg.com/content/dam/kpmg/pdf/2012/04/2012-05-07-KPMGundem-10-Rusyanin-Dunya-Ticaret-Orgutune-Katilimi.pdf>, Erişim Tarihi: 04.06.2018.
- Şenkal, A. (2003). Küreselleşme, Sosyal Politikanın Dönüşümü ve Sivil Toplum Örgütleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 0 (45), 97-126.
- Şimşek, H. (2011). *Küreselleşme Kavramı, İktisadi Boyutu ve Türkiye'ye Yansımaları*, Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır, ss.12-45.
- Şimşek, O. (2016). *Küreselleşme ve Yeni Devlet Kapitalizminin Yükselişi*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, ss. 66.
- Şimşek, O. (2017). Çin Yatırım Şirketi Özelinde Finansal Küreselleşmede Devlet Sermayesi: Ulusal Varlık Fonları, *Fiscoeconomia*,1(1):58-76.
- Taban, Ş. ve Kar, M. (2006). Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme: Nedensellik Analizi, 1969 – 2001, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1): 159 – 181
- Tahirler, S. (2016). *Uluslararası Ticarete Türkiye-Rusya İlişkileri ve Taşımacılık*, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss.51.
- TASAM, (2011). Güney Afrika'nın Uluslararası Politikadaki Yeri ve Güney Afrika Dış Politikası, http://www.tasam.org/trTR/Icerik/3173/guney_afrikanin_uluslararasi_politikadaki_yeri_ve_guney_afrika_dis_politikasi. Erişim Tarihi: 05.06.2018.
- Temel, A., Boyar, E., & Saygılı, Ş. (2002). Türkiye Ekonomisinde Yapısal Değişim (1946-1999). *Planlama Dergisi*, 42, 49-64.
- Teyyare, E. (2013). *Kriz, Kurumsal Kalite ve Ekonomik Büyüme İlişkisi*, Doktora Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak, ss.153.
- Timurtaş, M.E. (2018). Çin Halk Cumhuriyetinin Ekonomik ve Siyasi Geçmişinin Bugünkü Gelişim Sürecindeki Rolü, *Sakarya İktisat Dergisi*, 7(1):52-69.
- Topal, M. (2017). Çifte Kazanç Hipotezinin OECD Ekonomileri İçin Testi: Panel Eşbütünleşme ve Nedensellik Analizi, *The Journal of International Scientific Researches*, 2 (4), 1-20. DOI: 10.23834/isrjournal.284627

- Topallı, N. (2016). Doğrudan sermaye yatırımları, ticari dışa açıklık ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki: Türkiye ve BRICS ülkeleri örneği. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 17(1):83-95.
- Topuz, G.S. (2017). Gelir Eşitsizliği ve Ekonomik Büyüme Etkisi, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, ss.57.
- Tosun, T.T. (2014). *Çin Ekonomisinin Gelişiminin İncelenmesi ve Çin Ekonomisinin Türk Dış Ticaretine Başlıca Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, ss.55.
- TÜİK, (2018). TÜİK Haber Bülteni, Sayı:27587. <http://www.tuik.gov.tr/Start.do>
- Turan, Z. (2011). Dünyadaki ve Türkiye'deki Krizlerin Ortaya Çıkış Nedenleri ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1):56-80.
- Tüleykan, H., & Bayramoğlu, S. (2016). Türkiye'de 24 Ocak Kararları İle Başlayan Finansal Serbestleşmenin Günümüz İktisadi ve Mali Yapısına Yansımaları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 44(2), 401-420.
- Tülüce, N.S.H. (2013). *Sosyal Sermaye Faktörünün Ekonomik Büyüme Üzerinde Etkisi: Dinamik Panel Uygulaması*, Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, ss.63.
- Tümer, M. (2007). *Küreselleşme Kavramı, Türkiye Ekonomisine ve Savunma Sanayiine Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır, ss.5.
- Türedi, S. (2016). Küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: gelişmekte olan ülkeler için panel veri analizi. *Osmaneliden 21.yüzyılı okumak, Uluslararası Osmaneli Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri*, Ercan, M, Ayata, A. ve Çalıışkan, E.A. (Ed.), Bilecik,ss.691-703.
- Türedi, S. ve Berber, M. (2010). Finansal Kalkınma, Ticari Açıklık Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Bir Analiz. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (35):301-316.
- Türedi, S.(2012). *Bilgi ve İletişim Teknolojileri Temelinde Yeni Ekonominin Ekonomik Büyüme Etkisi: Teori, Literatür ve Uygulama*, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, ss.22.
- Türk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/sanghay-isbirligi-orgutu.tr.mfa> , Erişim Tarihi:04.06.2018.
- Türk, O. (2013). *Küreselleşme ve Çokkültürlülük*, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss.18.
- Türkiye Cumhuriyeti Ekono Bakanlığı Ülke Masaları Brezilya Genel Bilgiler, www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/ulkeler/ulke_masalari , (Erişim Tarihi : 03.06.2018).
- UIB, Uludağ İhracatçı Birliği (2017). Brezilya Ülke Raporu, <http://www.uib.org.tr/tr/kbfile/brezilya-ulke-raporu> , (Erişim Tarihi: 03.06.2018).
- Ümit, A. Ö. (2016). Türkiye'de ticari açıklık, finansal açıklık ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiler: sınır testi yaklaşımı. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(1):255-272.
- Villaverde, J., ve Maza, A. (2011). Globalisation, Growth And Convergence. *The World Economy*, 34(6):952-971.
- Vodafone, (2018). (www.vodafone.com.tr Erişim Tarihi: 31.12.2018).
- Weib, J., Sachs, A. ve Weinelt, H. (2018). 2018 Globalization Report Who Benefits Most from Globalization?, Bertelsmann Stiftung, Gütersloh. Ss.12.

- Yalçinkaya, Ö. Ve Aydın, H.İ. (2017). Ekonomik ve Politik Belirsizliğin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: G-7+BRC Ülkeleri Üzerine Bir Panel Veri Analizi (1997-2015), *Ege Akademik Bakış*, 17(3):419-430.
- Yanar, R., ve Şahbaz, A. (2013). Gelişmekte olan ülkelerde küreselleşmenin yoksulluk ve gelir eşitsizliği üzerindeki etkileri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(3):55-74.
- Yapraklı, S. (2007). Ticari Ve Finansal Dışa Açıklık İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Bir Uygulama. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik e-Dergisi*, (5), 67-89.
- Yardımcıoğlu, F. (2012). *Eğitim Harcamaları, Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı İlişkisi*, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, ss.55-58.
- Yaşar, A. (2007). *Dünya Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm: Küreselleşme Sonuçları Üzerine Bir Ekonomi Denemesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss.18-46.
- Yay, T. (2009). Küreselleşme Karşısında Piyasa ve Devlet, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 1(1): 1-11.
- Yayla, T. (2010). *Küreselleşme Sürecinde Serbest Bölgelerin Türkiye Dış Ticareti Üzerine Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, ss.6.
- Yıldırım, D.Ç. ve Çevik, E. İ. (2017). Finansal Dışa Açıklık İle Ekonomik Büyüme İlişkisi: Asimetrik Nedensellik Testi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 625(54):41-51.
- Yıldırım, S. (2014). *Türkiye İle Brics Ülkelerinin (T-BRICS) Makroekonomik Performanslarının Karşılaştırılması: 1975-2012*, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, ss.2.
- Ystanes, M. ve Strønen, I. Å. (2017). *The Social Life of Economic Inequalities in Contemporary Latin America Decades of Change*, Springer, ss.67-68.
- Yumuşak, İ. G. Ve Bilen, M. (2000). Gelir Dağılımı – Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1):77-96. <https://konupara.com/ekonomist/ekonomi/yukse-butceli-filmler-ve-vergi-indirimleri-7914/>
- Zurih Ekonomik Araştırma Enstitüsü, <https://www.kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> (Erişim Tarihi: 11.07.2018)

ÖZGEÇMİŞ

Murat TEKBAŞ, 1982 yılında Konya’da doğdu. Selçuk Üniversitesi İşletme bölümünü 2007 yılında bitirdi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat ABD yüksek lisans programından 2014 yılında mezun oldu. 2014 yılında Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı’nda doktora programına başladı. 2017 yılından beri Afyon Kocatepe Üniversitesi Bayat Meslek Yüksekokulu Dış Ticaret bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır.

VITAE

Murat TEKBAŞ was born in Konya in 1982. He graduated from Selcuk University, Department of Business Administration in 2007. He graduated from Gaziantep University, Institute of Social Sciences, Department of Economics in 2014. He began to the PhD degree at Department of Economics in the Institute of Social Sciences at Gaziantep University in 2014. He has been working as a lecturer in Afyon Kocatepe University Bayat Vocational High School, Foreign Trade Department since 2017.